

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

**Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar
in het Vlaamse Gewest**

Eva Vande Gaer
Caroline Gijselinckx
Georges Hedebouw

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Kapucijnenvoer 39 – B-3000 Leuven
Tel 0032 16 33 70 70 – Fax 0032 16 33 69 22
E-mail: swvg@med.kuleuven.be
Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

Publicatie nr. 2013/12
SWVG-Rapport 12
Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest

Promotor: Caroline Gijssels
Copromotor: Georges Hedeboom
Onderzoekers: Eva Vande Gaer

Administratieve ondersteuning: Lut Van Hoof, Manuela Schröder

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid, programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. Het Vlaams Gewest kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Promotoren en Partners van het Steunpunt

KU Leuven

Prof. dr. Chantal Van Audenhove (Promotor-Coördinator), Lucas en ACHG
Prof. dr. Johan Put, Instituut voor Sociaal recht
Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers, Dienst Jeugdgezondheidszorg
Prof. dr. Koen Hermans, LUCAS, Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy
Prof. dr. Jozef Pacolet, HIVA onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving

UGent

Prof. dr. Lea Maes, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
Prof. dr. Lieven Annemans, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
Prof. dr. Jan De Maeseneer, Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg
Prof. dr. Ilse De Bourdeaudhuij, Vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen

VUB

Prof. dr. Johan Vanderfaellie, Vakgroep Klinische en Levenslooppyschologie

Thomas More

Dr. Peter De Graef, Vakgroep Toegepaste Psychologie

Rapport 12

Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest

Onderzoeker: Eva Vande Gaer
Promotor: Caroline Gijssels
Copromotor: Georges Hedebouw

Samenvatting

Het voorliggend onderzoek had als doel het opvanggebruik van kinderen onder de 3 jaar woonachtig in het Vlaamse Gewest in kaart te brengen. Het onderzoek werd in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin door het HIVA uitgevoerd, in samenwerking met Kind en Gezin. In dit rapport worden de intensiteit en frequentie van het opvanggebruik (zowel formeel als informeel) tijdens de week van 28 januari tot en met 3 februari 2013 besproken, het soort van opvang dat gebruikt wordt zowel als het gebruik van atypische en occasionele opvang en komen meer subjectieve aspecten van de opvang aan bod (redenen voor gebruik of niet-gebruik, kwalitatieve beoordeling). Er wordt verder gekeken naar mogelijke verschillen in dit gebruik tussen verschillende subgroepen in de onderzochte steekproef. De vergelijkbaarheid van dit onderzoek met eerdere onderzoeken naar het gebruik van opvang werd zoveel als mogelijk gevrijwaard (Hedebouw & Petermans, 2009; Van Keer, Bettens & Buysse, 2004; Vanpée, Sannen & Hedebouw, 2000) teneinde ook uitspraken te kunnen doen betreffende longitudinale tendensen.

De steekproef bestond uit een 6000-tal kinderen die op gestratificeerde wijze getrokken werden (naar leeftijd en provincie) uit de totale populatie van kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar. Door wegingen werd dan de oorspronkelijke proportionaliteit van de deelgroepen in de populatie hersteld. Het gebruik bij kinderen jonger dan 3 maanden werd retrospectief bevraagd bij de ouders van de kinderen tussen 3 maanden en 1 jaar. Er werd voor de bevraging zowel gebruik gemaakt van een postenquête (bij alle gezinnen die Nederlands, Frans of Engels hanteerden in hun contacten met Kind en Gezin) als een telefonische enquête (bij de non-respons van de postenquête) en een face-to-face enquête (bij die gezinnen die Berbers, Turks of Arabisch spreken in hun contacten met Kind en Gezin). De globale respons bedroeg 54%.

Het aandeel werkende moeders is volgens de enquête van 71% naar 64% gedaald ten opzichte van 2009. Het werkregime van beide ouders lijkt dan weer naar elkaar toe te groeien, waarbij moeders gemiddeld 37.4 uren per week werken en vaders gemiddeld 38.6 uur. Verder is het aandeel gezinnen dat in kansarmoede leeft, volgens de Mirage-registratiegegevens van Kind en Gezin, gestegen ten opzichte van 2009. Volgens diezelfde registratiegegevens hebben verder 24% van de gezinnen een moeder die niet van Belgische origine is.

Uit de bevraging komt naar voren dat het aandeel gebruikers van kinderopvang vrij stabiel gebleven is ten opzichte van 2009, 64% van de ondervraagden maakt regelmatig gebruik van opvang¹. Merk op dat onder “gebruik” hier zowel het gebruik van informele opvang (grootouders, andere familie, kennissen, huispersoneel,...) als van formele opvang wordt begrepen (onthaalouders, kinderdagverblijven, buitenschoolse opvang). Bovendien schakelen 46% van deze regelmatige gebruikers tevens een tweede opvanginstantie in en ongeveer 5% een derde. Wanneer dan gekeken wordt naar het gebruik van specifieke opvangvormen, dan blijkt dat de grootouders steeds minder worden ingeschakeld als belangrijkste opvangvorm. In het huidige onderzoek is dat nog het geval voor 16% van de respondenten. Dit verminderd inschakelen van de grootouders wordt voornamelijk opgevangen door de kinderdagverblijven, die nu door 46% van de ouders als belangrijkste opvangvorm worden opgegeven, wat een stijging van 10 procentpunt ten opzichte van het onderzoek in 2009 impliceert. Deze stijging wordt verder deels mede veroorzaakt door een daling van het aantal respondenten dat in eerste instantie gebruik maakt van een onthaalouder. Deze onthaalouders worden nu nog door ongeveer een derde van de respondenten als belangrijkste opvangvorm opgegeven.

Kinderen die opgroeien in een gezin in kansarmoede maken minder gebruik van kinderopvang (23% op regelmatige basis) en dit aandeel nam niet toe over de voorbije jaren. Ook kinderen uit gezinnen met een moeder van niet-Belgische oorsprong maken minder gebruik van kinderopvang (34%), maar hier is er wel een stijgende trend in het gebruik merkbaar sinds 2000. Als gezinnen met de laagste inkomens gebruik maken van opvang, dan maken ze voornamelijk gebruik van formele opvang waarbij de gezinsbijdrage gerelateerd is aan het inkomen (90%). Bij de hogere inkomens maakt ongeveer 60% gebruik van een opvangvoorziening met IKG-bijdrage.

20% van de gezinnen die regelmatig opvang gebruiken gaf tevens aan van in de bevraagde week (de week van 28 januari tot en met 3 februari 2013) gebruik te hebben gemaakt van atypische opvang, waarbij voornamelijk gebruik werd gemaakt van opvang na 18 uur. 66% van de regelmatige gebruikers maakt verder minstens af en toe gebruik van occasionele opvang en dan vooral van opvang op wisselende dagen of van dringende opvang binnen enkele dagen. Deze atypische en occasionele opvang wordt het vaakst door de grootouders opgenomen.

De meest opgegeven reden om opvang te gebruiken is dat het de ouders in staat stelt van verder te blijven werken, zowel bij de vaders (87%) als bij de moeders (89%). Verder geven ongeveer de helft van de ouders die regelmatig opvang gebruiken aan dat ze opvang verkiezen omdat ze geloven dat het beter is voor de ontwikkeling van hun kindje, wat een significante stijging impliceert ten opzichte van 2009 zowel wat betreft de vaders als de moeders. Verder kiezen in 2013 significant meer moeders en vaders voor opvang omdat ze meer tijd willen hebben voor gezinstaken en/of voor zichzelf dan in 2009. Ook niet-gebruikers (30% gebruikt geen opvang) werden gevraagd naar hun redenen hiervoor. De meest aangehaalde reden verwijst naar het welzijn van het kindje (43%). Verder was 33% van de niet-gebruikers reeds thuis en heeft 21% het werk onderbroken, en als dusdanig zorgen ze zelf voor hun kindje. Verder vindt 14% van de niet-gebruikers de opvang te duur en bij 9% zijn de uren van de opvang niet aangepast aan hun werkuren.

¹ Minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week (7 dagen) voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week (7 dagen) voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

De keuze voor een bepaalde opvangvorm wordt vooral verantwoord vanuit de aanwezigheid van andere kinderen (65%), de kwaliteit van de verzorging (61%) en omdat men vertrouwen in de voorziening had (60%). De meeste ouders blijken verder terecht te kunnen in de opvangvorm van hun keuze, al is dit voor 12 tot 25% (afhankelijk van de opvangvorm) van de regelmatige gebruikers niet het geval. Verder gaat de principiële voorkeur² van de regelmatige gebruikers uit naar de opvang door een kinderdagverblijf of door de combinatie van een kinderdagverblijf met opvang door de grootouders.

De kwaliteitsaspecten van de formele opvang (van de informele opvang werd dit niet bevraagd) die het meest positief beoordeeld werden waren de omgang van de begeleid(st)ers met de kinderen, de aanwezigheid van voldoende en aangepast speelgoed, de kindvriendelijkheid van de opvangruimte en de sfeer. Verder scoort wat betreft dienstverlening het openingsuur 's ochtends goed.

² Het betreft hier de eerste keuze van opvangvorm indien er geen belemmeringen zouden zijn wat betreft prijs, afstand,

Inhoud

Inleiding	19
Situering van het onderzoek door Kind en Gezin	21
Hoofdstuk 1 Probleemstelling en onderzoeksmethode	23
1 Inleiding	23
2 Schets van het kinderopvanglandschap	23
2.1 Informele kinderopvang	23
2.2 Formele kinderopvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin	23
2.3 Formele kinderopvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin: toekomstige veranderingen	26
3 De capaciteit	27
4 Onderzoeksmethode	30
4.1 Vragenlijst	30
4.2 Bevragingmethode	32
4.3 Populatie en steekproef	34
4.4 Respons	37
4.5 Wegingen	41
4.6 Analyse	42
5 Besluit	42
Hoofdstuk 2 Kenmerken van de doelgroep en representativiteit	45
1 Inleiding	45
2 Gezinskenmerken	45
2.1 Situatie van het kerngezin en gezinssamenstelling	45
2.2 Beschikbaarheid van de grootouders voor kinderopvang	47
3 Socio-economische kenmerken	49
3.1 Opleidingsniveau van de ouders	49
3.2 Beroep van de ouders	50
3.3 Werksituatie van de ouders	50
3.4 Werkregime van de ouders	52
3.5 Inkomenssituatie	53
4 Kinderen uit gezinnen in kansarmoede	54
5 Niet-Belgische afkomst	55
6 Besluit	56

Hoofdstuk 3	Het opvanggebruik	59
1	Inleiding	59
2	Gebruik van formele en informele opvang	59
2.1	Kenmerken van de formele en informele opvang	59
2.2	Het gebruik naar leeftijd van het kind	63
2.3	Het gebruik naar gezins- en werksituatie van de ouders	64
2.4	Het gebruik door kansarme gezinnen en gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst	68
2.5	Het gebruik naar woonplaats	72
2.6	Het gebruik van opvang bij schoolgaande kinderen (2.5 tot 3 jaar)	75
2.7	Opvang bij kinderen tussen 1 maand en 3 maanden	80
3	Besluit	82
Hoofdstuk 4	De gebruikte opvangvormen	85
1	Inleiding	85
2	De gebruikte opvangvormen bij regelmatige gebruikers	85
2.1	Belangrijkste (meest gebruikte) opvangvorm	86
2.2	Gebruik van voorzieningen met een IKG-bijdrage of een door de voorziening te bepalen bijdrage	87
2.3	Opvang in een gezinsmilieu of een groepsmilieu	88
2.4	Plaats van de opvang	89
2.5	Geografische verschillen	89
3	De gebruikte opvangvormen door regelmatige gebruikers naar inkomen en gezinssituatie van de ouders	91
3.1	Het inkomen	91
3.2	De gezinssituatie	93
4	Gebruikte opvangvormen door regelmatige gebruikers bij kansarme gezinnen en gezinnen met een moeder van niet-Belgische herkomst.	94
4.1	Kansarme gezinnen	94
4.2	Gezinnen met moeder van niet-Belgische herkomst	94
5	Het profiel van de regelmatige gebruikers van de voorzieningen met vrije bijdrage.	95
6	Opvangvorm bij kinderen tussen 1 maand en 3 maanden die regelmatig opgevangen worden.	95
7	Tweede en derde belangrijkste opvangvorm bij regelmatige gebruikers.	96
8	Beperkte gebruikers van opvang.	96
9	Besluit	98

Hoofdstuk 5	Het gebruik van atypische en occasionele opvang	101
1	Inleiding	101
2	Kenmerken van atypische opvang	101
2.1	Opvang na 18 uur	103
2.2	Opvang voor 7 uur	104
2.3	Opvang tijdens het weekend	105
2.4	Duur van de langste opvangdag	106
2.5	Opvang tijdens de nacht	107
3	Atypische opvang naargelang de leeftijd van het kind	107
4	Atypische opvang naargelang de provincie	108
5	Atypische opvang naargelang de gezins- en werksituatie	108
5.1	Naargelang de gezinssituatie	108
5.2	Naargelang de werksituatie	108
6	Occasionele opvang	110
7	Besluit	112
Hoofdstuk 6	Het gebruik van opvang bij ziekte	113
1	Inleiding	113
2	Het voorkomen van ziekte	113
2.1	Naargelang de leeftijd	113
2.2	Naargelang het regelmatig of beperkte gebruik	114
3	Het voorkomen van wijziging van de opvangsituatie bij ziekte van het kind	114
3.1	Naargelang de opvangvorm	114
3.2	Aard van de wijzigingen van opvang bij ziekte	115
4	Kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding	116
4.1	Overzicht van de specifieke noden	116
4.2	Moeilijkheden om opvang te vinden	116
4.3	Gevonden opvang	117
5	Besluit	118
Hoofdstuk 7	Redenen voor het opvanggebruik	121
1	Inleiding	121
2	Redenen voor het opvanggebruik	122
3	Balans tussen werk en gezin	123
4	Niet-gebruikers van kinderopvang	124
5	Besluit	126

Hoofdstuk 8	De keuze van de opvangvorm	127
1	Inleiding	127
2	Redenen voor de keuze	127
2.1	Redenen voor de effectieve keuze	127
2.2	Redenen voor de keuze naargelang de opvangvorm	129
2.3	Principiële voorkeur	131
2.4	Redenen voor de principiële voorkeur	132
2.5	Voorkeur voor de plaats van opvang	134
3	Besluit	135
Hoofdstuk 9	De beoordeling van de kwaliteit van de formele opvang	137
1	Inleiding	137
2	Beoordeling van de kwaliteit van de formele opvang	138
2.1	Alle opvangvormen samen	138
2.2	Naargelang de opvangvorm: niet-schoolgaande kinderen	139
2.3	Naargelang de opvangvorm: schoolgaande kinderen	141
3	Beoordeling van het welbevinden van het kind	142
3.1	Globaal	142
3.2	Naargelang de opvangvorm: niet-schoolgaande kinderen	143
3.3	Naargelang de opvangvorm: schoolgaande kinderen	144
4	Besluit	145
Hoofdstuk 10	Algemeen besluit	147
1	Het formele aanbod in het Vlaams Gewest, de probleemstelling en de onderzoeksmethode	147
2	De kenmerken van de ouders	148
3	Het gebruik van kinderopvang	149
4	De gebruikte opvangvorm	151
5	Atypische en occasionele opvang	152
6	Opvang bij ziekte van het kind	153
7	Redenen voor het opvanggebruik	153
8	Keuze van de opvangvorm	154
9	Beoordeling van de kwaliteit van de opvang van het kind	155
Literatuur		157
BIJLAGEN		159

Lijst Tabellen

Tabel 1	Taxonomie van de kinderopvang in Vlaanderen	24
Tabel 2	Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen erkend (en gesubsidieerd) door en met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantal, groei t.o.v. 2009 = 100)	28
Tabel 3	Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen erkend (en gesubsidieerd) door Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantallen, groei t.o.v. 2009 = 100)	28
Tabel 4	Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantallen, groei t.o.v. 2009 = 100)	29
Tabel 5	Aantal plaatsen in en het aandeel in het totaal aantal plaatsen van de opvangvoorzieningen met een aanbod voor kinderen onder de 3 jaar erkend (en gesubsidieerd) door en met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013.	29
Tabel 6	Aantal plaatsen in erkende en zelfstandige voorzieningen (met attest van toezicht) per kind van 3 maanden tot 3 jaar en per provincie voor 2012 (aantal kinderen op 31/12/2012 uit Miragebestand) -2013 (aantal plaatsen op 01/02/2013).	30
Tabel 7	Taal van de contacten van het gezin met Kind en Gezin naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).	32
Tabel 8	Omgangstaal van de moeder met het kind naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens)	33
Tabel 9	Kinderen uit gezinnen in kansarmoede, kinderen uit gezinnen niet in kansarmoede en kinderen uit gezinnen waarvan niet geweten is of ze al dan niet in kansarmoede leven (in kolom %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).	35
Tabel 10	Opleidingsniveau van de moeder naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).	35
Tabel 11	Verdeling van de onderzoekspopulatie in het Vlaams Gewest over de provincies.	35
Tabel 12	Overzicht van de respons per deelgroep in 2013 naar taal/opleiding en vergelijking met de respons in 2009.	38
Tabel 13	Omgangstaal met Kind en Gezin, in de populatie, de steekproefgroep en de responsgroep, aantallen en percentages	40
Tabel 14	Vergelijking opvanggebruik tussen de responsgroepen van de postenquête en de telefonische enquête (in %, ongewogen gegevens)	41
Tabel 15	Vergelijking opvanggebruik in functie van het aantal belpogingen voor de telefonische enquête (in %, telefonische enquête ongewogen).	42
Tabel 16	Gezinssituatie van het kind (familieleden bij wie kind inwonend is, in %) in het huidig onderzoek en in het onderzoek van 2009	46
Tabel 17	Aantal personen in het gezin van het kindje (het kindje inbegrepen), in %	46

Tabel 18	Beschikbaarheid van de grootouders voor regelmatige (=dagelijks of enkele dagen per week) kinderopvang (in %, 2013 en vergelijking met 2009, enkel postenquête).	47
Tabel 19	Beschikbaarheid van de grootouders voor kinderopvang per grootouder (in %, enkel postenquête)	47
Tabel 20	Redenen voor het nooit of slechts af en toe beschikbaar zijn van de grootouders (in %, enkel postenquête)	48
Tabel 21	Opleidingsniveau van de ouders (in %).	49
Tabel 22	Beroep van de ouders (in %).	50
Tabel 23	Werk situatie van de ouders in 2009 en 2013 (in %).	50
Tabel 24	Werk situatie van de ouders (in %).	52
Tabel 25	Werk situatie van de ouders per provincie (in rij-% werkende vaders respectievelijk moeders. % niet-werkende vaders/ moeders en vaders/ moeders in onderbreking niet opgegeven).	52
Tabel 26	Werkregime van de ouders (in %).	53
Tabel 27	Maandelijks beschikbaar inkomen van de gezinnen in 2009 en 2013 (in %).	54
Tabel 28	Aandeel gezinnen in kansarmoede in 2009 en 2013 per provincie van de woonplaats (in %).	54
Tabel 29	Nationaliteit van de moeder bij (haar) geboorte naar provincie (in rij %).	55
Tabel 30	Niet Belgische gezinnen per provincie op basis van de nationaliteit van de grootouders bij <i>hun</i> geboorte (in rij%, n=3 404)	56
Tabel 31	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest in 2009 en 2013 (in %)	60
Tabel 32	Intensiteit van de opvang (formele en/of informele opvang) in 2009 en 2013 (in %)	61
Tabel 33	Intensiteit van de opvang (formele en/of informele opvang) in aantal uren voor 2009 en 2013 (in %)	61
Tabel 34	Gebruik van opvang (formele en/of informele) per dag van de week bij <i>regelmatig</i> opgevangen kinderen in 2009 (n=2808) en 2013 (in %, n=2283)	62
Tabel 35	Gebruik van opvang (formele en/of informele) per dag van de week bij <i>beperkt</i> opgevangen kinderen 2013 (in %, n=189)	62
Tabel 36	Gebruik opvang (formele en/of informele opvang) naar leeftijdscategorie in 2013 (in rij %, n=3 246)	63
Tabel 37	Gebruik regelmatige ¹ opvang (formele en/of informele opvang) naar leeftijdscategorie in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in rij %)	63
Tabel 38	Percentage voltijdse opvang in 2013 en gemiddelde duur van deze opvang (in rij %)	64
Tabel 39	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werk situatie van de moeder in 2004, 2009 en 2013 (in rij %)	64

Tabel 40	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werksituatie van de moeder in 2004, 2009 en 2013 (in kolom%)	65
Tabel 41	Gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) naar werksituatie van de vader in 2004, 2009 en 2013 (in rij %)	66
Tabel 42	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werksituatie van beide ouders (in rij %)	66
Tabel 43	Regelmatig gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinsinkomen (in %, n=3157)	67
Tabel 44	Het gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinssituatie van de ouders in 2004, 2009 en 2013	67
Tabel 45	Intensiteit van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinssituatie van de ouders in 2004, 2009 en 2013	68
Tabel 46	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door kinderen uit een gezin dat in kansarmoede leeft en een gezin dat niet in kansarmoede leeft in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)	68
Tabel 47	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door kinderen uit een gezin dat in kansarmoede leeft en een gezin dat niet in kansarmoede leeft naar leeftijd (in %)	70
Tabel 48	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine en Belgische gezinnen in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)	70
Tabel 49	Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine en gezinnen met een moeder van Belgische origine naar leeftijd (in %)	71
Tabel 50	Gebruik regelmatige opvang (formele en/of informele opvang) naar provincie in 2002, 2004, 2009 en 2013	73
Tabel 51	% regelmatig ¹ gebruik, beperkt en geen gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) per provincie, opgesplitst naar werksituatie van de moeder	73
Tabel 52	% regelmatig gebruik ¹ (ten opzichte van beperkt en geen gebruik, niet opgenomen in de tabel) van opvang (formele en/of informele opvang) per provincie, opgesplitst naar nationaliteit van de moeder (bij de geboorte)	74
Tabel 53	Gebruik regelmatige ¹ opvang (formele en/of informele opvang) naar verstedelijkingsgraad	75
Tabel 54	Het schoolbezoek van kinderen van 2.5 tot 3 jaar in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)	75
Tabel 55	De redenen voor het schoolbezoek bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2009 en 2013 (in %, n=186, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquôte)	77
Tabel 56	De redenen om nog niet naar school te gaan bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2009 en 2013(in %, n=16, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquôte)	78
Tabel 57	Het schoolbezoek en het gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2002 (n=705), 2004 (n=732), 2009 (n=375) en 2013 (n=370) (in rij%)	79

Tabel 58	Opvang tijdens de vakantieperiode bij schoolgaande kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar (in %, n=425 , meerdere antwoorden mogelijk)	80
Tabel 59	Gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) voor kinderen van 0 tot 3 maanden in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %, enkel postenquête)	80
Tabel 60	Leeftijd (in weken) waarop voor het eerst gebruik gemaakt wordt van regelmatige opvang bij gebruikers van opvang voor 3 maanden in 2009 en 2013 (in %, enkel postenquête)	81
Tabel 61	Gebruikte opvangvormen in 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	86
Tabel 62	Gemiddeld aantal uren opvang in de week, in het weekend en in totaal (regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	87
Tabel 63	Gebruik van IKG en andere opvangvoorzieningen in 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 356)	88
Tabel 64	Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	88
Tabel 65	Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu naar leeftijdsgroep (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 338)	88
Tabel 66	Plaats van de opvang in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	89
Tabel 67	Afstand van het eigen huis naar de opvang (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 361)	89
Tabel 68	Gebruik van opvangvoorzieningen met of zonder IKG-bijdrage naar provincie in 2009 (n=2 790) en 2013(n=2 353) (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	90
Tabel 69	Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu naar provincie in 2009 (n=2 790) en 2013 (n=2 350) (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	91
Tabel 70	Het gebruik naar opvangvorm naar maandelijks beschikbaar inkomen van het gezin (n=2 181, in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	92
Tabel 71	Het gebruik naar opvangvorm in functie van het opleidingsniveau van de moeder (in %, n=2 339, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	93
Tabel 72	Het gebruik naar opvangvorm in functie van het opleidingsniveau van de vader (in %, n=2 295, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	93
Tabel 73	Het gebruik van IKG-en andere opvang naar gezinssituatie in 2013 (in%, n=2 295, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	93
Tabel 74	Het gebruik van IKG-en andere opvang door kinderen uit een kansarm gezin (in, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	94
Tabel 75	Het gebruik van opvang door kinderen van een niet-Belgische moeder (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	95

Tabel 76	Gebruikte opvanginstantie voor kinderen van 1 tot 3 maanden in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	96
Tabel 77	Gebruikte opvanginstanties bij beperkte en regelmatige gebruikers in 2004, 2009 en 2013 (in %, meest gebruikte opvang)	97
Tabel 78	Gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem en andere opvang bij beperkte gebruikers in 2013 (in %, meest gebruikte opvang)	97
Tabel 79	Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu bij beperkte gebruikers in 2013 (in %, meest gebruikte opvang)	98
Tabel 80	Het gebruik van atypische opvang in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	101
Tabel 81	Het gebruik van atypische opvang naargelang de meest gebruikte opvanginstantie en naargelang het opvangmilieu in 2009 en 2013 (regelmatige gebruikers)	103
Tabel 82	Aantal dagen met opvang na 18 uur in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)	103
Tabel 83	Het gebruik van opvang tot na 18 uur naargelang de opvanginstantie in 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)	104
Tabel 84	Aantal dagen met opvang voor 7 uur in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)	104
Tabel 85	Het gebruik van opvang vóór 7 uur naargelang de opvanginstantie in 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)	105
Tabel 86	Het gebruik van opvang tijdens het weekend naar opvanginstantie in 2004, 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)	106
Tabel 87	Duur van de langste opvangdag in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)	106
Tabel 88	Het gebruik van opvang tijdens de nacht naar opvanginstantie in 2004, 2009 en 2013 (in kolom %)	107
Tabel 89	Het gebruik van atypische opvang naargelang de leeftijd in 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers)	107
Tabel 90	Het gebruik van atypische opvang naargelang de provincie in 2004 en 2009 (in rij%, regelmatige gebruikers)	108
Tabel 91	Het gebruik van atypische opvang naar gezinssituatie in 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers)	108
Tabel 92	Het gebruik van atypische opvang naar werksituatie van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)	109
Tabel 93	Het gebruik van atypische opvang naar combinatie van werksituatie van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)	109
Tabel 94	Het gebruik van atypische opvang naar werkregime van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)	110
Tabel 95	Nood aan occasionele opvang (in rij%, regelmatige gebruikers, enkel postenquête)	111

Tabel 96	Gebruikte opvangregelingen voor occasionele opvang (in %, regelmatige gebruikers met nood aan occasionele opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	111
Tabel 97	Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte naar leeftijdsgroep in 2013 (in rij%, regelmatig of beperkte gebruikers, n=2 550)	113
Tabel 98	Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte naargelang het gebruik van opvang voor niet-schoolgaande en schoolgaande kinderen (in rij%, regelmatig of beperkte gebruikers, n=2 550)	114
Tabel 99	Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte, per opvangvorm waar het kind gewoonlijk gebruik van maakt (in rij%, regelmatig gebruikers, n=2 355)	115
Tabel 100	Mogelijke opvangregeling bij ziekte (in rij%, regelmatig gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, n=1 436, enkel postenquête)	115
Tabel 101	Kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding (meerdere antwoorden waren mogelijk)	116
Tabel 102	Gebruik van opvang door kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding in vergelijking met de overige kinderen (in %)	117
Tabel 103	Gebruikte opvangvorm door kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding in vergelijking met de overige kinderen (in %, regelmatige of beperkte gebruikers)	118
Tabel 104	Redenen voor het opvanggebruik in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	123
Tabel 105	Tevredenheid met de balans tussen werk en gezin in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	124
Tabel 106	Redenen voor het niet-gebruik van kinderopvang in 2009 (n=557) en 2013 (n=209) (in %, niet-gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	125
Tabel 107	Redenen voor de keuze van de opvang in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	128
Tabel 108	Redenen voor de keuze van de opvang naargelang van de aard van de opvang (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)	130
Tabel 109	Principiële voorkeur naargelang de opvangvorm (in %, n=1 486, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête, slechts één antwoord mogelijk)	131
Tabel 110	Redenen voor de principiële voorkeur voor een opvangvorm, 3 belangrijkste redenen en % aanwezigheid in de top 3 (in %, n=1 446, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête)	132

Tabel 111	Redenen voor de voorkeur naargelang de voorkeur voor een opvangvorm (in rij% betreffende aanwezigheid in de top 3 van belangrijkste redenen, niet-schoolgaande gebruikers, enkel postenquête, meerdere antwoorden waren mogelijk)	134
Tabel 112	Voorkeur voor de plaats van de opvang (in %, n=1 476, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête)	134
Tabel 113	Beoordeling van de kwaliteit van de opvang voor verschillende deelaspecten (in %, n=1 214-1 269 ¹ , regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête, formele opvang)	139
Tabel 114	Beoordeling van de kwaliteit van de opvang (som van “zeer goed” en “eerder goed”) per deelaspect door niet-schoolgaande gebruikers (in %, n=1 214-1 253 ¹ , regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)	140
Tabel 115	Beoordeling van de kwaliteit van de opvang (som van “zeer goed” en “goed”) per deelaspect door schoolgaande gebruikers (in %, n=47-63 ¹ , regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)	141
Tabel 116	Mate waarin het kind zich goed voelt bij de personen die voor het kindje zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte formele opvang, enkel postenquête)	142
Tabel 117	Mate waarin niet-schoolgaande kinderen zich goed voelen bij de personen die ervoor zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod naar opvangvorm (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)	143
Figuu 118	Mate waarin schoolgaande kinderen zich goed voelen bij de personen die ervoor zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod naar opvangvorm (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)	144

Lijst Figuren

Figuur 1	Schematische voorstelling van het onderzoeksopzet	33
Figuur 2	Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin in kansarmoede versus niet in kansarmoede, naar werkstatus van de moeder	69
Figuur 3	Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin met een moeder van Belgische origine versus van niet-Belgische origine, naar werkstatus van de moeder	71
Figuur 4	Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin met een moeder van Belgische origine versus van niet-Belgische origine, naar kansarmoedestatus	72
Figuur 5	Het gebruik van informele versus formele opvang (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	87
Figuur 6	De gebruikte opvangvorm naargelang het maandelijks beschikbaar inkomen van het gezin (in %, n=2 181, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)	92

Inleiding

Rond november 2012 gingen de voorbereidingen van het huidig onderzoek van start. Dit onderzoek werd in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin uitgevoerd door het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA). Hierbij werd nauw samengewerkt met Kind en Gezin. Het heeft als doel het opvanggebruik van de kinderen onder de 3 jaar woonachtig in het Vlaams-Gewest in kaart te brengen. Meer specifiek worden onder andere de volgende aspecten van de opvang bij kinderen van 0 tot 3 jaar beschreven: Van welke opvang maken de ouders gebruik (frequentie, intensiteit, redenen, kostprijs)? Sluit deze opvang aan bij hun wensen en voorkeuren? Hoe evalueren zij de kwaliteit van dit aanbod (betreffende zowel de praktische als pedagogische en zorgaspecten)? Wat is het gebruik in “moeilijke situaties” bijvoorbeeld bij ziekte van het kind of buiten de reguliere uren? Verder komt het socio-economische profiel van de ouders die een beroep doen op de formele kinderopvang aan bod, de redenen voor het gebruik van opvang (of het niet-gebruik), de redenen voor de keuze voor een bepaalde opvangvorm.

Dit onderzoek kadert binnen een traditie van regelmatig terugkerende gebruikersbevragingen van Kind en Gezin. Zowel in 2000 (Vanpée, Sannen en Hedebouw, 2000), 2002 (Bettens en Buysse, 2002), 2004 (Van Keer, Bettens, Buysse, 2004) en 2009 (Hedebouw en Peetermans, 2009) werd reeds een gebruikersbevraging georganiseerd. De bevragingen in 2002 en 2004 waren beperkter in omvang en werden georganiseerd door Kind en Gezin zelf, de bevragingen in 2000 en 2009 werden door het HIVA uitgevoerd (in samenwerking met Kind en Gezin) en waren uitgebreider. In het huidig onderzoek werd dan ook zo veel als mogelijk ingezet op vergelijkbaarheid in de vraagstelling en analyses met deze voorgaande onderzoeken. Dezelfde definities werden gehanteerd (bijvoorbeeld van regelmatig gebruik, atypisch gebruik, ...) en het gebruik werd nagegaan voor dezelfde referentieweek (de week van 28 januari tot en met 3 februari 2013). Ook de onderzoekspopulatie bleef grotendeels constant en betreft de kinderen jonger dan 3 jaar, waarbij het gebruik in de eerste drie maanden retrospectief werd bevraagd. Daar waar de huidige bevraging afwijkt van de bevraging in 2009, wordt dit steeds aangegeven.

In tegenstelling met het, eveneens door HIVA uitgevoerde, onderzoek van 2009 hebben we dit keer, naast een schriftelijke vragenlijst, ook een online-antwoordformulier ter beschikking gesteld van de respondenten die aldus, naast de mogelijkheid de enquête op papier in te vullen en per post terug te sturen, nu ook de mogelijkheid hadden om de vragenlijst online te beantwoorden. Verder werd de telefonische bevraging bij de non-respons van de postenquête niet meer door het HIVA zelf uitgevoerd, maar door het marktonderzoeksbureau Ipsos. Dit onderzoeksbureau nam ook de face-to-face bevraging bij een subgroep van gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine voor zijn rekening, daar waar dit in 2009 nog door de gezinsondersteuners van Kind en Gezin gebeurde. De interviewers van Ipsos kregen wel een opleiding van de onderzoekers over de verschillende aspecten van het onderzoek.

Op 5 juli 2013 gaf de Vlaamse Regering haar goedkeuring aan het nieuwe decreet kinderopvang (persmededeling Kabinet Vandeuren), dat in werking zal treden vanaf 1 april 2014 en dat voorziet in een aantal veranderingen in het kinderopvanglandschap. Naast richtlijnen voor een verdere uitbreiding van het aanbod, voorziet het decreet onder andere in de invoering van een verplichte vergunning en de oprichting van lokale loketten kinderopvang. Het huidig onderzoek beschrijft dan

ook de situatie zoals deze was voor de invoering van deze veranderingen en kan als dusdanig bij later onderzoek gebruikt worden als vergelijkingsbasis. Op zijn beurt komen in dit onderzoek de verschillen ten opzichte van de bevraging in 2009 aan bod, toen het inkomensgerelateerd systeem voor zelfstandige kinderdagverblijven en onthaalouders nog niet was ingevoerd, wat kort na de start van het onderzoek gebeurde in 2009.

Dit onderzoek vond plaats in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. We bedanken de opdrachtgever, Kind en Gezin, en de coördinatoren van het Steunpunt voor het in ons gestelde vertrouwen en voor de fijne samenwerking. Voor het HIVA KU Leuven bood het onderzoek de gelegenheid een reeds jaren bestaande onderzoekstraditie i.v.m. thema's betreffende gezin en arbeid verder te zetten.

Meer specifiek zijn we dank verschuldigd aan de leden van de stuurgroep die vanuit Kind en Gezin, het Vlaamse Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, en het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin het onderzoek begeleidden. Voor Kind en Gezin waren dat: Diederik Vancoppenolle, die het voorzitterschap van de stuurgroep waarnam, Christele Van Nieuwenhuyzen en Martine Smets. Voor het Steunpunt nam Valérie Carrette deel. Het kabinet van minister Jo Vandeuren was vertegenwoordigd door Deirde Gees en Margot Cloet.

In onze dank betrekken we verder ook de ouders die de tijd namen om de omvangrijke enquête in te vullen of aan de telefonische bevraging mee te werken.

Binnen het HIVA - KU Leuven vermelden we eervol de dienst survey en informatica en het secretariaat. Verder ook dank aan het onderzoeksbureau Ipsos voor de vlotte en professionele samenwerking in het kader van de telefonische en face-to-face interviews.

Situering van het onderzoek

Het onderzoek naar het gebruik van kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar gaat niet alleen over het gebruik van formele opvang en beperkt zich ook niet tot een beschrijving van het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar.

De cijfers over het gebruik op basis van het onderzoek dat voorligt, zijn daarenboven van een andere aard dan de cijfers over het gebruik van formele opvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin, die het resultaat zijn van de jaarlijkse telling van het aantal aanwezige kinderen in de formele opvang in de week van 1 februari (februariregistratie).

We lichten deze zaken kort toe door in te gaan op de finaliteit en het belang van onderzoek naar gebruik van kinderopvang en door tegelijk aan te geven wat het verschil is tussen de cijfers bekomen op basis van onderzoek en de cijfers over het gebruik van formele opvang die Kind en Gezin in haar publicatie Kind in Vlaanderen, in de Gemeentelijke Kindrapporten en het jaarverslag ontsluit.

Waarom een onderzoek naar het gebruik van opvang i.c. voor kinderen jonger dan 3 jaar? Kind en Gezin weet op basis van de februaritelling³ hoeveel kinderen er in de formele opvang voor baby's en peuters aanwezig zijn, maar weet niet:

- hoeveel kinderen een andere vorm van opvang gebruiken of geen opvang gebruiken;
- waarom ouders (geen) opvang gebruiken of waarom ze al dan niet voor formele opvang kiezen?;
- Hoe lang en hoe vaak kinderen deze formele opvang gebruiken?;
- Welke kinderen wel en niet aanwezig zijn in de formele opvang? De februaritelling maakt immers abstractie van kenmerken van het kind en/of het gezin.

Deze vier zaken zijn nochtans zeer belangrijke informatie om het aanbod aan formele opvang goed te kunnen inrichten en om enigszins zicht te krijgen op de vraag naar formele opvang. Omdat hierover geen gegevens beschikbaar zijn op niveau van alle kinderen, moet er via steekproefonderzoek naar gepeild worden bij een representatieve groep van gezinnen en in dit geval dus van gezinnen met kinderen jonger dan 3 jaar.

Daarom voert Kind en Gezin sinds 1988 op regelmatige basis (jaarlijks tussen 1988 en 1991 en vervolgens in 1999, 2001, 2002, 2004 en 2009) steekproefonderzoek uit over het gebruik van opvang voor kinderen jongeren dan 3 jaar. Zo kan opgevolgd worden of er zich evoluties voordoen in:

- de mate waarin elk van de verschillende opvangvormen (zowel formele als informele) worden gebruikt;
- de frequentie en de intensiteit waarmee gebruik wordt gemaakt van zowel de informele als formele opvangvormen;
- het profiel van de gebruikers en niet gebruikers van formele opvangvormen alsook van deze van de informele opvangvormen.

³ Naar analogie met de registratie van de schoolpopulatie, wordt het aantal kinderen aanwezig in de formele kinderopvang voor kinderen tussen 0 en 12 jaar geteld in de week van 1 februari.

De bevragingen werden bij aanvang door Kind en Gezin zelf in handen genomen. Echter, omdat in 1999 geopteerd werd voor een meer grootschalige bevraging werd deze aan externe onderzoekers toevertrouwd. Dit geldt eveneens voor het onderzoek in 2009.

Deze grootschalige peilingen leveren naast de reeds bovenvermelde inzichten, bijkomend informatie op m.b.t.

- de mate waarin formele en informele opvangvormen worden gecombineerd;
- de redenen voor gebruik of het niet-gebruik van formele en/of informele opvang;
- de redenen voor de keuze van een formele en/of informele opvangvorm;
- het voorkomen van (arbeids-)situaties die flexibele of occasionele opvang behoeven;
- de tevredenheid m.b.t. de gebruikte opvangvorm;
- de beoordeling van de kwaliteit van de gebruikte opvangvorm;
- de mate waarin deze opvang aansluit bij hun wensen en voorkeuren;
- enkele kenmerken van de leefsituatie van jonge kinderen.

Kortom, dergelijk onderzoek is erg nuttig voor de Vlaamse Overheid en voor een organisatie als Kind en Gezin in het bijzonder. Bij dit alles mag niet vergeten worden dat het om resultaten op basis van een steekproef aan kinderen gaat. De cijfers over het aandeel kinderen dat gebruik maakt van opvang zijn dus wetenschappelijk verantwoorde schattingen.

Indien men uitspraken wil doen op niveau van de populatie over het aandeel kinderen jonger dan 3 jaar dat gebruik maakt van formele kinderopvang, dan zijn de cijfers bekomen op basis van de februariregistratie beter geschikt. Zij geven een zicht op de mate waarin gebruik wordt gemaakt van formele kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar die onder de bevoegdheid staat van Kind en Gezin.

Hoofdstuk 1

Probleemstelling en onderzoeksmethode

1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van het (formele) aanbod van kinderopvang in Vlaanderen en gaan we dieper in op de gevolgde methode: het opmaken van de vragenlijst, de afbakening van de populatie, de steekproeftrekking, de bevragingmethode, de respons en de gebruikte wegingen.

2 Schets van het kinderopvanglandschap

Ouders die hun kind(eren) buitenshuis laten opvangen, kunnen een beroep doen op een waaier van opvangmogelijkheden. Hierbij bestaat een onderscheid tussen informele en formele kinderopvang. In wat volgt wordt slechts heel kort ingegaan op de informele opvang, en meer in detail op de formele opvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin. Dit onderdeel werd uitgewerkt door Kind en Gezin. In onderdeel 3 wordt dan ingegaan op de onderzoeksmethode.

2.1 Informele kinderopvang

Informele opvang is de opvang door grootouders, familie, vrienden of kennissen en de opvang die plaatsvindt in het thuismilieu van het kind (huispersoneel, au pair, babysit, ...). Deze opvang valt buiten de bevoegdheid van Kind en Gezin.

2.2 Formele kinderopvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin

De formele opvang bestaat uit een grote diversiteit aan opvangvormen.

Iedereen die, al dan niet tegen betaling, kinderen onder de 12 jaar op bestendige wijze opvangt, moet zich bij Kind en Gezin melden⁴. Deze melding is echter een louter administratieve melding. De opvanginitiatieven die zich melden bij Kind en Gezin, kunnen wel een erkenning of een attest van toezicht vragen aan Kind en Gezin. Doen ze dit niet, dan worden door Kind en Gezin voor deze enkel gemelde initiatieven verder geen wettelijke voorwaarden opgelegd. Dit maakt dat Kind en Gezin deze opvang ook niet laat controleren tenzij er een klacht komt of er iets ernstigs gebeurt. Het Agentschap Zorginspectie gaat dan na in welke omstandigheden de kinderen worden opgevangen en of die opvangsituatie aanvaardbaar is.

Zodra een opvang een erkenning of attest van toezicht heeft, valt ze onder de bevoegdheid van Kind en Gezin. Aan het verkrijgen van een attest van toezicht of een erkenning zijn specifieke voorwaarden verbonden (zie verder in de beschrijving van elk voorzieningstype).

Onderstaand schema (Tabel 1) geeft een overzicht van de verschillende voorzieningentypes in de opvang erkend (en gesubsidieerd) door Kind en Gezin en de zelfstandige opvang met een attest van

⁴ Opvang op bestendige wijze is de gewone, geregeld georganiseerde opvang. Ouders en verwanten tot en met de vierde graad en opvang die georganiseerd wordt in het thuismilieu van het kind (babysit, au pair,...) zijn vrijgesteld van deze meldingsplicht (zie informele opvang).

toezicht van Kind en Gezin. Binnen de erkende en zelfstandige opvang kan nog een onderscheid worden gemaakt tussen gezinsopvang en groepsopvang. In wat volgt wordt op elk van deze opvangvormen kort even apart ingegaan.

Tabel 1 Taxonomie van de kinderopvang in Vlaanderen

	Erkende (en gesubsidieerde) opvang	Zelfstandige opvang met attest van toezicht
Gezinsopvang	- dienst voor onthaalouders	- zelfstandige onthaalouder (inkomensgerelateerd en niet-inkomensgerelateerd)
Groepsopvang	- erkend kinderdagverblijf (en buitenschoolse opvang in aparte lokalen verbonden aan een erkend kinderdagverblijf) - initiatief voor buitenschoolse opvang - lokale dienst voor buurtgerichte opvang	- zelfstandig kinderdagverblijf (inkomensgerelateerd en niet-inkomensgerelateerd) - zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening

Bron: Kind en Gezin

Onthaalouders die aangesloten zijn bij een dienst voor onthaalouders vangen kinderen in gezinsverband op in een gezinswoning. Dit zijn vooral kinderen die nog niet naar school gaan en kinderen die deeltijds naar de kleuterschool gaan. Sommige onthaalouders hebben ook een aanbod van buitenschoolse opvang voor kinderen uit de basisschool⁵. Aangesloten onthaalouders mogen maximaal acht kinderen tegelijkertijd opvangen (eigen kinderen tot en met de kleuterschool meegeteld) met een maximaal gemiddelde van vier voltijds opgevangen kinderen per kwartaal. Onthaalouders moeten voldoen aan een aantal minimale voorwaarden om zich te kunnen aansluiten bij een dienst voor onthaalouders. Ze zijn niet aan de dienst verbonden door een arbeidsovereenkomst. De dienst selecteert en begeleidt de onthaalouders, zorgt voor de administratieve ondersteuning van de onthaalouders en brengt hen in contact met ouders. De gezinnen betalen een bijdrage die gerelateerd is aan hun inkomen. In uitzonderlijke financiële situaties is een verlaagd tarief en zelfs gratis opvang mogelijk. De kosten voor opvang van kinderen tot 12 jaar bij een dienst voor onthaalouders, zijn tot op zekere hoogte fiscaal aftrekbaar.

Zelfstandige onthaalouders vangen eveneens kinderen op in gezinsverband. Ze werken autonoom en bepalen dus zelf op welke uren en momenten ze opvang doen. Regelgevend is hierover niets vastgelegd. Zelfstandige onthaalouders vangen voornamelijk kinderen op die nog niet naar school gaan en kinderen die deeltijds naar de kleuterschool gaan. Ze mogen maximaal zeven kinderen tegelijkertijd opvangen (eigen kinderen tot en met de kleuterschool meegeteld). Sommige zelfstandige onthaalouders hebben ook een aanbod van buitenschoolse opvang voor kinderen uit de basisschool. Wettelijk gezien moeten deze onthaalouders hun opvangactiviteit enkel melden aan Kind en Gezin. De meesten kiezen er voor om een attest van toezicht bij Kind en Gezin aan te vragen. Onthaalouders met een attest van toezicht moeten voldoen aan een aantal voorwaarden betreffende de omgang met kinderen en ouders, veiligheid en gezondheid en inrichting van de ruimtes. Het attest van toezicht

⁵ Basisschool = kleuter – en lagere school.

houdt ook in dat de voorziening geregeld geïnspecteerd wordt. Het Agentschap Zorginspectie voert deze inspecties uit. Op 16 februari 2009 introduceerde de Vlaamse regering *het inkomensgerelateerd systeem (IKG)* voor de zelfstandige onthaalouders. Dit betekent dat gezinnen ook bij zelfstandige onthaalouders die inkomensgerelateerd werken een financiële bijdrage betalen volgens hun inkomen.

Erkende kinderdagverblijven vangen kinderen in groepsverband op. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de crèches, die kinderen opvangen die nog niet naar school gaan en kinderen die deeltijds naar de kleuterschool gaan, en anderzijds een beperkt aantal peuterspeelruimten voor kinderen vanaf 18 maanden tot wanneer ze naar de kleuterschool gaan. Crèches hebben een minimumcapaciteit van 23 plaatsen, terwijl peuterspeelruimten een minimumcapaciteit van 20 plaatsen hebben. Aan crèches kan nog een kleine vestigingsplaats verbonden zijn van minimum 14 plaatsen. Sommige erkende kinderdagverblijven hebben een bijkomend aanbod van buitenschoolse kinderopvang, ofwel in dezelfde lokalen (kinderen uit de kleuterschool) ofwel in aparte lokalen (kinderen uit de kleuter- en lagere school). Dit laatste bijkomend aanbod staat bekend als *buitenschoolse opvang in aparte lokalen verbonden aan een kinderdagverblijf (BOKDV)*. Ook hier wordt gewerkt met een bijdrage die gerelateerd is aan het inkomen.

Zelfstandige kinderdagverblijven bieden eveneens opvang in groepsverband aan en hebben een capaciteit van minstens 8 plaatsen. Het verschil met erkende kinderdagverblijven bestaat erin dat deze zelfstandige voorzieningen enkel hun opvangactiviteit moeten melden aan Kind en Gezin. De meesten kiezen er voor om een attest van toezicht bij Kind en Gezin aan te vragen. Zelfstandige kinderdagverblijven met een attest van toezicht moeten voldoen aan een aantal voorwaarden betreffende de omgang met kinderen en ouders, veiligheid en gezondheid en inrichting van de ruimtes. Ook voor de zelfstandige kinderdagverblijven werd in februari 2009 het IKG-systeem geïntroduceerd.

Initiatieven voor buitenschoolse opvang vangen kinderen in groepsverband op en richten zich exclusief op de buitenschoolse opvang van kinderen uit de basisschool. Ze kunnen opvang aanbieden vóór en na de schooluren, op woensdagnamiddag, op schoolvrije dagen en tijdens de schoolvakanties. De financiële bijdrage van de gezinnen is niet gerelateerd aan het inkomen, maar de minimum- en maximumbijdragen zijn wel in de regelgeving vastgelegd. In uitzonderlijke financiële situaties is een verlaagd tarief en zelfs gratis opvang mogelijk.

Een erkend kinderdagverblijf, een initiatief voor buitenschoolse opvang of een buurt- en nabijheidsproject (BND)⁶ kunnen de toestemming hebben of krijgen van Kind en Gezin om een lokale dienst voor buurtgerichte kinderopvang te organiseren. Een lokale dienst heeft een specifieke werking die het gebruik van kinderopvang door kwetsbare gezinnen bevordert. Hierbij staan een buurtgerichte inbedding en de participatie van de doelgroep centraal. Een lokale dienst werft ook doelgroepwerknemers⁷ aan die mee instaan voor de begeleiding van de kinderen en biedt hen

⁶ In 2004 werd het experiment buurt- en nabijheidsdiensten (BND) opgestart. In 2008 werden de BND-projecten door het besluit van de Vlaamse Regering van 8 mei omgezet in lokale diensten voor buurtgerichte opvang en structureel geïntegreerd in het kinderopvanglandschap.

⁷ Een doelgroepwerknemer is een persoon met hoogstens een diploma of getuigschrift van het hoger secundair onderwijs en die de dag voor zijn aanwerving beantwoordt aan één van volgende kenmerken: jonger dan 50 jaar en min. 12 maanden inactief; ouder dan 50 jaar en min. 6 maanden inactief; min. 6 maand leefloongerechtigd of arbeidsgehandicapt; deeltijds werkzoekende leerling van het deeltijds beroepssecundair onderwijs en een dag inactief. Afhankelijk van het statuut waarin de doelgroepwerknemer zich bevindt, kunnen deze kenmerken wijzigen.

gelijkwaardige kansen in de organisatie. Een lokale dienst werkt structureel samen met andere voorzieningen.

Heel wat scholen vangen kinderen op voor en na de schooluren. Deze opvang verschilt sterk van school tot school. Het aantal begeleiders, de opleiding van de begeleiders, de inrichting en de grootte van de ruimte, de manier van omgaan met ouders en kinderen en de opvangprijs zijn niet wettelijk vastgelegd. De school heeft hierin de volledige autonomie. Scholen zijn enkel verplicht om deze opvang te melden aan Kind en Gezin. Als de school geen attest van toezicht vraagt bij Kind en Gezin en dus enkel gemeld is, dan laat Kind en Gezin deze opvang niet controleren, tenzij er een klacht komt of er iets ernstigs gebeurt. Als scholen voor deze opvang wel een attest van toezicht aanvragen bij Kind en Gezin, dan gaat Kind en Gezin na of de opvang voldoet aan de wettelijke voorwaarden die dezelfde zijn als deze die gelden voor een zelfstandige buitenschoolse opvangvoorziening.

Tenslotte, zelfstandige buitenschoolse opvangvoorzieningen bieden opvang in groepsverband aan en hebben een capaciteit van minstens 8 plaatsen. Deze voorzieningen vangen enkel schoolgaande kinderen op, vóór en na de schooluren en tijdens vakantiedagen. Wettelijk gezien moeten deze zelfstandige buitenschoolse opvangvoorzieningen hun opvangactiviteit enkel melden aan Kind en Gezin. De meesten kiezen er voor om een attest van toezicht bij Kind en Gezin aan te vragen.

2.3 Formele kinderopvang onder de bevoegdheid van Kind en Gezin: toekomstige veranderingen

Tot slot geven we nog mee dat het kinderopvanglandschap in de nabije toekomst er helemaal anders zal gaan uitzien. Op 20 april 2012 werd immers het decreet houdende de organisatie van kinderopvang van baby's en peuters bekrachtigd en afgekondigd door de Vlaamse Regering. Dit decreet voorziet in de blijvende uitbouw van de kinderopvang, met als richtlijnen een aanbod voor minstens de helft van alle kinderen onder de drie jaar tegen 2016 en een behoeftedekkend aanbod tegen 2020. Tevens stelt het decreet een aantal inhoudelijke veranderingen voorop zoals onder andere de oprichting van lokale loketten kinderopvang die de toegankelijkheid van de kinderopvang voor alle gezinnen dienen te bevorderen. Verder voorziet het decreet in een verplichte vergunning voor al wie kinderopvang voorziet, gekoppeld aan een aantal overgangsmaatregelen. Als dusdanig zal het onderscheid tussen gemelde opvang, opvang met een attest van toezicht en erkende opvang, niet meer bestaan. Elke gezinsopvang zal nu aan dezelfde vergunningsvoorwaarden dienen te voldoen, net zoals elke groepsopvang. Overgangsmaatregelen en uitzonderingen zijn wel mogelijk (<http://www.kindengezin.be/kinderopvang/nieuw-decreet/in-het-kort/#Vergunning-vanaf-1-april-2013>).

Dit decreet is een kaderdecreet, dat de algemene beginselen vastlegt, maar geen gedetailleerde regels bevat. Uitvoeringsbesluiten zullen de concrete invulling van het decreet vastleggen. Deze uitvoeringsbesluiten zijn nog in ontwikkeling. Het decreet en zijn uitvoeringsbesluiten zal in werking treden op 1 april 2014.

Daarnaast stelt het Vlaamse Regeerakkoord 2009-2014 ook de reorganisatie van de buitenschoolse opvang⁸ voorop. Deze reorganisatie moet zoveel mogelijk aansluiten bij de principes van het decreet Kinderopvang van Baby's en Peuters. Bij de buitenschoolse opvang zijn echter ook andere

⁸ Initiatieven voor buitenschoolse opvang, buitenschoolse opvang verbonden aan een kinderdagverblijf, zelfstandige buitenschoolse opvanginitiatieven en lokale diensten buitenschoolse opvang.

beleidsdomeinen betrokken: Onderwijs, Werk, Jeugd, Sport, Cultuur. De weg naar een decreet Buitenschoolse Kinderopvang is dus erg complex en vergt een eigen, aparte aanpak. De Vlaamse Regering heeft daarom ervoor gekozen om in eerste instantie het decreet Kinderopvang van Baby's en Peuters op de sporen te zetten. Dit neemt niet weg dat reeds gestart werd met de voorbereidingen van de reorganisatie van de buitenschoolse opvang.

3 De capaciteit

Aangezien het om een onderzoek gaat over het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, wordt in wat volgt enkel voor de opvangvoorzieningen die voornamelijk kinderen onder de 3 jaar opvangen een overzicht gegeven van het aantal plaatsen. Het laatste onderzoek naar het gebruik van kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar dateert van 2009 (Hedebouw en Peetermans, 2009). Vandaar dat we tevens een beeld schetsen van de groei van het aantal plaatsen in vergelijking met 2009.

In Tabel 2 wordt een globaal overzicht van het aantal plaatsen in de voorzieningen gegeven. Het betreft hier steeds de situatie op 1 februari, zowel voor 2009 als 2013. Deze cijfers kunnen als dusdanig verschillen van elders gerapporteerde cijfers. Globaal genomen was er een groei van 9.4% ten opzichte van 2009. Deze groei is groter dan de aangroei van het aantal kinderen (tussen 0 en 3 jaar) dat tussen 2009 en 2012 toenam van 198 249 naar 211 505 (Het Kind in Vlaanderen, 2012) steeg, wat neerkomt op een groei van 6.7%. De aangroei bij de zelfstandige opvang was groter dan bij de erkende opvang (14.7% versus 5.9%). In totaal maakte de erkende opvang op het moment van de registratie 58.4% van de totale opvang uit.

Dit globaal cijfer verbergt echter provinciale verschillen. In Antwerpen is het aantal plaatsen in de formele opvang gestegen met 17.6% terwijl er in Vlaams-Brabant een daling was van bijna 1%. Wanneer enkel de zelfstandige opvang in overweging wordt genomen, zijn de provinciale verschillen nog opvallender. In Antwerpen en Limburg groeit deze opvang met meer dan 30% aan, terwijl er in Vlaams-Brabant een daling is van ongeveer 4%.

Tabel 2 Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen erkend (en gesubsidieerd) door en met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantal, groei t.o.v. 2009 = 100)

	Erkende opvang			Zelfstandige opvang			Totaal		
	2009	2013	Groei	2009	2013	Groei	2009	2013	Groei
Antwerpen	11 833	12 972	109.6	6 623	8 731	131.8	18 456	21 703	117.6
Limburg	6 466	6 922	107.0	1 434	1 920	133.9	7 900	8 842	111.9
Oost-Vlaanderen	11 072	11 789	106.5	7 073	8 459	119.6	18 145	20 248	111.6
Vlaams-Brabant	7 786	7 959	102.2	7 000	6 693	95.6	14 786	14 652	99.1
West-Vlaanderen	8 269	8 453	102.2	7 784	8 494	109.1	16 053	16 947	105.6
Totaal	45 426	48 094	105.9	29 914	34 297	114.7	75 340	82 391	109.4

Bron: Kind en Gezin

Wanneer er nu meer in detail gekeken wordt naar de erkende voorzieningen (Tabel 3), dan blijkt de groei zich voornamelijk te situeren bij de kinderdagverblijven, terwijl het aantal plaatsen bij de diensten voor onthaalouders globaal genomen stabiel blijft wanneer de cijfers van 1 februari 2009 en 1 februari 2013 in overweging worden genomen. De grootste groei in aantal plaatsen bij erkende kinderdagverblijven heeft plaatsgevonden in Antwerpen.

Tabel 3 Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen erkend (en gesubsidieerd)⁹ door Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantallen, groei t.o.v. 2009 = 100)

	Diensten voor onthaalouders			Erkende kinderdagverblijven		
	2009	2013	Groei	2009	2013	Groei
Antwerpen	7 908	7 999	101.1	3 828	4 856	126.9
Limburg	5 056	5 299	104.8	1 400	1 613	115.2
Oost-Vlaanderen	7 768	7 926	102.0	3 222	3 729	115.7
Vlaams-Brabant	4 268	4 042	94.7	3 518	3 903	110.9
West-Vlaanderen	6 242	6 213	99.5	1 961	2 142	109.2
Totaal	31 242	31 478	100.8	13 929	16 243	116.6

Bron: Kind en Gezin

Aangaande de zelfstandige opvangvoorzieningen bestaat er een groot onevenwicht tussen de kinderdagverblijven en de onthaalouders. Daar waar er globaal genomen meer dan een kwart plaatsen in zelfstandige kinderdagverblijven bijgekomen zijn, neemt het aantal plaatsen bij onthaalouders af met ongeveer 22%. Deze afname vond in alle provincies plaats, buiten in Limburg, waar het aantal plaatsen bij zelfstandige onthaalouders stabiel bleef. In Vlaams-Brabant bleef dan weer de aangroei van het aantal plaatsen bij zelfstandige kinderdagverblijven stabiel, terwijl dit aantal in Antwerpen en Limburg steeg met bijna 41%.

⁹ Gezien het kleine aantal plaatsen in de lokale diensten voor buurtgerichte opvang wordt dit voorzieningstype in deze tabel niet apart opgenomen. Ter informatie geven we mee dat in het Vlaams Gewest op 1 februari 2013 in de lokale diensten die voornamelijk kinderen opvangen jonger dan 3 jaar, 373 plaatsen waren. In 2009 waren er 255 plaatsen.

Tabel 4 Aantal plaatsen in de opvangvoorzieningen met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013 (in aantallen, groei t.o.v. 2009 = 100)

	Zelfstandige onthaalouders			Zelfstandige kinderdagverblijven		
	2009	2013	Groei	2009	2013	Groei
Antwerpen	1 002	835	83.3	5 621	7 896	140.5
Limburg	276	282	102.2	1 158	1 638	141.5
Oost-Vlaanderen	1 750	1 322	75.5	5 323	7 137	134.1
Vlaams-Brabant	1 341	1 025	76.4	5 659	5 668	100.2
West-Vlaanderen	2 693	2 075	77.1	5 091	6 419	126.1
Totaal	7 062	5 539	78.4	22 852	28 758	125.8

Bron: Kind en Gezin

In Tabel 5 wordt dan een overzicht gegeven van de evolutie van het aandeel van elk van de opvangvormen in het totaal aantal opvangplaatsen. Over het algemeen blijven deze aandelen redelijk stabiel, met een lichte stijging voor de zelfstandige kinderdagverblijven en een lichte daling voor de onthaalouders, zowel de zelfstandigen als deze die aangesloten zijn bij een dienst.

Tabel 5 Aantal plaatsen in en het aandeel in het totaal aantal plaatsen van de opvangvoorzieningen met een aanbod voor kinderen onder de 3 jaar erkend (en gesubsidieerd) door en met een attest van toezicht van Kind en Gezin in het Vlaams Gewest op 1 februari 2009 en 2013.

Voorzieningstype	2009		2013	
	Aantal plaatsen	Aandeel (%)	Aantal plaatsen	Aandeel (%)
Dienst voor onthaalouders	31 242	41.5%	31 478	38.2%
Erkende kinderdagverblijven	13 929	18.5%	16 243	19.7%
Lokale dienst - voorschoolse opvang	255	0.3%	373	0.5%
Zelfstandig Kinderdagverblijf	22 852	30.3%	28 758	34.9%
Zelfstandig Onthaalouder	7 062	9.4%	5 539	6.7%
Totaal	75 340	100.0%	82 391	100.0%

Bron: Kind en Gezin

In Tabel 6 wordt tenslotte het aantal plaatsen per provincie weergegeven evenals de verhouding van het aantal plaatsen tot het aantal kinderen jonger dan 3 jaar. De benodigde gegevens zijn afkomstig van Kind en Gezin, zowel als uit Mirage¹⁰. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de gegevens betreffende het aantal kinderen dateren van 31 december 2012 en de informatie aangaande het aantal plaatsen betrekking heeft op de situatie op 1 februari 2013. Dit kan voor vertekeningen zorgen in de verhouding, al verwachten we dat deze, gezien de beperkte tijdspanne tussen beide observaties, eerder beperkt zullen zijn.

¹⁰ De afkorting "Mirage" staat voor "Modulair Informatiesysteem met Real-time Acces tot Gegevens". Mirage is het online dossier- en registratiesysteem waarin onder meer gegevens kunnen geregistreerd worden door de regioteamleden van Kind en Gezin tijdens allerlei contacten met gezinnen met jonge kinderen: bezoeken aan bed, in de kraamkliniek, huisbezoeken, aanmeldingen op een consultatiebureau voor het jonge kind... . In het als dusdanig verkregen databestand is onder meer informatie beschikbaar betreffende de geboortedatum van het kind, de taal zoals gesproken door de moeder zowel als de taal gehanteerd in de contacten met Kind en Gezin, de leeftijd van de moeder en het al dan niet leven in kansarmoede volgens de eigen definitie van Kind en Gezin (het Kind in Vlaanderen, 2012).

Globaal genomen is er, per 100 kinderen, voor 39 kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar een plaats in de formele opvang voor baby's en peuters. Deze verhouding is het hoogst in de provincie West-Vlaanderen, met een ratio van 47 plaatsen per 100 kinderen en het laagst voor de provincies Limburg en Antwerpen (32 respectievelijk 33 plaatsen per 100 kinderen).

Tabel 6 Aantal plaatsen in erkende en zelfstandige voorzieningen (met attest van toezicht) per kind van 3 maanden tot 3 jaar en per provincie voor 2012 (aantal kinderen op 31/12/2012 uit Miragebestand) -2013 (aantal plaatsen op 01/02/2013).

	Aantal kinderen < 3 jaar	Aantal plaatsen erkend	Aantal erkende plaatsen per kind	Aantal plaatsen met avt ¹	Aantal plaatsen met avt ¹ per kind	Totaal aantal plaatsen	Totaal aantal plaatsen per kind
Antwerpen	65 502	12 972	0.20	8 731	0.13	21 703	0.33
Limburg	27 438	6 922	0.25	1 920	0.07	8 842	0.32
Oost-Vlaanderen	49 476	11 789	0.24	8 459	0.17	20 248	0.41
Vlaams-Brabant	35 334	7 959	0.23	6 693	0.19	14 652	0.41
West-Vlaanderen	35 690	8 453	0.24	8 494	0.24	16 947	0.47
Totaal	213 440	48 094	0.23	34 297	0.16	82 391	0.39

Bron: Kind en Gezin

1 Attest van Toezicht

4 Onderzoeksmethode

Dit onderdeel bevat een omschrijving van de gevolgde werkwijze bij het onderzoek d.w.z. het opmaken van de vragenlijst, de afbakening van de populatie en de steekproeftrekking, de bevragingmethoden, de respons en de gebruikte wegingen. Het was de bedoeling van gegevens te verzamelen bij ongeveer 4000 (ouders van) kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar.

4.1 Vragenlijst

Er werd gestreefd naar maximale vergelijkbaarheid met de voorgaande onderzoeken. Dit impliceert dat de toenmalig gebruikte verwoording zoveel als mogelijk gehandhaafd werd. De huidige vragenlijsten (uitgebreide en verkorte versie, zie bijlage 1 en 2) zijn in hoofdzaak gebaseerd op de vragenlijsten zoals gehanteerd tijdens het eerder onderzoek naar het gebruik van kinderopvang in 2009 (Hedebouw en Peetermans, 2009). Deze vragenlijsten waren op zijn beurt gebaseerd op de vragenlijst van HIVA-KU Leuven voor het eerdere onderzoek in 2000 (Vanpée, Sannen en Hedebouw, 2000).

Analoog met voorgaande afnames werd bepaalde terminologie overgenomen uit de "Kind in Vlaanderen" publicaties (o.a. 2012) van Kind en Gezin. Zo wordt "regelmatig gebruik" daar gedefinieerd als ononderbroken opvang voor minstens eenmaal 5 uur of langer per week voor de niet-schoolgaande kinderen (of de kinderen die nog niet alle dagen naar schoolgaan) en minstens eenmaal per week voor of na de school of minstens eenmaal 5 uur of langer in het weekend voor volledig schoolgaande kinderen.

Bepaalde vragen ondergingen lichte wijzigingen ten opzichte van de vorige afname, en andere werden weggelaten. Zo vroegen we geen informatie meer op betreffende het aantal dagen ziekte, de duurtijd

van de verplaatsing naar de opvang, het al dan niet dienen te betalen voor de meest gebruikte opvang zowel als het te betalen bedrag noch betreffende de door de deelnemers gemaakte inschatting van de algemene kwaliteit van de opvang. Ook werden verscheidene vragen betreffende de normale opvangregeling zowel als de opvangregeling tijdens de referentieweek samengenomen. Tenslotte pasten we de gehanteerde opdeling en benaming van de verschillende opvangvormen aan aan de situatie zoals deze was op het moment van de afname en op basis van de feedback uit vorige onderzoeken.

Meer specifiek werd bijvoorbeeld het onderscheid tussen een zelfstandige onthaalouder/ zelfstandig kinderdagverblijf versus een onthaalouder aangesloten bij een dienst/ kinderdagverblijf erkend door Kind en Gezin niet meer gehanteerd, maar maakten we enkel het onderscheid tussen onthaalouders/ kinderdagverblijven met een inkomensgerelateerde gezinsbijdrage (IKG-bijdrage) versus onthaalouders/ kinderdagverblijven met een vrij te bepalen gezinsbijdrage. Dit omdat in eerdere onderzoeken gebleken was dat ouders het onderscheid tussen zelfstandige en erkende opvangvoorzieningen maar moeilijk kunnen maken. Gelet op het recent invoeren van het IKG-systeem en op de onmiddellijke relevantie van deze invoering voor de financiële situatie van de ouders, werd verondersteld dat deze opdeling gemakkelijker te maken was voor de ouders.

De uiteindelijke vragenlijst was dan ook opgedeeld in 10 rubrieken (zie bijlage 1):

- Het huidig gebruik van kinderopvang: Hier wordt gepeild naar de frequentie, de intensiteit, de gebruikte opvangvorm(en), de gebruikte combinaties van opvangvormen, de afstand tot de opvangvoorziening en het gebruik van flexibele opvang;
- De keuze van de opvang: de redenen voor de keuze van een bepaalde opvangvorm/opvangplaats (voorkeur, praktische overwegingen ...) en niet voor een andere;
- De kwaliteit van de opvang: In de postenquête dienden de ouders vragen te beantwoorden over de kwaliteit van de opvang en over het welbevinden van het kind in de opvang;
- De redenen voor het opvanggebruik evenals de vraag of ouders vinden dat ze met de huidige opvangregeling een goede balans gevonden hebben tussen werk en gezin;
- Opvanggebruik in speciale omstandigheden en wanneer het kindje ziek is;
- Vragen voor niet-gebruikers van kinderopvang: wat zijn de redenen waarom men geen gebruik maakt van kinderopvang;
- Het opvanggebruik tijdens de eerste drie levensmaanden, en meer specifiek de leeftijd waarop het kindje voor het eerst naar de opvang ging en welk soort opvang het dan betrof. Merk op dat het hier een retrospectieve bevraging betrof bij de kinderen van 3 maanden tot 1 jaar;
- Vragen over het schoolbezoek: Deze vragen zijn alleen bestemd voor de groep 2,5 tot 3-jarigen. De vragen peilen naar de intensiteit van het schoolbezoek, naar de redenen waarom het kindje al dan niet naar de kleuterschool gaat en naar de opvangregeling tijdens de schoolvakanties;
- Vragen over de werksituatie (van de ouders): Hier wordt gepeild naar het socio-economische profiel van de gebruikers van verschillende opvangvormen: diploma, beroep, werksituatie, inkomen, werkuren van de ouders;
- Vragen over het gezin (van het kind): Wat is de gezinssamenstelling, hoe verloopt de opvang bij kinderen die meer verzorging of begeleiding nodig hebben, hoe zit het met de beschikbaarheid van de grootouders voor kinderopvang.

Van de vragenlijst werden twee versies opgemaakt: een volledige versie en een verkorte versie voor de telefonische en face-to-face afname (zie verder bij de bevragingmethode). Deze verkorte versie bevat enkel de vragen over het gebruik van kinderopvang, de vragen over het schoolbezoek, de vragen over de werksituatie van de ouders en de vragen over het gezin.

4.2 Bevragingmethode

Bij de bevraging van het opvanggebruik bij een representatieve steekproef van jonge ouders in het Vlaamse Gewest dient in de eerste plaats rekening gehouden te worden met het taalgebruik. Dit taalgebruik wordt geregistreerd in Mirage. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het taalgebruik in de contacten met Kind en Gezin en het taalgebruik thuis. In de Tabellen 7 en 8 wordt een overzicht per provincie gegeven. Opgemerkt hierbij dient echter dat de gegevens in Mirage enkel betrekking hebben op de kinderen die op één of andere manier door Kind en Gezin geregistreerd werden. In Vlaanderen komt dit in grote mate neer op de totale kinderopvolgt tot ze drie jaar zijn. Wel valt de geboortepopulatie in Mirage steeds iets hoger uit dan de officiële geboortecijfers, aangezien dat in Mirage ook bijvoorbeeld kunnen geregistreerd worden die illegaal in het land verblijven (Het Kind in Vlaanderen, 2012). Als dusdanig beschouwden we het Mirage-bestand als de best mogelijke weergave van de populatie van kinderen tussen de 3 maanden en de 3 jaar, en worden deze gegevens in wat volgt steeds als vergelijkingsbasis gehanteerd. Er zijn geen gegevens beschikbaar betreffende de kenmerken van deze groep van kinderen die ontbreken in de hier gebruikte populatiegegevens.

Uit Tabel 7 komt naar voren dat het merendeel van de contacten met Kind en Gezin in het Nederlands verloopt. Er treden hier wel regionale verschillen op. In Vlaams-Brabant verloopt ongeveer een vijfde van de contacten in het Frans. Verder in Vlaams-Brabant, zowel als in Antwerpen is bij ongeveer 5% van de gezinnen de communicatietaal met Kind en Gezin Engels. In totaal verloopt in 95.8% van de gezinnen de communicatie met Kind en Gezin via één van deze drie talen. In de overige gezinnen gebeurt de communicatie voornamelijk in het Arabisch en Berbers (vooral in Antwerpen) of Turks (vooral in Limburg en Oost-Vlaanderen).

Tabel 7 Taal van de contacten van het gezin met Kind en Gezin naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).

n=190 052	Nederlands	Frans	Engels	Arabisch	Berbers	Turks	Andere taal
Antwerpen	85.6	2.9	4.6	2.3	1.8	1.1	1.8
Vlaams-Brabant	75.2	18.8	4.5	0.3	0.2	0.2	0.9
West-Vlaanderen	93.9	3.1	2.0	0.1	0.0	0.0	1.0
Oost-Vlaanderen	89.5	3.8	2.0	0.8	0.3	2.0	1.6
Limburg	93.0	1.0	1.3	0.8	0.1	3.0	0.8
Totaal	87.2	5.5	3.1	1.0	0.7	1.2	1.3

Bron: Kind en Gezin, Mirage 2012

Echter, de taal waarin moeder en kind communiceren is niet noodzakelijk dezelfde als deze die die vader en moeder hanteren ten opzichte van Kind en Gezin. Uit Tabel 8 blijkt dat in 76% van de gezinnen de belangrijkste omgangstaal tussen moeder en kind Nederlands is, wat ongeveer 10% minder is dan het percentage betreffende de contacttaal met Kind en Gezin. Hierbij zijn er provinciale verschillen waar te nemen, waarbij in Antwerpen en Vlaams-Brabant minder dan 70% van de gezinnen in eerste instantie Nederlands hanteren als omgangstaal. Verder wordt in meer dan 10% van de

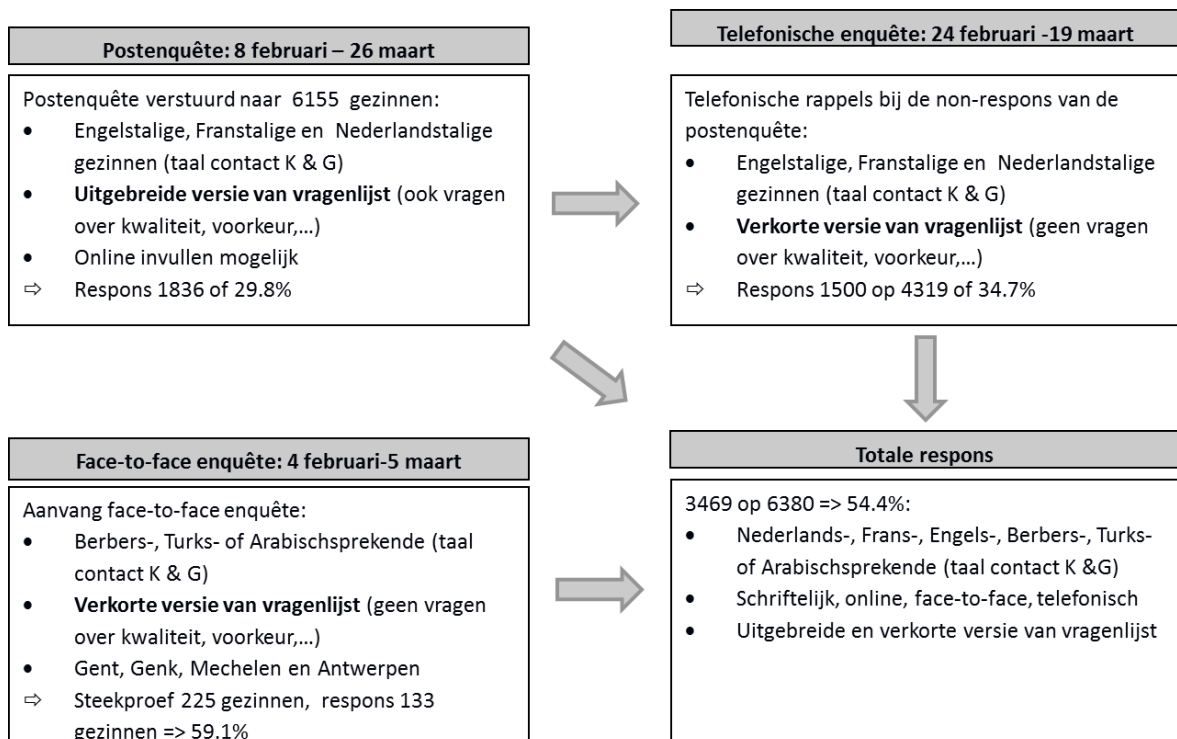
gezinnen woonachtig in Antwerpen of Vlaams-Brabant een andere taal (dan Nederlands, Frans, Engels, Berbers of Turks) als omgangstaal tussen moeder en kind opgegeven.

Tabel 8 Omgangstaal van de moeder met het kind naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens)

n=190 052	Nederlands	Frans	Engels	Arabisch	Berbers	Turks	Andere
Antwerpen	69.4	2.1	1.9	6.2	4.4	2.6	13.5
Vlaams-Brabant	66.0	16.5	1.4	2.9	1.0	1.1	11.2
West-Vlaanderen	89.0	2.2	0.4	1.8	0.1	0.2	6.5
Oost-Vlaanderen	80.2	3.0	0.8	3.0	0.7	4.3	7.9
Limburg	80.4	0.8	0.6	2.8	0.6	8.4	6.4
Totaal	76.1	4.5	1.1	3.7	1.8	3.1	9.7

Bron: Kind en Gezin, Mirage 2012

Zoals blijkt uit Figuur 1, die een schematische weergave biedt van het onderzoeksopzet, werd bij de bevraging geopteerd voor een dubbele aanpak in functie van het taalgebruik in de contacten met Kind en Gezin. Bij de Nederlandstalige, Franstalige en Engelstalige groep werkten we met een postenquête waarbij de volledige (Nederlandstalige) vragenlijst werd toegestuurd samen met een introductiebrief (zie bijlage 3). Deze brief maakte tevens melding van de mogelijkheid tot online invullen van de enquête aan de hand van een opgegeven link en een identificatienummer. Vanaf drie weken na de verzending werd de groep ouders van kinderen waarvoor er nog geen antwoord binnen was gekomen telefonisch gecontacteerd. Er werd hun gevraagd of ze de vragenlijst al hadden ingevuld. Indien dat wel het geval was, werden ze hartelijk bedankt eventueel met een aanmoediging om de brief ook te posten (verzending was gratis) of online in te vullen. Wanneer de vragenlijst nog niet ingevuld was, werd een verkorte versie van de vragenlijst telefonisch afgenomen in het Nederlands, Frans of Engels.

Figuur 1 Schematische voorstelling van het onderzoeksopzet

Deze telefonische enquête had als doel om een beeld te vormen van de non-respons groep van de postenquête en voor deze groep alsnog een zicht te krijgen op de centrale vragen uit het onderzoek. Deze non-respons groep kan namelijk verschillen van de respons groep op vlak van demografische en socio-economische eigenschappen maar ook wat betreft het gebruik van kinderopvang bijvoorbeeld doordat ouders van kinderen die geen gebruik maken van opvang mogelijks minder reageren. De selectie van de enquêteurs zowel als de coördinatie van de telefonische enquêtes en de data-invoer werden verzorgd door Ipsos, een marketingonderzoeksbureau. De briefing van de enquêteurs van Ipsos gebeurde evenwel door de onderzoekers van het HIVA.

Bij de anderstalige groep werkten we met face-to-face enquêtes afgenomen door enquêteurs van Ipsos in de taal van de respondent. Wederom gebeurde de briefing van de enquêteurs door de onderzoekers van het HIVA. Ook hier werd de verkorte vragenlijst afgenomen. In tegenstelling met het onderzoek van 2009, opteerden we nu, omwille van praktische redenen, om bij de anderstalige groep te focussen op de Turks, Berbers en Arabisch sprekkenden (taal van contact met Kind en Gezin). In 2009 maakten nog alle anderstaligen deel uit van het doelpubliek, aangezien toen de regio-verpleegkundigen van Kind en Gezin in de face-to-face afname voorzagen.

4.3 Populatie en steekproef

4.3.1 Populatie

In totaal bevat Mirage de gegevens van 195 623 kinderen die geboren waren tussen 2 februari 2010 en 1 november 2012 en dus tussen 3 maanden en 3 jaar oud waren op het moment van de afname van de vragenlijst (de week van 1 februari 2013). 2 508 (1.3%) van deze kinderen maakten geen deel uit van de uiteindelijke onderzoekspopulatie omdat ze in een andere taal geholpen werden door Kind en Gezin dan Nederlands, Engels, Frans, Berbers, Turks of Arabisch. 5025 (2.6%) van deze kinderen werden niet in de steekproefpopulatie opgenomen omdat de taal van dienstverlening niet gekend was. De eigenlijke onderzoekspopulatie bestond bijgevolg uit 188 090 kinderen en hun ouders.

In tegenstelling tot het onderzoek in 2009 maakten de kinderen die geboren werden in een gezin waar geen van bovenstaande talen (Nederlands, Engels, Frans, Turks, Berbers, Arabisch) de voertaal met Kind en Gezin was, dus a priori geen onderdeel uit van het onderzoek. Om de impact van het weggelaten van deze restcategorie van anderstaligen na te gaan, vergelijken we het totale Mirage-bestand met de populatie zonder deze anderstalige restgroep op vlak van leeftijd, opleiding van de moeder en woonplaats. Uit Tabel 7 bleek eerder reeds dat deze restcategorie van anderstaligen slechts 1.3% van de totale populatie uitmaakt.

Vooreerst is er geen significant verschil tussen de totale populatie en de uiteindelijke onderzoekspopulatie (waaruit de steekproef werd getrokken) wat betreft de verdeling over de leeftijdsgroepen (3 maand tot 1 jaar, 1 jaar tot 2.5 jaar, 2.5 jaar tot 3 jaar; $\chi^2=4.13$, $df=2$, $p=0.1266$, $n=187544$) zowel als wat betreft de provincie waar ze wonen ($\chi^2=2.80$, $df=4$, $p=0.5912$, $n=187544$). Wel is er een significant verschil wat betreft de aanwezigheid van kansarmoede in het gezin waarin het kindje leeft ($\chi^2=9.61$, $df=6$, $p<0.0001$, $n=187543$), zoals weergegeven in Tabel 9. Uit deze tabel blijkt het risico op kansarmoede iets groter in de totale populatie inclusief de anderstalige restgroep. Kansarmoede wordt hierbij gedefinieerd op de door Kind en Gezin voorgestelde manier (zie Hoofdstuk 2, paragraaf 4).

Tabel 9 Kinderen uit gezinnen in kansarmoede, kinderen uit gezinnen niet in kansarmoede en kinderen uit gezinnen waarvan niet geweten is of ze al dan niet in kansarmoede leven (in kolom %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).

%	% Populatie onderzoek	% totale populatie met restcategorie anderstaligen
Niet ingevuld	1.8	1.8
Kansarmoede	9.5	10.2
Geen kansarmoede	88.8	88.1

Bron: Kind en Gezin, Mirage 2012

Daarnaast blijkt ook dat er een significant verschil is tussen beide groepen wanneer de opleiding van de moeder in beschouwing wordt genomen ($\chi^2=97.43$, $df=6$, $p<0.0001$, $n=187\,544$), zie Tabel 10. In de totale populatie met de anderstaligen in de restcategorie blijken er iets minder moeders te zitten die een diploma hoger onderwijs of hoger secundair onderwijs hebben. Merk op dat, hoewel er een significant verschil aanwezig is als gevolg van de grootte van de groepen, de eigenlijke verschillen klein zijn.

Tabel 10 Opleidingsniveau van de moeder naar provincie van de woonplaats (in rij %, kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar, populatiegegevens).

%	% Populatie onderzoek	% totale populatie met restcategorie anderstaligen
Hoger bijzonder secundair onderwijs	0.5	0.5
Hoger onderwijs	48.0	47.4
Hoger secundair onderwijs	27.9	27.7
Lager beroepssecundair onderwijs	0.4	0.4
Lager onderwijs	4.4	4.7
Lager secundair onderwijs	7.7	7.7
Opleiding niet bekend	11.1	11.5

Bron: Kind en Gezin, Mirage 2012

Wanneer gekeken wordt naar de verdeling van de onderzoekspopulatie over de provincies van het Vlaamse Gewest, dan ziet deze er als volgt uit (zie Tabel 11). Zoals reeds voorheen gezegd is het verschil met de totale populatie, inclusief de anderstalige restgroep, niet significant.

Tabel 11 Verdeling van de onderzoekspopulatie in het Vlaams Gewest over de provincies.

%	Aantal	% Populatie onderzoek	% totale populatie met restcategorie anderstaligen
Antwerpen	57 221	30.5	30.7
Limburg	24 294	13.0	12.8
Oost-Vlaanderen	43 660	23.3	23.2
Vlaams-Brabant	30 562	16.3	16.6
West-Vlaanderen	31 807	17.0	16.7

Bron: Kind en Gezin, Mirage 2012

In de hierop volgende beschrijving van de onderzoekspopulatie is deze restcategorie niet mee opgenomen aangezien deze laatste groep geen onderdeel uitmaakte van het onderzoek. Zoals hierboven aangetoond zijn de verschillen tussen de onderzoekspopulatie met anderstalige restgroep en zonder beperkt te noemen.

4.3.2 Stratificaties

De initiële steekproef werd getrokken met het oog op een maximale representativiteit ten opzichte van de populatie. Hierbij maakten we gebruik van een stratificatie naar leeftijd en provincie, waarbij een gelijk aantal adressen per provincie werd getrokken, en dus elke provincie voor 20% vertegenwoordigd was. Tabel 11 in het achterhoofd houdend, komt dit neer op een oversampling van kinderen woonachtig in de provincies Limburg, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen en een ondersampling van de gezinnen die in Antwerpen of Oost-Vlaanderen wonen.

Verder maakten we de keuze om, net als bij het vorig onderzoek naar kinderopvang in Vlaanderen (Hedebouw en Peetermans, 2009), de nadruk te leggen op nog niet-schoolgaande kinderen (de groep van 3 maanden tot 2.5 jaar. Daar waar de groep van kinderen op schoolgaande leeftijd 18.3% van de populatie uitmaakt, vormde deze groep in de steekproef slechts 12.5%, en de groep kinderen van schoolgaande leeftijd was dus ondervertegenwoordigd in de steekproef.

Deze over- en ondersampling werd nadien door wegeningen gecorrigeerd.

4.3.3 Groep kinderen van 0 tot 3 maanden

Om ook het gebruik van kinderopvang bij de groep van nul tot drie maanden na te gaan en te kunnen vergelijken met voorgaand onderzoek, maakten we net zoals vorige keer, gebruik van een retrospectieve aanpak waarbij de groep tussen drie maand en één jaar bevraagd werd over hun opvanggebruik tijdens de eerste drie maanden.

4.3.4 Steekproeftrekking

Uit de onderzoekspopulatie van 188 090 kinderen en hun ouders, werden 2 324 (1.2%) kinderen verwijderd aangezien er geen of slechts een onvolledig telefoonnummer voorhanden was, 82 (0.0%) kinderen werden verwijderd omdat er geen huisnummer beschikbaar was, en van 11 (0.0%) kinderen was de voornaam niet gekend en deze werden dus ook verwijderd. Tenslotte bevatte Mirage gegevens van 551 kinderen (0.3%) die om andere redenen onjuist waren, zodat we ook hen uit de steekproefpopulatie weglieten. Er kan geargumenteed worden dat het weglaten van kinderen uit gezinnen waar geen telefoonnummer beschikbaar was mogelijks voor een vertekening kan gezorgd hebben (zo bestond deze groep uit een groter aandeel kansarme gezinnen in vergelijking met de totale populatie, 16.1% versus 10.2%), echter vanuit een praktisch standpunt was deze weglating noodzakelijk daar deze gezinnen a priori geen deel konden uitmaken van de telefonische enquête. Bovendien wordt verder aangetoond dat de kansarme groep toch nog steeds voldoende vertegenwoordigd is in de uiteindelijke respons.

Bij de face-to-face bevraging werden 17 kinderen uit het onderzoek weggelaten, ondanks dat de vragenlijstafname reeds achter de rug was, omdat na controle geconstateerd werd dat de interviewafname bij deze groep mogelijks niet helemaal volgens de voorschriften verlopen was. We verwijderden op dat moment deze kinderen retrospectief uit het onderzoek en dus uit de steekproef.

In totaal bevatte de steekproefpopulatie dus 185 122 adressen. Hieruit trokken we een steekproef van 6 380 kinderen en hun gezinnen. Deze groep bestond uit 6 155 gezinnen die in het Frans, Nederlands of Engels communiceren met Kind en Gezin en 225 gezinnen waarbij de taal van dienstverlening Turks, Berbers of Arabisch is. Naar de eerste groep werd een vragenlijst per post toegestuurd, de tweede groep werd gecontacteerd met de vraag mee te doen aan een face-to-face enquête, en dit door een enquêteur van Ipsos in hun moedertaal.

We beperkten de steekproef voor de face-to-face enquête tot vier gemeentes (Antwerpen, Genk, Gent en Mechelen). Dit omwille van de talrijke aanwezigheid van deze drie taalgemeenschappen (Turks, Arabisch en Berbers) in deze vier gemeentes zowel als omwille van praktische redenen. Meer specifiek werd de steekproef voor de Arabischsprekenden beperkt tot de Antwerpse en Mechelse gemeentes (met deelgemeentes), de steekproef van de Berberssprekenden bestond uit allemaal Antwerpenaars (en deelgemeentes) en de steekproef binnen de Turkssprekende populatie werd beperkt tot de gemeentes Gent en Genk zowel als alle deelgemeentes. Uit de data van het onderzoek van Hedeboom en Peetermans (2009, eigen bewerking) kwam reeds naar voren dat het regelmatig opvanggebruik bij de groep anderstaligen die geen Nederlands, Frans of Engels spraken in hun contacten met Kind en Gezin beperkt bleef tot nog geen 5% (4.8%, BI:1.3-8.2) en het beperkt gebruik voorkwam bij 4% van de gezinnen (4.1%, BI: 0.7-7.6). Het risico op een vertekening als gevolg van de lokale situatie op het vlak van formele opvang is dus miniem, aangezien verwacht werd dat slechts ongeveer 13 van de 130 te bereiken gezinnen (al dan niet regelmatig) gebruik zouden maken van opvang, en deze nog eens verspreid over 4 gemeentes. De te bevragen gezinnen in de face-to-face enquête werden verder compleet at random getrokken uit de beschikbare adressen, buiten dat de broertjes of zusjes van reeds getrokken personen geweerd werden (zelfde achternaam en zelfde adres).

In totaal kwamen 213 brieven onbesteld terug binnen. Er werd niet getracht het huidige adres van het aangeschreven gezin op te sporen. Al deze gezinnen werden integraal opgenomen in het bestand van non-respondenten dat als basis diende voor een steekproeftrekking voor telefonische afname van een verkorte versie van de vragenlijst.

Zoals eerder gemeld heeft de enquête, om de vergelijkbaarheid met de onderzoeken van 2009 en 2004 te garanderen, betrekking op het opvanggebruik in de week waarin de eerste februari valt. In dit geval was dit de week van 28 januari tot 3 februari 2013.

4.4 Respons

In Tabel 12 kan een overzicht van de respons per deelgroep teruggevonden worden. In de volgende paragrafen wordt de respons per responsmedium apart besproken.

Tabel 12 Overzicht van de respons per deelgroep in 2013 naar taal/opleiding en vergelijking met de respons in 2009.

Opleidingsniveau van de moeder	Steekproef			Respons								
	Alle afnamevormen			Post/ online			Telefoon			Totale respons		
	2009	2013		2009	2013		2009	2013		2009	2013	
	%	Aantal	%	% t. o. v. steekpr.	Aantal	% t.o.v. steekpr.	% t.o.v. steek-pr.	Aantal	% t.o.v. steekpr.	% t.o.v. steek-pr.	Aantal	% t.o.v. steekpr.
Nederlands LO & LSO ¹	6.1	582	9.1	27.7	74	12.8	33.4	190	37.4	55.0	264	45.4
Nederlands HSO ²	32.2	1 666	26.1	39.5	379	22.8	38.1	463	36.0	65.5	842	50.5
Nederlands HO ³	44.8	2 887	45.3	54.7	1 224	42.4	23.4	552	33.2	68.1	1 776	61.5
Nederlands onbekend	7.5	471	7.4	39.6	119	25.3	28.4	84	23.9	58.8	203	43.1
Frans	5.3	341	5.3	10.4	18	5.3	36.7	134	41.5	44.0	152	44.6
Engels	2.0	208	3.3	20.7	22	10.6	43.0	77	41.4	57.9	99	47.6
Totaal	96.9	6 155	96.5	43.8	1 836	29.8	39.5	1500	34.7	64.2	3 336	54.2
Turks-Arabisch-Berbers	3.0	225	3.5							73.9	133	59.1
Totaal		6 380								64.5	3 469	54.4

1 LO= Lager Onderwijs en LSO= Lager Secundair Onderwijs

2 HSO= Hoger Secundair Onderwijs

3 HO= Hoger Onderwijs, zowel universitair als hogeschool

4.4.1 Respons postenquête

Van de 6 155 vragenlijsten die met de post werden uitgestuurd begin februari 2013, waren er bij de afsluiting van de data-invoer (vrijdag 5 april 2013) 1 836 teruggestuurd, wat op een respons van 29.8% neerkomt. Dit is opvallend minder dan in 2009, ondanks het feit dat respondenten er voor konden kiezen om de vragenlijst ofwel schriftelijk ofwel online in te vullen. Wat betreft de postenquête is er echter geen informatie voorhanden over de redenen van de non-respons, en er is dus niet direct een onderbouwde verklaring voor de verminderde respons voorhanden. Internationaal onderzoek toont aan dat er over de jaren een algemene terugval van de responspercentages op surveys is (Van Horn, Green & Martinussen, 2008; Anseel, Lievens, Schollaert en Choragwicka, 2010). Specifiek voor dit onderzoek bestaat het belangrijkste verschil met de vorige afname er uit dat de verzending van de vragenlijsten nu vanuit HIVA gebeurde, en er dus geen Kind en Gezin-logo op de enveloppen stond. Dit logo stond daarentegen wel op de begeleidende brief.

Uit Tabel 12 kan opgemaakt worden dat de respons het laagste was bij de Engels- en Franstaligen, zoals ook het geval was in 2009. Ook bij de groep Nederlandstaligen met een diploma lager onderwijs of lager secundair onderwijs viel de respons lager uit in vergelijking met de groepen met een hogere opleiding. Dit was ook zo in 2009.

4.4.2 Respons telefonische enquête

Uit de 4 655 respondenten die niet antwoordden op de postenquête werden aanvankelijk 2 507 respondenten geselecteerd voor de telefonische enquête. Het betrof een gewogen steekproeftrekking waarbij die groepen die in mindere mate antwoordden op de postenquête proportioneel meer voorkwamen in de steekproef, teneinde een uiteindelijk responspercentage te halen (schriftelijk + telefoon), dat representatief zou zijn voor de aanwezigheid van de verschillende subgroepen in de populatie. In een tweede en derde fase werden nog eens in totaal 1 200 respondenten bijgetrokken, wat een totale steekproef van 3 707 personen oplevert. We voerden deze bijtrekkingen uit vanaf het moment dat er bij alle respondenten uit de voorgaande steekproeftrekking voor de telefonische enquête reeds minstens drie contactpogingen hadden plaatsgevonden en er toch nog niet voldoende voltooide enquêtes verkregen waren (streefdoel: 1 500 enquêtes).

De afname van de telefonische enquêtes had plaats van 22 februari tot 22 maart 2013. De telefonische afnames gebeurden in het Nederlands, Engels en Frans en er werd zowel overdag als 's avonds gebeld. Op 22 maart werden de telefonische enquêtes dan stopgezet aangezien het streefdoel van 1 500 afgenomen enquêtes behaald was. Van de overige 2 207 respondenten waren er 217 die niet wensten deel te nemen, maar die wel toezegden in de beantwoording van drie korte vraagjes betreffende hun opvanggebruik. 324 respondenten weigerden deel te nemen en waren ook niet bereid de drie korte vraagjes te beantwoorden. Verder viel voor 80 personen het moment van afspraak na de 22^e maart (stopzetting enquête). 34 respondenten vielen tenslotte nog af omdat ze geen Engels, Frans of Nederlands praten of omdat ze zelf aangaven niet binnen de onderzoekspopulatie te vallen. Dit brengt ons op een totaal bereikt aantal respondenten (al dan niet meewerkend) van 2 155 personen. De respons ten opzichte van deze groep van bereikte respondenten bedroeg dan $1\,500/2\,155=69.6\%$, wat overeenkomt met de respons in 2009 (69.4%).

Verder bleven 984 respondenten onbereikbaar omwille van verschillende redenen (er werd niet opgenomen (178), het antwoordapparaat sprong aan (568), er was enkel een informatietoon (200) of nog een andere reden (42)). 419 van de geselecteerden werden op vraag van de onderzoekers

verwijderd aangezien hun schriftelijk antwoordformulier toch nog binnenkwam nadat de steekproef voor de telefonische enquête werd doorgegeven. Tenslotte gaven 149 personen aan dat het opgegeven telefoonnummer verkeerd was. De respons ten opzichte van de totale steekproef voor de telefonische enquête bedraagt aldus 40.5%, wat ook ongeveer overeenkomt met de afname in 2009 (39.5%).

4.4.3 Respons face-to-face-interviews

In totaal contacteerden de enquêteurs van Ipsos 242 ouders gecontacteerd voor een face-to-face interview in de taal die genoteerd stond als de contacttaal met Kind en Gezin. Dit leverde 150 voltooide interviews op, waarbij er echter 17 interviews verwijderd werden toen bleek dat de betrokken interviewster de instructies betreffende de deontologie (zie bijlage) niet had opgevolgd. Wanneer we deze 17 personen uit de steekproef halen, komen we zo bij 133 afgenomen interviews op 225 gecontacteerde ouders, wat neerkomt op een respons van 59.1%. Dit responspercentage ligt dus lager dan in 2009 toen de respons 73.9% bedroeg. Bij deze vorige afname werden de interviews echter afgenomen door de gezinsondersteuners of regioverpleegkundigen van Kind en Gezin. Dit kan de respons toentertijd opgedreven hebben. Er werden geen redenen van non-respons genoteerd.

Uit Tabel 13 kan opgemaakt worden dat de respons goed de steekproef weerspiegelt. Er werden wel iets minder Berberssprekenden bevroegd en iets meer Turkssprekenden dan aanwezig in de populatie.

Tabel 13 Omgangstaal met Kind en Gezin, in de populatie, de steekproefgroep en de responsgroep, aantallen en percentages

	Populatie aantal	Populatie %	Aantal steekproef	Steekproef %	Respons aantal	Respons %
Arabisch	1951	35.1	88	39.1	49	36.8
Turks	1267	22.8	59	26.2	37	27.8
Berbers	2344	42.1	78	34.7	47	35.3

Bron: Kind en Gezin, *Mirage 2012 en enquêtegegevens*

4.4.4 Totale respons

Zoals weergegeven in Tabel 12 werden in totaal 3 469 vragenlijsten afgenomen, wat neerkomt op een responspercentage van 54.4% ten opzichte van de initiële steekproef. Het zijn deze totale cijfers die verder in de analyses ook zullen gebruikt worden. De totale respons valt lager uit dan in 2009, toen de respons 64.5% bedroeg.

De laagste respons vinden we bij de groep van Nederlandstaligen wiens opleiding onbekend is (43.1%). Verder is de respons lager bij de subgroep Nederlandstaligen die enkel lager onderwijs heeft genoten (45.4%), en de Engelstaligen (47.6%). Het hoogste scoort de groep Nederlandstaligen die een hogere opleiding hebben genoten (61.5%), zoals ook in 2009 het geval was. Eerder wezen we al op de verminderde respons bij de anderstalige groep (die geen Nederlands, Frans of Engels spreken) ten opzichte van 2009 (59.1% versus 73.9%).

4.5 Wegingen

Om te corrigeren voor de stratificaties naar provincie en leeftijdsgroep (schoolgaanden en niet-schoolgaande leeftijd) (zie hoger) en voor de ongelijke respons naar opleidingsniveau/ taalgroep voerden we, net zoals in 2009, wegingen door waarbij het oorspronkelijke gewichten van de diverse deelgroepen in de populatie hersteld werden. We corrigeerden voor de ongelijke respons naar opleidingsniveau/ taalgroep omdat de vertekening hier samenhangt met het onderwerp van het onderzoek namelijk het gebruik van kinderopvang (zie verder).

Verder werd de verhouding van de telefonische groep (de non-respons van de schriftelijke bevraging) ten opzichte van diegenen die via post of online geantwoord hadden hersteld, aangezien ook dit onderscheid samenhangt met het opvanggebruik. Uit Tabel 14 kan afgeleid worden dat de groep van ouders die nooit gebruik maken van opvang meer vertegenwoordigd waren in de telefonische responsgroep dan in de schriftelijke responsgroep. Waarschijnlijk voelden deze niet-gebruikers zich minder aangesproken door het onderwerp van de enquête. Bij de telefonische contactname werd nog eens benadrukt dat ook de mening van niet-gebruikers belangrijk is, en dit kan de respons verhoogd hebben.

Tabel 14 Vergelijking opvanggebruik tussen de responsgroepen van de postenquête en de telefonische enquête (in %, ongewogen gegevens)

	Post/ online	Telefoon	Totaal	Totaal aantal
Regelmatig ¹	78.2	62.4	68.7	2 384
Beperkt	5.1	5.9	5.5	189
Nooit	16.7	31.7	25.8	896
Aantal totaal	1 836	1 500		3 469

¹ Minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week (7 dagen) voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week (7 dagen) voor kinderen tussen de 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan

In een tweede stap gaan we na of de bij telefonische contactname moeilijk te bereiken ouders een ander gebruikersprofiel hebben dan die ouders die gemakkelijker via de telefoon te bereiken waren. Indien dit het geval zou zijn, dan zou dat er op kunnen wijzen dat ook de groep die uiteindelijk niet bereikt werd, een afwijkend gebruikersprofiel vertoont.

Tabel 15 maakt duidelijk dat er geen éénduidig verband is tussen het aantal belpogingen en het opvanggebruik. Er treden wel verschillen op in functie van het aantal belpogingen (bijvoorbeeld het groter aandeel niet-gebruikers bij de gezinnen waarbij zes belpogingen of meer ondernomen werden), maar deze zijn niet systematisch en lijken eerder het gevolg van het beperkt aantal gezinnen die meer dan 5 keer gecontacteerd werden. Op die manier lijkt de telefonische enquête een goede weergave te zijn van de non-respons op de schriftelijke vragenlijst. Door wegingen werd de oorspronkelijke proportie hersteld.

Tabel 15 Vergelijking opvanggebruik in functie van het aantal belpogingen voor de telefonische enquête (in %, telefonische enquête ongewogen).

	1	2	3	4	5	6	7	Totaal aantal
Regelmatig ¹	70.3	67.4	70.6	74.8	75.0	55.9	66.1	1 029
Beperkt	4.4	5.6	4.1	4.9	3.1	5.9	3.6	68
Geen	25.3	27.0	25.3	20.3	21.9	38.2	33.9	379
Totaal aantal	612	359	194	123	96	34	58	1 476

1 Minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week (7 dagen) voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week (7 dagen) voor kinderen tussen de 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan

Voor de face-to-face-groep bij de anderstaligen voerden we een aparte weging door die de oorspronkelijke proportie in de steekproef herstelt. Voor de analyse van de vragen die alleen in de postenquête gesteld werden (i.v.m. kwaliteit en keuze van de opvang) voerden we een afzonderlijke weging uit die eveneens de juiste verhouding naar provincie en leeftijdsgroep en voor onderwijsniveau/taalgebruik herstelt.

4.6 Analyse

In wat volgt worden naast frequentietabellen ook regelmatig chi-kwadraattoetsen gerapporteerd om de significantie van de verschillen tussen verschillende categorieën of verschillende jaren weer te geven. Wanneer bepaalde categorieën of de kruising van bepaalde categorieën slechts uit een beperkt aantal observaties bestaan, worden ook de betrouwbaarheidsintervallen vermeld, teneinde de lezer de mogelijkheid te bieden van rekening te houden met de onzekerheid van de bekomen percentages. Deze onzekerheid is groter naarmate het aantal observaties daalt. Deze betrouwbaarheidsintervallen kunnen ook gebruikt worden om verschillende categorieën binnen een tabel onderling te vergelijken, waarbij gekeken dient te worden naar het al dan niet overlappen van de betrouwbaarheidsintervallen. Dit is echter enkel zinvol wanneer een chikwadraattest reeds heeft aangewezen dat er een significant verschil optreedt tussen categorieën. Wanneer driewegsverbanden dienen onderzocht te worden bij categorische variabelen, dan maken we gebruik van loglineaire analyses.

Bij elk van deze analyses wordt steeds de grootte van de teststatistiek zowel als het significantieniveau vermeld, tenzij er in een bepaalde paragraaf een groot aantal analyses werden gedaan, dan beperken we ons tot enkel het significantieniveau. Wanneer verschillende categorieën dienen vergeleken te worden wat betreft een variabele op intervalniveau, werd gebruikt gemaakt van variantieanalyse.

5 Besluit

In dit hoofdstuk presenteerden we een overzicht van het huidige (formele) aanbod aan kinderopvang in het Vlaamse Gewest. Uit dit overzicht bleek dat de laatste 5 jaar het formele aanbod verder is toegenomen. Globaal genomen was er een aangroei van 9.4% ten opzichte van 2009. Dit is een sterkere groei dan er in 2009 werd genoteerd. De groei van het aantal opvangplaatsen was groter dan de aangroei van het aantal kinderen tussen 0 en 3 jaar, waardoor de ratio's van het aantal opvangplaatsen per 100 kinderen verder stegen. De globale groei verbergt verschillen tussen de provincies, waarbij de provincies Antwerpen en Limburg de sterkste groei realiseren en duidelijk een inhaalbeweging hebben ingezet, maar de ratio's liggen er nog steeds het laagst.

De grootste stijging van het aanbod ten opzichte van 2009 werd gerealiseerd in de zelfstandige opvang (14.7% ten opzichte van 5.9% in de erkende opvang). Met uitzondering van de provincie Vlaams-Brabant geldt dit voor alle Vlaamse provincies en voor Antwerpen en Limburg in het bijzonder. In de zelfstandige kinderopvang is de stijging volledig voor rekening van de kinderdagverblijven. Het aantal plaatsen bij zelfstandige onthaalouders daalt in alle provincies met uitzondering van Limburg waar een heel lichte stijging genoteerd werd tussen 2009 en 2013.

De toename van het aantal plaatsen in zelfstandige kinderdagverblijven houdt wellicht verband met een belangrijke wijziging in de regelgeving tussen 2009 en 2013, met name de introductie van het inkomensgerelateerd (IKG) systeem voor zelfstandige kinderdagverblijven en zelfstandige onthaalouders. Hierdoor hebben voorzieningen de mogelijkheid om de financiële bijdrage voor gezinnen wier kinderen door hen opgevangen worden ook afhankelijk te maken van het inkomen van deze gezinnen. De zelfstandige kinderdagverblijven en onthaalouders vertegenwoordigen nu samen 41.6% van het marktaanbod in het Vlaamse Gewest.

De methodologie van het voorliggende onderzoek naar het gebruik van de kinderopvang voor baby's en peuters in het Vlaamse Gewest is in belangrijke mate gebaseerd op voorgaande onderzoeken naar kinderopvang (Hedebouw en Peetermans, 2009; Kind en Gezin, 2004; Vanpée et al., 2000). Daarbij hanteerden we zoveel als mogelijk steeds dezelfde terminologie en werd bijna volledig dezelfde populatie onderzocht als in 2009. In het huidige onderzoek werden die personen die in hun contacten met Kind en Gezin een andere taal hanteerden dan de zes belangrijkste talen in het Vlaamse Gewest (het Nederlands, Engels, Frans, Berbers, Arabisch of Turks) echter uit het onderzoek weggelaten. Zoals beargumenteerd en aangetoond in dit hoofdstuk leidt de omissie van deze groep van anderstaligen, die 1.3% van de totale populatie uitmaken, slechts in beperkte tot het veranderen van de populatie wat betreft bepaalde demografische aspecten (leeftijd, woonplaats, aanwezigheid van kansarmoede in gezin waar kindje leeft en opleiding moeder). Wat betreft de terminologie opteerden we er nu voor om het onderscheid tussen zelfstandige en erkende formele opvangvoorzieningen niet meer te maken in de vragenlijst, aangezien de gebruikers in het verleden vaak niet op de hoogte bleken van het statuut van de opvangvoorziening waar ze gebruik van maakten. Dit onderscheid werd vervangen door het onderscheid tussen voorzieningen die een IKG-bijdragesysteem hanteren versus voorzieningen die een vrij bijdragesysteem hanteren.

Evenals in de voorgaande onderzoeken werd een gestratificeerde steekproef (naar provincie en leeftijdsgroep) van een 6 000-tal kinderen (ouders) geboren tussen 2 februari 2010 en 1 november 2012 getrokken uit het Mirage-bestand van Kind en Gezin. Deze steekproef is iets kleiner dan in 2009, toen een 7000-tal ouders werd aangeschreven. Hierbij hielden we rekening met het taalgebruik van de ondervraagde gezinnen. Nederlands- Frans- en Engelstaligen (in de contacten met Kind en Gezin) ontvingen een uitnodiging tot deelname per post en kregen de mogelijkheid de vragenlijst online dan wel schriftelijk in te vullen. Bij non-respons werden ze telefonisch gecontacteerd teneinde een verkorte versie van de vragenlijst af te nemen. Bij de Turks-, Berbers- en Arabischsprekenden opteerden we voor een face-to-face afname. Het marketingonderzoeksbureau Ipsos voerde deze telefonische rappels en face-to-face enquêtes uit. Ook dit is een verandering ten opzichte van het onderzoek in 2009, toen de gezinsondersteuners van Kind en Gezin de face-to-face afname voor hun rekening namen en HIVA de telefonische enquête. Globaal werd een respons gehaald van 54.4% (3 469 ingevulde enquêtes). Deze respons ligt lager dan in het onderzoek van 2009, maar is nog steeds voldoende hoog om representatieve uitspraken te kunnen doen voor het Vlaamse Gewest. Net zoals in

de vorige onderzoeken werd via wegingen de oorspronkelijke proportionaliteit van de deelgroepen in de populatie hersteld.

Hoofdstuk 2

Kenmerken van de doelgroep en representativiteit

1 Inleiding

In dit en volgende hoofdstukken wordt verslag uitgebracht van de resultaten van de enquête, waarbij de resultaten van het schriftelijke, het telefonische en het face-to-face luik zoveel als mogelijk gecombineerd worden. Er wordt gestart met een beschrijving van de doelgroep van de ouders aan de hand van enkele gezinskenmerken en socio-economische kenmerken, op basis van de enquêtegegevens.

Waar mogelijk gaan we tevens in op de representativiteit van de responsgroep ten opzichte van de populatie. Hierbij vergelijken we voornamelijk met het Mirage-bestand, de voorgaande enquête uit 2009 en met cijfers uit Het kind in Vlaanderen (Kind en Gezin, 2012). Indien deze gegevens gebruikt worden, dan wordt hier expliciet melding van gemaakt.

Zoals voorheen gesteld wordt er steeds gewerkt met gewogen percentages. Standaard worden ook de kolompercentages opgegeven. Wanneer toch de rijpercentages worden gehanteerd, dan zal dit steeds bovenaan de betreffende tabel aangegeven worden.

Tenslotte, de meeste vragen hebben betrekking op gegevens vanuit de volledige enquête (schriftelijke, telefonisch en face-to-face). Wanneer bepaalde resultaten gebaseerd zijn op gegevens bekomen uit enkel de postenquête (vooral voor meer inhoudelijke vragen in Hoofdstukken 7,8 en 9), dan wordt dit steeds in de tabellen aangegeven.

2 Gezinskenmerken

2.1 Situatie van het kerngezin en gezinssamenstelling

De vraagstelling in verband met de specifieke gezinssituatie en eventuele verblijfsregelingen werd in 2009 overgenomen uit de bevraging die toentertijd was uitgewerkt in het kader van het Strategisch Basisonderzoekprogramma “Scheiding in Vlaanderen” door de Universiteit van Antwerpen onder leiding van prof. dr. Mortelmans (Mortelmans et al. 2011). Voor de huidige afname van de test pasten we de verwoording van de vraag aangaande de verblijfssituatie licht aan (er wordt niet meer gesproken over *natuurlijke* moeder of *natuurlijke* vader enkel over moeder of vader) als antwoord op de opmerkingen die naar aanleiding van de bevraging in 2009 door bepaalde participanten gemaakt werden. Verder bevroegen we ook niet meer hoe vaak het kindje bij de ondervraagde ouder verbleef.

Tabel 16 maakt duidelijk dat er weinig veranderd is wat betreft de gezinssituatie ten opzichte van 2009. Het overgrote deel van de kinderen (93.4%) woont bij zijn ouders. Ongeveer 5% van de kinderen woont bij zijn of haar alleenstaande moeder. Het aandeel kinderen dat bij zijn alleenstaande vader woont is beperkt (0.7%), zowel als het aandeel kinderen in nieuw samengestelde gezinnen (moeder en andere: 0.7%, vader en andere: 0.2%). De verschillen zijn wel significant voor de categorieën “alleenstaande vader” en “vader en andere”, maar gezien de beperkte aantallen in deze categorieën worden hier best geen sterke conclusies uit getrokken. De betrouwbaarheidsintervallen in Tabel 16 geven de onzekerheid van de schatting weer, deze onzekerheid is groter naarmate er minder

observaties in een categorie zitten. In de categorie “andere” wordt vaak vermeld dat het kindje bij de mama en de “meemoeder” leeft, of dat de grootouders nog bij het gezin wonen (zowel bij beide ouders als bij alleenstaande moeders). Enkele kinderen wonen ook bij pleegouders.

Tabel 16 Gezinsituatie van het kind (familieleden bij wie kind inwonend is, in %) in het huidige onderzoek en in het onderzoek van 2009

	2009 %	2013 (n=3 454) % (95% BI)
Moeder & vader (n=3264)	93.7	93.4 (92.3 - 94.4)
Alleenstaande moeder (n=130)	4.6	4.8 (3.9 - 5.8)
Moeder & andere (n=19)	0.4	0.7 (0.3 - 1.0)
Alleenstaande vader (n=15)	0.1	0.7** (0.3 - 1.1)
Vader en andere (n=5)	0.02	0.2** (0.0 - 0.3)
Andere (n=45)	1.1	1.1 (0.7 - 1.5)

** sign. verschillend op 0.001 niveau van waarde van 2009 (maar let op kleine aantallen)

Uit een bijkomende vraag bleek dat 4.2% van de kinderen (n=105) van de kinderen op regelmatige basis in meer dan één gezin verbleef, bijvoorbeeld als gevolg van een scheiding. Dit percentage ligt iets hoger dan in 2009 (2%).

Een tweede bijkomende vraag polste naar het totaal aantal personen in het gezin van het kindje. Wanneer het kindje in meerdere gezinnen verbleef, diende enkel de informatie betreffende het gezin van de respondent meegedeeld te worden (Tabel 17). Een heel kleine minderheid geeft aan dat het kindje alleen een gezin vormt. Mogelijk heeft deze groep de vraag verkeerd begrepen, of betreft het hier kinderen in specifieke zorgsituaties. Het merendeel van de kinderen leeft in een gezin met drie personen of vier personen (75.1%). Nog een 15.0% van de kinderen woont in een gezin met 5 personen, terwijl 7.4% van de kinderen in een gezin woont met meer dan 5 personen. Deze gegevens kunnen niet vergeleken worden met de gegevens uit 2009, aangezien er toen gevraagd werd naar de aanwezigheid van kinderen jonger dan 18 jaar, terwijl bij deze bevraging dit onderscheid niet gemaakt werd.

Tabel 17 Aantal personen in het gezin van het kindje (het kindje inbegrepen), in %

n=3 444	Frequentie	% (95% BI)
1	8	0.1 (0.0 - 0.2)
2	78	2.4 (1.8 - 3.1)
3	1 198	33.1 (31.1 - 35.0)
4	1 441	42.0 (39.9 - 44.1)
5	517	15.0 (13.5 - 16.5)
6	127	4.5 (3.6 - 5.3)
7	75	2.9 (2.1 - 3.6)

2.2 Beschikbaarheid van de grootouders voor kinderopvang

Omdat grootouders traditioneel een belangrijke plaats (kunnen) innemen bij de opvang van hun kleinkinderen peilden we, net zoals in het onderzoek van 2009, naar hun beschikbaarheid. De participanten dienden aan te geven in welke mate er beroep kan gedaan worden op de grootouders, voor de opvang van het geselecteerde kindje (in de veronderstelling dat de ouders dit zouden willen) en welke grootouders dit dan zijn. Hierbij werd een onderscheid gemaakt tussen het dagelijks beschikbaar zijn van één of meerdere grootouders, het af en toe beschikbaar zijn of het nooit beschikbaar zijn. Indien er slechts af en toe of nooit beroep kon gedaan worden op één of meerdere grootouders, polsten we ook naar de reden van deze niet-beschikbaarheid.

Tabel 18 Beschikbaarheid van de grootouders voor regelmatige (=dagelijks of enkele dagen per week) kinderopvang (in %, 2013 en vergelijking met 2009, enkel postenquête).

n=1697	% 2009	2013 (n=1 697) % (95% BI)
Vier (of meer) grootouders beschikbaar	8.6	8.6 (7.1-10.0)
Drie grootouders beschikbaar	7.1	7.2 (5.7-8.8)
Twee grootouders beschikbaar	27.5	24.7 (22.2-27.2)
Eén grootouder beschikbaar	16.2	17.0 (14.9-19.2)
Geen enkele grootouder beschikbaar	40.6	42.6 (39.6-45.5)

Verskil met 2009 niet significant.

Globaal genomen is voor 57.4% van de kinderen minstens één grootouder beschikbaar voor regelmatige opvang (hetzij dagelijkse opvang, hetzij enkele dagen per week). Ter vergelijking, in 2009 bedroeg dit percentage 59.4%. Voor 40.5% van de kinderen zijn er dagelijks of enkele dagen per week meerdere beschikbaar (2009: 43.2%). Voor 42.6% van de kinderen is er geen enkele grootouder op regelmatige basis beschikbaar. De verschillen met 2009 zijn niet significant ($\chi^2=5.02$, $df=4$, $p=0.28$)

Tabel 19 toont dan het overzicht per grootouder. Uit deze tabel blijkt dat vooral de grootmoeders regelmatig of enkele dagen per week beschikbaar zijn, en dan vooral de grootmoeder langs moeders zijde. Wanneer vergeleken wordt met 2009, dan is de dagelijkse beschikbaarheid van de grootmoeder langs moederszijde wel gedaald en de onbeschikbaarheid gestegen (17.8% en 54.2%, $\chi^2=13.7$, $df=2$, $p=0.0011$). Verder is het aandeel van eventuele andere grootouders dat nooit of slechts af en toe beschikbaar is gestegen ten opzichte van 2009 (80.1%, $\chi^2=23.2$, $df=2$, $p<0.0001$; respectievelijk 89.0%, $\chi^2=16.7$, $df=2$, $p=0.0002$).

Tabel 19 Beschikbaarheid van de grootouders voor kinderopvang per grootouder (in %, enkel postenquête)

% (95% BI)	Grootvader moederszijde (n=1 697)	Grootmoeder moederszijde (n=1 772)	Grootvader vaderszijde (n=1 683)	Grootmoeder vaderszijde (n=1 750)	Andere grootouder (n=205)	Andere grootouder (n=132)
Dagelijks beschikbaar	9.8 (8.1-11.4)	13.9 (11.9-15.8)	7.1 (5.6-8.6)	11.7 (9.8-13.5)	4.3 (1.5-7.0)	0.9 (0.0-2.0)
Enkele dagen per week beschikbaar	16.7 (14.5-18.9)	28.5 (26.0-31.0)	14.7 (12.8-16.7)	23.6 (21.2-25.9)	5.0 (2.0-8.0)	1.6 (0.0-3.5)
Nooit of slechts af en toe beschikbaar	73.5 (70.9-76.1)	57.6 (54.8-60.5)	78.1 (75.8-80.5)	64.8 (62.0-67.5)	90.8 (86.8-94.8)	97.4 (95.3-99.6)

Er zijn verschillende redenen denkbaar waarom grootouders niet beschikbaar zijn voor de opvang van hun kleinkinderen. Deze redenen werden dan ook bevraagd in de vragenlijst. Uit Tabel 20 kan opgemaakt worden dat de belangrijkste reden voor het niet beschikbaar zijn van de grootouders is dat deze nog werken (rond de 38% bij de grootouders langs moederszijde en rond de 26% bij de grootouders langs vaderszijde). Dit was ook de belangrijkste reden in 2009. Merk op dat een exacte vergelijking met de bevindingen van 2009 niet gemaakt kan worden, aangezien er toentertijd meerdere categorieën omcirkeld konden worden, terwijl dit in 2013 niet het geval is en men slechts één reden per grootouder kon aanduiden.

Opvallend bij bovenstaande bevinding is wel dat het nog werken van de grootouders vaker als reden werd opgegeven bij de grootmoeders dan bij grootvaders. Dit was voorheen (in de onderzoeken van 2002 en 2009) nooit het geval. Wanneer deze gegevens vergeleken worden met de werkzaamheidsgraad bij de 55- tot 64-jarigen Vlaamse bevolking zoals gepubliceerd door het Steunpunt Werk en Sociale Economie (www.steunpuntwse.be, Werkzaamheidsgraad naar leeftijd en geslacht in België, de gewesten en EU-27, 2000-2011) dan zien we hierbij niet dezelfde trend. Hoewel de werkzaamheidsgraad bij de vrouwen volgens deze gegevens sneller stijgt dan bij mannen, is de werkzaamheidsgraad bij mannen in 2011 toch nog steeds aanzienlijk hoger dan bij vrouwen. Meer specifiek lag de werkzaamheidsgraad bij vrouwen in 2001 op 14.0% in 2006 op 22.2% en in 2011 op 31.4%. Bij de mannen liggen deze percentages op 35.3%, 40.5% en 46.3% respectievelijk. Het verschil tussen de gegevens in deze enquête en de werkzaamheidsgraad gerapporteerd door de WSE kan waarschijnlijk deels toegeschreven worden aan het feit dat de grootouders van de kinderen in het huidige onderzoek niet allemaal noodzakelijk binnen de groep van 55 tot 64-jarigen vallen.

Tabel 20 Redenen voor het nooit of slechts af en toe beschikbaar zijn van de grootouders (in %, enkel postenquête)

% (95% BI)	Grootvader moederszijde (n=1 215)	Grootmoeder moederszijde (n=1 037)	Grootvader vaderszijde (n=1 273)	Grootmoeder vaderszijde (n=1 126)	Andere grootouder (n=79)	Andere grootouder (n=41)
Werkt nog	37.2 (34.0-40.4)	39.2 (35.6-42.8)	25.6 (22.8-28.4)	26.5 (23.5-29.5)	26.4 (15.0-37.8)	14.9 (3.4-26.4)
Woont te ver	18.7 (15.6-21.7)	25.2 (21.6-28.9)	20.4 (17.4-23.5)	22.9 (19.7-26.0)	30.83 (16.9-44.8)	34.3 (13.6-54.9)
Is overleden	14.4 (11.8-16.4)	8.4 (6.2-10.7)	19.2 (16.0-22.3)	10.8 (8.2-13.5)	3.2 (0.0-7.7)	8.6 (0.0-18.6)
Actief sociaal leven/ zorg anderen	7.8 (6.1-9.5)	9.8 (7.9-11.7)	10.5 (8.5-12.4)	13.1 (10.6-15.6)	9.40 (2.8-16.0)	4.2 (0.0-11.0)
Kan het niet meer aan	8.1 (6.1-10.0)	7.0 (5.1-8.9)	9.0 (7.2-10.7)	11.6 (9.1-14.1)	11.0 (1.4-20.6)	11.3 (0.0-25.8)
Wil het niet	3.4 (2.3-4.6)	2.5 (1.5-3.6)	3.8 (2.6-4.9)	5.0 (3.3-6.7)	3.0 (0.0-6.1)	1.8 (0.0-5.4)
Andere redenen	10.5 (8.0-12.9)	7.9 (5.4-10.3)	11.6 (9.5-13.7)	10.1 (8.1-12.2)	16.2 (7.0-25.3)	24.9 (9.7-40.2)

Een tweede belangrijke reden van onbeschikbaarheid is het te ver wonen. Een verdere analyse wijst, net zoals in 2009, uit dat de percentages wat betreft deze onbeschikbaarheid voor de groep met een moeder van niet-Belgische origine hoger liggen wat (mede) een verklaring kan bieden voor het minder beroep doen op de grootouders voor kinderopvang bij deze groep (zie verder).

Ongeveer 10 procent is niet beschikbaar omdat ze een druk sociaal leven hebben of zelf de zorg opnemen voor anderen. Iets minder kinderen worden niet door de grootouders verzorgd omdat deze het niet meer aankunnen omdat ze bijvoorbeeld zelf hulp nodig hebben. Een kleine minderheid van de grootouders wil helemaal niet betrokken worden bij de opvang van de kleinkinderen. Tenslotte zijn ongeveer 8 tot 19% van de grootouders van de bevroegde kinderen reeds overleden.

3 Socio-economische kenmerken

3.1 Opleidingsniveau van de ouders

In Tabel 21 worden de gegevens betreffende het opleidingsniveau van de ouders weergegeven. opvallend daarbij is dat meer dan de helft van de moeders (50.5%) een diploma hoger onderwijs kan voorleggen. In 2009 had ongeveer een even groot aandeel moeders een diploma hoger onderwijs (49.4%), in 2000 (Vanpee et al, 2000) was dit nog maar ongeveer een derde. De vaders hebben in beduidend mindere mate een diploma hoger onderwijs (41.5%) dan de moeders. Dit percentage is tevens stabiel gebleven ten opzichte van 2009 (41.8%). Dit verschil tussen vaders en moeders wat betreft hogere opleiding is toe te schrijven aan het lager aantal vaders dat een diploma van een hogeschool heeft, wat betreft universitair onderwijs gaat het deelnemingspercentages tussen de moeders en de vaders gelijk op. In vergelijking met 2009 treden er significante verschillen op zowel wat betreft de vaders als de moeders ($\chi^2=68.15$, $df=5$, $p<0.0001$ resp. $\chi^2=42.62$, $df=5$, $p<0.0001$). Wat betreft de moeders stijgt het aantal laaggeschoolden (7.0% versus 4.0%) en daalt het aantal moeders met een diploma HSO (30.6% versus 34.2%). Bij de vaders stijgt ook het aantal vaders zonder diploma of met een diploma lager onderwijs (6.2% versus 4.4%) en daalt het aantal “andere” diploma’s (2.3% versus 4.4%).

De representativiteit van de gewogen responsgroep voor het opleidingsniveau van de moeder kan nagegaan worden ten opzichte van de Mirage-registratie van Kind en Gezin van de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar op 1 februari 2013. Hierbij dient opgemerkt te worden dat voor 12.7% ($n=24\,720$) van de moeders geen gegevens beschikbaar waren betreffende hun opleidingsniveau. Aan de hand van de gegevens uit de enquête werd voor 162 respondenten bij wie het opleidingsniveau van de moeder inderdaad niet geregistreerd was in Mirage, nagegaan of deze ontbrekende groep verschilde van de overige moeders wat betreft opleiding. Dit bleek niet het geval ($\chi^2=9.76$, $df=5$, $p=0.0836$), en de “missings” werden dan ook gewoon uit de analyse van het Mirage-bestand gelaten. De moeders uit de responsgroep lijken representatief voor de totale populatie, al is er een lichte oververtegenwoordiging van moeders die geen of enkel lager onderwijs hebben genoten ($\chi^2=41.03$, $df=4$, $p<0.0001$), maar de verschillen zijn klein.

Tabel 21 Opleidingsniveau van de ouders (in %).

	Moeder vragenlijst ($n=3\,439$)	Vader vragenlijst ($n=3\,352$)	Moeder Mirage ¹ ($n=170\,357$)
Lager onderwijs	7.0	6.2	5.4
Lager secundair onderwijs	10.0	11.8	8.7
Hoger secundair onderwijs	30.6	38.1	31.2
Hogeschool	32.8	24.4	53.6
Universiteit	17.7	17.1	
Ander	2.0	2.2	1.1

1 Van 12.67% van de moeders opgenomen in Mirage was de opleiding onbekend. Deze werden weggelaten.

3.2 Beroep van de ouders

Het merendeel van de moeders is tewerkgesteld als bediende (privé of overheid). Bij de vaders is dit overwicht minder groot en zijn er meer arbeiders en zelfstandigen, zoals blijkt uit Tabel 22. In vergelijking met 2009 is vooral het aandeel moeders dat zelfstandige is gedaald (5.8% versus 7.4%; $\chi^2=19.82$, $df=5$, $p=0.0013$). Wat betreft het beroep van de vader treden er geen significante verschillen op ($\chi^2=8.00$, $df=5$, $p=0.1562$).

Tabel 22 Beroep van de ouders (in %).

% (95% BI)	Moeder (n=3 443)		Vader (n=3 388)	
Arbeider	14.7	(13.3 - 16.1)	35.9	(33.9 - 37.9)
Bediende of kader	59.9	(57.8 - 61.9)	42.0	(44.1 - 15.6)
Zelfstandige	5.8	(4.8 - 6.9)	14.1	(12.5 - 15.6)
Vrij beroep	1.2	(0.8 - 1.6)	1.3	(0.7 - 1.8)
Geen beroep	15.5	(14.0 - 17.0)	4.7	(3.8 - 5.5)
Andere, omschrijf	2.9	(2.2 - 3.6)	2.2	(1.5 - 2.8)

3.3 Werksituatie van de ouders

In Tabel 23 wordt een overzicht gegeven van de werksituatie van de ouders. Bij de moeders werkt 64.0% van de moeders ofwel deeltijds ofwel voltijds. Dit is opvallend minder dan in 2009 (70.7%) en komt meer in de buurt van het % tewerkgestellten in 2004 (61.1%, Hedeboom & Peetermans, 2009). Zowel het aandeel voltijds als het aandeel deeltijds werkende moeders is daarbij afgenomen in vergelijking met 2009 ($\chi^2=104.53$, $df=10$, $p<0.0001$). Het aandeel moeders in ouderschapsverlof, werkloosheid en invaliditeit is dan weer gestegen ten opzichte van 2009. Ook het aandeel moeders wier werksituatie niet opgelijst stond is gestegen van 2.3% naar 3.9%.

Tabel 23 Werksituatie van de ouders in 2009 en 2013 (in %).

Moeder: n=3 432 Vader: n=3 371	Moeder 2009 %	Moeder 2013 % (95% BI)	Vader 2009 %	Vader 2013 % (95% BI)
Werkend				
Voltijds werkend	39.7	35.8 (33.8 - 37.8)	85.9	86.7 (85.3 - 88.1)
Deeltijds werkend	31.0	28.2 (26.3 - 30.2)	4.7	3.1 (2.4 - 3.9)
In onderbreking				
Zwangerschapsverlof	2.2	3.3 (2.5 - 4.1)	/	/ /
Ouderschapsverlof	4.0	6.0 (5.0 - 6.9)	1.1	1.5 (0.9 - 2.0)
Ziekteverlof	1.3	0.9 (0.5 - 1.2)	0.6	0.7 (0.4 - 1.0)
Loopbaanonderbreking/tijdskrediet	2.6	2.8 (2.2 - 3.4)	0.2	0.3 (0.1 - 0.4)
Verlof zonder wedde	0.0	0.1 (0.0 - 0.2)	0.0	0.0 (0.0 - 0.0)
Niet werkend				
Werkloos	5.3	6.5 (5.5 - 7.6)	3.9	4.5 (3.6 - 5.3)
Invaliditeit	0.4	1.0 (0.5 - 1.5)	0.7	0.6 (0.3 - 0.9)
Huisvrouw, student	11.2	11.6 (10.2 - 12.9)	1.5	1.3 (0.9 - 1.8)
Andere	2.3	3.9 (3.1 - 4.8)	1.4	1.4 (0.9 - 1.8)

Wanneer de werksituatie van de vaders in overweging worden genomen, kunnen ook hier significante verschillen gevonden worden ($X^2=33.17$, $df=9$, $p<0.0001$), al zijn deze beperkter. Over het algemeen blijft de werksituatie van de vader stabiel, waarbij het overgrote deel van de vaders voltijds werkt (86.7%). Wanneer de voltijds en deeltijdse tewerkstelling wordt samengenomen, bekomen we een tewerkstellingspercentage van 89.8%. Het aandeel deeltijds werkende vaders is echter wel licht gedaald van 4.7% naar 3.1%. Tussen 2004 en 2009 was er een stijging van de groep deeltijds werkende vaders (van 2.2% naar 4.7%, Hedeboom en Peetermans, 2006), die dus nu gedeeltelijk ongedaan gemaakt wordt.

Wanneer we deze gegevens vergelijken met de gegevens van het Steunpunt WSE betreffende de werkzaamheidsgraad bij de 25 tot 54 jarigen in 2011 (www.steunpuntwse.be, bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek – Enquête naar de Arbeidskrachten, Eurostat LFS, Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE) dan blijken deze zeer gelijkaardig wat betreft de mannen. Het WSE rapporteert een tewerkstellingspercentage van 90.0%, terwijl uit de enquête een schatting van 89.8% komt. Wat betreft de moeders komt uit de enquête een duidelijk lager percentage naar voren (64.0%) dan uit de WSE gegevens (79.9%). Dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan de oververtegenwoordiging van moeders in zwangerschapsverlof en ouderschapsverlof in de enquête ten opzichte van de referentiegroep (alle 24- tot 54-jarigen in de Steunpunt-gegevens). Wanneer deze moeders in tijdelijke onderbreking bij de werkende moeders worden geteld, komen we uit op een werkzaamheidsgraad van 77.0%, dit ligt meer in de lijn van de WSE-gegevens. Ook volgens het Steunpunt werkt 45.1% van de werkende vrouwen deeltijds, wat overeenkomt met onze gegevens (44.1% van de werkende moeders werkt deeltijds). Bij de mannen werkt volgens het Steunpunt WSE 8.9% van de werkenden deeltijds, op basis van de huidige enquête bekomen we een schatting van 3.5%.

Wanneer we nu kijken naar de combinatie van de werksituatie van moeder en vader samen (Tabel 24), dan blijkt 31.9% van de kinderen in een gezin te wonen waar moeder en vader beiden voltijds werken en 24.7% van de kinderen in een gezin te wonen waar vader voltijds werkt en moeder deeltijds. Wanneer gekeken wordt naar het aantal gezinnen met 2 werkende ouders (al dan niet in onderbreking, gegevens niet in tabel) dan blijkt 70.4% (BI:68.5-72.3) in een gezin te wonen waar beide ouders tewerkgesteld zijn (al dan niet in onderbreking). Bij 11.4% van de kinderen werkt de vader voltijds en de moeder niet. 3.6% van de kinderen woont in een gezin waar beide ouders niet werken.

Tabel 24 Werksituatie van de ouders (in %).

Werksituatie ouders	2013 (n=3 440) % (95% BI)	
Vader voltijds werkend, moeder ...:		
Vader voltijds, moeder voltijds	31.9	(29.9 - 33.8)
Vader voltijds, moeder deeltijds	24.7	(22.9 - 26.6)
Vader voltijds, moeder niet-werkend/ op invaliditeit	13.2	(11.8 - 14.7)
Vader voltijds, moeder in onderbreking ¹	11.4	(10.1 - 12.7)
Vader voltijds, moeder andere	3.2	(2.4 - 4.0)
Vader deeltijds, moeder voltijds	1.1	(0.6 - 1.5)
Vader niet werkend/ op invaliditeit, moeder werkend (VT en DT)	2.2	(1.6 - 2.8)
2 niet werkenden	3.6	(2.8 - 4.3)
Alleenstaanden:		
Niet-werkende	1.3	(0.8 - 1.8)
Werkende	1.2	(0.7 - 1.6)
Overige combinaties	6.3	(5.3 - 7.3)

¹ Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, ziekteverlof, loopbaanonderbreking/ tijdskrediet, verlof zonder wedde

Afsluitend wordt in Tabel 25 nog kort ingezoomd op de provinciale verschillen in werksituatie, en dit voor vader en moeder apart. Hierbij wordt enkel gekeken naar het % vaders en moeders dat werkt, waarbij de vaders en moeders in onderbreking bij deze analyses als niet-werkend werden beschouwd. Voor beiden zijn de verschillen significant ($\chi^2=40.46$, $df=4$, $p<0.0001$ respectievelijk $\chi^2=14.36$, $df=4$, $p=0.0062$), waarbij de verschillen tussen de provincies wel groter zijn wat betreft de werkzaamheid van de moeder. Opvallend is het lage percentages werkende vaders en moeders in Antwerpen. Ook het lage percentage werkende moeders in Limburg valt op.

Tabel 25 Werksituatie van de ouders per provincie (in rij-% werkende vaders respectievelijk moeders. % niet-werkende vaders/ moeders en vaders/ moeders in onderbreking niet opgegeven).

PROVINCIE	Vader werkend % (BI 95%)	Moeder werkend % (BI 95%)
Antwerpen (n=704-720)	83.8 (80.7 - 87.0)	55.1 (50.7 - 59.5)
Vlaams-Brabant (n=663-676)	88.5 (85.5 - 91.5)	69.0 (64.7 - 73.3)
West-Vlaanderen (n=648-657)	90.5 (87.9 - 93.2)	69.9 (65.5 - 74.2)
Oost-Vlaanderen (n=679-692)	88.8 (86.2 - 91.5)	67.7 (63.5 - 71.8)
Limburg (n=677-678)	86.4 (83.3 - 89.5)	60.1 (55.7 - 64.5)
Totaal (n=3 432-3 371)	87.3 (85.9 - 88.6)	63.5 (61.5 - 65.6)

3.4 Werkregime van de ouders

Zoals blijkt uit Tabel 26 hebben de meeste ouders voornamelijk werkuren overdag in de week (63.9% van de moeders en 52.2% van de vaders). 11.0% van de moeders en 18.8% van de vaders vallen ook onder dit werkregime, maar worden tevens geconfronteerd met onverwachte overuren. Deze nuancering werd in het onderzoek van 2009 niet gemaakt, en blijkt in de huidige afname dus toch relevant. Verder heeft ongeveer 10.0% van de moeders en 8.4% van de vaders elke week andere werkuren.

Opvallend is de stijging van het aantal uren betaalde arbeid per week bij de moeders. Daar waar dit in 2009 nog gemiddeld 31.3 uren waren, zijn dit er nu 37.4. Nochtans werken moeders nog steeds, net zoals in 2009, 4.5 dagen per week. Uit verdere analyses blijkt dat de moeders die aangeven deeltijds te werken, toch nog gemiddeld 36.1 uren per week te werken (BI: 35.3-37.0). Dit is opvallend hoog. De vaders werken dan weer minder uren per week dan in 2009 (38.6 uren versus 40.3 uren). Er lijkt dus een verandering in de balans op te treden tussen de werkuren van de moeders en vaders, waarbij het verhoogd aantal uren bij de moeders deels lijkt gecompenseerd te worden door een verlaagd aantal werkuren bij de vaders.

Van de deeltijds werkende moeders werkt 4.0% meer dan vijf dagen, 28.4% gedurende vijf dagen, 43.7% gedurende vier dagen, 17.8% gedurende drie dagen, 5.6% gedurende twee dagen en 0.5% gedurende één dag.

Tabel 26 Werkregime van de ouders (in %).

	Moeder (n=2 756) % (95% BI)		Vader (n=2 756) % (95% BI)	
Enkel werkuren overdag in de week	63.9	(61.6 - 66.2)	52.2	(49.9 - 54.4)
Enkel werkuren overdag (met onverwachte overuren)	11.0	(9.5 - 12.6)	18.9	(17.1 - 20.7)
Ploegenstelsel: vroeg en laat	5.0	(4.0 - 6.1)	6.8	(5.7 - 7.9)
Ploegenstelsel: vroeg, laat en 's nachts	2.2	(1.5 - 2.9)	4.8	(3.8 - 5.8)
Iedere week wisselende uren	10.0	(8.4 - 11.4)	8.4	(7.1 - 9.7)
Enkel nachtwerk	0.9	(0.5 - 1.4)	1.2	(0.8 - 1.7)
Enkel weekendwerk	0.2	(0.0 - 0.3)	0.2	(0.0 - 0.3)
Andere werkuren	7.0	(5.9 - 8.2)	7.6	(6.5 - 8.8)
Gem. aantal uren betaalde arbeid per week	37.4	(37.0 - 37.9)	38.6	(38.0 - 39.2)
Gemiddeld aantal werkdagen per week	4.5	(4.5 - 4.7)	5.1	(5.0 - 5.1)

3.5 Inkomenssituatie

Het gezinsinkomen werd nagevraagd volgens de definitie uit de EU-SILC-enquêtes (<http://www.statbel.fgov.be>). Men peilt er naar het maandelijks *beschikbare* inkomen waarmee de som bedoeld wordt van het netto arbeidsinkomen per maand van beide partners, de eventuele 'sociale uitkeringen' (voor werkloosheid, loopbaanonderbreking of tijdskrediet, ziekte of invaliditeit, pensioen, brugpensioen, handicap, het kindergeld voor alle kinderen ...) of nog andere inkomsten.

De mediaan ligt bij de groep uit onze enquête op 2700 tot 3200 euro per maand (Tabel 27). Ter vergelijking, uit de EU-SILC gegevens van 2011 (eigen bewerking op SILC-gegevens) komt een mediaaninkomen van 2 980 voor alle gezinnen naar voren (ook gepensioneerden) na indexatie voor 2012. Het mediaaninkomen in onze groep is dus een goede weergave van het mediaan gezinsinkomen van de SILC-gegevens.

Tabel 27 Maandelijks beschikbaar inkomen van de gezinnen in 2009 en 2013 (in %).

euro n=3 157	2009	2013 % (BI 95%)
<1 000	3.4	2.0 (1.4 - 2.7)
1 000-1 300	4.3	4.6 (3.7 - 5.5)
1 300-1 700	7.1	7.0 (5.9 - 8.1)
1 700-2 200	12.0	9.9 (8.6 - 11.1)
2 200-2 700	17.2	12.8 (11.3 - 14.3)
2 700-3 200	20.9	19.8 (18.1 - 21.6)
3 200-3 700	17.2	18.6 (16.9 - 20.3)
3 700-5 000	13.7	20.3 (18.5 - 22.1)
>5 000	4.4	5.1 (4.0 - 6.1)

4 Kinderen uit gezinnen in kansarmoede

In het kader van het armoedebelief van de Vlaamse overheid is het belangrijk te weten in welke mate kinderen uit kansarme gezinnen gebruik maken van kinderopvang.

Kansarmoede wordt door Kind en Gezin gedefinieerd als “een duurzame toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, huisvesting en arbeid” (Kind in Vlaanderen, 2012 p 111). Uit deze definitie werden 6 "selectiecriteria" afgeleid: het beschikbare maandinkomen van het gezin, de arbeidssituatie van de ouders, de opleiding van de ouders, de huisvesting, de ontwikkeling van de kinderen en de gezondheid. Wanneer een gezin op drie of meer van deze zes criteria zwak scoort, spreken we over kinderen uit gezinnen die in kansarmoede leven.

Op basis van de gegevens uit het Mirage-bestand aangaande de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar op 1 februari 2013, zoals weergegeven in Tabel 28, kunnen we besluiten dat 10.3% van de kinderen in het Vlaams Gewest in gezinnen in kansarmoede leven. Dit is een stijging ten opzichte van 2009, toen 7.0% van de gezinnen geconfronteerd werd met kansarmoede. Hierbij scoort de provincie Antwerpen opvallend hoog (13.4%), terwijl er in Vlaams-Brabant ongeveer 6% van de kinderen in gezinnen in kansarmoede leven. Verder kan uit Tabel 28 afgeleid worden dat deze kansarme groep lichtjes ondervertegenwoordigd is in onze enquête, zelfs na weging, met de grootste ondervertegenwoordiging in de provincie Oost-Vlaanderen.

Tabel 28 Aandeel gezinnen in kansarmoede in 2009 en 2013 per provincie van de woonplaats (in %).

PROVINCIE	Populatie 2013 Mirage-bestand (n=189 588)	Enquête 2013 % (BI 95%) (n=3 418)
Antwerpen	13.4	11.3 (8.8 - 13.7)
Vlaams-Brabant	5.9	5.1 (2.9 - 7.2)
West-Vlaanderen	10.1	8.8 (6.2 - 11.4)
Oost-Vlaanderen	9.8	7.3 (5.2 - 9.3)
Limburg	10.9	8.9 (6.4 - 11.4)
Totaal	10.3	8.6 (7.5 - 9.7)

5 Niet-Belgische afkomst

Een tweede belangrijke groep voor het kansenbeleid van de Vlaamse overheid zijn de kinderen uit 'niet-Belgische' gezinnen. Het betreft hier kinderen met een moeder van niet-Belgische origine, waarbij niet-Belgische origine afgeleid wordt van de nationaliteit die de moeder had bij haar geboorte (Het Kind in Vlaanderen, 2012). In Tabel 29 worden de populatiegegevens (op basis van Miragegegevens betreffende de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar op 1 februari 2013) vergeleken met de (gewogen) steekproef. Hieruit blijkt dat het aandeel gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst in de responsgroep, na weging, goed aansluit bij de populatie, buiten wat betreft Oost-Vlaanderen waar opvallend minder gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine de enquête invulden dan het aandeel dat in de populatie aanwezig is (14% versus 20%). Nochtans maakte Oost-Vlaanderen wel deel uit van de steekproefpopulatie voor de face-to-face groep.

In totaal zijn in Vlaanderen 23.6% van de moeders van kinderen tussen 0 en 3 jaar van niet-Belgische afkomst (Mirage). In de responsgroep van onze enquête zijn dit er, na weging, 21.7%. Zonder weging maken de gezinnen met een niet-Belgische moeder 18.2% van de steekproef uit, het gewicht van deze groep wordt door weging dus lichtjes verhoogd in de analyses.

Antwerpen is duidelijke koploper wat betreft de aanwezigheid van kinderen met een moeder van niet-Belgische afkomst, met de aanwezigheid van een redelijk grote groep van kinderen met een moeder van Marokkaanse afkomst, terwijl deze in West-Vlaanderen het minst voorkomen (zie Tabel 29).

Verder dient nog opgemerkt te worden dat de groep met een moeder van niet-Belgische origine enigszins overlapt met de kansarme groep: 27.3% (23.4-31.3) van de groep van met een moeder van niet-Belgische afkomst behoort tot de kansarme groep versus slechts 3.4% (2.6-4.2) van de Belgische groep.

Tabel 29 Nationaliteit van de moeder bij (haar) geboorte naar provincie (in rij %).

	Populatie 2013 (op basis van Mirage) (n=187 063)						Niet-Belg Enquête 2013 (n=3 373)
	België	Marokko	Turkije	Nederland	Andere	Niet-Belg Totaal	
Antwerpen	67.7	9.3	2.4	2.8	17.8	32.3	32.8
Vlaams-Brabant	76.0	4.2	1.2	0.9	17.7	24.0	22.8
West-Vlaanderen	88.2	1.7	0.2	0.3	9.6	11.8	11.5
Oost-Vlaanderen	80.1	2.9	3.7	0.6	12.6	19.9	14.2
Limburg	75.5	3.4	5.8	5.6	9.7	24.5	21.3
Totaal	76.4	5.0	2.6	2.0	14.6	23.6	21.7

De Vlaamse Regering hanteert in haar Besluit van 24 december 2004 houdende maatregelen ter bevordering en ondersteuning van het gelijke kansen- en diversiteitsbeleid in de Vlaamse administratie, naar analogie met het VESOC, een andere definitie van niet-Belgische afkomst. Een persoon van niet-Belgische afkomst is iemand met een nationaliteit van een land buiten de Europese Unie of iemand van wie minstens één ouder of twee grootouders een nationaliteit hebben van een land buiten de Europese Unie.

Aangezien in de vragenlijst enkele gegevens werden opgevraagd i.v.m. de nationaliteit van de grootouders bij hun geboorte, kan enigszins een beeld geschetst worden van de groep van niet-Belgische afkomst op basis van de nationaliteit van de grootouders. Dit beeld is niet helemaal correct aangezien er geen onderscheid kan gemaakt worden tussen landen binnen of buiten de EU.

Uit Tabel 30 blijkt dat het resultaat licht verschilt met de vorige definitie: Van de kinderen uit onze groep heeft 29.3% minstens 2 niet-Belgische grootouders en is volgens dit criterium van niet-Belgische afkomst. Op deze manier valt de inschatting van het aantal niet-Belgische gezinnen dus nog iets hoger uit.

Tabel 30 Niet Belgische gezinnen per provincie op basis van de nationaliteit van de grootouders bij hun geboorte (in rij%, n=3 404)

	% 2009	% 2013 (95% BI)
Alleen maar Belgische grootouders	69.0	66.9 (65.0 - 68.9)
Eén niet-Belgische grootouder	4.3	3.8 (3.0 - 4.5)
Twee niet-Belgische grootouders	8.6	8.7 (7.6 - 9.9)
Drie niet-Belgische grootouders	1.5	1.5 (1.1 - 2.0)
Vier niet-Belgische grootouders	9.3	19.1 (17.4 - 20.7)

In wat volgt wordt alleen de definitie van Kind en Gezin gehanteerd aangezien deze definitie toelaat te vergelijken met vroegere studies van Kind en Gezin.

6 Besluit

In dit hoofdstuk gingen we dieper in op een aantal gezins- en socio-economische kenmerken van de onderzochte doelgroep, waarbij we specifiek aandacht besteden aan de kenmerken en de representativiteit van de steekproef.

Net zoals in 2009 woont in 2013 de overgrote meerderheid (93.4%) van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest bij zijn/haar moeder en vader. Dit percentage is ook opmerkelijk stabiel ten opzichte van 2009. Daarnaast wonen een aantal kinderen bij een alleenstaande moeder (4.9%) of vader (0.7%). Slechts een kleine minderheid van kinderen woont in een nieuw samengesteld gezin (0.9%). Kinderen kunnen ook in meerdere gezinnen verblijven (en als dusdanig kunnen meerdere antwoorden aangeduid worden). Dit is het geval bij een kleine groep van 4.2%, die regelmatig in meer dan één gezin verblijven (bijvoorbeeld bij co-ouderschap). Dit percentage valt iets hoger uit dan in 2009.

Omdat grootouders een mogelijk opvangoplossing vormen peilden we naar hun beschikbaarheid voor deze taak. Globaal genomen is voor ongeveer 57.4% van de kinderen minstens één grootouder ofwel dagelijks ofwel enkele dagen per week beschikbaar voor opvang. Bij 40.5% van de gezinnen zijn er zelfs (dagelijks of enkele dagen per week) meerdere grootouders beschikbaar. Wanneer vergeleken wordt met de resultaten van 2009 blijkt er een lichte afname te zijn van de beschikbaarheid van de grootouders. Wat betreft de grootmoeder langs moederszijde, traditioneel en ook in dit onderzoek de meest beschikbare grootouder, is deze afname ook significant.

Het nog arbeidsactief zijn is de belangrijkste reden waarom de grootouders in sommige gevallen onbeschikbaar zijn. In vergelijking met enkele jaren geleden is vooral de groep arbeidsactieve grootmoeders sterk toegenomen en deze overtreft nu zelfs deze van de grootvaders van de kinderen in de bevroegde populatie. Deze bevinding van een stijgende werkzaamheidsgraad bij grootouders van de onderzochte kinderen wordt grotendeels bevestigd door de data met betrekking tot de werkzaamheidsgraad van 55-65-jarigen (de leeftijdscategorie waarin je grootouders zou verwachten) zoals verzameld door het Steunpunt Werk en Sociale Economie, al overstijgt in deze leeftijdscategorie de werkzaamheidsgraad van de vrouwen nog niet deze van de mannen. Een precieze verklaring voor het verschil tussen de onderzochte populatie en de globale bevolking hebben we niet, onder meer omdat we niet over exacte leeftijdsgegevens beschikken met betrekking tot de grootouders. Mogelijks zijn een behoorlijk aantal grootmoeders van deze jonge kinderen (3 maanden - 3 jaar) zelf nog jonger dan 55 jaar. Voor de groep met een moeder van niet-Belgische afkomst is het veraf wonen ook een belangrijke reden. Een kleine minderheid van gezinnen geeft aan dat de grootouders helemaal niet willen betrokken worden bij de kinderopvang.

Wat betreft het opleidingsniveau van de ouders werd vastgesteld dat de helft (50.5%) van de moeders (met een kind van 3 maanden tot 3 jaar) een diploma hoger onderwijs kan voorleggen. In 2000 was dit nog maar ongeveer een derde. Bij de vaders ligt het aandeel met een diploma hoger secundair onderwijs hoger (38.1%), wat zich doorvertaalt in een relatief lager aandeel van hogeschool onderwijsdiploma's in deze groep (24.4%). Evenveel vaders als moeders hebben een universitair diploma (17.7% en 17.1%).

De meeste moeders zijn tewerkgesteld als bedienden (59.9%). Ook veel vaders zijn tewerkgesteld als bediende (42.0%), maar het overwicht is minder groot en zijn er meer arbeiders (35.9%) en zelfstandigen (14.1%) in deze groep. Het aandeel moeders dat op zelfstandige basis werkt is gedaald ten opzichte van 2009 (5.8% versus 7.4%).

Van de moeders werkt 64% hetzij voltijds hetzij deeltijds. Dit is significant minder dan in 2009 (70.7%) en komt meer in de buurt van het percentage tewerkgestelden in 2004 (61.1%). Zowel het voltijds als het deeltijds werken is daarbij afgenomen in vergelijking met 2009 ten voordele van het aandeel moeders dat tijdelijk de loopbaan onderbroken heeft (zwangers- en ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking, tijdskrediet, ziekteverlof...).

Net zoals in 2009 werkt de overgrote meerderheid van de vaders voltijds (86.7%). Wel zijn er nu iets minder deeltijds werkende vaders dan in 2009 (3.1% versus 4.7%). Ongeveer 70% van de kinderen woont in een gezin waar beide ouders tewerkgesteld zijn (al dan niet in onderbreking), terwijl nog eens 11.4% van de kinderen in een gezin woont waar de vader voltijds werkt en de moeder niet werkt.

Uit de bevraging van het werkregime van de ouders kwam naar voren dat het aantal betaalde uren arbeid per week bij de moeders gestegen is van gemiddeld 31.3 uren in 2009 tot 37.4 uren nu. De vaders werkten in 2013 dan weer minder uren dan in 2009, namelijk 38.6 uren versus 40.3. Dit lijkt een verandering in de balans tussen de werkuren van de vaders en de moeders te suggereren, waarbij deze naar een meer gelijk niveau toe evolueren, al blijven de vaders langer werkend dan de moeders. Het merendeel van de vaders (71.1%) en de moeders (74.9%) werkt nog steeds enkel overdag, waarbij een niet onaanzienlijk deel geconfronteerd wordt met onverwachte overuren (11.0% en 18.9%).

De mediaan van het maandelijks beschikbaar gezinsinkomen, zoals gedefinieerd in de EU-SILC-enquêtes situeert zich in onze groep respondenten in de categorie 2 700 tot 3 200 euro. Dit is vergelijkbaar met het mediaan beschikbare gezinsinkomen voor alle gezinnen (inclusief

gepensioneerden) in het Vlaams Gewest volgens de EU-SILC-enquête (omgerekend naar 2013). Bij deze EU-SILC enquête lag de mediaan op 2 980 euro voor een tweeverdienersgezin.

In het kader van het armoedebelief van de Vlaamse overheid bekeken we ook de kansarme en de gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst. Om te bepalen of een gezin al dan niet kansarm is, werd de definitie van Kind en Gezin gehanteerd. In het Vlaams Gewest zijn er voor onze leeftijdsgroep 10.3% kansarme gezinnen (Miragegegevens) met een belangrijke uitschieter in de provincie Antwerpen. In Vlaams-Brabant is het aandeel kansarme gezinnen met kinderen jonger dan 3 jaar het kleinst. Ten opzichte van 2009 is het aandeel van kansarme gezinnen gestegen (toen 7.0%). De kansarme groep bleek lichtjes ondervertegenwoordigd te zijn in onze enquête.

Gemiddeld zijn er in het Vlaams Gewest 23.6% gezinnen waarvan de moeder niet van Belgische afkomst is. De meest voorkomende niet-Belgische nationaliteiten zijn de Marokkaanse, de Turkse en de Nederlandse. Daarnaast is er ook nog een ruime groep van allerlei andere, minder voorkomende nationaliteiten. Over het algemeen is de groep van gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst goed vertegenwoordigd in de responsgroep, behalve in Oost-Vlaanderen waar er een lichte ondervertegenwoordiging is.

Hoofdstuk 3

Het opvanggebruik

1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden enkele kwantitatieve aspecten van het gebruik van opvang bij kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar in het Vlaams Gewest beschreven: het regelmatige versus het beperkte gebruik, het gebruik naar intensiteit en het gebruik naar dag van de week. In een tweede onderdeel gaan we na of het gebruik verschilt in functie van de leeftijd van het kind, de woonplaats van de ouders (provincie) en hun gezins- en werksituatie. Hierbij wordt het informele en het formele gebruik steeds samengenomen.

De enquêtegegevens worden zoveel als mogelijk vergeleken met het vorige onderzoek uitgevoerd door het HIVA in 2009. Daarbij moet er rekening mee gehouden worden dat er kleine veranderingen zijn opgetreden in de verwoording van bepaalde items en dat bepaalde items zijn weggefallen.

2 Gebruik van formele en informele opvang

2.1 Kenmerken van de formele en informele opvang

2.1.1 Regelmatige en beperkt gebruik van opvang

In de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari maakte bijna 70% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar gebruik van opvang (zie Tabel 31). Voor 64.4% was dit regelmatig (d.i. minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week voor kinderen tussen 2.5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan) en voor 5.3% beperkt. 30.3% maakt geen gebruik van opvang.

Het algemene gebruik van kinderopvang is niet significant veranderd ten opzichte van 2009 ($\chi^2=1.92$, $df=2$, $p=0.38$). Dit is een opvallende bevinding omdat er sinds 2002 steeds een stijging werd waargenomen (Hedebouw en Peetermans, 2009). Tussen 2002 en 2009 steeg het regelmatig gebruik van 52.2% naar 63.2%. Deze stijging lijkt nu te stabiliseren. Deze bevinding is verder ook opvallend gezien het feit dat er toch een aantal veranderingen zijn opgetreden binnen de onderzochte groep, zoals besproken in vorig hoofdstuk, die elk op zich een, soms tegengesteld, effect op de opvangbehoefte kunnen uitoefenen. Zo is onder andere het aantal voltijds en deeltijds werkende moeders gedaald, is de beschikbaarheid van de grootmoeder langs moeders kant gedaald en stijgt het aantal kinderen dat opgroeit in een gezin in kansarmoede. Desondanks bleef het regelmatig gebruik van opvang dus stabiel.

Tabel 31 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest in 2009 en 2013 (in %)

	2002 (n=4 358)	2004 (n=4 367)	2009 (n=4 444)	2013 (BI 95%) (n=3 469)
Regelmatig ¹	52.2	55.7	63.2	64.4 (62.4 - 66.5)
Beperkt	11.1	10.5	5.8	5.3 (4.3 - 6.2)
Geen	36.7	34.2	31.0	30.3 (28.3 - 32.3)

¹ Minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week (7 dagen) voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week (7 dagen) voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

in 2009 beperkt. In het huidig onderzoek bedraagt de gemiddelde opvangduur per week (weekend inbegrepen) voor alle opgevangen kinderen (regelmatig of beperkt) voor alle gebruikte opvangvormen 30.1 uren (BI: 29.3-30.8), in 2009 bedroeg de gemiddelde opvangduur voor deze groep 29.5 uren. Wanneer we nu enkel kijken naar de regelmatig opgevangen kinderen, dan bedraagt de gemiddelde opvangduur 31.3 uren (BI:30.5-32.0), in 2009 was dit ook gemiddeld 31 uren. Uit verdere analyses blijkt dat tijdens de week gemiddeld genomen door alle gebruikers in totaal 29.6 uren gebruik wordt gemaakt van opvang (BI: 28.9-30.4), terwijl dit in het weekend 28 minuten (BI: 19.2 minuten-35.4 minuten) is.

In Tabel 32 wordt informatie gegeven betreffende de intensiteit waarmee gebruik gemaakt wordt van de opvang. Hiertoe dienden de ouders voor elke dag van de week in te vullen of ze op die dag langer dan vijf uur beroep deden op opvang, minder dan vijf uur of die dag geen beroep deden op opvang. In het geval dat ouders meer dan 5 uur per dag beroep deden op opvang, hercodeerden we dit, naar analogie met het onderzoek uit 2009, als “voltijdse opvang” en minder dan 5 uur opvang werd gehercodeerd als “deeltijdse opvang”. Hieruit blijkt dat in vergelijking met 2009 het gebruik maken van de opvang op voltijdse basis opgang maakt, ten koste van de deeltijdse opvang, en dit zowel voor de gehele groep ($\chi^2=42.03$, $df=6$, $p<0.0001$) als voor de selecte groep van regelmatige gebruikers ($\chi^2=35.00$, $df=4$, $p<0.0001$). Hiermee is de tendens waar in het rapport van 2009 gewag van wordt gemaakt, namelijk een stijgend deeltijds gebruik, gekenterd. Het blijft echter wel zo dat ook wanneer de ouders deeltijds gebruik maken van de opvang, er toch vaak voor wordt gekozen van enkel volle dagen te gaan. Het komt relatief zelden voor dat kinderen enkel halve dagen naar de opvang gaan. Waarschijnlijk rekenen de opvangvoorzieningen voor een halve dag opvang relatief veel kosten aan (meer dan de helft van een hele dag), om als dusdanig tot een optimale bezetting te komen (Hedebouw en Peetermans, 2009).

Tabel 32 Intensiteit van de opvang (formele en/of informele opvang) in 2009 en 2013 (in %)

	Alle kinderen tussen 3 m en 3 jaar			Regelmatige gebruikers van opvang		
	2004 (n=4 367)	2009 (n=4 444)	2013 (n=3 368)	2004 (n=2 432)	2009 (n=2 808)	2013 (n=2 283)
Voltijds	16.2	17.2	20.3	29.1	26.6	31.7
Deeltijds	39.5	47.5	43.7	70.9	73.4	68.3
- Volle dagen	23.5	28.1	27.1	42.3	43.5	42.3
- Deel van dag voor 5 dagen	0.7	1.5	1.2	1.3	2.4	1.8
- Deel van dag voor enkele dagen	2.4	2.6	3.8	4.3	4.1	5.9
- Deels volle/deels halve dagen	12.8	15.2	11.7	23.0	23.5	18.2
=> Totaal regelmatige opvang	55.7	64.7	63.9	100	100	100
Beperkt gebruik opvang	10.1	4.3	5.3			
Geen opvang	34.2	31.0	30.7			

Tenslotte, in Tabel 33 wordt de intensiteit van de opvang in het aantal uren per week weergegeven, waarbij de gegevens van 2009 ook zijn opgelijst als vergelijkingsbasis. De verschillen ten opzichte van 2009 zijn significant ($\chi^2=54.32$, $df=5$, $p<0.0001$), maar relatief klein en niet consequent in een bepaalde richting.

Tabel 33 Intensiteit van de opvang (formele en/of informele opvang) in aantal uren voor 2009 en 2013 (in %)

%	2009 Beperkte en regelmatige opvang n=3130	2013 Beperkte en regelmatige opvang n=2430	2009 Regelmatige opvang n=2783	2013 Regelmatige opvang n=2253
< 5 uur	2.5	4.5	1.8	3.8
5-19 uur	22.2	18.7	18.2	15.9
20-29	17.7	22.2	20.6	22.0
30-39	25.8	24.6	28.1	26.2
40-49	23.4	24.1	24.3	25.8
50 of meer	8.1	5.9	6.9	6.4

2.1.3 De opvang per dag van de week

Wanneer het gebruik van de opvang bij de regelmatige gebruikers wordt bekeken naar dag van de week (Tabel 34), dan komen er duidelijke verschillen naar voren tussen de dagen. De woensdag is de minst drukke dag en slechts de helft van de kinderen verblijft die dag meer dan 5 uur in de opvang versus ongeveer 70% op de andere dagen. Ook op vrijdag is er een lichte daling. Het gebruik van opvang op zaterdag en zondag is beperkt (zie ook verder bij de bespreking van de atypische opvang). In vergelijking met 2009 zijn er geen noemenswaardige verschuivingen opgetreden (alle verschillen niet significant buiten zaterdag ($\chi^2=13.96$, $df=2$, $p=0.0009$)).

Tabel 34 Gebruik van opvang (formele en/of informele) per dag van de week bij *regelmatig* opgevangen kinderen in 2009 (n=2808) en 2013 (in %, n=2283)

% (95% BI)	Meer dan 5 uur opvang die dag		5 uur of minder opvang die dag		Geen opvang die dag	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Maandag	69.7	71.3	9.3	9.9	21.0	18.8
Dinsdag	73.8	76.0	12.2	10.4	14.1	13.6
Woensdag	51.4	53.6	14.7	13.7	33.9	32.7
Donderdag	72.5	75.0	11.2	10.9	16.3	14.1
Vrijdag	65.9	67.3	11.3	11.2	22.8	21.5
Zaterdag	3.6	3.8	1.7	0.6	94.7	95.6
Zondag	1.2	1.3	0.7	0.5	98.2	98.3

Wanneer enkel de beperkte gebruikers in beschouwing genomen worden (Tabel 35), dan blijkt dat deze groep op dinsdag en woensdag het meest gebruik maakt van (beperkte) opvang, terwijl men in het weekend amper gebruik maakt van opvang.

Tabel 35 Gebruik van opvang (formele en/of informele) per dag van de week bij *beperkt* opgevangen kinderen 2013 (in %, n=189)

% (95% BI)	Meer dan 5 uur opvang die dag	5 uur of minder opvang die dag	Geen opvang die dag
Maandag	16.6	55.5	27.9
Dinsdag	17.7	63.9	18.5
Woensdag	12.5	54.0	18.5
Donderdag	12.5	54.0	33.6
Vrijdag	18.4	50.3	31.4
Zaterdag	3.1	1.6	95.3
Zondag	1.7	0.6	97.7

2.2 Het gebruik naar leeftijd van het kind

2.2.1 Het gebruik per leeftijdsgroep

Het regelmatige gebruik van opvang neemt (min of meer) toe met de leeftijd (Tabel 36): de jongste kinderen worden het minst opgevangen en de kinderen vanaf 1 jaar tot 2 jaar 6 maanden het meest. De groep 2.5 tot 3 jaar heeft dan weer een lager gebruik maar dit komt doordat de meerderheid van deze kinderen al school lopen (zie verder).

Tabel 36 Gebruik opvang (formele en/of informele opvang) naar leeftijdscategorie in 2013 (in rij %, n=3 246)

Leeftijdscategorie	Regelmatig	Beperkt	Geen
3 m - 6 m	52.3	4.9	42.7
6 m – 1 jaar	65.5	4.0	30.4
1 – 1.5 jaar	70.2	5.5	24.2
1.5 – 2 jaar	74.3	4.7	21.1
2 – 2.5 jaar	73.0	5.1	21.7
Totaal 3 m -2.5 jaar	68.7	4.8	27.4
2 jaar 6 m – 3 jaar	48.6	7.7	43.7
Totaal 3 m – 3 jaar	64.7	5.4	29.9

Uit de vergelijking met 2002 en 2004 en 2009 (Tabel 37) blijkt dat het regelmatige gebruik bijna voor elke leeftijdscategorie van jaar tot jaar steeg tussen 2004 en 2009, en dat deze stijging stabiliseerde tussen 2009 en 2013 voor de jongere groepen (< 2 jaar), terwijl deze zich lijkt voort te zetten voor de oudere groepen, doch niet zo uitgesproken (niet significant op 0.05 niveau).

Tabel 37 Gebruik regelmatige¹ opvang (formele en/of informele opvang) naar leeftijdscategorie in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in rij %)

Leeftijdscategorie	2002 (=4 359)	2004 (n=4 367)	2009 (n=4 444)	2013 (n=3 246)
3 m - 6 m	34.8	32.7	53.3	52.3
6 m – 1 jaar	52.5	59.8	65.7	65.5
1 – 1.5 jaar	56.9	61.3	70.6	70.2
1,5 – 2 jaar	61.4	62.7	71.7	74.3
2 – 2.5 jaar	56.1	61.3	69.0	73.0
Totaal 3 m -2.5 jaar	54.2	58.2	67.6	68.7
2 jaar 6 m – 3 jaar	41.8	45.1	44.3	48.6
Totaal 3 m – 3 jaar	52.2	55.7	63.2	64.7

¹ Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Uit een verdere analyse van de intensiteit van de regelmatige opvang waarbij gekeken werd naar het % voltijdse opvang en de opvangduur (Tabel 38), blijkt de leeftijdscategorie samen te hangen met het aandeel voltijdse opvang binnen de groep van regelmatige gebruikers van opvang ($\chi^2=24.83$, $df=5$, $p=0.0002$) en met de duur van de opvang ($\chi^2=90.25$, $df=65$, $p<0.0001$). Bij beiden is het echter de verminderde opvang bij de groep van 2.5- tot 3-jarigen die voor deze samenhang zorgt, de overige leeftijdsgroepen verschillen niet zoveel van elkaar.

Tabel 38 Percentage voltijdse opvang in 2013 en gemiddelde duur van deze opvang (in rij %)

Leeftijdscategorie	% voltijdse opvang (BI 95%) (n=3 232)		duur opvang (BI 95%) (n=2 140)	
3 m - 6 m	33.3	(23.4 - 43.3)	32.9	(30.5 - 35.3)
6 m - 1 jaar	35.9	(30.3 - 41.5)	33.6	(32.3 - 34.8)
1 - 1.5 jaar	31.4	(26.0 - 36.8)	32.5	(31.2 - 33.8)
1.5 - 2 jaar	35.0	(29.4 - 40.6)	34.6	(33.3 - 35.9)
2 - 2.5 jaar	36.8	(31.2 - 42.3)	34.7	(33.2 - 36.1)
2 jaar 6 m - 3 jaar	16.7	(9.6 - 23.8)	17.7	(14.7 - 20.8)

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Bij de groep van jonge kinderen van 3 maanden tot 6 maanden maakt 33.3% voltijds gebruik van opvang; voor de groep kinderen met leeftijd van 6 maanden tot 1 jaar is dit 35.9%. Dit percentage daalt lichtjes voor de groep 1 tot 1.5 jaar naar 31.4%, maar stijgt dan weer tot 35.0% voor de 1.5 tot 2 jarigen, en zelfs tot 36.8% voor de 2 tot 2.5 jarigen. Van de oudste groep wordt slechts 16.7% voltijds opgevangen.

2.3 Het gebruik naar gezins- en werksituatie van de ouders

2.3.1 De werksituatie van de moeder

Het gebruik van opvang verschilt sterk naargelang de werksituatie van de moeder (Tabel 39). Werkende moeders (voltijds of deeltijds) maken meer regelmatig gebruik van kinderopvang dan de overige categorieën. Het aandeel van de voltijds werkende moeders dat regelmatig gebruik maakt van opvang is ook gestaag gestegen tussen 2004 en 2013. Bij moeders met een tijdelijke werkonderbreking ligt het percentage lager, maar ook daar treedt een duidelijke stijging op van het regelmatig gebruik sinds 2004. Bij de groep van huisvrouwen/studenten of werklozen maakt een minderheid regelmatig gebruik alhoewel dat het gebruik van regelmatige opvang bij de huisvrouwen/studenten ook aan een opgang bezig is sinds 2004, ten koste van de beperkte opvang. De verschillen met 2009 zijn echter beperkt en niet significant op 0.05-niveau.

Tabel 39 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werksituatie van de moeder in 2004, 2009 en 2013 (in rij %)

	2004 (n=4 350)			2009 (n=4 402)			2013 (n=3 432)		
	Regelmatig	Beperkt	Geen	Regelmatig	Beperkt	Geen	Regelmatig	Beperkt	Geen
Voltijds werkend*	78.7	7.3	14.0	80.1	4.7	15.2	84.3	3.7	12.1
Deeltijds werkend	72.3	15.0	12.7	73.3	8.9	17.8	73.5	8.2	18.3
Tijdelijke arbeidsonderbreking ^{1*}	36.0	11.4	52.6	50.8	3.3	45.9	54.3	5.7	40.0
Werkloos (of leefloon)**	22.5	10.9	66.6	18.7	10.0	71.4	29.2	4.4	66.5
Huisvrouw/student*	6.2	5.3	88.5	13.0	2.5	84.5	17.8	3.5	78.7
Andere	40.3	17.4	41.3	51.6	2.5	45.9	57.4	2.5	40.1

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau, ** verschil met 2009 significant op 0.01-niveau

1. Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, ziekteverlof of invaliditeit, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

Wanneer we inzoomen op enkel de regelmatige gebruikers om zo het profiel van deze groep op te stellen (Tabel 40), dan blijkt dat bij 78.7% van deze regelmatige gebruikers de moeder werkt (voltijds of deeltijds). Nog eens 11.7% heeft het werk tijdelijk onderbroken. Bij 6.1% van de regelmatige gebruikers werkt de moeder niet. Verder leeft 3.0% van de gezinnen die regelmatig gebruik maken van opvang in kansarmoede en in 11.5% heeft de moeder een niet-Belgische origine (niet in tabel).

Wanneer we in een tweede stap inzoomen op het profiel van de niet-gebruikers, ook in Tabel 40, dan blijkt 31.6% van de moeders in deze groep te werken, en nog eens 18.5% blijkt in onderbreking te zijn. 14.4% van de moeders bij deze groep is verder werkloos en 30.3% is huisvrouw of studente. 5.2% geeft tenslotte aan van nog in een andere werksituatie te verkeren. Verder leeft 19.6% van de gezinnen die geen gebruik maken van opvang in kansarmoede en is in 42.7% van de gezinnen de moeder van niet-Belgische origine (niet in tabel). De samenstelling van deze groep niet-gebruikers wijkt dus aanzienlijk af van de groep van moeders die regelmatig gebruik maken van opvang.

Tabel 40 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werksituatie van de moeder in 2004, 2009 en 2013 (in kolom%)

	Regelmatig gebruiker		Niet-gebruiker	
Voltijds werkend*	46.6	(44.0 - 49.2)	14.4	(11.5 - 14.2)
Deeltijds werkend	32.1	(29.6 - 34.5)	17.2	(14.1 - 20.3)
Tijdelijke arbeidsonderbreking ^{1*}	11.7	(10.1 - 13.3)	18.5	(15.4 - 21.7)
Werkloos (of leefloon)**	2.9	(2.0 - 3.9)	14.4	(11.7 - 17.1)
Huisvrouw/student*	3.2	(2.2 - 4.2)	30.3	(26.7 - 33.8)
Andere	3.5	(2.5 - 4.4)	5.2	(3.3 - 7.1)

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau, ** verschil met 2009 significant op 0.01-niveau

1. Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, ziekteverlof of invaliditeit, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

2.3.2 De werksituatie van de vader

Het gebruik van kinderopvang verschilt eveneens sterk naargelang de werksituatie van de vader (Tabel 41). Bij werkende vaders blijkt ongeveer twee derde van de kinderen regelmatig opgevangen te worden. Bij de overige groepen (steeds kleine aantallen) ligt dit percentage telkens lager. Verder dient opgemerkt dat het aandeel regelmatig gebruik van opvang in gezinnen met een werkloze vader of een vader in tijdelijke arbeidsonderbreking gestegen is ten opzichte van 2009.

Tenslotte, in de groep van vaders die regelmatig gebruik maken van opvang, blijkt 93.97% tenminste deeltijds te werken (niet in tabel).

Tabel 41 Gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) naar werksituatie van de vader in 2004, 2009 en 2013 (in rij %)

	2004 (n=4 279)			2009 (n=4 224)			2013 (n=3 371)		
	Regel- matig	Beperkt	Geen	Regel- Matig	Beperkt	Geen	Regel- matig	Beperkt	Geen
Voltijds werkend	59.3	10.2	30.4	66.9	5.6	27.5	68.1	4.9	27.0
Deeltijds werkend	59.8	17.4	22.8	66.4	5.7	27.9	59.8	8.5	31.7
Tijdelijke arbeidsonderbreking ^{1*}	31.8	10.6	57.6	39.4	11.0	49.6	50.3	3.7	46.0
Werkloos (of leefloon)*	17.7	3.8	78.5	28.2	2.9	69.0	31.3	7.4	61.3
Huisman/student	33.3	0.0	66.6	33.5	8.5	58.1	20.2	4.5	75.3
Andere*	11.6	14.0	74.4	40.2	1.8	57.9	48.6	7.5	43.9

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau

1. Ouderschapsverlof, ziekteverlof of invaliditeit, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

2.3.3 Combinatie van werksituatie van vader en moeder

Het opvanggebruik is, niet verrassend gezien bovenstaande resultaten, sterk afhankelijk van de gecombineerde werksituatie van vader en moeder ($\chi^2=597.1$, $df=20$, $p<0.0001$). Wanneer de moeder niet-werkende is, of vader en moeder zijn beiden niet werkend, dan ligt het regelmatig opvanggebruik heel laag (22.4% respectievelijk 15.1%, Tabel 42). Wanneer vader en moeder beiden werken, of bij een alleenstaande werkende wordt het vaakst regelmatig opvang gebruikt.

Tabel 42 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar werksituatie van beide ouders (in rij %)

Rij % (BI 95%)	Aantal	Regelmatige opvang		Beperkte opvang		Geen opvang	
Vader voltijds, moeder ...:							
Moeder voltijds	1167	86.0	(83.3-88.7)	3.4	(1.9-4.9)	10.6	(8.2-12.9)
Moeder deeltijds	811	75.5	(71.6-79.3)	8.0	(5.6-10.4)	16.6	(13.2-19.9)
Moeder niet-werkend of op invaliditeit	381	22.4	(17.3-27.5)	2.8	(1.3-4.4)	74.8	(69.5-80.0)
Moeder in onderbreking ²	451	56.6	(50.5-62.7)	5.4	(2.7-8.2)	38.0	(31.9-44.0)
Moeder andere	104	63.7	(51.4-76.0)	2.3	(0.0-5.2)	34.0	(21.7-46.2)
Vader deeltijds, moeder voltijds	35	69.1	(45.2-92.9)	9.7	(0.0-22.7)	21.2	(0.0-44.6)
Vader niet-werkend of op invaliditeit, moeder werkend¹	67	49.9	(36.1-63.8)	7.4	(1.0-13.8)	42.7	(28.9-56.4)
2 niet werkenden	110	15.1	(7.9-22.2)	4.4	(0.1-8.7)	80.5	(72.5-88.5)
Alleenstaanden:							
Niet-werkende	32	37.6	(19.1-56.1)	13.1	(0.0-26.4)	49.3	(30.1-68.4)
Werkende	40	73.3	(57.3-89.2)	13.1	(1.4-24.8)	13.6	(0.9-26.3)
Overige combinaties	243	53.4	(45.41-61.4)	6.7	(3.3-10.1)	39.9	(31.9-47.9)

1 Voltijds of deeltijds

2. Ouderschapsverlof, ziekteverlof, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

2.3.4 Het gezinsinkomen

Aangezien het gezinsinkomen sterk samenhangt met de werksituatie van beide ouders is het niet verwonderlijk dat er ook een sterke samenhang is tussen het gezinsinkomen en het gebruik, zoals ook blijkt uit Tabel 43. Het regelmatig gebruik bij hogere inkomens (vanaf 2 700 euro) varieert van 74% tot 86%, bij de middeninkomens (2 200 tot 2 700 euro) ligt het regelmatig gebruik op 53% en bij de lagere inkomens (<2 200 euro) varieert het tussen de 26% en 46%.

Tabel 43 Regelmatig gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinsinkomen (in %, n=3157)

	%	(95% BI)
< 1 000 euro	26.5	(12.7 - 40.2)
1 000-1 300 euro	32.8	(23.7 - 42.0)
1 300-1 700 euro	28.5	(20.8 - 36.3)
1 700-2 200 euro	45.8	(39.1 - 52.6)
2 200-2 700 euro	52.9	(46.7 - 59.1)
2 700-3 200 euro	73.8	(69.5 - 78.1)
3 200-3 700 euro	77.0	(72.3 - 81.6)
3 700-5 000 euro	82.1	(77.7 - 86.5)
> 5 000 euro	85.8	(78.3 - 93.2)

2.3.5 Naar gezinssituatie

In 2004 werd vastgesteld (Kind en Gezin, 2004) dat alleenstaanden (4.9% van de groep) minder regelmatig gebruik maken van kinderopvang dan gehuwden of samenwonenden. In 2009 trad er nog steeds een verschil op tussen beiden, al werd de kloof wel deels gedicht. In 2013 is er geen significant verschil meer ($\chi^2=1.03$, $df=4$, $p=0.35$) wat betreft regelmatig gebruik tussen alleenstaanden en gehuwden of samenwonenden (Tabel 44), en dit ondanks de verschillen in werksituatie tussen alleenstaanden en samenwonenden. De werkzaamheidsgraad is lager bij alleenstaanden (54.3% van de alleenstaande moeders werkt versus 67.3% van de samenwonende). Alleenstaanden zijn verder ook meer werkloos (21.8% versus 5.5%).

Tabel 44 Het gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinssituatie van de ouders in 2004, 2009 en 2013

	2004		2009		2013	
	Gehuwd/ samen- wonend (n= 4 137)	Alleen- staand (n=229)	Gehuwd/ samen- wonend (n=4 207)	Alleen- staand (n=207)	Gehuwd/ samen- wonend (n=3 287)	Alleen- staand (n=167)
Regelmatig gebruik	56.1	48.0	63.8	54.6	64.8	62.1
Beperkt gebruik	10.1	11.4	5.6	9.5	5.2	7.4
Geen gebruik	33.8	40.6	30.6	36.0	30.1	30.6

Bij alleenstaande ouders met een regelmatig gebruik van opvang worden kinderen wel meer voltijds opgevangen dan bij gehuwde of samenwonende ouders ($\chi^2=8.67$, $df=1$, $p=0.003$) wat voor de hand ligt omdat alleenstaanden nu eenmaal minder kunnen terugvallen op de partner (Tabel 45). Het verschil is echter in vergelijking met 2004 kleiner geworden. Ten opzichte van 2009 gebeurt er nu meer voltijdse

opvang bij de samenwonende gezinnen ($\chi^2=14.77$, $df=1$, $p<0.0001$). Voor de alleenstaanden zijn er geen significante verschillen in vergelijking met 2009 ($\chi^2=0.84$, $df=1$, $p=0.36$).

Tabel 45 Intensiteit van opvang (formele en/of informele opvang) naar gezinssituatie van de ouders in 2004, 2009 en 2013

	2004		2009		2013	
	Gehuwd/ samen- wonend (n=2 296)	Alleen- staand (n=109)	Gehuwd/ samen- wonend (n=2 655)	Alleen- staand (n=113)	Gehuwd/ samen- wonend (n=2 172)	Alleen- staand (n=106)
Voltijds	28.4	42.7	26.6	34.5	31.3	39.6
Deeltijds	71.6	57.3	73.4	65.5	68.7	60.4

Voor kinderen die in meer dan één gezin verblijven omwille van co-ouderschap (105 kinderen of 4.2% van de gehele groep) wordt evenveel gebruik gemaakt van kinderopvang: voor 62.0% regelmatig, voor 2.2% beperkt en voor 35.8% niet. Het verschil met de rest van de groep is niet significant ($\chi^2=2.98$, $df=2$, $p=0.23$).

In de groep nieuw samengestelde gezinnen (n=23) wordt 71.3% van de kinderen regelmatig opgevangen, 2.6% beperkt en 26.2% niet. Deze groep volgt daarmee min of meer het patroon van de alleenstaande gezinnen, al is het aantal te klein om dit statistisch te testen.

2.4 Het gebruik door kansarme gezinnen en gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst

Kinderen uit een gezin met een moeder van niet-Belgische afkomst en kinderen uit een kansarm gezin maken traditioneel veel minder gebruik van kinderopvang. Het armoedebeleid van de Vlaamse overheid poogt daar op in te spelen. Ook UNICEF (UNICEF, 2008) wijst op het belang van vroege kinderopvang voor kinderen uit zogenaamde risicogroepen (armoede, werkloosheid, laagopgeleiden, anderstaligen...) om latere schoolachterstand te voorkomen.

In dit onderdeel wordt de evolutie in het gebruik onderzocht.

2.4.1 Gebruik door kansarme gezinnen

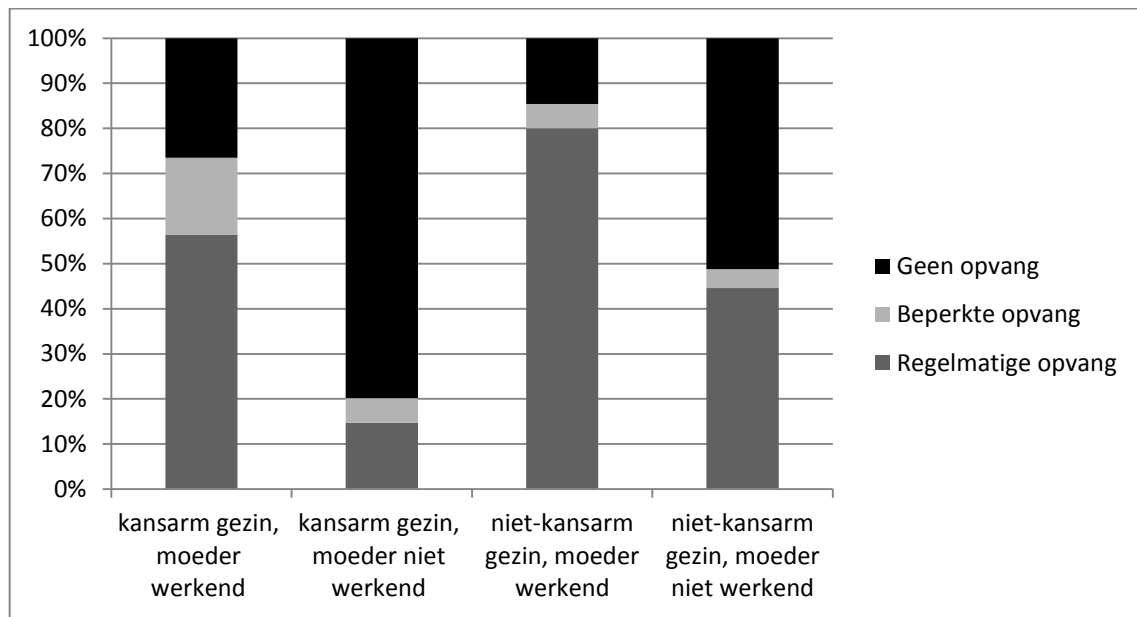
Kinderen die leven in een gezin in kansarmoede maken in vergelijking met kinderen uit niet-kansarme gezinnen veel minder regelmatig gebruik van opvang (22.8% regelmatige gebruikers versus 68.3% voor de niet-kansarmen in 2013, Tabel 46). In vergelijking met de vorige jaren is het regelmatige gebruik ook nauwelijks gewijzigd (alle verschillen niet significant), terwijl dit gebruik bij de niet-kansarme groep gestegen is (in vergelijking met 2004).

Tabel 46 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door kinderen uit een gezin dat in kansarmoede leeft en een gezin dat niet in kansarmoede leeft in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)

	Kansarm				Niet-kansarm			
	2002 (n=198)	2004 (n=272)	2009 (n=217)	2013 (n=258)	2002 (n=4160)	2004 (n=4096)	2009 (n=4 190)	2013 (n=3 160)
Regelmatig*	18.8	21.7	21.0	22.8	53.8	57.9	65.7	68.3
Beperkt	10.9	5.9	8.7	7.9	11.1	10.4	5.6	5.1
Geen	70.3	72.4	70.4	69.3	35.1	34.2	28.7	26.6

*Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Hierbij kan de hypothese gehanteerd worden dat de werkstatus van de moeder de verschillen tussen de kansarme en de niet kansarme groep wat betreft gebruik mogelijks kan mediëren. Om dit na te gaan werden stapsgewijze loglineaire analyses (met maximum likelihood-schatting) uitgevoerd met kansarmoede, werkstatus moeder (werkend versus niet werkend of in onderbreking) en opvanggebruik (regelmatig, beperkt, geen) als relevante variabelen. Hieruit bleek dat het model met enkel tweewegsverbanden reeds goed bij de data paste (Likelihood Ratio niet significant: $\chi^2=3.44$, $df=2$, $p=0.1793$). Dit impliceert dat kansarmoede een gelijkaardig effect heeft bij gezinnen met een werkende moeder zowel als met een niet-werkende moeder. Meer specifiek heeft de werkstatus van de moeder zowel bij de niet-kansarme groep als de kansarme groep een positief effect op het regelmatig opvanggebruik, maar dit regelmatig opvanggebruik is toch steeds minder bij de kansarme groep in vergelijking met de niet-kansarme groep. Dit wordt geïllustreerd in Figuur 2.

Figuur 2 Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin in kansarmoede versus niet in kansarmoede, naar werkstatus van de moeder

In Tabel 47 wordt verder het regelmatige gebruik *per leeftijdsgroep* in beschouwing genomen. Hierbij kan vastgesteld worden dat het gebruik naar leeftijd een ander patroon volgt in de kansarme groep dan in de niet-kansarme groep. Het gebruik in de kansarme groep neemt toe met de leeftijd tot 2.5 jaar maar komt nooit verder dan de helft van het gebruik van de niet-kansarme groep. In de niet-kansarme groep blijft het gebruik redelijk stabiel tussen 1 en 2.5 jaar. Bij de groep vanaf 2.5 jaar neemt het gebruik bij de kansarme groep sterk af maar dit is ook zo voor de niet-kansarme groep (omdat het gebruik dan afneemt wegens het school lopen). Ook in 2009 werd reeds een gelijkaardig patroon vastgesteld.

Tabel 47 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door kinderen uit een gezin dat in kansarmoede leeft en een gezin dat niet in kansarmoede leeft naar leeftijd (in %)

	Gezin in kansarmoede				Gezin niet in kansarmoede			
	3 m-1 jaar (n=80)	1-2 jaar (n=112)	2-2.5 jaar (n=43)	2.5-3 jaar (n=23)	3 m-1 jaar (n=906)	1-2 jaar (n=1216)	2-2.5 jaar (n=626)	2.5-3 jaar (n=397)
Regelmatig ¹	13.1	29.1	37.4	9.6	66.7	76.3	75.7	50.4
Beperkt	6.5	10.2	6.5	5.8	4.0	4.3	5.4	7.5
Geen	80.4	60.7	56.1	84.7	29.4	19.4	18.9	42.1

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Kinderen uit de kansarme groep gaan ook veel minder naar de kleuterschool (volledig of deeltijds) vanaf 2.5 jaar. Het percentage bij de kansarme groep bedraagt 9.4% (BI: 5.2-13.5) (van alle kinderen van 3 maanden tot 3 jaar) en komt neer op nog niet eens de helft van de niet-kansarme groep, waar 20.4% (BI: 18.3-22.6) naar school gaat ($\chi^2=13.12$, $df=1$, $p=0.0003$). Dit verschil blijft bestaan wanneer we enkel naar de 2.5 tot 3 jarigen kijken (71.0, BI: 49.3-92.7 versus 93.4, BI: 90.8-95.9; $\chi^2=11.85$, $df=1$, $p=0.0006$).

2.4.2 Gebruik van opvang door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine

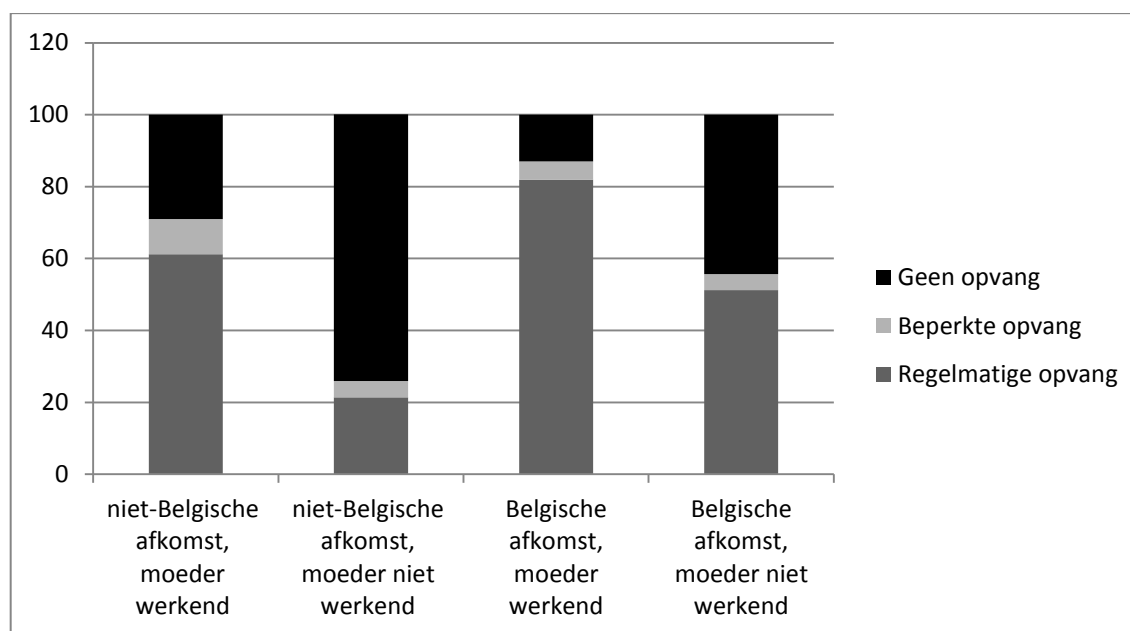
Gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst maken eveneens minder regelmatig gebruik van opvang dan de gezinnen van Belgische afkomst (Tabel 48). In vergelijking met 2009 treden er geen significante verschillen op ($\chi^2=0.97$, $df=2$, $p=0.62$), maar ten opzichte van 2002 en 2004 is het regelmatig gebruik echter gestegen (beiden significant op 0.0001-niveau).

Tabel 48 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine en Belgische gezinnen in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)

	Gezinnen met moeder van niet-Belgische origine				Gezinnen met moeder van Belgische origine			
	2002 (n=683)	2004 (n=801)	2009 (n=714)	2013 (n=614)	2002 (n=3 676)	2004 (n=3 565)	2009 (n=3 730)	2013 (n=2 759)
Regelmatig ¹	19.6	23.7	32.6	34.3	58.2	62.9	70.8	73.0
Beperkt	5.7	6.7	6.1	6.5	12.1	10.9	5.5	4.9
Geen	74.7	69.5	61.3	59.1	29.7	26.2	23.7	22.1

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Ook hier werd nagegaan of de samenhang tussen nationaliteit van de moeder bij de geboorte en het opvanggebruik verschillend is naargelang de werkstatus van de moeder (werkend versus niet werkend/ in onderbreking/ op invaliditeit)). Uit de loglineaire analyses bleek wederom dat een model met enkel de tweewegsverbanden, zonder inclusie van het driewegsverband, reeds goed bij de data past (Likelihood Ratio niet significant: $\chi^2=2.32$, $df=2$, $p=0.31$). Hieruit kan geconcludeerd worden dat zowel bij kinderen met een moeder van Belgische oorsprong als bij kinderen met een moeder van niet-Belgische oorsprong het regelmatig opvanggebruik hoger ligt indien de moeder werkt (Figuur 3). Het is dus niet zo dat de werkstatus een verschillend effect heeft in de groep waar de moeder van niet-Belgische origine is, al ligt het opvanggebruik in deze laatste groep steeds lager.

Figuur 3 Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin met een moeder van Belgische origine versus van niet-Belgische origine, naar werkstatus van de moeder

Het gebruik per leeftijdsgroep (Tabel 49) toont hier eveneens een verschillend gebruikspatroon waarbij de discrepantie met de Belgische groep vooral voor de jongste kinderen (3 maanden tot 1 jaar) het grootst is, alhoewel deze discrepantie op alle leeftijden opvalt.

Tabel 49 Gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine en gezinnen met een moeder van Belgische origine naar leeftijd (in %)

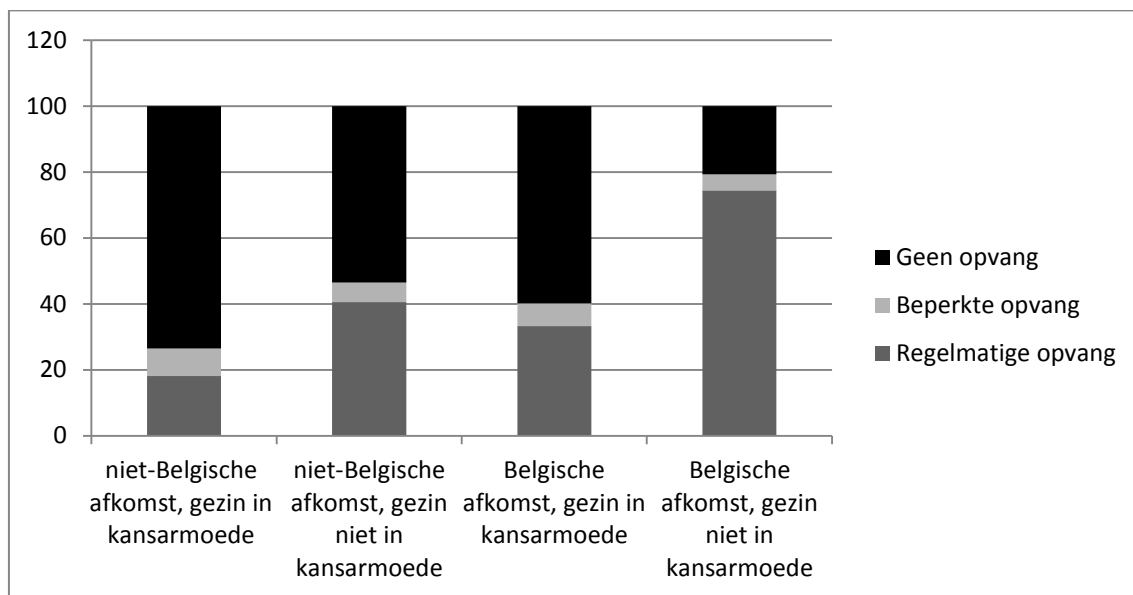
	Gezinnen met moeder van niet-Belgische origine				Gezinnen met moeder van Belgische origine			
	3 m-1 jaar (n=184)	1-2 jaar (n=249)	2-2.5 jaar (n=100)	2.5-3 jaar (n=77)	3 m-1 jaar (n=820)	1-2 Jaar (n=1063)	2-2.5 jaar (n=527)	2.5-3 jaar (n=121)
Regelmatig ¹	25.0	39.6	44.6	29.3	72.2	82.1	80.3	52.6
Beperkt	5.2	7.5	9.6	4.5	4.0	4.0	4.6	7.9
Geen	69.8	52.9	45.8	66.3	23.8	13.9	15.1	39.6

¹ Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

De aanwezigheid in de kleuterschool (volledig of deeltijds) bij de groep van niet-Belgische origine bedraagt 16.6% (BI: 12.7-20.5) (bij alle kinderen van 3 maanden tot 3 jaar) en verschilt daarmee niet significant van de Belgische groep (20.4%, BI: 18.0-22.7; $\chi^2=2.50$, $df=1$, $p=0.1140$). Wanneer enkel de kinderen tussen 2.5 en 3 jaar in overweging genomen worden, dan is het verschil tussen de Belgische en de groep van niet-Belgische origine wel significant (80.4, BI: 70.2-90.7 versus 95.0, BI: 92.8-97.2; $\chi^2=16.81$, $df=1$, $p<0.0001$).

2.4.3 Gebruik van opvang door gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine, al dan niet in een situatie van kansarmoede

Om een zicht te krijgen op hoe het al dan niet kansarm zijn van een gezin interageert met de nationaliteit van de moeder, werden ook hier sequentieel loglineaire analyses toegepast. Uit deze analyses komt naar voren dat een model met enkel tweewegsverbanden niet goed bij de data past (Likelihood ratio significant, $X^2=6.37$, $df=2$, $p=0.0415$). Aldus worden het driewegsverband hier in overweging genomen. Uit nadere inspectie van de verbanden komt naar voren dat kansarmoede zorgt voor een daling van het regelmatig gebruik, maar dat deze daling meer uitgesproken is bij de gezinnen met een Belgische moeder dan bij de gezinnen met een moeder van niet-Belgische origine, die sowieso reeds lager scores. Figuur 4 geeft het beschreven verband weer.

Figuur 4 Het opvanggebruik (formele en/of informele opvang) in rijpercentages (regelmatig, beperkt, geen =100%) voor kinderen uit een gezin met een moeder van Belgische origine versus van niet-Belgische origine, naar kansarmoedestatus.

2.5 Het gebruik naar woonplaats

2.5.1 Het gebruik per provincie

Het regelmatig gebruik van opvang (waaronder we zowel formele als informele opvang verstaan) verschilt significant naargelang de provincie (zie Tabel 50, $X^2=68.19$, $df=8$, $p<0.0001$). In de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant ligt het percentage het hoogst. In de provincie Antwerpen en de provincie Limburg ligt het heel wat lager. In vergelijking met 2009 is het regelmatig gebruik in de provincies West-Vlaanderen en Limburg gestegen, terwijl dit gedaald is in Antwerpen. Deze daling kentert het stijgend regelmatig gebruik van opvang dat sinds 2002 merkbaar was in Antwerpen. In Vlaams-Brabant wordt het meest regelmatig gebruik gemaakt van opvang, zoals ook vroeger steeds het geval was.

Tabel 50 Gebruik regelmatige opvang (formele en/of informele opvang) naar provincie in 2002, 2004, 2009 en 2013

Provincie	% 2002 (n=4 358)	% 2004 (n=4 367)	% 2009 (n=4 426)	% 2013 (BI 95%) (n=3 469)
Antwerpen*	46.2	50.9	60.6	55.0 (50.6-59.4)
Vlaams-Brabant	60.5	62.9	68.0	72.1 (67.9-76.5)
West-Vlaanderen*	57.7	59.9	66.6	71.3 (67.0-75.6)
Oost-Vlaanderen	53.9	59.2	66.3	69.5 (65.4-73.7)
Limburg*	43.0	44.0	52.7	58.4 (53.9-62.9)
Vlaams-Gewest	52.2	55.7	63.2	64.4 (62.4-66.5)

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau

De huidige verschillen tussen de provincies stemmen onder andere in grote lijnen overeen met de verschillen tussen de provincies voor de werkzaamheidsgraad van de moeders zoals deze uit de surveybevraging naar voren kwamen (zie eerder). In Limburg en Antwerpen is dit percentage het laagst (60.1% respectievelijk 55.1%). Voor Vlaams-Brabant (69.0%), Oost-Vlaanderen (67.7%) en West-Vlaanderen (69.9%) is dit percentage duidelijk hoger. In Vlaams-Brabant (39.96%), Oost-Vlaanderen (41.9%) en West-Vlaanderen (41.6%) zijn daarenboven veel meer voltijds werkende moeders dan in Antwerpen (27.0%) of in Limburg (32.2%). HeOm dit verband tussen provinciale verschillen in gebruik en provincie verder uit te spitten, controleerden we voor de werksituatie van de moeder (werkend versus niet werkend/in onderbreking/op invaliditeit) bij de analyse van het gebruik per provincie. Hierbij werden stapsgewijze loglineaire analyses (met maximum likelihood-schatting) uitgevoerd met provincie, werkstatus moeder (werkend versus in onderbreking of niet werkend) en opvanggebruik (regelmatig, beperkt, geen) als relevante variabelen. Hieruit bleek dat het model met driewegsverbanden nodig is om de data te verklaren (Likelihood Ratio tweewegsmodel significant: $\chi^2=28.89$, $df=8$, $p=0.0003$). Concreet impliceert dit dat de werkstatus van de moeder een verschillend effect heeft in verschillende provincies. Dit wordt geïllustreerd in Tabel 51. Uit deze tabel komt naar voren dat provinciale verschillen voor de werkende moeders beperkt zijn. Echter, het regelmatig gebruik bij de niet-werkende moeders ligt veel lager in Antwerpen en Limburg, en het verschil met het opvanggebruik bij de werkende moeders is dus groter, dan in de andere provincies. Niet alleen is het aandeel niet-werkende moeders dus hoger in Antwerpen en Limburg, de moeders die niet-werken maken ook nog eens minder gebruik van opvang.

Tabel 51 % regelmatig¹ gebruik, beperkt en geen gebruik van opvang (formele en/of informele opvang) per provincie, opgesplitst naar werksituatie van de moeder

	Moeder werkend			Moeder niet-werkend		
	Regelmatig	Beperkt	Geen	Regelmatig	Beperkt	Geen
Antwerpen	78.0	7.4	14.5	27.8	4.0	68.2
Vlaams-Brabant	81.6	2.8	15.6	51.2	3.4	45.4
West-Vlaanderen	82.2	5.6	12.2	46.9	7.9	45.2
Oost-Vlaanderen	79.9	4.9	15.2	47.9	1.8	50.4
Limburg	74.1	8.1	17.8	34.9	6.8	58.2

¹ Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Verder stemmen deze verschillen overeen met de capaciteit aan (erkende of zelfstandige) plaatsen per kind in de provincies (zie hoofdstuk 1) waar Limburg en Antwerpen het laagst scoren (met 0.32 respectievelijk 0.33 plaatsen per kind), West-Vlaanderen het hoogst (0.47 plaatsen) en Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen (beide 0.41) een tussenpositie innemen.

Om verder te controleren of het verschil in gebruik tussen de provincies samen hangen met provinciale verschillen in de steekproef, en dan meer bepaald provinciale verschillen in de steekproef wat betreft nationaliteit van de moeder (aangezien de groep van anderstaligen die geen Nederlands, Frans of Engels als taal hanteert in de contacten met Kind en Gezin uit een beperkt aantal gemeentes afkomstig waren), splitsen we het regelmatig gebruik per provincie op naar nationaliteit van de moeder. Uit Tabel 52 blijkt dat er zowel bij de groep kinderen met een moeder van niet-Belgische oorsprong ($\chi^2=16.21$, $df=8$, $p=0.04$), als bij de groep kinderen met een moeder van Belgische oorsprong ($\chi^2=37.16$, $df=8$, $p<0.0001$) provinciale verschillen zijn wat betreft het regelmatige gebruik van opvang, maar dat deze bij de groep van Belgische oorsprong meer uitgesproken zijn. In de groep van kinderen met een moeder van niet-Belgische oorsprong valt vooral het hoge regelmatig gebruik in Vlaams-Brabant op.

Tabel 52 % regelmatig gebruik¹ (ten opzichte van beperkt en geen gebruik, niet opgenomen in de tabel) van opvang (formele en/of informele opvang) per provincie, opgesplitst naar nationaliteit van de moeder (bij de geboorte)

% (95% BI)	Moeder van Belgische oorsprong (n= 2 759)	Moeder van niet-Belgische oorsprong (n=614)	Totaal (n=3 373)
Antwerpen	66.7 (61.3 - 72.1)	31.8 (24.7 - 38.8)	55.0 (50.6 - 59.4)
Vlaams-Brabant	79.7 (75.4 - 84.1)	50.0 (40.0 - 60.0)	72.1 (67.9 - 76.2)
West-Vlaanderen	77.5 (73.1 - 81.8)	26.0 (13.3 - 38.7)	71.3 (67.0 - 75.6)
Oost-Vlaanderen	75.4 (71.1 - 79.7)	32.3 (21.8 - 42.8)	69.5 (65.4 - 73.6)
Limburg	66.2 (61.2 - 71.2)	31.2 (21.8 - 40.5)	58.4 (53.9 - 62.8)

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

Besluitend dient gesteld te worden dat de werksituatie van de moeder eerder dan haar nationaliteit bij geboorte samen lijkt te hangen met het verminderd gebruik van opvang (zowel formeel als informeel) in de provincie Antwerpen en Limburg. Echter we wensen hiermee niet te suggereren dat dit de enige mogelijke factoren zijn die met deze provinciale verschillen kunnen samenhangen. Zo gingen we ook de samenhang van de provinciale verschillen in gebruik met de beschikbaarheid van de grootouders en de gezinssituatie (al dan niet bij beide ouders wonen) na, maar deze verbanden waren niet significant. Er kan echter niet uitgesloten worden dat er nog mogelijke andere samenhangen zijn die hier niet gerapporteerd werden. Verder willen we hier wijzen op het verschil tussen samenhang en verklaring, waarbij we hier enkel samenhangen beschrijven zonder dat we causale uitspraken wensen te doen.

2.5.2 Het gebruik naar verstedelijkingsgraad

Het opvanggebruik verschilt significant naargelang de verstedelijkingsgraad ($\chi^2=30.72$, $df=6$, $p<0.0001$), waarbij het regelmatig opvanggebruik hoger ligt in de buitengebieden in vergelijking met de stedelijke gebieden (Tabel 53). Wat betreft het beperkt gebruik zijn er veel minder verschillen. Bij de indeling naar verstedelijkingsgraad baseerden we ons op de indeling in het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

Tabel 53 Gebruik regelmatige¹ opvang (formele en/of informele opvang) naar verstedelijkingsgraad

Verstedelijkingsgraad	Buitengebied (n=1 277) % (95% BI)	Grootstedelijk gebied (n=651) % (95% BI)	Kleinstedelijk gebied (n=783) % (95% BI)	Regionaalstedelijk gebied (n=753) % (95% BI)
Regelmatige opvang	70.7 (67.4-74.0)	56.7 (52.1-61.2)	65.1 (60.8-69.3)	61.9 (57.5-66.2)
Beperkte opvang	5.3 (3.6-6.9)	6.0 (3.8-8.3)	4.6 (2.8-6.4)	5.1 (3.3-6.9)
Geen opvang	24.0 (20.9-27.1)	37.3 (32.8-41.8)	30.4 (26.2-34.5)	33.0 (28.8-37.2)

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen tussen 2,5 jaar en 3 jaar die volledig naar de kleuterschool gaan.

2.6 Het gebruik van opvang bij schoolgaande kinderen (2.5 tot 3 jaar)

In deze rubriek wordt dieper ingegaan op het gebruik van kinderopvang door schoolgaande kinderen bij de groep van 2.5 tot 3 jaar.

Vanaf de leeftijd van 2.5 jaar gaan bijna alle kinderen naar de kleuterschool: 62% gaat gedurende de volledige schoolweek en 31% gaat niet alle dagen of niet altijd gedurende volle dagen (Tabel 54). 7.3% gaat niet naar school.

In vergelijking met 2009 is het aantal kinderen dat een volledige week naar school gaat nipt significant toegenomen ($\chi^2=6.15$, $df=2$, $p=0.0462$).

Tabel 54 Het schoolbezoek van kinderen van 2.5 tot 3 jaar in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %)

	2002 (n=705)	2004 (n=732)	2009 (n=375)	2013 (n=395)
Volledige week	40.5	47.8	55.0	61.8
Gedeelte schoolweek	29.0	32.8	34.6	31.0
Niet schoolgaand	30.5	19.4	10.4	7.3

Berekend op de (gewogen) totale groep kinderen van 3 maanden tot 3 jaar gaat 19.2% naar school hetzij gedurende de volledige week, hetzij gedurende een gedeelte van de schoolweek.

Dit cijfer kunnen we vergelijken met de telling van schoolbevolking op 1/02/2012 van het Departement Onderwijs die in *Het Kind in Vlaanderen* (Kind en Gezin, 2012) wordt vermeld en waarbij mede gebruik wordt gemaakt van de februariregistratie van Kind en Gezin. Men komt hier uit op een percentage van 19.4% van de kinderen (van 2 maanden tot 3 jaar) dat naar school gaat, wat dus zeer vergelijkbaar is.

2.6.1 Redenen voor het schoolbezoek

In de postenquête (n=1 836), die uitgebreider was dan de telefonische en de face-to-face enquête, werd verder onderzocht waarom ouders hun kinderen naar de kleuterschool sturen vanaf 2.5 jaar. De volgende mogelijke redenen werden hierbij aangeboden: pedagogische redenen, praktische redenen en redenen i.v.m. het aanbod alsook twee 'negatieve' redenen i.v.m. met druk vanuit de opvang voorafgaand aan het schoolbezoek of de ontevredenheid met de opvang.

Bij het vorig onderzoek in 2009, toen deze vraag ook reeds gesteld werd, was als basis voor deze vraag een studie in het Verenigd Koninkrijk (Bryson e.a., 2006) genomen waar men o.a. ook peilde naar de mogelijke problemen die het kind bij de start op school ervoer zoals: een te lange schooldag, moeilijkheden om zich hele dag te concentreren, problemen met het middageten, moeilijkheden om zich aan te passen aan het schoolse regime met regels en discipline, problemen met toiletbezoek of zindelijkheid, moeilijkheden bij het maken van nieuwe vriendjes, niet genoeg persoonlijke aandacht.

Als belangrijkste reden voor de keuze om naar school te gaan gaven de bevraagde ouders op dat het kindje klaar is om naar school te gaan (Tabel 55). De tweede belangrijkste reden is meer praktisch van aard, namelijk dat de school vlakbij is, en gemakkelijk te bereiken is. De derde belangrijkste reden die ouders opgeven voor het schoolbezoek betreft dan het argument dat het kindje beter af is op school. In vergelijking met 2009 wordt deze reden wel significant minder aangehaald ($\chi^2=16.75$, $df=1$, $p<0.0001$). Voor de rest treden er geen significante verschillen op ten opzichte van 2009 (alle p -waardes groter dan 0.05). Andere redenen om ervoor te kiezen om kinderen naar school te sturen zijn de aanwezigheid van broer of zussen daar, de kosteloosheid van de school en de aanwezigheid van opvang voor en na schooltijd.

8.8% van de ouders gaf aan het kindje naar school te laten gaan omwille van een negatieve reden (de opvang drong aan of de ouders waren ontevreden met de opvang). De reden dat de opvang aandrong werd vooral gemaakt door ouders die gebruik maken van kinderdagverblijven (81.2% versus 40.4%, $\chi^2=5.83$, $df=1$, $p=0.0158$, $n=157$). De reden dat de ouders niet tevreden waren over de opvang, werd te weinig aangehaald om verdere analyses op te doen (11 keer).

Tabel 55 De redenen voor het schoolbezoek bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2009 en 2013 (in %, n=186, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

(95% BI)	2009	2013	
Om opvoedkundige redenen	%	%	(95% BI)
Mijn kindje is klaar om naar school te gaan (is zindelijk, is behoorlijk zelfstandig, kan zich duidelijk maken...)	84.0	88.7	(83.3 -93.8)
Mijn kindje is beter op school (het verveelt zich thuis, het kan er veel leren. er is een goede uitrusting, er zijn leeftijdsgenootjes ...)***	57.2	39.0	(30.4 -47.7)
Om Nederlands te leren	6.6	10.0	(1.9 -18.2)
Mijn kindje heeft een specifieke aanpak of verzorging nodig en in de school gaat men daar gepast mee om	2.4	0.9	(0.0 -2.6)
Om praktische redenen			
De school is vlakbij en is gemakkelijk bereikbaar	32.4	40.8	(31.8 -49.9)
De broertjes of zusjes gaan ook naar school	29.0	31.9	(24.1 -39.7)
De school is (bijna) kosteloos	17.0	18.5	(12.0 -24.9)
Redenen i.v.m. het aanbod			
Er is een goede voor- en naschoolse opvangregeling	16.0	18.9	(12.7 -25.1)
De school biedt de mogelijkheid om mijn kindje in de namiddag te laten rusten	9.0	11.8	(5.1 -18.6)
De opvang (crèche, onthaalouder...) drong aan om mijn kindje naar school te laten gaan	4.6	6.7	(2.5 -10.9)
We waren niet tevreden over de opvang waar het kindje was	1.0	2.1	(0.0 -4.8)
Andere redenen	5.3	5.9	(2.0 -9.7)

***Verskil met 2009 significant op 0.001 niveau

2.6.2 Redenen waarom kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar nog niet naar school gaan

Als gevolg van het grote en stijgend aandeel kinderen dat vanaf de leeftijd van 2.5 jaar naar school gaat, verkregen we slechts van 16 kinderen informatie betreffende de redenen waarom er niet naar school werd gegaan. Deze gegevens worden hieronder opgelijst in Tabel 56, maar dienen met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd te worden omwille van het klein aantal respondenten waarop deze tabel gebaseerd is. De meest opgegeven reden is een “andere” reden (8 ouders), en deze reden betreft in elk van deze gevallen dat de ouders wachten tot na de krokusvakantie om het kindje naar school te laten gaan. De overige redenen zijn dat het kindje nog niet klaar is om naar school te gaan, of dat het beter af is in de opvang. De overgebleven redenen worden slechts door een beperkt aantal ouders aangehaald.

Tabel 56 De redenen om nog niet naar school te gaan bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2009 en 2013 (in %, n=16, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

	2013	
Om opvoedkundige redenen	%	(95% BI)
Mijn kindje is nog niet klaar om naar school te gaan (niet zindelijk, te speels, niet zelfstandig genoeg ...)	32.36	(5.8 - 59.0)
Mijn kindje is (nu nog) beter af in de opvang dan in de school (betere verzorging, meer rust, warme maaltijd, meer op niveau ...)	37.77	(9.7 - 65.9)
Voor een kindje onder de 3 jaar is een gezins- of familiesfeer belangrijk	3.59	(0.0 - 11.5)
Ik of mijn partner zijn thuis en vinden dat het kindje beter thuis is	3.59	(0.0 - 11.5)
Om praktische redenen		
Ik vind het gemakkelijker om mijn kindje naar de opvang te brengen/thuis te houden in plaats van het naar school te laten gaan	7.04	(0.0 - 22.0)
Redenen i.v.m. het aanbod		
De scho(o)l(en) in de buurt bieden niet (voldoende) de mogelijkheid om mijn kindje 's middags te laten rusten	18.9	(0.0 - 41.3)
De combinatie met de buitenschoolse opvang in de buurt is niet haalbaar (bijvoorbeeld geen transport ...)	5.0	(0.0 - 6.2)
Er is geen plaats in de voor- of naschoolse opvang	0.0	
Er is voorlopig geen plaats in de school van onze keuze	0.0	
Er is geen geschikte school in de buurt die gepast kan omgaan met mijn kindje	0.0	
Andere redenen	57.44	(28.3 - 86.6)

2.6.3 Gebruik opvang voor en na schooltijd

In Tabel 57 is weergegeven in welke mate schoolgaande en niet-schoolgaande kinderen tussen 2.5 en 3 jaar daarnaast ook nog gebruik maken van kinderopvang. De percentages hebben betrekking op de volledige groep (post- en telefonische enquête).

De helft van de kinderen die een volledige week naar school gaan wordt regelmatig opgevangen (dat wil zeggen gedurende 1 opvangbeurt per week). Het gebruik van regelmatige opvang bij die kinderen die maar een gedeelte van de week naar school gaan ligt lager, namelijk op 35%. Bij deze gedeeltelijk schoolgaande kinderen is het criterium voor regelmatig opvangbezoek wel anders dan bij de voltijds schoolgaande kinderen. De deeltijds schoolgaande kinderen worden als regelmatige gebruikers van opvang geregistreerd indien zij tijdens de week minstens éénmaal vijf uur of meer ononderbroken van opvang dienen gebruik te maken. Bij niet-schoolgaande kinderen tenslotte ligt dit regelmatig gebruik op 57%. Wat betreft kinderen tussen 2.5 en 3 jaar die een volledige week naar school gaan of de kinderen binnen die leeftijdsgroep die niet naar school gaan blijven de verschillen met 2009 beperkt. Echter wat betreft de kinderen die gedurende een gedeelte van de schoolweek naar school gaan treedt er een duidelijk afname van opvanggebruik op, zodat het huidige opvanggebruik weer overeenstemt met het opvanggebruik in 2004.

Merken we nog op dat 66.6% (BI: 60.5-72.7) van deze kinderen, voor ze naar school gingen, (wekelijks) gebruik maakte van kinderopvang en dus 33.4% niet. Dit percentage ligt iets lager dan hetgeen we vonden voor de groep van 2 tot 2,5 jaar (zie hoger).

Tabel 57 Het schoolbezoek en het gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) bij kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar in 2002 (n=705), 2004 (n=732), 2009 (n=375) en 2013 (n=370) (in rij%)

Schoolbezoek	Regelmatige opvang ¹				Beperkte of geen opvang			
	2002	2004	2009	2013	2002	2004	2009	2013
Volledige week	35.3	39.4	50.2	54.3	64.7	60.6	49.8	45.7
Gedeelte schoolweek	35.1	36.3	53.5	34.7	64.9	63.7	46.5	65.3
Niet-schoolgaand	57.9	68.3	62.4	57.3	42.1	31.7	37.6	42.7

¹ Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens 1 maal per week voor kinderen die volledig naar de kleuterschool gaan.

2.6.4 Opvang tijdens de vakantieperiodes

In de schriftelijke vragenlijst (via de postenquête) werd bevraagd wat ouders gewoonlijk doen (of gaan doen) met hun schoolgaand kind tijdens de vakantieperiodes. De rijke variëteit aan schoolvakanties werd in drie groepen verdeeld: de vrije schooldagen, de korte schoolvakanties (herfst-, kerst-, krokus- en paasvakantie) en de grote vakantie. Het was mogelijk meerdere oplossingen aan te stippen.

De meest gebruikte oplossing is dat één van de partners zelf niet werkt, en dan voor het kindje zorgt (Tabel 58). Deze oplossing wordt ook significant vaker gekozen dan in 2009.

Als tweede optie wordt er vaak voor gekozen de grootouders voor het kindje te laten zorgen. Deze oplossing werd echter minder vaak aangehaald dan in 2009, en dit significant voor twee van de drie vakanties. Verder maken de ouders nu ook meer gebruik van sportkampen dan in 2009, en dit vooral tijdens de vrije schooldagen en in mindere mate ook tijdens de korte schoolvakanties. Ongeveer 13-14% van de ouders maakt verder gebruik van de opvangvoorzieningen waar ze ook op schooldagen beroep op doen, dit is significant minder dan in 2009. De overige opties (andere bekenden, andere

opvangvoorzieningen, speelpleinwerking,...) worden minder gebruikt. Enkele ouders vermelden nog andere oplossingen maar die overlappen meestal met de vorige of specificeren dat men altijd vrij is tijdens de schoolvakanties omdat men zelf in het onderwijs staat.

Tabel 58 Opvang tijdens de vakantieperiode bij schoolgaande kinderen van 2.5 jaar tot 3 jaar (in %, n=425, meerdere antwoorden mogelijk)

2013 (2009)	De vrije schooldagen		De korte schoolvakanties (herfst-, kerst-, krokus- en paasvakantie)		De grote vakantie (juli-augustus)	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
De grootouders zorgen voor ons kindje	52.2	49.6	51.8	45.1*	54.5	45.7**
Ik (en/of mijn partner) werk (dan) niet en zorg voor ons kindje	50.2	61.4***	53.0	64.5***	62.1	69.7**
Mijn kindje gaat naar de gebruikelijke opvangvoorziening zoals op schooldagen	20.0	13.7**	20.5	13.2**	22.1	14.0*
Anderen (familie, vrienden, burens, ...) zorgen voor ons kindje	9.6	9.2	12.1	9.7	11.7	11.2
Mijn kindje gaat naar een andere opvangvoorziening dan gebruikelijk	2.1	4.1*	6.5	6.4	7.7	7.5
Ik doe beroep op speelpleinwerking, sportkamp, ...	0.3	6.6***	2.6	7.3*	10.5	10.7
Andere oplossing	10.5	6.1*	9.7	7.2	11.2	9.7

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau; ** verschil met 2009 significant op 0.01 niveau, *** verschil met 2009 significant op 0.001 niveau

Gelijkaardig aan de enquête van 2009 maar in tegenstelling tot de enquête van 2004 bevroegen we in 2013 de opvang bij kinderen beneden de drie maanden retrospectief bij de groep kinderen 3 maanden tot 1 jaar. De bevraging gebeurde alleen via de postenquête.

5.7% van de kinderen beneden de drie maanden werd al regelmatig opgevangen d.w.z. gedurende minstens één ononderbroken periode van 5 uur per week (Tabel 59). Dit percentage verschilt niet significant van het percentage gerapporteerd in 2009 ($X^2=0.51$, $df=1$, $p=0.48$).

Tabel 59 Gebruik van opvang (formele en/ of informele opvang) voor kinderen van 0 tot 3 maanden in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %, enkel postenquête)

	2002 (n=4 358)	2004 (n=4 367)	2009 (n=817) ⁽²⁾	2013 (n=506) ²
Regelmatig ¹	8.6	14.7	6.6	5.7
Beperkt	16.0	15.6	-	
Geen	75.4	69.6	-	
Niet regelmatig of nooit	-	-	93.4	94.3

1 Minstens 1 ononderbroken periode van minstens 5 uur per week.

2 Retrospectief bevroegd bij de groep kinderen 3 maanden tot 1 jaar, alleen postenquête

De leeftijd (in weken) waarop voor het eerst gebruik gemaakt wordt van regelmatige opvang varieert (Tabel 60), met een piek tussen de 8 en de 10 weken.. Er is een eerste groepje waarbij de moeders al terug aan de slag gaan na drie weken. Het gros volgt dan na 8 of 9 weken. Gezien het beperkt aantal respondenten dat deze vraag beantwoord heeft, is een vergelijking met 2009 niet mogelijk.

Tabel 60 Leeftijd (in weken) waarop voor het eerst gebruik gemaakt wordt van regelmatige opvang bij gebruikers van opvang voor 3 maanden in 2009 en 2013 (in %, enkel postenquête)

	2009 (n=53)	2013 (n=27) % (95% BI)
1 week		7.0 (0.0 - 20.9)
2 weken	4.6	
3	17.2	
4	1.3	2.7 (0.0 - 8.3)
5	6.3	2.7 (0.0 - 8.3)
6		12.4 (0.0 - 25.2)
7	9.5	
8	24.7	23.6 (5.5 - 41.6)
9	17.6	19.3 (2.1 - 36.6)
10	13.2	20.2 (0.5 - 39.9)
11	2.2	3.7 (0.0 -11.3)
12	3.5	7.0 (0.0 -20.9)
13		1.5 (0.0 - 4.6)

3 Besluit

In dit hoofdstuk beschreven we het gebruik van opvang voor kinderen tot 3 jaar, waarbij we onder opvang zowel de formele als de informele opvang verstaan. In 2013 maakte bijna 70% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar gebruik van opvang. Onder opvang wordt hierbij zowel de formele als de informele opvang verstaan. Voor 64.4% betekende dit een 'regelmatig gebruik' (d.i. minstens één ononderbroken periode van minstens 5 uur per week voor niet-schoolgaande kinderen en minstens één maal per week voor kinderen tussen 2.5 jaar en 3 jaar die voltijds naar de kleuterschool gaan) en voor 5.3% een 'beperkt gebruik'. 30.3% maakte geen gebruik van opvang. Deze gegevens zijn niet veranderd ten opzichte van 2009.

De gemiddelde opvangduur tijdens een hele week (weekends inbegrepen) bij zowel regelmatig als beperkt opgevangen kinderen en voor alle gebruikte opvangvormen bedraagt 30.1 uur. Wanneer enkel naar de regelmatig opgevangen kinderen wordt gekeken (eveneens alle opvangvormen) bedraagt dit gemiddelde 31.3 uur. Ook hier treden er geen verschillen op in vergelijking met 2009.

Uit onze enquête blijkt dat de opvang op voltijdse basis opgang maakt ten opzichte van 2009 (in de volledige groep zowel als de groep van regelmatige gebruikers), en dit ten koste van de deeltijdse opvang, die echter wel nog steeds meer voorkomt dan de voltijdse opvang. Hiermee werd het in 2009 beschreven stijgend gebruik van deeltijdse opvang gekenterd. 68% (73.4% in 2009) van de regelmatig opgevangen kinderen wordt deeltijds opgevangen in 2013 versus 32% voltijds (26.6% in 2009). Deeltijds opgevangen kinderen verblijven toch voornamelijk gedurende volle dagen in de opvang. Het komt relatief zelden voor dat kinderen enkel halve dagen naar de opvang gaan.

Er zijn duidelijke verschillen betreffende het gebruik van opvang op de verschillende dagen van de week. Woensdag is de minst drukke dag. Op die dag brengt ongeveer de helft van de kinderen die regelmatig opgevangen wordt meer dan 5 uur in de opvang door versus ongeveer 70% op de andere weekdays. Ook op vrijdag ligt het opvanggebruik in onze onderzoeksgroep iets lager.

Hoewel er globaal gezien geen stijging was van het regelmatige gebruik, was er toch een lichte stijging bij de oudste groep (2.5 tot 3 jaar) al was deze niet significant.

Net zoals bij voorgaande onderzoeken werd er ook nu een verband gevonden tussen de werksituatie van de moeder en het opvanggebruik. Werkende moeders (hetzij voltijds hetzij deeltijds) maken in meerdere mate regelmatig gebruik van kinderopvang dan de niet-werkende moeders. Het aandeel van voltijds werkende moeders dat regelmatig gebruik maakt van opvang is ook gestaag gestegen tussen 2004 en 2013 (van 78.7% naar 84.3%). Over het algemeen stijgt het gebruik bij alle moeders in vergelijking met 2009, zij het niet significant, behalve bij de deeltijds werkenden. Het gebruik bij werkloze moeders (29.2%) of huisvrouwen/studenten (17.8%) blijft echter wel gevoelig lager liggen dan bij de werkenden.

Bij de vaders ligt het gebruik eveneens het hoogst bij die vaders die werken (al dan niet deeltijds). In vergelijking met de resultaten uit 2009 treedt er verder wel een opvallende stijging op in het regelmatig gebruik van opvang bij vaders in tijdelijke arbeidsonderbreking (van 39.4% naar 50.3%), maar deze vaders vormen slechts een kleine groep.

Wanneer beide ouders werken bereikt het regelmatig gebruik een piek met 86.0%. Het gebruik bereikt een laagtepunt in de groep van gezinnen waar beide ouders niet werken. In die groep maakt maar 15.1% regelmatig gebruik van opvang. Wanneer nu gekeken wordt naar het profiel van de regelmatige gebruikers wat betreft de werksituatie van de moeder en dit vergeleken wordt met het profiel van de

niet-gebruikers dan blijkt de groep van niet-gebruikers voornamelijk te bestaan uit gezinnen met een moeder die huisvrouw of student is, tijdelijk in arbeidsonderbreking is of die deeltijds werkend is. De groep van regelmatige gebruikers bestaat voornamelijk uit gezinnen met een voltijds of deeltijds werkende moeder.

De gevonden sterke samenhang van het regelmatig gebruik en het gezinsinkomen viel te verwachten, gezien de samenhang tussen het gezinsinkomen en de werksituatie van de ouders en gezien de resultaten van het onderzoek uit 2009.

Sinds 2004 verkleinde de kloof tussen het regelmatig gebruik van opvang bij samenwonenden/gehuwden en het regelmatig gebruik van opvang bij alleenstaanden. Daar waar vroeger meer koppels regelmatig gebruik maakten van opvang is dat verschil nu niet meer significant. Het blijft wel zo dat bij alleenstaanden die regelmatig opvang gebruiken de kinderen meer voltijds worden opgevangen (39.6%) dan bij gehuwden of samenwonenden (31.3%). Gezinnen met co-ouderschap verschillen niet significant wat betreft opvanggebruik van andere gezinnen.

Het is een regelmatig weerkerende observatie in de voorgaande onderzoeken dat kinderen in een gezin in kansarmoede minder regelmatig gebruik maken van opvang (22.8% versus 68.3%). Ook in het huidige onderzoek blijft dit een constante. Dit verschil valt niet volledig te verklaren door een verschil in de werkstatus van de moeder tussen beiden groepen. Bovendien is in vergelijking met voorgaande onderzoeken het regelmatig gebruik van opvang binnen de groep van gezinnen die in kansarmoede leven nauwelijks gewijzigd. Kinderen uit de kansarme groep gaan ook veel minder naar de kleuterschool (volledig of deeltijds) vanaf 2.5 jaar. Het percentage bij de kansarme groep bedraagt nog niet eens de helft van de niet-kansarme groep (9% versus 20%) wanneer de schoolparticipatie bij alle kinderen van 0 tot 3 jaar wordt nagegaan.

Ook gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst maken minder regelmatig gebruik van opvang (34.3% versus 73.0%), al is het verschil minder uitgesproken dan bij de kansarme groep. Ook hier biedt het verschil in werkstatus van de moeder geen volledige verklaring. Het gebruik is stabiel gebleven wanneer we vergelijken met 2009, maar gestegen ten opzichte van 2002 en 2004. Wat betreft deelname aan de kleuterschool verschillen de families met een moeder van niet-Belgische afkomst niet meer van de families met een moeder van Belgische afkomst. Wanneer enkel de groep van 2.5 tot 3-jarigen in overweging worden genomen, dan is er echter nog wel een verschil.

Niet in alle provincies maken de gezinnen in even grote mate regelmatig gebruik van opvang (zowel formele als informele opvang). In de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant wordt het meest regelmatig gebruik gemaakt van opvang. In vergelijking hiermee ligt het gebruik in de provincies Antwerpen en Limburg heel wat lager. Daar waar het gebruik in Antwerpen gedaald is ten opzichte van 2009, is het in Limburg gestegen. Deze provinciale verschillen liggen in de lijn van de provinciale verschillen in werkzaamheidsgraad van de moeders (hoofdstuk 2) zowel als in het aanbod van formele opvang in termen van het aantal opvangplaatsen per 100 kinderen (hoofdstuk 1). Uit verdere analyses blijkt dat het gebruik van opvang bij niet-werkende moeders in Antwerpen en Limburg ook nog eens lager ligt dan bij niet-werkende moeders elders. Mogelijk hangen er ook andere variabelen samen met de provinciale verschillen wat betreft opvanggebruik, al is dat niet het geval voor de gezinssituatie en de beschikbaarheid van de grootouders.

Aan het einde van hoofdstuk drie gingen we tevens het opvanggebruik na bij twee aparte leeftijdsgroepen namelijk bij de 2.5 tot 3-jarigen, waarbij werd ingezoomd op die kinderen die reeds

naar school gaan, en bij de kinderen jonger dan drie maanden. Dit opvanggebruik bij kinderen jonger dan drie maanden werd retrospectief bevraagd bij de ouders van kinderen van 3 maanden tot 1 jaar.

Wat betreft het schoolgaan vonden we dat bijna alle kinderen ouder dan 2.5 jaar naar school gaan (93%): 62% gaat voltijds en 31% gaat deeltijds naar school. Sinds 2002 is de schoolparticipatie consequent gestegen, en ook nu is de stijging ten aanzien van 2009 (nipt) significant.

De belangrijkste reden waarom ouders hun kind naar school sturen is opvoedkundig van aard namelijk omdat het kindje er klaar voor is (89%). Een andere belangrijke opvoedkundig argument betreft het beter af zijn van het kindje op school, al boet dit argument wel iets in aan belangrijkheid ten opzichte van 2009 (39.0% versus 57.2%). Als belangrijke praktische argumenten wordt aangehaald dat de school gemakkelijk bereikbaar is en dat de broertjes of zusjes ook gaan. Over het algemeen halen ouders in 2013 dus nog steeds dezelfde redenen aan dan vier jaar geleden. Negatieve redenen (op aandringen van de opvang of omwille van de ontevredenheid over de opvang) gaven slechts in een beperkt aantal gevallen (mede) de doorslag.

Een beperkte groep van respondenten gaf aan dat hun kindje nog niet naar school gaat en daarvan kennen we van 16 ouders hun redenen om hun kindje nog niet naar de school te sturen. Zij geven als voornaamste reden op dat ze wachten op het volgende instapmoment (na de krokusvakantie), dat niet lang na de bevraging viel. Andere redenen zijn dat het kindje nog niet klaar is en dat het beter af is in de opvang.

Ongeveer de helft van de kinderen die een volledige week naar school gaan, worden daarnaast ook nog eens regelmatig opgevangen (54.3%). Dit percentage ligt hoger dan bij de kinderen die maar een gedeelte van de week naar school gaan (34.7%). Bij de gezinnen met een schoolgaand kindje nemen de ouders de opvang tijdens de schoolvakantie meestal zelf op of, in iets mindere mate, nemen de grootouders deze waar. Het zelf opvangen van het kindje is toegenomen ten opzichte van 2009.

Ten slotte, constateren we dat het gebruik van opvang bij kinderen jonger dan drie maanden in voorgaande onderzoeken in 2002, 2004 en 2009 steeds beperkt was, en ook nu wordt door slechts 5.7% van de gezinnen een opvang ingeschakeld bij de jongste groep. Het merendeel van de kinderen gaat voor het eerst naar de opvang na acht, negen of tien weken.

Hoofdstuk 4

De gebruikte opvangvormen

1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op het aspect van wie voor de opvang instaat. Eerst worden de gebruikte opvangvormen overlopen bij kinderen die regelmatig opgevangen worden en daarbij wordt gefocust op de meest gebruikte opvangvorm, waarna ook de eventueel tweede of derde (meest gebruikte) opvangvorm aan bod komt. Vervolgens worden de gebruikte opvangvormen bij beperkt gebruik in beschouwing genomen.

Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen formele voorzieningen met een gezinsbijdrage gebaseerd op het inkomen (IKG-bijdrage) versus formele voorzieningen met een vrije gezinsbijdrage. Daarnaast is er nog de buitenschoolse opvang al dan niet georganiseerd door de school.

Bij de rapportage in 2009 werd het onderscheid gemaakt tussen een gesubsidieerde en een zelfstandige voorziening. Hierbij werd aangenomen dat een voorziening die de bijdrageschaal van Kind en Gezin hanteert gesubsidieerd is. Zoniet werd verondersteld dat het om een zelfstandige voorziening ging. Dit criterium was toentertijd echter niet altijd waterdicht en was er verwarring mogelijk. Met de introductie van het IKG-systeem voor zelfstandige opvangvoorzieningen in 2009, kan dit onderscheid niet meer op dezelfde basis worden gemaakt. In de huidige rapportering wordt het onderscheid tussen zelfstandige en gesubsidieerde opvangvoorzieningen dan ook niet meer gemaakt. Wel differentiëren we tussen voorzieningen die van een IKG-bijdragesysteem gebruik maken en voorzieningen die een eigen bijdragesysteem hanteren. Verder halen we kort aan hoeveel ouders die gebruik maken van betalende opvang hiervoor een attest voor de belastingsaangifte ontvangen. Dit om onderscheid te kunnen maken tussen het gebruik van enkel gemelde formele opvangvoorzieningen en formele opvangvoorzieningen erkend door of met een attest van toezicht van Kind en Gezin.

2 De gebruikte opvangvormen bij regelmatige gebruikers

Aangezien gebruikers van opvang soms verschillende opvangvormen kunnen combineren werd in de vragenlijst respectievelijk naar de meest gebruikte opvangvorm gevraagd, naar de tweede meest gebruikte en de derde meest gebruikte. Van de kinderen die regelmatig gebruik maken van opvang doet 46.4% (versus 41.9% in 2009 en 36.8% in 2004) een beroep op een tweede opvanginstantie en 5.0% (versus 9% in 2009 en bijna 5% in 2004) op een derde. De stijging wat betreft de tweede opvanginstantie is significant ($X^2=33.22$, $df=2$, $p<0.0001$). Voor deze drie gebruikte opvangvormen samen bedroeg de gemiddelde opvangduur (bij regelmatige gebruikers) 30.8 uur (BI: 30.1-31.6) per week (weekend inbegrepen). Bij de meest gebruikte opvang was dit 27.7 uur (BI: 27.0-28.4) waaruit kan besloten worden dat 89.6% van alle opvang bij deze meest gebruikte opvang plaats heeft. Wanneer gekeken wordt naar de opdeling weekend versus week, dan blijkt dat de ouders zowel globaal als wat betreft de meest gebruikte opvang gemiddeld genomen 15 minuten gebruik maken van opvang in het weekend (BI: 0.3-0.6 respectievelijk 0.2-0.6).

2.1 Belangrijkste (meest gebruikte) opvangvorm

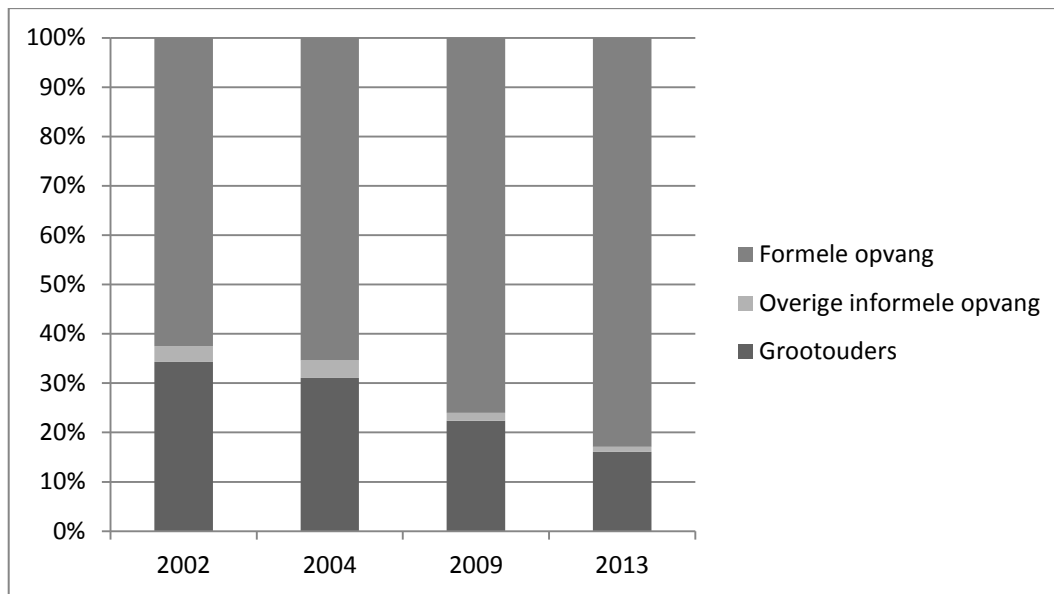
In Tabel 61 wordt een overzicht gegeven van de meest gebruikte opvangvorm, door regelmatige gebruikers, in 2009 en 2013. Er treden opvallende en significante verschillen over de tijd op wat betreft deze meest gebruikte opvangvorm ($\chi^2=100.51$, $df=6$, $p<0.0001$). De meest opvallende stijger wat betreft regelmatig gebruik zijn de kinderdagverblijven. 46.5% van de regelmatige gebruikers geeft als meest gebruikte opvang een kinderdagverblijf op, tegenover 37.3% in 2009. In 2013 zijn de kinderdagverblijven dan ook de meest gebruikte opvangvorm. 69.7% van de kinderen die opgevangen worden in een kinderdagverblijf, worden opgevangen binnen een kinderdagverblijf met een inkomensgerelateerd (IKG) bijdragesysteem. 30.9% van de ouders maakt in de eerste plaats gebruik van een onthaalouder, en deze onthaalouders vormen dan ook de tweede meest gebruikte vorm van opvang. 83.2% van deze ouders geven aan een IKG-bijdrage te betalen. In 2009 maakten nog 35.9% van de ouders gebruik van de opvangdiensten van een onthaalouder. Het gebruik van onthaalouders als opvangvorm gaat er dus op achteruit.

Tabel 61 Gebruikte opvangvormen in 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2009 (n=2 790)	2013 (n=2 376)	(95% BI)
Grootouders	22.4	16.0	(14.1 -18.0)
Andere familieleden, buren, kennissen,...	1.1	0.8	(0.3 -1.4)
Derden/ geen familie thuis (huispersoneel, PWA, dienstencheques, babysit,...)	0.5	0.2	(0.0 -0.4)
Onthaalouder met een IKG-bijdrage	35.9	25.7	(23.5 -27.9)
Onthaalouder met vrije bijdrage		5.2	(4.0 -6.4)
Kinderdagverblijf met een IKG-bijdrage	37.3	32.4	(30.0 -35.0)
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage		14.1	(12.3 -15.8)
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	2.8	3.6	(2.4 -4.7)
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school		1.8	(0.9 -2.6)
Andere	0.1	0.5	(0.1 -0.9)

De grootouders boeten in belangrijke mate in aan belang ten opzichte van 2009 (22.4%). Ook in 2009 was er reeds een daling merkbaar ten opzichte van 2002 en 2004 (34.4% respectievelijk 31.0%, Hedebouw en Peetermans, 2009), zoals ook blijkt uit Figuur 5 dat het gebruik van de formele opvang versus de informele opvang sinds 2002 weergeeft. Daar waar in 2002 de informele opvang nog 37.5% van de totale opvang besloeg, is dit in 2013 gereduceerd tot 17%. Hierbij dient opgemerkt dat er een positief verband is tussen het aantal grootouders dat (dagelijks of enkele dagen per week) beschikbaar is en het gebruik ervan voor regelmatige opvang als belangrijkste opvangvorm. Van de kinderen die slechts één grootouder ter beschikking heeft, maakt 16.8% (BI: 10.7-22.9) er gebruik van. Als er twee grootouders zijn, dan is dit 18.4% (BI: 13.3-23.6), bij drie grootouders stijgt dit aandeel naar 26.7% (BI: 15.9-37.4) en bij 4 grootouders doet 40.0% (BI: 30.5-49.4) op hen beroep als belangrijkste opvangvorm.

De buitenschoolse opvang beslaagt in 2013 iets meer dan 5% van de meest gebruikte opvang, in 2009 was dit nog 2.8%.

Figuur 5 Het gebruik van informele versus formele opvang (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

De intensiteit van de opvang (in aantal uren per week van 7 dagen) verschilt enigszins naargelang de opvangvorm (voor de meest gebruikte opvangvorm, bij regelmatige gebruikers). De kinderdagverblijven hebben de langste opvangduur, zoals ook blijkt uit Tabel 62. De onthaalouders staan gemiddeld 27.6 uren in voor zorg van de ondervraagde kinderen die hen als belangrijkste opvangvorm opgaven. De opvangduur bij de grootouders is minder, en komt gemiddeld neer op 26.6 uur per week. Bij opvang voor en na de school bedraagt de gemiddelde opvangduur per week 6.5 uur. Opvallend hierbij is dat de opvang in het weekend bij de formele vormen van opvang zo goed als onbekend is. De grootouders nemen gemiddeld 1.6 uur per weekend de opvang van hun kleinkinderen, als belangrijkste opvangvorm, op zich.

Tabel 62 Gemiddeld aantal uren opvang in de week, in het weekend en in totaal (regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

Gemiddeld aantal uren (95% BI)	Opvangduur week	Opvangduur weekend	Opvangduur totaal
Kinderdagverblijf (n=1 074)	30.5 (29.7 - 31.4)	0.1 (0.0 - 0.2)	30.6 (29.8 - 31.5)
Onthaalouders (n=750)	27.6 (26.6 - 28.6)	0.0 (0.0 - 0.0)	27.6 (26.6 - 28.6)
Grootouders (n=322)	25.0 (22.8 - 27.1)	1.6 (1.0 - 2.3)	26.6 (24.4 - 28.8)
Buitenschoolse opvang (n=73)	6.5 (4.8-8.1)	/ /	6.5 (4.8-8.1)

2.2 Gebruik van voorzieningen met een IKG-bijdrage of een door de voorziening te bepalen bijdrage

Uit onze enquête blijkt dat nog 19% van de ouders gebruik maakt van een voorziening waar geen bijdrage volgens het inkomen wordt betaald (Tabel 63). Ongeveer 58% van de ouders maakt gebruik van voorzieningen die een bijdragesysteem hanteren waarbij de vergoeding afhangt van het inkomen van de ouders. De informele opvang wordt door ongeveer 17% van de ouders die beroep doen op opvang gebruikt, in 2009 was dit nog 24%. Indien de gegevens uit de enquête in 2009 betreffende de gesubsidieerde opvangvoorzieningen als referentiepunt kunnen genomen worden (Hedebouw en Peetermans, 2009), dan is het aandeel ouders dat gebruik maakt van IKG-opvang met ongeveer 11%

gestegen van 47% naar 58%. Dit is waarschijnlijk het gevolg van de invoering van het IKG-systeem in 2009, waardoor ook zelfstandige voorzieningen kunnen werken met een IKG-bijdragesysteem.

Verder, in een aparte vraag konden ouders aangeven of ze al dan niet dienden te betalen voor de meest gebruikte opvang. 80.4% van de ouders gaf aan dat dit inderdaad het geval was (BI: 78.3-82.4). Aan deze 80% van ouders werd vervolgens gevraagd of ze een attest voor de belastingaangifte ontvingen voor deze opvang. 93.0% van de ouders die in eerste instantie gebruik maken van betalende opvang, gaven aan dat dit het geval was (BI: 91.5-94.5).

Tabel 63 Gebruik van IKG en andere opvangvoorzieningen in 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 356)

	Percentage	95% BI	
Opvang met een IKG-bijdrage	58.3	55.7	60.9
Opvang met een vrij te bepalen bijdrage	19.3	17.3	21.4
Informeel (grootouders, familie, kennissen, huispersoneel...)	17.1	15.0	19.1
Buitenschoolse opvang	5.3	3.9	6.8

2.3 Opvang in een gezinsmilieu of een groepsmilieu

De opvangvormen kunnen verder opgedeeld worden al naargelang het om een gezinsmilieu gaat (grootouders, onthaalouders, andere familie of bekenden) of om een groepsmilieu (kinderdagverblijven) (Tabel 64). Ongeveer 48% van de kinderen wordt opgevangen in een gezinsmilieu. Het relatieve aandeel van opvang in een gezinsmilieu is gedaald tegenover 2009 ($\chi^2=81.20$, $df=2$, $p<0.0001$). Dit wordt voornamelijk gecompenseerd door een stijging van de opvang in groepsverband.

Tabel 64 Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2002 (n=2 273)	2004 (n=2 422)	2009 (n=2 790)	2013 (n=2 353)
Gezinsmilieu	73.7	71.7	59.9	47.9
Groepsmilieu	25.0	26.7	37.3	46.7
Buitenschoolse opvang ¹	1.3	1.6	2.8	5.4

¹ In de school of in een initiatief voor buitenschoolse opvang.

Bij verdere analyse naar leeftijd blijkt dat er slechts beperkte verschillen zijn wat het gebruik van opvang in het gezinsmilieu betreft (bij de regelmatige gebruikers). De jongste groep scoort daarbij het laagst (43.3%). De overige leeftijdsgroepen zitten allemaal rond de 48%.

Tabel 65 Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu naar leeftijdsgroep (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 338)

	3-6 maand	6 m-1 jaar	1-1,5 jaar	1,5-2 jaar	2-2,5 jaar	2,5-3 jaar
Gezinsmilieu	43.6	48.0	48.3	49.5	48.4	46.7
Groepsmilieu	56.4	52.0	51.7	50.2	51.5	17.2
Buitenschoolse opvang ¹	0.0	0.0	0.0	0.32	0.1	36.0

2.4 Plaats van de opvang

In een eerste analyse werd nagegaan of de opvang thuis of buitenhuis gebeurde. Uit Tabel 66 kan opgemaakt worden dat de opvang in het thuismilieu geleidelijk afneemt sinds 2002. Het verschil tussen 2009 en 2013 is significant ($\chi^2=10.23$, $df=1$, $p=0.0014$). Momenteel vindt nog slechts ongeveer 2% van de opvang in het thuismilieu van het kind plaats.

Tabel 66 Plaats van de opvang in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2002 (n=2271)	2004 (n=2432)	2009 (n=2808)	2013 (n=2381)
Thuis	6.7	4.8	3.6	2.1
Buitenshuis	93.3	95.2	96.4	97.9

In een volgende analyse wordt gekeken naar de afstand van de opvang tot het huis, en dit onderverdeeld naar opvangvormen (Tabel 67). Voor ongeveer 70% van de gezinnen ligt de plaats van de informele of formele opvang op minder dan 4 km van huis. Bij ongeveer 3% is dit meer dan 20 km. Mogelijks hebben deze ouders voor een opvang dicht bij hun werk gekozen.

De grootouders komen het meest aan huis, terwijl dit bij de andere opvangvormen bijna niet voorkomt. Voor de rest lijken de ouders soms meer bereid om een langere afstand te overbruggen om de kinderen bij de grootouders te brengen (7.6% zelfs verder dan 20 km). Dit was nog niet het geval in 2009 (0% verder dan 20 km).

Tabel 67 Afstand van het eigen huis naar de opvang (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang, n=2 361)

	Grootouder	Onthaalouder IKG	Onthaalouder vrije bijdrage	KDV IKG	KDV vrije bijdrage	Totaal
Aan huis	6.6	0.3	1.3	0.0	0.9	1.8
0 - 500 m	11.1	13.3	16.9	9.2	8.5	11.2
500 m - 1 km	11.8	16.7	21.5	19.0	17.9	17.6
1 km - 4 km	25.5	45.3	35.4	40.9	43.5	39.7
4 km - 10 km	27.7	21.0	16.6	22.9	21.7	21.5
10 km - 20 km	9.8	2.0	2.6	5.6	5.8	5.2
20 km - 30 km	4.0	0.7	2.8	1.1	0.7	1.5
Meer dan 30 km	3.6	0.7	3.0	1.4	1.0	1.5

2.5 Geografische verschillen

Wanneer er gekeken wordt naar geografische verschillen wat betreft het gebruik van opvangvoorzieningen die een IKG-bijdragesysteem hanteren versus een vrije eigen bijdrage, zoals weergegeven in Tabel 68, dan blijkt dat 58.3% van de kinderen in het Vlaams Gewest gebruik maakt van een opvangvoorziening waarbij de eigen bijdrage gerelateerd is aan het inkomen. Opvallend is verder het relatief groter aandeel informele opvang in Limburg, wanneer we vergelijken met de overige provincies. Een mogelijke verklaring hiervoor is de grotere beschikbaarheid van de grootouders in deze provincie. In Limburg is er bij 66.9% van de gezinnen minstens 1 grootouder beschikbaar voor opvang (BI: 61.4-72.4), terwijl dit percentage globaal genomen, over alle provincies

heen 57.2% bedraagt (BI: 54.3-60.1). In Limburg maken de bevroagde ouders dan weer veel minder gebruik van een opvangvoorziening met een vrij bijdragesysteem.

Wanneer de vergelijking met 2009 wordt gemaakt, dan valt de grote stijging in het aandeel kinderen dat gebruik maakt van een opvangvoorziening met IKG-bijdrage op. Verder lijkt West-Vlaanderen zijn achterstand wat betreft het gebruik van opvang met een IKG-bijdrage ingehaald te hebben. Bij deze temporele vergelijking dienen we echter de nodige omzichtigheid aan de dag te leggen, aangezien het IKG-systeem nog niet in de zelfstandige sector werd geïntroduceerd op het moment dat het onderzoek in 2009 liep. Destijds werd officieel enkel in de erkende kinderopvang gewerkt met een bijdrage gerelateerd aan het inkomen. Toch hanteerden ook sommige zelfstandige voorzieningen inkomensgerelateerde bijdrageschalen, waarbij de precieze relatie tot het inkomen kon verschillen van voorziening tot voorziening. De geobserveerde stijging van het gebruik van voorzieningen die een IKG-bijdrageschaal hanteren is waarschijnlijk ten minste gedeeltelijk te wijten aan de introductie van dit IKG-systeem in de zelfstandige sector.

Tabel 68 Gebruik van opvangvoorzieningen met of zonder IKG-bijdrage naar provincie in 2009 (n=2 790) en 2013(n=2 353) (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	IKG-bijdrage		Vrije bijdrage		Informeel ¹		Buitenschoolse opvang ²	
	2009 (gesubsidieerd)	2013	2009 (zelfstandig)	2013	2009	2013	2009	2013
Antwerpen	44.6	57.6	23.5	20.8	27.2	17.5	4.7	4.3
Vlaams-Brabant	49.1	58.6	28.6	25.5	21.2	10.5	1.2	5.4
West-Vlaanderen	40.7	58.8	34.3	18.1	21.7	16.8	3.4	6.3
Oost-Vlaanderen	43.7	57.5	28.3	19.4	24.5	17.8	3.5	5.4
Limburg	58.8	60.7	7.1	7.7	30.0	25.5	4.1	6.0
Vlaams Gewest	47.0	58.3	26.4	19.3	24.0	17.1	2.8	5.3

¹ PWA, huispersoneel, kindermisje, au pair, babysit werden ondergebracht in deze categorie omdat deze opvang niet formeel vanuit Kind en Gezin geregeld wordt.

² In de kleuterschool of in een initiatief voor buitenschoolse opvang.

Het aandeel van de opvang in gezinsmilieu (grootouders, onthaalouders, andere familie of bekenden) of groepsmilieu (kinderdagverblijven) verschilt eveneens naar gelang provincie (Tabel 69). Opvallend is het lagere gebruik van opvang binnen het groepsmilieu in Limburg, alhoewel dit aandeel wel gestegen is ten opzichte van 2009. De dalende trend van de opvang in gezinsmilieu, zoals gerapporteerd in Hedebouw en Peetermans (2009) zet zich onverminderd voort, alleen in Oost-Vlaanderen is de daling ten opzichte van 2009 niet significant. In 2013 is de opvang in gezinsmilieu en de opvang in groepsmilieu in het Vlaams Gewest vergelijkbaar wat betreft gebruik.

Tabel 69 Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu naar provincie in 2009 (n=2 790) en 2013 (n=2 350) (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	Gezinsmilieu		Groepsmilieu		Buitenschoolse opvang ¹	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Antwerpen***	61.3	45.9	34.0	49.8	4.7	4.3
Vlaams-Brabant***	48.1	34.6	50.7	58.0	1.2	5.4
West-Vlaanderen***	62.9	51.0	33.7	42.7	3.4	6.3
Oost-Vlaanderen	57.7	51.2	38.8	43.4	3.5	5.4
Limburg***	77.2	62.1	18.7	31.9	4.1	6.0
Vlaams Gewest	59.9	48.0	37.3	46.7	2.8	5.4

*** Verschil is significant op 0.0001-niveau

¹ In de kleuterschool of in een initiatief voor buitenschoolse opvang.

3 De gebruikte opvangvormen door regelmatige gebruikers naar inkomen en gezinssituatie van de ouders

In dit onderdeel komen de gebruikte opvangvorm aan bod in relatie tot het inkomen en de gezinssituatie van de ouders. Het betreft hier alleen de regelmatige gebruikers en de meest gebruikte opvang. Achtereenvolgens worden de gezinssituatie besproken, de inkomenspositie en het opleidingsniveau.

Voor de analyse worden de opvangvormen in de volgende categorieën gegroepeerd: IKG-bijdragesysteem, vrij bijdragesysteem, informeel en buitenschoolse opvang.

3.1 Het inkomen

In deze paragraaf onderzoeken we of de inkomenspositie van het gezin verschilt naargelang de opvangvorm.

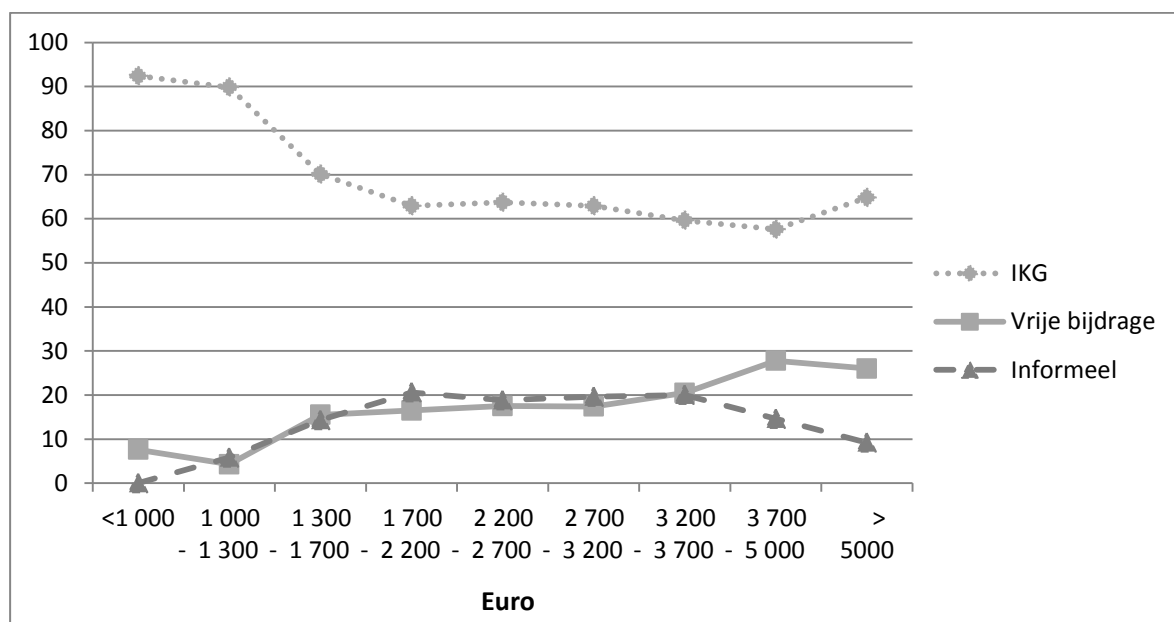
Hierbij kan als hypothese gesteld worden dat lagere gezinsinkomens vooral naar die voorzieningen zullen trekken waarbij er rekening wordt gehouden met het gezinsinkomen om de gezinsbijdrage te berekenen. Voor hogere inkomens, zou het dan minder uit maken zodat men zich evenzeer zal wenden tot die voorzieningen die geen rekening houden met het inkomen bij de berekening van de gezinsbijdrage (voor zover die keuze er is, zie ook verder).

Uit Tabel 70 (en Figuur 6) kan afgeleid worden dat deze hypothese enigszins bevestigd wordt en dat hogere inkomens inderdaad meer gebruik maken van voorzieningen met een eigen bijdragesysteem en lagere inkomens meer van systemen met een IKG-systeem. Vooral bij de groep van laagste inkomens (minder dan 1 700 euro per maand) stijgt het gebruik van voorzieningen met een IKG-systeem aanzienlijk.

Het gebruik van de informele opvang hangt dan weer minder consequent samen met het beschikbare inkomen. Een beperking hierbij is dat slechts een kleine groep van kinderen in eerste instantie bij deze informele opvang terechtkan en dus het aantal observaties in deze groep eveneens klein is.

Tabel 70 Het gebruik naar opvangvorm naar maandelijks beschikbaar inkomen van het gezin (n=2 181, in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	Maandelijks beschikbaar inkomen van het gezin (kolom%)	IKG bijdragesysteem (rij%)	Vrij bijdrage- systeem (rij%)	Informeel (rij%)
700 tot 1 000 euro (n=12)	0.8	92.4	7.6	0.0
1 000 tot 1 300 euro (n=40)	2.3	89.8	4.3	5.8
1 300 tot 1 700 euro (n=44)	3.0	70.1	15.5	14.3
1 700 tot 2 200 euro (n=115)	6.9	62.9	16.5	20.6
2 200 tot 2 700 euro (n=200)	10.2	63.7	17.5	18.8
2 700 tot 3 200 euro (n=430)	22.5	62.9	17.4	19.6
3 200 tot 3 700 euro (n=517)	22.0	59.6	20.5	20.0
3 700 tot 5 000 euro (n=618)	25.6	57.6	27.8	14.6
> 5 000 euro (n=132)	6.7	64.8	26.0	9.2

Figuur 6 De gebruikte opvangvorm naargelang het maandelijks beschikbaar inkomen van het gezin (in %, n=2 181, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

Ook wat betreft opleidingsniveau is er een samenhang met het al dan niet gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem, al is deze samenhang minder rechtlijnig, en dit zowel voor de moeder (Tabel 71, $X^2=38.29$, $df=15$, $p=0.0008$) als voor de vader (Tabel 72, $X^2=31.72$, $df=15$, $p=0.0070$). Dit is natuurlijk logisch, daar het opleidingsniveau van de ouders toch in enige mate samenhangt met het maandelijks beschikbaar inkomen. Vooral de groep waarbij de vader geen diploma heeft, of enkel een diploma lager onderwijs, maakt gebruik van IKG-opvang, en opvallend weinig van informele opvang.

Tabel 71 Het gebruik naar opvangvorm in functie van het opleidingsniveau van de moeder (in %, n=2 339, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	Opleidings-niveau moeder (kolom%)	Inkomen gerelateerd bijdragesysteem (rij%)	Vrij bijdrage-systeem (rij%)	Informeel (rij%)	Buitenschools (rij%)
Geen diploma of lager onderwijs	2.9	65.4	21.1	9.7	3.7
Lager secundair onderwijs	6.1	57.6	13.3	22.9	6.3
Hoger secundair onderwijs	28.3	60.5	12.9	21.0	5.7
Hogeschool	38.9	54.2	21.8	18.4	5.7
Universiteit	22.1	61.7	24.9	8.8	4.6
Ander	1.6	55.9	19.3	22.5	2.3

Tabel 72 Het gebruik naar opvangvorm in functie van het opleidingsniveau van de vader (in %, n=2 295, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	Opleidings-niveau vader (kolom%)	Inkomen gerelateerd bijdragesysteem (rij%)	Vrij bijdrage-systeem (rij%)	Informeel (rij%)	Buitenschools (rij%)
Geen diploma of lager onderwijs	3.1	74.8	10.3	7.5	7.4
Lager secundair onderwijs	8.5	54.6	17.4	18.4	9.6
Hoger secundair onderwijs	39.2	55.7	16.9	22.4	5.1
Hogeschool	27.6	59.3	21.5	14.4	4.9
Universiteit	19.5	59.4	24.6	10.7	5.4
Ander	2.0	64.4	18.0	15.4	2.3

3.2 De gezinssituatie

Het verschil tussen samenwonenden en alleenstaanden wat betreft het gebruik van opvangvoorzieningen die al dan niet aan het IKG-systeem werken, is niet significant ($\chi^2=5.07$, $df=3$, $p=0.17$).

Tabel 73 Het gebruik van IKG-en andere opvang naar gezinssituatie in 2013 (in %, n=2 295, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2013	
	Gehuwd/samenw. (n=2 238)	Alleenst. (n=108)
IKG- bijdrage	57.68	69.48
Vrije bijdrage	19.92	9.66
Informeel	17.12	15.66
Buitenschoolse opvang	5.29	5.20

4 Gebruikte opvangvormen door regelmatige gebruikers bij kansarme gezinnen en gezinnen met een moeder van niet-Belgische herkomst.

In deze sectie worden de opvangvormen besproken, die gebruikt worden door kansarme gezinnen en gezinnen waarbij de moeder van niet-Belgische origine is. Opnieuw betreft het hier alleen de regelmatige gebruikers en de meest gebruikte opvangvorm.

4.1 Kansarme gezinnen

Kansarme gezinnen maken duidelijk en significant meer gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem dan niet-kansarme gezinnen ($X^2=14.21$, $df=3$, $p=0.0026$, Tabel 74). Dit sluit aan bij de eerder besproken resultaten betreffende het verband tussen het gezamenlijk gezinsinkomen en het gebruik van opvang met een IKG-systeem (zie eerder). De terugval van de informele opvang is ook opvallender bij de kansarme gezinnen (in 2009 bedroeg deze nog 23.7%) in vergelijking met de niet-kansarme gezinnen (23.8% in 2009).

Tabel 74 Het gebruik van IKG-en andere opvang door kinderen uit een kansarm gezin (in, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

% (BI 95%)	Kansarm gezin (n=59)		Niet-kansarm gezin (n=2 264)	
IKG-bijdrage	82.1	(71.9-92.3)	57.6	(54.9-60.3)
Vrije bijdrage	4.8	(0.0-10.3)	19.7	(17.6-21.8)
Informeel	8.3	(0.9-15.7)	17.3	(15.2-19.4)
Buitenschoolse opvang	4.8	(0.0-10.4)	5.4	(4.0-6.9)

4.2 Gezinnen met moeder van niet-Belgische herkomst

Een eerste vaststelling is dat de groep van regelmatige gebruikers met een moeder van niet-Belgische oorsprong nog minder dan de Belgische groep van regelmatige gebruikers beroep doet op de grootouders (Tabel 75), namelijk 9.1% van de ouders gaat bij de grootouders voor opvang. In 2009 was dit nog 16.6% (Peetermans en Hedebouw, 2009).

Uit verdere analyses van de beschikbaarheid van de grootouders blijkt dat er een groot verschil is tussen de groep van niet-Belgische oorsprong en de Belgische groep: 60.6% van de Belgen heeft één of meerdere grootouders dagelijks of enkele dagen per week ter beschikking tegenover 23.9% van groep van niet-Belgische oorsprong. Als redenen voor de onbeschikbaarheid wordt daarbij vaker dan voor de Belgische grootouders verwezen naar het veraf wonen, en dit bij alle vier de grootouders. Voor de overige redenen zijn de verschillen tussen de Belgische en de groep met een moeder van niet-Belgische afkomst beperkt.

Anderzijds is er binnen de groep met een moeder van niet Belgische origine een hoger gebruik van de kinderdagverblijven met IKG-bijdragen. Voor de overige opvangvormen volgt de groep kinderen met een moeder van niet-Belgische origine min of meer het gebruikerspatroon van de Belgische groep. In totaal maken ongeveer 67% van de gezinnen van niet-Belgische afkomst gebruik van een opvangvoorziening met IKG-bijdrage, bij de Belgische gezinnen is dit ongeveer 10% minder.

Het gebruik naar opvangvorm uitgedrukt t.a.v. alle kinderen (met of zonder opvang) nemen we op in Bijlage 6.

Tabel 75 Het gebruik van opvang door kinderen van een niet-Belgische moeder (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

% (95% BI)	Niet-Belgische moeder (n=209)		Belgische moeder (n=2 112)	
De grootouders	9.1	(4.7-13.5)	16.7	(14.5-18.8)
Andere familieleden, buren, kennissen,...	0.6	(0.0-1.7)	0.9	(0.3-1.5)
Opvang thuis	0.0	(0.0-0.0)	0.1	(0.0-0.2)
Onthaalouder met IKG-bijdrage	19.0	(13.1-24.8)	26.6	(24.1-28.8)
Onthaalouder met vrije bijdrage	4.5	(0.7-8.4)	5.2	(3.9-6.4)
Kinderdagverblijf met IKG-bijdrage	48.3	(40.3-56.3)	30.4	(27.7-32.7)
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage	10.6	(5.9-15.2)	14.5	(12.5-16.3)
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	6.1	(1.5-10.7)	3.2	(2.0-4.4)
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door school	1.8	(0.1-3.5)	1.8	(0.9-2.9)
Andere personen of diensten	0.0	(0.0-0.0)	0.5	(0.0-)

5 Het profiel van de regelmatige gebruikers van de voorzieningen met vrije bijdrage.

Samengevat kan het profiel van de gebruikers van de voorzieningen met vrije bijdrage (afgezet tegen de voorzieningen met IKG- bijdrage) als volgt uitgetekend worden.

Het aandeel gebruikers van voorzieningen met een vrije bijdrage is het hoogst in Vlaams-Brabant (25.5%) en het laagst in Limburg (7.7%). Globaal genomen gaat 19.3% van de gezinnen naar een voorziening waar de eigen bijdrage niet op basis van het inkomen berekend wordt.

De gebruikers van deze voorzieningen komen iets vaker uit de hoge inkomensklasse (65.5% heeft een inkomen hoger dan 3200 euro ten opzichte van 52.1% bij de voorzieningen met een IKG-systeem), en het betreft ook vaker gezinnen met hoger opgeleide moeders (72.1% versus 59.7 bij de opvangvoorzieningen met IKG-systeem). Wat betreft de vaders zijn de verschillen minder groot (55.0% versus 48.2%).

Verder maakt bij de samenwonenden die regelmatig gebruik maken van opvang 19.9% in eerste instantie gebruik van een voorziening met vrije bijdrage, terwijl dit bij de alleenstaande 9.7% is.

Tenslotte bestaat de groep van gebruikers van voorzieningen met een vrije bijdrage voor 0.7% uit kansarme gezinnen ten opzichte van 4.2% in voorzieningen met een IKG-bijdrage en voor 9.1% uit gezinnen met een van oorsprong niet-Belgische moeder ten opzichte van 13.4% in de voorzieningen met IKG.

6 Opvangvorm bij kinderen tussen 1 maand en 3 maanden die regelmatig opgevangen worden.

Eerder besloten we al dat de regelmatige opvang bij kinderen onder de drie maanden beperkt is. Nu bekijken we voor deze kleine groep van regelmatige gebruikers welke opvang dan gebruikt wordt. Zoals blijkt uit Tabel 76 is ook bij de kinderen tussen 1 maand en 3 maanden de opvang door de grootouders op de terugweg in vergelijking met 2004 en 2009. In de plaats daarvan worden deze jongere kinderen meer opgevangen door onthaalouders (40.2% tegenover 35.2% in 2009) en

kinderdagverblijven (35.2% in plaats van 27.7% in 2009). De aantallen zijn echter te klein om sterke besluiten te kunnen trekken aangaande trends over de tijd.

Tabel 76 Gebruikte opvanginstantie voor kinderen van 1 tot 3 maanden in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2004 (n=19)	2009 (n=32)	% (BI 95%) (n=27)
Grootouders	49.1	33.8	21.2 (2.4-40.0)
Andere familieleden, buren, kennissen,...	5.2	3.2	2.8 (0.0-8.8)
Onthaalouder met IKG- bijdrage	28.6	35.2	24.3 (4.9-43.6)
Onthaalouder met vrije bijdrage			15.1 (0.0-32.9)
Kinderdagverblijf met IKG- bijdrage	3.4	27.7	23.3 (5.0-41.5)
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			13.3 (0.0-29.1)
Babysit	5.2	0.0	
Andere	8.4	0.1	0.0 /

7 Tweede en derde belangrijkste opvangvorm bij regelmatige gebruikers.

Zoals eerder aangehaald, maakt 46.4% van de ouders gebruik van een tweede opvangvorm en 5.0% van de ouders gebruik van een derde opvangvorm. Als tweede opvangvorm komen de grootouders iets minder prominent in beeld dan in 2009 met een aandeel van 76.7% (BI: 73.4-80.1) versus 82.9% in 2009. De opwaartse trend van het gebruik van grootouders voor complementaire opvang die merkbaar was tussen 2004 (> 75%) en 2009 (82.9%) (Hedebouw en Peetermans, 2009) is dus gecounterd. Naast de grootouders worden vooral andere familieleden en kennissen ingeschakeld als tweede opvangvorm (7.1, BI: 5.0-9.3). In die zin blijft de complementaire opvang voornamelijk een informele aangelegenheid.

Als derde opvanginstantie verdwijnen de grootouders meer naar de achtergrond (24.7%, BI: 16.2-33.2), en worden er meer andere familieleden ingeschakeld (53.0%, BI: 43.1-62.9) zowel als andere, niet opgelijste opvangvormen (7.3%, BI: 2.0-12.6).

Alles samen genomen (d.w.z. hetzij als belangrijkste, hetzij eerder aanvullend als tweede of derde opvanginstantie) vervullen de grootouders voor 51.8% (BI: 49.2-54.4) van de regelmatige gebruikers een opvangfunctie (versus 61.6% in 2009 en 56.2 % in 2004).

8 Beperkte gebruikers van opvang.

Voor kinderen die slechts beperkt gebruik maken van opvang (d.w.z. geen opvangbeurt van minstens 5 uur ononderbroken per week voor niet- of deeltijds schoolgaanden of minder dan één opvangbeurt per week voor volledig schoolgaanden) zijn de grootouders de meest gebruikte opvangvorm (Tabel 77). Ongeveer 35% van deze beperkte gebruikers doet een beroep op de grootouders. Op de tweede plaats komen de onthaalouders met IKG-bijdrage en de kinderdagverblijven met IKG-bijdrage, waarbij beiden ongeveer 20% van de beperkte opvang voorzien.

In vergelijking met de regelmatige gebruikers van opvang worden bij de beperkte gebruikers meer dan verhoudingsgewijs dubbel zo veel kinderen opgevangen door de grootouders. Dit was in 2009 ook al zo. In de formele opvangvoorzieningen kan men daarvoor waarschijnlijk minder terecht. De

opvangvormen die gebruikt worden voor beperkte opvang blijven redelijk stabiel ten opzichte van 2009. Zoals gemeld in Hedebouw en Peetermans, nam tussen 2004 en 2009 het gebruik van de grootouders voor beperkte opvang ook reeds in belangrijke mate af. Het belang van de grootouders is ook in 2013 afgenomen in vergelijking met 2009.

Tabel 77 Gebruikte opvanginstanties bij beperkte en regelmatige gebruikers in 2004, 2009 en 2013 (in %, meest gebruikte opvang)

	2004 (n=443)	2009 (n=242)	2013 Beperkte gebruikers (n=189)	2013 Regelmatige gebruikers (n=2 376)
Grootouders	57.8	39.2	35.4	16.0
Andere familieleden, buren, kennissen,...	5.2	2.0	2.8	0.8
Derden/ geen familie (huispersoneel, PWA, dienstencheques, babysit,...)	6.7		0.3	0.2
Onthaalouder met een IKG-bijdrage	23.3	24.6	19.5	25.8
Onthaalouder met vrije bijdrage			3.2	5.2
Kinderdagverblijf met een IKG-bijdrage	4.3	25.3	20.1	32.4
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			8.1	14.1
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	1.9	5.1	8.4	3.6
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school			0.3	1.8
Andere	0.0	3.1	2.0	0.5

Het aandeel van de informele opvang bij de beperkte gebruikers was tussen 2004 en 2009 teruggevallen van 70% naar 41.2% (Hedebouw en Peetermans, 2009). Sinds 2009 bleef dit aandeel echter redelijk stabiel (van 41.2% naar 39.2%, Tabel 78). In vergelijking met de regelmatige gebruikers neemt deze informele opvang een grotere plaats in bij de beperkte gebruikers, dit voornamelijk ten koste van het gebruik van opvangvoorzieningen die een IKG-bijdragesysteem hanteren.

Tabel 78 Gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem en andere opvang bij beperkte gebruikers in 2013 (in %, meest gebruikte opvang)

	Regelmatige gebruikers (n=2 376)	Beperkte gebruikers (n=181) % (BI 95%)
IKG-bijdrage	58.3	40.4 (31.5-49.3)
Vrije bijdrage	19.3	11.5 (6.2-16.9)
Informeel ¹	17.1	39.2 (29.6-48.9)
Buitenschoolse opvang ²	5.3	8.8 (2.1-15.5)

1 PWA, huispersoneel, kindermisje, au pair, babysit werden ondergebracht in deze categorie omdat deze opvang niet formeel vanuit Kind en Gezin geregeld wordt.

2 Buitenschoolse opvang voorzien door de school of niet georganiseerd door de school.

Ten opzichte van de regelmatige gebruikers maken de beperkte gebruikers verder veel meer gebruik van opvang in een gezinsmilieu (Tabel 79). Het verschil met 2009 blijft beperkt (gezinsmilieu: 65.5%). In 2009 was er, in tegenstelling tot 2004, echter ook een categorie "onbekend" opgenomen (4.4%), die de vergelijking mogelijk licht vertekend.

Tabel 79 Gebruik van opvang in een gezinsmilieu of in een groepsmilieu bij beperkte gebruikers in 2013 (in %, meest gebruikte opvang)

	2004 Beperkte gebruikers (n=443)	2009 Beperkte gebruikers (n=242)	2013 Regelmatige gebruikers (n=2 353)	2013 Beperkte gebruikers (n=180) % (BI 95%)
Gezinsmilieu	91.1	65.6	46.7	62.3 (53.1-71.5)
Groepsmilieu	7.0	24.9	48.0	28.9 (20.8-36.9)
Buitenschoolse opvang ⁽²⁾	1.9	5.1	5.4	8.9 (2.1-15.6)

9 Besluit

Dit hoofdstuk was gewijd aan het type opvang dat gebruikt wordt. We besteedden ruim aandacht aan de meest gebruikte opvang, maar ook de tweede of derde meest gebruikte opvang kwam aan bod. Het merendeel van het hoofdstuk was toegespitst op de types van opvang die regelmatige gebruikers van opvang gebruiken. Het onderscheid tussen zelfstandige en gesubsidieerde formele opvangvormen dat in de vragenlijst van 2009 wel aan bod, werd nu niet meer gemaakt. In de plaats daarvan werd een onderscheid gemaakt tussen formele opvang met een inkomensgerelateerd bijdragesysteem (IKG) versus opvang die werkt met een vrije dagprijs.

In 2013 geven iets minder dan de helft van de ouders (46%) die regelmatig gebruik maken van opvang aan dat ze beroep doen op een kinderdagverblijf. Ten opzichte van 2009 is dit percentage met bijna 10% gestegen. 70% van de ouders die gebruik maken van een kinderdagverblijf als belangrijkste opvangvorm, gaven aan dat dit kinderdagverblijf met een IKG-systeem werkt. De kinderdagverblijven verzorgen ook gemiddeld gezien de meest langdurige opvang tijdens de week, namelijk 30.6 uur.

Onthaalouders zijn de tweede meest gebruikte vorm van opvang, ongeveer een derde van de ouders (31%) vertrouwen hun kind op regelmatige basis aan hen toe. 83% van ouders die in eerste instantie gebruik maken van een onthaalouder geven aan dat deze onthaalouder de bijdrage die de gezinnen dienen te betalen laat afhangen van het gezinsinkomen. Verder, gemiddeld spenderen de kinderen van de ondervraagde ouders 27.6 uur per week bij deze onthaalouders. Het aandeel van ouders dat in eerste instantie beroep doet op een onthaalouder is gedaald ten opzichte van 2009 toen nog ongeveer 36% van de ouders in eerste instantie op hen beroep deed als meest gebruikte opvangvorm.

De grootouders blijken, net zoals in 2009 reeds het geval was, steeds minder als voornaamste opvangvorm ingeschakeld te worden. Slechts 16% van de kinderen die geselecteerd werden voor bevraging werden in eerste instantie door hun grootouders opgevangen. De daling van de opvang in een informele setting sinds 2002 is opvallend. Daar waar in 2002 de informele opvang nog 37.5% van de totale opvang besloeg, is dit in 2013 gereduceerd tot 17%. De kleinkinderen spenderen ook minder tijd bij grootouders dan in de andere, formele, vormen van opvang (buitenschoolse opvang niet in beschouwing genomen), gemiddeld genomen 26.6 uur. Opvallend hierbij is dat de ouders die een vorm van formele opvang als meest gebruikte opvang benutten amper aangeven ook van deze opvang in het weekend gebruik te maken, terwijl de opvang door de grootouders in het weekend gemiddeld 1.6 uur in beslag neemt. Verder is er, net zoals in 2009, een positief verband tussen het aantal grootouders dat (dagelijks of enkele dagen per week) beschikbaar is en het beroep dat ook effectief op hun wordt gedaan voor regelmatige kinderopvang.

In 2013 maakten 5% van de bevroagde gezinnen gebruik van buitenschoolse opvang voor hun kindje, en dit kindje spendeerde gemiddeld genomen ongeveer 6.5 uur per week in deze buitenschoolse opvang.

Het dalen van het aandeel grootouders dat in regelmatige opvang voorziet gekoppeld aan de lichte daling van het aantal gezinnen met een onthaalouder als belangrijkste opvangvorm uit zich in de consequente daling van de opvang in het gezinsmilieu sinds 2002. Uit de huidige enquête kwam naar voren dit nu nog 48% van de opvang in gezinsmilieu plaatsvindt. In 2002 was dit nog 74% en in 2009 nog 60%. Verdere analyses tonen aan dat de leeftijd van het kind slechts een beperkte invloed heeft op het gebruik van opvang in gezinsmilieu. De opvang in het thuismilieu van het kind is nog beperkter en komt als belangrijkste opvangvorm voor bij 2% van de regelmatige gebruikers. Daarmee wordt de dalende trend sinds 2002 verder gezet.

70% van de gezinnen kan terecht bij formele of informele opvang binnen een straal van vier kilometer. Echter, toch 3% van de gezinnen moet verder gaan dan 20 km. Vooral wanneer de grootouders als eerste instantie in de opvang voorzien, lijken ouders bereid om iets grotere afstanden af te leggen.

Ook de geografische verschillen wat betreft de gebruikte opvangvormen werden in kaart gebracht. Zo maken de ondervraagde ouders in Limburg opvallend meer gebruik van informele opvang (26% versus 17% globaal), terwijl deze informele opvang in Vlaams-Brabant 10.5% van alle meest gebruikte opvangvormen uitmaakt. In Vlaams-Brabant maakt een kwart van de ouders gebruik van formele opvang met een vrij bijdragesysteem, terwijl dit in de gehele groep nog geen 20% van de ouders is.

Voorheen meldden we reeds dat het gebruik van de opvang in een gezinsmilieu een daling meemaakt sinds 2009 (48.0% versus 59.9%). Deze daling komt in alle provincies duidelijk naar voren, maar is het meest uitgesproken in Antwerpen en Vlaams-Brabant.

De laagste inkomens maken bijna uitsluitend (rond de 90%) gebruik van opvang met een IKG-bijdragesysteem. Bij de midden en hogere inkomenscategorieën schommelt dit gebruik rond de 60%. Het gebruik van opvangvoorzieningen die een vrije dagprijs hanteren vormt dan logischerwijs enigszins het spiegelbeeld van deze trend. Echter, zelfs bij de allerhoogste inkomenscategorieën maken de ouders nog steeds meer gebruik gemaakt van opvangvoorzieningen met een IKG-bijdragesysteem dan van opvangvoorzieningen met een vrije dagprijs (ongeveer 60% versus 25%). Binnen dit kader geven we ter info mee dat het aanbod van opvangvoorzieningen die met een IKG-systeem werken groter is dan het aanbod van opvangvoorzieningen met een vrij bijdragesysteem

De samenhang tussen het al dan niet gebruik van opvang met een IKG-systeem en de opleiding van de moeder en vader is, hoewel aanwezig, minder duidelijk. Opvallend is wel dat gezinnen waar de vader geen diploma, of ten hoogste een diploma lager onderwijs heeft vaker gebruik maken van opvang met een IKG-systeem (bijna 75% van deze gezinnen). Dit zou kunnen verklaard worden door het feit dat dit ook vaker de gezinnen zijn met het laagste inkomen. Verder maken ook kansarme gezinnen duidelijk meer gebruik van opvang met een IKG-systeem (82% versus 58% bij niet-kansarme gezinnen). Bij de gezinnen waarvan de moeder van niet-Belgische afkomst is, maakt 67% gebruik van een opvang met IKG-systeem.

Verder valt voor wat betreft het opvanggebruik van gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst vooral op dat deze relatief gezien in mindere mate beroep doen op de grootouders dan gezinnen van Belgische origine, namelijk in 9% van de gevallen (versus 17%). Dit is mogelijks het gevolg van de mindere beschikbaarheid van deze niet-Belgische grootouders, bij 24% van de gezinnen met

niet-Belgische oorsprong is immers één of meerdere grootouders beschikbaar voor regelmatige opvang versus bij 61% van de Belgische gezinnen. Als redenen voor de onbeschikbaarheid wordt daarbij vaker dan voor de Belgische grootouders verwezen naar het veraf wonen, en dit bij alle vier de grootouders. Voor de overige opvangvormen volgt de groep waarbij de moeder van niet-Belgische origine is min of meer een Belgisch patroon.

Eerder werd reeds vermeld dat het opvanggebruik bij kinderen tussen 0 en 3 maanden eerder beperkt was. Wanneer nu bij deze beperkte groep wordt gekeken naar het soort opvang dat zij gebruiken, dan valt vooral op dat de opvang door de grootouders op een terugweg is ten opzichte van voorgaande onderzoeken (34% in 2009, 21% nu). Deze opvang wordt dan overgenomen door de formele opvang (40% onthaalouders en 35% kinderdagverblijven). Gezien het beperkt aantal observaties kunnen hierover echter geen sluitende conclusies getrokken worden.

Niet alle ouders maken slechts gebruik van één opvangvorm. Van de kinderen die regelmatig gebruik maken van opvang, doet 46% een beroep op een tweede opvanginstantie en 5% op een derde. Ten opzichte van 2009 is het gebruik van een tweede opvangvorm duidelijk toegenomen (toen 42%). In 2009 kwamen vooral de grootouders in beeld als tweede opvangvorm (83%). Ook nu nog nemen zij 77% van de secundaire opvang voor hun rekening bij de regelmatig opgevangen kinderen, maar dit is toch minder dan in 2009. De opwaartse trend van het inzetten van grootouders voor complementaire opvang die merkbaar was tussen 2004 en 2009 lijkt dus gecounterd. Als derde opvanginstantie bij de regelmatige gebruikers worden de andere familieleden en kennissen ingeschakeld (52%).

Het opvanggebruik werd ook nagegaan voor de kleinere groep van beperkte gebruikers (n=189). In deze groep zijn de grootouders de meest gebruikte vorm van opvang (35.4%). Op de tweede plaats komen de onthaalouders met een IKG-bijdragesysteem en de kinderdagverblijven met een IKG-bijdragesysteem, elk ongeveer goed voor 20%. In vergelijking met 2009 zijn de opvangvormen die gebruikt worden door de beperkte gebruikers redelijk stabiel. In vergelijking met de regelmatige gebruikers neemt de informele opvang en de opvang in gezinsmilieu (62% versus 47%) een ruimere plaats in bij de gezinnen die slechts beperkt gebruik maken van opvang.

Hoofdstuk 5

Het gebruik van atypische en occasionele opvang

1 Inleiding

Met atypische opvang wordt vroege opvang bedoeld (vóór 7 uur), late opvang (na 18 uur), langdurige opvang (meer dan 11 uur per dag), nachtopvang en opvang op niet-werkdagen (zaterdag, zondag en feestdagen).

Net zoals in 2009 wezen ook nu heel wat commentaren van de ouders op de problemen die kunnen rijzen bij de zoektocht naar opvang op die momenten. Zo vermeldde de ouders herhaaldelijk dat de opvangvoorzieningen te weinig flexibel zijn en niet altijd aangepast aan de werkuren van de ouders. Ook de moeilijkheid van het combineren van werk in ploegen met de kinderopvang is een veel gemaakte verzuchting.

Daarnaast kunnen ouders ook nood hebben aan occasionele opvang d.w.z. opvang voor maar enkele uren per week, opvang op wisselende dagen, dringende opvang binnen enkele uren of dringende opvang binnen de week ¹¹. Ook hier kunnen er problemen rijzen om opvang te vinden.

In de enquête werden beide aspecten bevraagd. De cijfers hebben enkel betrekking op kinderen die regelmatig opvang gebruiken, tenzij anders aangegeven.

2 Kenmerken van atypische opvang

Globaal gebruikte, in de week van 28 januari tot 3 februari 2013, ongeveer één op vijf kinderen die regelmatig opgevangen worden één of meerdere keren atypische opvang (20.1%, BI:18.1-22.2, Tabel 80). Atypische opvang na 18 uur komt het meest voor. De andere vormen (vóór 7 uur, weekendopvang, meer dan 11 uur per dag en nachtopvang) zijn zeldzamer. Geen enkel van de verschillen met 2009 zijn significant (alle *p*-waardes groter dan 0.05)

In wat volgt komen de verschillende vormen afzonderlijk aan bod, na een bespreking van het gebruik van atypische opvang naargelang de opvangvorm.

Tabel 80 Het gebruik van atypische opvang in 2002, 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers, meest gebruikte opvang)

	2002 (n=2 259)	2004 (n=2 432)	2009 (n=2 808)	2013 (n=2 384)
Globaal (atypische opvang)	31.4	35.4	21.5	20.2
Na 18 uur	-	24.5	13.7	12.0
Vóór 7 uur	-	12.7	7.3	6.4
Weekendopvang	-	12.9	5.0	4.6
Meer dan 11 uur per dag	-	5.5	4.6	5.1
Opvang 's nachts	-	11.7	3.9	4.3

¹¹ De occasionele opvang waarvan sprake in dit rapport gaat ruimer dan de strikte definitie van occasionele opvang die gehanteerd wordt in de regelgeving voor occasionele plaatsen in erkende kinderdagverblijven en IBO's ontwikkeld in het kader van het Actieplan flexibele en occasionele opvang van Kind en Gezin in 2007.

In Tabel 81 wordt weergegeven op welke opvangvorm(en) men een beroep doet voor atypische opvang. Aangezien het niet mogelijk was een koppeling te maken tussen het gebruik van atypische opvang en de opvangvorm in de situatie waar er meer dan één opvangvorm gebruikt wordt, maken we een onderscheid tussen de groep met slechts één opvangvorm en de groep met meerdere opvangvormen. In deze laatste groep bespreken we enkel de meest voorkomende combinaties.

In de tabel werken we met rijpercentages (d.w.z. per opvanginstantie geven we aan welk percentage respondenten van deze opvangdienst gebruikt maakt voor atypische opvang) zowel als kolompercentages (d.w.z. bij die gezinnen die gebruik maken van atypische opvang, wordt weergegeven welk opvangtype dit dan is). Bij de groep met slechts één opvangvorm zijn het vooral de grootouders die de atypische opvang opnemen (kolompercentages, 45.2%), wat opvallend is aangezien hun bijdrage bij de gewone opvang dalend is. Deze daling is dus niet aanwezig wat betreft de atypische opvang (47% in 2009 en 45% in 2013).

Verder wordt de atypische opvang bij die regelmatige gebruikers die aangeven van atypische opvang gebruik te maken vooral verzorgd door kinderdagverblijven met een IKG-bijdrage (22.2%) en onthaalouders met IKG-bijdrage (13.7%). Ten opzichte van 2009 wordt de zelfde trend geobserveerd als bij de gewone opvang namelijk dat de opvang door onthaalouders iets afneemt ten voordele van de opvang door kinderdagverblijven. Verder komt ook de buitenschoolse opvang nu in beeld wat atypische opvang betreft. De atypische opvang wordt voornamelijk in een gezinsmilieu ingevuld (66.9%), al gebeurt dit al bij al minder dan in 2009 (75.3%) als gevolg van een stijgend aandeel van gebruikers van atypische opvang in kinderdagverblijven en buitenschoolse opvangvoorzieningen.

Wanneer de rijpercentages in overweging worden genomen, dan blijkt dat van alle grootouders die als belangrijkste opvangvorm opgegeven worden, er 44% ook instaat voor atypische opvang. Dit is een opvallende stijging ten opzichte van 2009. Ook de andere familieleden en kennissen die worden ingeschakeld voor opvang, worden vaak ingeschakeld voor atypische opvang. Bij de gebruikers van formele opvang geeft ongeveer 10 tot 20% aan atypische opvang te gebruiken, een minderheid dus. Uitzondering hierop is de buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school die toch ook bij 29.4% van de gebruikers van deze opvang de atypische opvang verzorgt.

Wanneer de combinatie van opvangvormen bekeken wordt, dan blijkt dat het merendeel van de personen die gebruik maken van atypische opvang, gebruik maakt van formele opvang gecombineerd met de grootouders. De andere combinaties nemen allen ongeveer een kwart van de atypische opvang in beslag.

Tabel 81 Het gebruik van atypische opvang naargelang de meest gebruikte opvanginstantie en naargelang het opvangmilieu in 2009 en 2013 (regelmatige gebruikers)

	2009	2013	2009	2013
	(n=1 606) Rij %	(n=1 190) Rij %	(n=603) Kolom %	(n=214) Kolom %
Slechts één opvangvorm				
Onthaalouder met IKG-bijdrage		11.1	24.7	13.7
Onthaalouder met vrije bijdrage		18.3		5.0
Kinderdagverblijf met IKG-bijdrage		11.8	23.7	22.2
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage		7.1		4.8
De grootouders	32.7	44.1	46.6	45.2
Andere familieleden, buren, kennissen,...				
Opvang thuis		49.6	4.9	3.0
Andere personen of diensten				
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school		10.0	0.0	2.3
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school		29.4		3.8
	2009	2013	2009	2013
Meerdere opvangvormen (combinatie van respectievelijk belangrijkste en tweede belangrijkste opvangvorm):		(n=1 150)	(n=1 193)	(n=246)
Onthaalouder met IKG-bijdrage en grootouders		13.5	24.0	16.9
Onthaalouder met vrije bijdrage en grootouders		29.9		6.8
Kinderdagverblijf met IKG- bijdrage en grootouders		18.9	34.6	22.7
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage en grootouders		23.5		16.5
Grootouders en formele opvang	33.3	35.9	10.9	12.6
Andere opvangvormen	22.2	27.4	30.5	24.5

2.1 Opvang na 18 uur

Iets meer dan 10% van de kinderen wordt eenmaal of meermaals per week opgevangen na 18 uur (Tabel 82). In de meeste gevallen is dit één of twee dagen. Het aantal dagen is vrij stabiel gebleven ten opzichte van 2009 ($\chi^2=13.41$, $df=7$, $p=0.0626$).

Tabel 82 Aantal dagen met opvang na 18 uur in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=2 430)	2009 (n=2 808)	2013 (n=2 384)
0	75.5	86.3	88.0
1	9.8	4.9	5.0
2	5.5	3.6	2.7
3	2.8	1.6	1.8
4	1.9	1.6	0.9
5	2.8	2.0	1.6
6 of 7	1.7	0.0	0.2
% regelmatige gebruikers van opvang dat vanuit het oogpunt van het einduur atypisch worden opgevangen	24.5	13.7	12.0

Wanneer er gebruik wordt gemaakt van slechts 1 opvangvorm, dan staan vooral de grootouders in voor de opvang na 18 uur, gevolgd door de kinderdagverblijven met IKG-bijdrage (Tabel 83). Wanneer meerdere opvangvormen worden gecombineerd, dan nemen de combinatie van een kinderdagverblijf

met een IKG-bijdragesysteem en de grootouders, zowel als de andere opvangvormen elk ongeveer een vierde van de atypische opvang voor hun rekening.

Tabel 83 Het gebruik van opvang tot na 18 uur naargelang de opvanginstantie in 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=335)	2009 (n=187)	2013 (n=141)
Slechts één opvangvorm			
Onthaalouder met IKG-bijdrage	15.2	16.5	9.8
Onthaalouder met vrije bijdrage			6.6
Kinderdagverblijf met IKG-bijdrage	15.7	32.5	27.1
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			5.8
De grootouders	60.0	46.5	46.9
Andere familieleden, burens, kennissen,...	8.6	4.4	1.4
Opvang thuis			0.0
Andere personen of diensten			0.0
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	/	/	0.9
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school			1.6
Meerdere opvangvormen (combinatie van respectievelijk belangrijkste en tweede belangrijkste opvangvorm):	(n=259)	(n=192)	(n=135)
Onthaalouder met IKG- bijdrage en grootouders	17.8	27.8	16.1
Onthaalouder met vrije bijdrage en grootouders			4.4
Kinderdagverblijf met IKG- bijdrage en grootouders	24.3	24.3	25.0
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			15.2
Grootouders en formele opvang	14.1	14.1	14.1
Andere opvangvormen	33.8	33.8	25.3

2.2 Opvang voor 7 uur

Voor de meeste kinderen start de opvang na 7 uur 's morgens maar 6.4% wordt eenmaal of meermaals per week vóór 7 uur opgevangen (Tabel 84). Voor 1.6% van de kinderen is dit iedere dag, het weekend soms inbegrepen. In vergelijking met 2009 is het aantal dagen redelijk stabiel gebleven, al is het verschil wel nipt significant ($\chi^2=14.83$, $df=6$, $p=0.0217$).

Tabel 84 Aantal dagen met opvang voor 7 uur in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=2 430)	2009 (n=2 807)	2013 (n=2 384)
0	87.3	92.8	93.6
1	4.7	2.2	1.3
2	2.0	1.6	2.0
3	1.0	0.9	0.8
4	1.1	1.2	0.8
5	2.0	1.1	1.4
Meer dan 5	1.8	0.3	0.2
% regelmatige gebruikers van opvang dat vanuit het oogpunt van het beginuur atypisch wordt opgevangen	12.7	7.3	6.4

Ook hier zoomen we nader in op de opvanginstantie die de kinderen vóór 7 uur opvangen en werken we met kolompercentages. Merk op dat de analyses hier gebeurden op een kleine groep, en de resultaten dus met de nodige omzichtigheid dienen geïnterpreteerd te worden. (Tabel 85).

Als er maar één opvangvorm is, gebeurt deze opvang vooral door de grootouders (42.3%). Bij gecombineerde opvang is de combinatie van een onthaalouder met een IKG-bijdragesysteem en de grootouders het meest geassocieerd met opvang vóór 7 uur (naast de 'andere combinaties').

In vergelijking met 2009 blijft het gebruik van de formele opvang (onthaalouders en kinderdagverblijven) stabiel (41.0% ten opzichte van 41.9% als er maar één opvangvorm was). In 2013 speelt echter ook de buitenschoolse opvang een rol bij de opvang vóór 7 uur, en dit bij 7.8% van de kinderen wanneer slechts van één opvangvorm gebruik gemaakt wordt.

Tabel 85 Het gebruik van opvang vóór 7 uur naargelang de opvanginstantie in 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)

	2004	2009	2013
Slechts één opvangvorm	(n=191)	(n=129)	(n=77)
Onthaalouder met IKG-bijdrage	20.8	41.0	22.7
Onthaalouder met vrije bijdrage			5.3
Kinderdagverblijf met IKG-bijdrage			11.8
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			2.1
De grootouders	67.0	53.3	42.3
Andere familieleden, burens, kennissen,...	12.2	5.7	6.6
Opvang thuis			0.0
Andere personen of diensten			1.6
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	--	--	4.6
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school			3.2
Meerdere opvangvormen (combinatie van respectievelijk belangrijkste en tweede belangrijkste opvangvorm):	(n=118)	(n=74)	(n=68)
Onthaalouder met IKG- bijdrage en grootouders	23.0	26.9	21.0
Onthaalouder met vrije bijdrage en grootouders			8.4
Kinderdagverblijf met IKG- bijdrage en grootouders	28.9	25.2	16.6
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			12.7
Grootouders en formele opvang	18.8	14.6	16.3
Andere opvangvormen	29.3	33.3	25.0

2.3 Opvang tijdens het weekend

4.5% van de kinderen die regelmatig gebruik maken van opvang wordt ook tijdens het weekend opgevangen (zaterdag of zondag). Dit percentage is ongeveer stabiel gebleven in vergelijking met 2009 (5%).

Meer dan voor de andere vormen van atypische opvang treden de grootouders hier op het voorplan en staan in voor 92.9% van deze opvang (Tabel 86), wat een opvallende stijging is ten opzichte van 2009. Let wel dat dit resultaat het gevolg is van analyses op een heel kleine groep (n=31), wat leidt tot minder accurate schattingen (BI: 82.2-100.0).

In 7% van de gevallen komt de formele opvang hier in beeld, net zoals in 2009. In 2013 verzorgden de overige vormen van opvang bij geen enkel gezin de opvang in het weekend.

Tabel 86 Het gebruik van opvang tijdens het weekend naar opvanginstantie in 2004, 2009 en 2013 (in kolom%, regelmatige gebruikers)

	2004	2009	2013
Slechts één opvangvorm	(n=140)	(n=70)	(n=31)
Grootouders	81.3	77.8	92.9
Formele opvang ¹	6.7	7.0	7.2
Andere	12.1	15.2	0.0
Meerdere opvangvormen (combinatie van resp. belangr. en tweede belangr. opvangvorm):	(n=169)	(n=70)	(n=66)
Onthaalouder met IKG-bijdrage en grootouders	30.2	15.6	14.1
Onthaalouder met vrije bijdrage en grootouders		12.6	4.4
Kinderdagverblijf met IKG-bijdrage en grootouders	18.5	14.6	24.3
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage		4.5	7.0
Grootouders en formele opvang	13.2	9.2	19.2
Andere opvangvormen	38.1	43.5	31.0

1 Onthaalouder vrije bijdrage en kinderdagverblijf met IKG-bijdragesysteem

2.4 Duur van de langste opvangdag

We vermeldten eerder al dat 5.1% van de kinderen in regelmatige opvang langer dan 11 uur per dag wordt opgevangen. Verdere analyse wijst uit dat dit meestal gedurende 1 dag is (3.0%) of 2 dagen (0.9%). Bij 1.2% is het 3 dagen of meer. Bij ongeveer 80% van de kinderen duurt de langste opvangdag langer dan 8 uur (Tabel 87). Ten opzichte van 2009 wordt er iets minder vaak gedurende vier tot acht uur gebruik gemaakt van opvang tijdens de langste opvangdag, maar de eigenlijke verschillen zijn klein ($\chi^2=22.25$, $df=8$, $p=0.0045$).

Tabel 87 Duur van de langste opvangdag in 2004, 2009 en 2013 (in %, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=2140)		2009 (n=2804)		2013 (n=2384)	
	%	Cum. %	%	Cum. %		Cum. %
Meer dan 12 uur	1.9	1.9	3.3	3.3	3.7	3.7
11 tot 12 uur	2.6	5.5	2.4	5.7	2.8	6.5
10 tot 11 uur	16.1	23.6	15.7	21.4	16.5	23.0
9 tot 10 uur	27.8	51.4	27.0	48.4	27.4	50.4
8 tot 9 uur	25.3	76.7	27.9	76.3	29.5	79.8
6 tot 8 uur	14.3	91.2	12.1	88.3	9.9	89.7
4 tot 6 uur	6.1	97.2	6.6	94.9	4.2	93.9
2 tot 4 uur	1.6	98.9	3.4	98.3	3.7	97.6
Minder dan 2 uur	1.1	100.0	1.7	100.0	2.4	100.0

2.5 Opvang tijdens de nacht

Een kleine groep kinderen (4.3%) met regelmatige opvang werd in de referentieweek tijdens de nacht opgevangen. Hieronder verstaan we dat het kind ergens anders overnachtte dan thuis of dat de persoon die het kind in het huis van de ouders opving, er bleef overnachten.

Als er maar één opvangvorm is staan meestal de grootouders (in 76.8% van de gevallen (BI: 54.7-98.8)) ook hier weer in voor de opvang (Tabel 88). Bij de gecombineerde opvang schakelen de ouders die nood hebben aan nachtopvang naast een kinderdagverblijf vooral de grootouders in. Ook de combinatie van grootouders met andere formele opvang wordt vaak gebruikt door ouders die nachtopvang benutten. Wederom is het aantal observaties echter klein en de onzekerheid betreffende de geschatte percentages dus groot.

Tabel 88 Het gebruik van opvang tijdens de nacht naar opvanginstantie in 2004, 2009 en 2013 (in kolom %)

	2004	2009	2013
Slechts één opvangvorm	(n=140)	(n=46)	(n=25)
Grootouders	76.1	84.5	76.8
Formele opvang ¹	10.7	7.5	14.9
Andere	13.2	8.0	8.4
Meerdere opvangvormen (combinatie van resp. belangr. en tweede belangr. opvangvorm):	(n=259)	(n=65)	(n=61)
Onthaalouder met IKG- bijdrage en grootouders	29.8	31.4	9.2
Onthaalouder met vrije bijdrage en grootouders			4.2
Kinderdagverblijf IKG-bijdrage en grootouders	23.6	24.1	17.0
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage			18.1
Grootouders en formele opvang	20.3	19.4	29.4
Andere opvangvormen	28.2	20.3	22.1

¹ Onthaalouder met IKG-bijdragesysteem, kinderdagverblijf met IKG-bijdragesysteem en kinderdagverblijf met vrij bijdragesysteem

3 Atypische opvang naargelang de leeftijd van het kind

In de oudste leeftijdsgroep van 2.5 tot 3 jaar ligt het gebruik van atypische opvang het hoogst ($\chi^2=7.52$, $df=1$, $p=0.0061$, Tabel 89). In vergelijking met 2009 is het globale patroon gelijk gebleven (geen enkel verschil significant op 0.05-niveau).

Tabel 89 Het gebruik van atypische opvang naargelang de leeftijd in 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers)

	2004	2009	2013
	(n=2 432)	(n=2 808)	(n=2 384)
3 m -1 jaar	35.5	20.1	18.7
1 jaar - 1 jaar 6 m	34.6	21.5	19.8
1 jaar 6 m - 2 jaar	36.3	20.1	18.0
1 jaar - 2 jaar 6 m	32.0	20.1	17.2
2 jaar 6 m - 3 jaar	39.1	25.8	29.4

4 Atypische opvang naargelang de provincie

De provincie West-Vlaanderen spant de kroon voor gebruik van atypische opvang met 26.4% gebruikers ($X^2=8.3061$, $df=1$, $p=0.0040$, Tabel 90). De andere provincies scoren lager en verschillen onderling weinig. Geen enkel verschil met 2009 is significant op 0.05 niveau.

Tabel 90 Het gebruik van atypische opvang naargelang de provincie in 2004 en 2009 (in rij%, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=2 432)	2009 (n=2 808)	2013 (n=2 384)
Antwerpen	35.4	19.4	16.5
Vlaams-Brabant	30.2	20.5	17.1
West-Vlaanderen	39.2	27.9	26.4
Oost-Vlaanderen	36.1	18.7	20.5
Limburg	36.1	21.4	21.5

5 Atypische opvang naargelang de gezins- en werksituatie

5.1 Naargelang de gezinssituatie

In 2013 is er geen (significant) verschil meer tussen alleenstaanden en gehuwden of samenwonenden betreffende het gebruik van atypische opvang ($X^2=1.3885$, $df=1$, $p=0.2385$, Tabel 91). In 2004 waren de alleenstaanden nog veel grotere gebruikers dan de gehuwden of samenwonenden. De verschillen met 2009 zijn beiden niet significant op 0.05-niveau ($X^2=3.09$, $df=1$, $p=0.08$ en $X^2=0.0004$, $df=1$, $p=0.98$).

Tabel 91 Het gebruik van atypische opvang naar gezinssituatie in 2004, 2009 en 2013 (in rij%, regelmatige gebruikers)

	2004 (n=2 405)	2009 (n=2 774)	2013 (n=2 268)
Gehuwd of samenwonend	34.5	21.7	19.8
Alleenstaand	53.6	25.0	25.1

5.2 Naargelang de werksituatie

In deze paragraaf wordt de werksituatie opgedeeld naar de arbeidsduur en het werkregime.

De arbeidsduur (Tabel 92) heeft slechts een beperkte impact op het gebruik van atypische opvang, waarbij deeltijds werkende personen er iets minder gebruik van maken dan voltijds werkenden en dit zowel wanneer de moeder deeltijds werkend is als wanneer de vader deeltijds werkend is. De verschillen zijn echter eerder beperkt. Het grote gebruik van atypische opvang bij vaders die huisman zijn valt op, maar aangezien het hier slechts acht vaders betreft, dient dit verschil met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd te worden.

Tabel 92 Het gebruik van atypische opvang naar werksituatie van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)

Werksituatie (n mannen – n vrouwen)	Moeder 2009 (n=2 761)	Moeder 2013 (n=2 368)	Vader 2009 (n=2 662)	Vader 2013 (n=2 328)
Voltijds werkend (n=1 113-2 116)	22.6	22.8	22.0	19.6*
Deeltijds werkend (n=704-70)	23.1	18.9*	20.9	14.3
Tijdelijke arbeidsonderbreking ¹ (n=337-67)	16.5	18.6	20.2	25.7
Werkloos (of leefloon) (n=54-42)	12.6	13.2*	25.4	24.4
Huisvrouw/ man (n=58-8)	21.3	9.1*	24.5	42.6
Andere ² (n=82-25)	30.4	14.6***	18.7	37.3

* Verschil met 2009 significant op 0.05 niveau; *** verschil met 2009 significant op 0.001 niveau

1 Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, ziekteverlof of invaliditeit, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

Wanneer we kijken naar de combinatie van het werkregime van beide ouders, lijkt dit wel meer een invloed te hebben op het gebruik van atypische opvang ($\chi^2=22.75$, $df=10$, $p=0.0117$, Tabel 93). Hierbij valt op dat het gebruik hoog is in de gezinnen met een werkende alleenstaande ouder, al is het aantal ondervraagden in deze groep klein en dient men dus voorzichtig te zijn met conclusies (wat zich weerspiegelt in een groot betrouwbaarheidsinterval). Gezinnen waarin beide ouders voltijds werken maken meer gebruik van atypische opvang dan gezinnen met een niet-werkende moeder of gezinnen met twee niet-werkenden.

Tabel 93 Het gebruik van atypische opvang naar combinatie van werksituatie van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)

Werksituatie ouders	Frequentie	% (95% BI)	
Vader voltijds, moeder:			
Vader voltijds, moeder voltijds	1068	22.4	(19.2-25.6)
Vader voltijds, moeder deeltijds	698	19.0	(15.2-22.7)
Vader voltijds, moeder niet-werkend/op invaliditeit	99	10.2	(3.0-17.3)
Vader voltijds, moeder in onderbreking ¹	318	16.8	(11.4-22.1)
Vader voltijds, moeder andere	74	12.7	(4.5-20.9)
Vader deeltijds, moeder voltijds	30	28.3	(9.5-47.1)
Vader niet werkend/ op invaliditeit, moeder werkend (VT en DT)	38	32.4	(15.0-49.8)
2 niet werkenden	21	6.6	(0.0-19.1)
Alleenstaanden:			
Niet-werkende	16	4.2	(0.0-12.5)
Werkende	36	35.3	(17.1-53.6)
Overige combinaties	162	19.4	(11.4-27.5)

1 Zwangerschapsverlof, ouderschapsverlof, ziekteverlof, loopbaanonderbreking, onbezoldigd verlof

Het werkregime van de ouders heeft verder (Tabel 94) eveneens een impact. Vooral het lage gebruik van atypische opvang door die gezinnen waar de vader of moeder enkel werkuren overdag heeft, is opvallend. Het hoogste gebruik komt voor bij moeders en vaders die enkel nachtwerk uitvoeren. Echter, bij deze groep wijst de grootte van de betrouwbaarheidsintervallen er op dat de resultaten met de nodige voorzichtigheid dienen geïnterpreteerd te worden. Geen enkele van de moeders die

enkel weekendwerk doen gaf aan nood te hebben aan atypische opvang, maar deze groep omvatte maar vijf personen, en er kunnen hierover dus geen zinvolle besluiten getrokken worden.

Een vergelijking met 2009 is hier minder voor de hand liggend als gevolg van de toevoeging van de categorie “enkel werkuren overdag in de week maar met onverwachte uren” daar de toevoeging van deze categorie mogelijk de antwoorden van andere categorieën beïnvloed heeft.

Tabel 94 Het gebruik van atypische opvang naar werkregime van de ouders (in rij%, regelmatige gebruikers)

Rij % (95% BI)	Moeder (n=2 192)	Vader (n=2 041)
Enkel werkuren overdag in de week	14.5 (12.1-16.9)	15.3 (12.6-18.0)
Enkel werkuren overdag in de week maar met onverwachte uren	25.9 (19.2-32.6)	26.3 (21.0-31.7)
Ploegenstelsel: vroeg en laat	31.9 (20.18-43.64)	29.6 (19.13-40.11)
Ploegenstelsel: vroeg, laat en nacht	48.6 (28.5-68.7)	16.1 (6.8-24.5)
Enkel nachtwerk	52.6 (15.8-89.3)	51.7 (24.4-79.0)
Enkel weekendwerk	0.0 (/)	39.0 (0.0-84.9)
Iedere week wisselende uren	36.3 (28.0-44.7)	17.4 (10.5-24.3)
Andere werkuren	35.5 (25.5-45.4)	26.1 (18.4-33.8)

6 Occasionele opvang

Naast de atypische opvang zoals hierboven gedefinieerd kunnen ouders ook gebruik maken van van nood hebben aan occasionele opvang d.w.z. opvang voor maar enkele uren per week, opvang op wisselende dagen, dringende opvang binnen enkele uren of dringende opvang binnen de week. Zoals gezegd hanteren we in dit onderzoeksrapport een ruimere definitie dan deze van Kind en Gezin in de regelgeving voor occasionele plaatsen in erkende kinderdagverblijven en initiatieven voor buitenschoolse opvang (ontwikkeld in het kader van het Actieplan flexibele en occasionele opvang in 2007). De commentaren van de ouders in de enquête leren ons dat, als men occasioneel opvang nodig heeft, de opvanginitiatieven met dergelijke opvang niet goed raad weten of deze vragen afwijzen.

In Tabel 95 wordt een overzicht van de noden aan occasionele opvang opgelijst. Deze informatie is enkel beschikbaar voor de gezinnen die de postenquête hebben ingevuld.

Globaal hadden ongeveer twee op drie ouders (66.2%, BI: 63.1-69.2, niet in tabel) die regelmatig gebruik maken van opvang al wekelijks of af en toe dergelijke occasionele opvang nodig. Wanneer we alle respondenten in beschouwing nemen, dan is dit het geval voor 67.3% (BI: 64.4-70.1). Vooral de eerste twee types (opvang voor maar enkele uren per week of opvang op wisselende dagen) komen bij een groep van meer dan 10% van de ouders die regelmatig opvang gebruiken bijna wekelijks voor. Ongeveer een kwart van de ouders heeft er niet wekelijks maar wel af en toe nood aan. De verschillen met 2009 zijn klein, al hebben de bevraagde gezinnen nu iets meer op occasionele basis nood aan opvang binnen enkele dagen of op wisselende dagen. Wanneer de globale groep wordt bekeken, en niet enkel de regelmatige gebruikers, dan heeft 13.8% (BI: 11.3-16.3) wekelijks nood aan opvang voor maar enkele uren per week en 15.7% (BI: 13.5-18.0) heeft dan wekelijks nood aan opvang op wisselende dagen van de week. De verschillen wat betreft de overige vormen van occasionele opvang zien miniem. Alle verschillen wat betreft het gebruik van occasionele opvang tussen de groep van regelmatige gebruikers en de totale groep zijn niet significant.

Voor de wisselende opvang werd gevraagd waarom men deze nodig heeft. Meestal is dit, bij de regelmatige gebruiker, omdat de werkuren iedere week verschillen (78.6% van deze ouders) soms ook omdat de grootouders iedere week een andere regeling wensen (4.1%), in enkele gevallen omwille van een co-ouderschapsregeling (0.3%) of om nog andere redenen (17.0%). Ook hier treden er geen significante verschillen op wanneer men alle respondenten in overweging neemt in vergelijking met enkel de regelmatige gebruikers ($\chi^2=0.762$, $df=3$, $p=0.8599$)

De dringende opvang binnen enkele uren of binnen de week komt maar af en toe voor en bij een beperkte groep ouders.

Tabel 95 Nood aan occasionele opvang (in rij%, regelmatige gebruikers, enkel postenquête)

2009, n=1 973	Wekelijks		Niet wekelijks maar toch wel af en toe		Nooit	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Enkele uren per week (n=1 328)	13.4	12.4	27.9	30.3	58.7	57.3
Wisselende dagen** (n=1 318)	13.1	15.1	22.5	25.6	64.4	59.3
Opvang binnen enkele uren (n=1 292)	1.2	1.5	13.5	16.6	85.4	81.9
Opvang binnen enkele dagen*** (n=1 295)	2.2	2.2	23.2	32.9	74.6	64.9

** Verschil met 2009 sign. op 0.01 niveau; ***: verschil met 2009 sign. op 0.001 niveau

Wat betreft de gebruikte opvangvorm bij de regelmatige gebruikers indien occasionele opvang vereist is: Meestal springen de grootouders in of, in mindere mate, proberen de ouders zich zelf vrij te maken (Tabel 96). In een derde van de gevallen kan men daarvoor toch terecht bij de gewoonlijk gebruikte opvang of vangen andere bekenden het kindje op. Andere oplossingen zijn het inschakelen van een babysit of meer specifieke oplossingen. In vergelijking met 2009 opteren ouders er nu wel meer voor om het kindje zelf op te vangen of door bekenden te laten opvangen, en gaat het kindje minder naar de opvang waar het gewoonlijk is. Ook hier zijn alle verschillen tussen de groep van regelmatige gebruikers en de totale groep van gebruikers niet significant, en deze verschillen bedragen nooit meer dan 1.1% (bijvoorbeeld grootouders vangen het kindje op: 79.1%).

Tabel 96 Gebruikte opvangregelingen voor occasionele opvang (in %, regelmatige gebruikers met nood aan occasionele opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

	2009 (n=1 207)	% 2013 (95% BI) (n=882)
De grootouders vangen ons kindje op	78.4	80.2 (76.5-83.8)
Mijn kindje kan naar de opvang gaan waar het gewoonlijk is*	36.1	31.4 (27.7-35.2)
Ik (of de partner) proberen het kindje dan toch zelf op te vangen***	35.7	45.8 (41.8-49.8)
Anderen (familie, vrienden, burens, ...) vangen ons kindje op**	22.7	27.2 (23.6-30.7)
Andere oplossing(en)	5.6	5.9 (3.9-7.9)

*: Verschil met 2009 sign. op 0.05 niveau; **: verschil met 2009 sign. op 0.01-niveau, ***: verschil met 2009 sign. op 0.001 niveau

7 **Besluit**

Uit de commentaren die de ouders konden geven aan het einde van de vragenlijst bleek duidelijk dat een aantal ouders nood hebben aan atypische opvang, waarmee alle opvang bedoeld wordt die buiten de reguliere uren (7 tot 18 uur) en de reguliere dagen (maandag tot vrijdag, niet op feestdagen) plaatsheeft. Daarnaast kan het ook gebeuren dat ouders behoefte hebben aan occasionele opvang, waarmee alle opvang voor slechts enkele uren bedoeld wordt, of op wisselende dagen, of dringende opvang.

Ongeveer 20% van de gezinnen maakte voor hun kindje gebruik van één of meerdere vormen van atypische opvang in de week van 28 januari tot 3 februari. Het meest voorkomend (12%) is opvang na 18 uur, de andere vormen van atypische opvang zijn zeldzamer. Er werden ook geen significante verschillen gevonden met het onderzoek van 2009 wat betreft het gebruik van deze atypische opvang. In 2009 was er nog wel een duidelijke afname ten opzichte van 2004.

Net zoals in 2009 verzorgen vooral de grootouders de atypische opvang (45.2%). Daar waar voor de regelmatige opvang de bijdrage van de grootouders gedaald is over de jaren, blijft deze wat betreft de atypische opvang stabiel ten opzichte van 2009 (47%). Verder wordt de atypische opvang vooral opgenomen door kinderdagverblijven met een IKG-systeem (22.2%) en door onthaalouders met een IKG-bijdrage (13.7%). Hierbij is ten opzichte van 2009 de bijdrage van de kinderdagverblijven met IKG-systeem iets gestegen en de bijdrage van de onthaalouders met IKG-systeem iets gedaald. Verder blijkt dat in 44% van de gezinnen waar de grootouders in eerste instantie instaan voor de regelmatige opvang, deze ook instaan voor de atypische opvang.

In de oudste leeftijdsgroep van 2.5 tot 3 jaar ligt het gebruik van atypische opvang het hoogst (29%). In 2013 vonden we geen significante verschil meer tussen samenwonenden/gehuwden (19.8%) en alleenstaanden (25.1%) wat betreft het gebruik van atypische opvang in tegenstelling tot voorgaande jaren.

Vooral het werkregime heeft een belangrijke impact op het gebruik van atypische opvang. Zo maken gezinnen waar de moeder of vader enkel werkuren overdag heeft veel minder gebruik van atypische opvang (15% voor beiden). Bij gezinnen waar de moeder of vader enkel nachtwerk heeft loopt dit op tot ongeveer 52% voor beiden.

Ten slotte werd in dit hoofdstuk ook de occasionele opvang bij regelmatig opvanggebruikers in kaart gebracht. Net zoals in 2009 heeft ongeveer twee op drie ouders (66.2%) wekelijks of af en toe nood aan occasionele opvang. De opvang op wisselende dagen en de opvang binnen enkele dagen komt wekelijks voor bij 12 tot 15% van de ouders. Deze wisselende opvang hebben ouders voornamelijk nodig omdat hun werkuren iedere week verschillen (75% van de ouders). Een niet onaanzienlijk deel van ouders (35%) heeft ook wekelijks of af en toe nood aan dringende opvang binnen elke dagen. Deze nood is duidelijk toegenomen ten opzichte van 2009 (25%). Deze occasionele opvang wordt in zeer belangrijke mate (80%) voorzien door de grootouders, verder probeert ook 46% van de ouders zelf het kindje op te vangen en 31% kan rekenen op de opvang waar het kindje gewoonlijk worden opgevangen.

Hoofdstuk 6

Het gebruik van opvang bij ziekte

1 Inleiding

Als kinderen ziek zijn kan dit een belangrijk knelpunt vormen voor de opvang. Soms kan men nog in de gewone opvang terecht maar in andere gevallen moet men terugvallen op noodoplossingen. In dit hoofdstuk proberen we de situatie te objectiveren. De vragen betreffende de regeling bij ziekte werden enkel gesteld aan de kinderen in regelmatige of beperkte opvang. Daardoor is een vergelijking met 2004 enkel mogelijk voor de groep opgevangen kinderen. Verder informeerden we nu enkel naar de kinderen die ziek waren én waarvoor de opvangregeling veranderde als gevolg van deze ziekte. In 2009 werd de aanwezigheid van ziekte op zich bevraagd, zonder dat deze vraag gekoppeld was aan het veranderen van de opvangregeling als gevolg van deze ziekte. Dit kan er toe leiden dat het aandeel kinderen dat als ziek gerapporteerd wordt in 2013 lager uitvalt dan in 2009. Als dusdanig worden de huidige bekomen gegevens niet meer vergeleken met de voorgaande jaren. Tenslotte stelden we in de enquête van 2013 geen vraag meer aangaande de lengte van de ziekte.

2 Het voorkomen van ziekte

In de enquête werd gevraagd of de opvangregeling anders was in de week van 28 januari tot 3 februari, en zo ja, waarom deze dan anders was. 5.9% (BI:4.8-7.0) van de ouders die regelmatig of beperkt gebruik maken van opvang gaf aan dat deze opvangregeling anders was omdat het kindje ziek was. In 2009 gaf nog 13.2% van de ouders aan dat hun kindje ziek was in de week van de bevraging, maar om bovenstaande redenen is dit resultaat niet vergelijkbaar met de huidige resultaten.

2.1 Naargelang de leeftijd

In Tabel 97 kan een trend waargenomen worden waarbij een stijgende leeftijd leidt tot een dalend percentage van kinderen die als ziek worden gerapporteerd en als gevolg van deze ziekte niet naar de opvang konden. Deze daling is echter niet significant ($\chi^2=7.45$, $df=4$, $p=0.1138$).

Tabel 97 Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte naar leeftijdsgroep in 2013 (in rij%, regelmatig of beperkte gebruikers, n=2 550)

	% (95% BI)	
3 maanden - 1 jaar	7.1	(4.9-9.4)
1 jaar - 1 j 6 m	7.7	(4.7-10.7)
1 j 6 m - 2 jaar	5.9	(3.6-8.2)
2 jaar - 2 j 6 m	4.4	(2.4-6.5)
2 j 6 m - 3 jaar	3.4	(0.9-5.9)

2.2 Naargelang het regelmatige of beperkte gebruik

In Tabel 98 wordt de analyse gemaakt van het effect van de intensiteit van het gebruik van opvang op het veranderen van de opvangsituatie als gevolg van ziekte, en dit apart voor de niet-schoolgaande kinderen en de schoolgaande kinderen. Bij de niet-schoolgaande kinderen is het zo dat de beperkte gebruikers van opvang minder vaak van opvangregeling dienen te veranderen als gevolg van ziekte dan de regelmatige gebruikers. Dit valt mogelijk deels te verklaren door dat de beperkte gebruikers vaker op de grootouders vertrouwen voor opvang van hun kind, en deze grootouders mogelijk minder bezwaren maken tegen het opvangen van zieke kinderen dan de formele opvangvormen. Wat betreft de schoolgaande kinderen lijken de gezinnen die slechts beperkt gebruik maken van opvang vaker hun opvangregeling te moeten aanpassen dan die gezinnen die regelmatig gebruik maken van opvang. Echter, het zeer grote betrouwbaarheidsinterval bij de groep van beperkte gebruikers met een schoolgaand kind, wijst op de onmogelijkheid om hierrond ondubbelzinnige conclusies te trekken. Het betreft hier ook enkel de niet-voltijds schoolgaande kinderen, daar voltijds schoolgaande kinderen die daarnaast ook nog in de opvang worden opgenomen als regelmatige gebruiker gecatalogiseerd werden (criterium: minstens eenmaal per week voor of na de school of minstens eenmaal 5 uur of langer in het weekend voor volledig schoolgaande kinderen.).

Tabel 98 Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte naargelang het gebruik van opvang voor niet-schoolgaande en schoolgaande kinderen (in rij%, regelmatig of beperkte gebruikers, n=2 550)

	% (95% BI)	
Niet-schoolgaande kinderen (n=2 331)		
Beperkt gebruik van opvang	2.5	(0.6-4.4)
Regelmatig gebruik van opvang	6.6	(5.3-7.8)
Schoolgaande kinderen (n=231)		
Beperkt gebruik van opvang	10.1	(0.0-22.7)
Regelmatig gebruik van opvang	2.5	(0.0-4.9)

3 Het voorkomen van wijziging van de opvangsituatie bij ziekte van het kind

3.1 Naargelang de opvangvorm

De ouders die een kinderdagverblijf opgaven als meest gebruikte opvangvorm werden iets meer geconfronteerd met kinderen die ziek waren in de week van 28 januari tot 3 februari en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte (Tabel 99, $X^2=24.24$, $df=6$, $p=0.0005$). Er zijn hier twee mogelijke verklaringen namelijk dat kinderen die in kinderdagverblijven opgevangen worden sneller ziek worden (bijvoorbeeld omdat ze met meer andere kinderen in contact komen omwille van de schaal van de opvang) en/ of wanneer kinderen in een kinderdagverblijf opgevangen worden, kan het zijn dat ze sneller geweigerd indien ze ziek zijn, waardoor de opvangsituatie verandert.

Tabel 99 Percentage van kinderen die ziek waren en wiens opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte, per opvangvorm waar het kind gewoonlijk gebruik van maakt (in rij%, regelmatig gebruikers, n=2 355)

	%	(95% BI)
Een onthaalouder met IKG-bijdrage	4.5	(2.8-6.1)
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	4.7	(0.6-8.8)
Een kinderdagverblijf met IKG-bijdrage	9.5	(6.9-12.0)
Een kinderdagverblijf, waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	7.1	(3.4-10.8)
De grootouders	1.9	(0.7-3.1)
Informele en andere opvang	1.5	(0.0-4.6)
Buitenschoolse opvang	4.8	(0.0-11.0)

3.2 Aard van de wijzigingen van opvang bij ziekte

Aan alle ouders werd gevraagd hoe ze de opvang gewoonlijk regelen, of hoe ze de opvang zouden regelen indien hun kindje ziek is en niet naar de gewone opvang kan. Bij deze vraag kon men meerdere antwoorden opgeven. Uit Tabel 100 blijkt dat in geval van ziekte de grootouders voornamelijk inspringen. Verder nemen de ouders zelf ook meer de zorg voor het kind op wanneer het ziek is, hetzij door vakantie of recuperatie te nemen, hetzij door sociaal verlof te nemen. Ten opzichte van 2009 blijft het globale patroon en de volgorde van belangrijkheid behouden, al wint de opvang door andere bekenden aan belang, en zijn er iets minder gezinnen waarbij de niet-werkende partner voor het kind zorgt. Dit is mogelijk het gevolg van het feit dat er meer gezinnen zijn met twee werkenden ten opzichte van 2009 (zie eerder), waarbij er dus geen niet-werkende beschikbaar is om de opvang van het zieke kind te verzorgen.

Tabel 100 Mogelijke opvangregeling bij ziekte (in rij%, regelmatig gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, n=1 436, enkel postenquête)

	2009	2013
Grootouders zorgen voor kind*	82.0	78.6
Ouder neemt vakantie of recuperatie	48.1	48.6
Ouder neemt sociaal verlof*	46.4	49.8
Niet-werkende partner zorgt voor kind***	11.1	7.4
Ouder werkt thuis	12.3	13.2
Thuis altijd iemand aanwezig**	1.8	0.7
Familie, burens, kennissen zorgen voor kind***	9.2	12.4
Thuisopvang door ziekenfonds, werkgever, OCMW of gemeente*	7.8	9.6
Het kinderdagverblijf verzorgt opvang aan huis	0.4	0.4
Andere**	2.6	2.7

*: Verschil met 2009 sign. op 0.05 niveau; **: verschil met 2009 sign. op 0.01-niveau, ***: verschil met 2009 sign. op 0.001 niveau

4 Kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding

In dit hoofdstuk komt een specifieke groep van kinderen aan bod die, op grond van gezondheidsproblemen of ontwikkelingsstoornissen, meer verzorging of begeleiding nodig hebben in vergelijking met de meeste andere leeftijdsgenootjes.

4.1 Overzicht van de specifieke noden

Globaal geven 3.6% (BI: 2.8-4.4) van de respondenten aan dat hun kindje (n=119) om één of andere reden een hogere nood aan verzorging of begeleiding heeft. Meestal is dit omwille van langdurige gezondheidsproblemen (39.8% van de groep met problemen) en problemen met de motorische/fysieke ontwikkeling (27.3) (Tabel 101). De overige problemen komen minder vaak voor. 37.8% (n=45) haalt ook nog andere redenen aan als oorzaak van de verhoogde nood aan verzorging of begeleiding. Deze 37.8% bestaat uit 10% kinderen die allergieën heeft en andere voedselproblemen, 10% van deze kinderen heeft een ernstig aandoening met onmiddellijke problemen als gevolg en nog eens 17% haalt andere redenen aan (hersenproblemen, hartproblemen, blindheid...). Het betreft hier dus meestal ook gezondheidsproblemen, en als dusdanig is het percentage van 39.8% waarschijnlijk een onderschatting van het percentage kinderen met langdurige gezondheidsproblemen.

Tabel 101 Kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding (meerdere antwoorden waren mogelijk)

	% t.o.v. groep met specifieke nood 2009 (n=177)	% t.o.v. groep met specifieke nood 2013 (n=119)	% ten opzichte van de totale groep (n=3 434)
Langdurige gezondheidsproblemen (> 3 maand)	48.0	39.8	1.4
Problemen motorische/fysieke ontwikkeling	30.3	27.3	1.0
Problemen mentale/verstandelijke ontwikkeling	7.5	10.3	0.4
Gedrags- of emotionele problemen	5.1	6.0	0.2
Problemen ontwikkeling van het gehoor	2.6	6.0	0.2
Problemen ontwikkeling van het zicht*	2.6	8.7	0.3
Andere redenen**	21.7	34.7	1.2

*: Verschil met 2009 sign. op 0.05 niveau; **: verschil met 2009 sign. op 0.01-niveau, ***: verschil met 2009 sign. op 0.001 niveau

4.2 Moeilijkheden om opvang te vinden

Een vraag die hier op aansloot was of de ouders door deze specifieke nood aan verzorging of begeleiding ook moeilijkheden ondervonden bij het zoeken naar een geschikte opvang voor het kind.

Van de 119 ouders met een kind met specifieke noden vermeldde antwoordde 29.3% (BI:19.7-41.6) hier bevestigend op. Een aantal ouders wijst op de specifieke noden van het kindje en de gepaste zorgen die daar voor nodig zijn ("oorspronkelijke kinderopvang kon gepaste zorgen niet aanbieden", "het kindje moet gemonitord worden voor haar hartslag", "omdat ze toch meer aandacht nodig heeft qua voedseltoediening, dan een doorsnee kindje, heb ik wel getwijfeld of ik de crèche die ik gevonden had wel zou blijven houden, maar voorlopig is het beter", "omdat ze medicatie moeten geven en speciale voeding"). Soms weigeren de gekozen opvangvoorzieningen ook het kindje te ontvangen ("Houden geen zieke kindjes bij...", "het grootste probleem was dat er bij de onthaalmoeder een

huilbaby was en die mevrouw zag dat niet zitten en had schrik dat ze de monitor niet ging horen; ze was er niet happig op; momenteel gaat het niet zoveel meer af en gaat ze toch naar daar...”, “de eerste onthaalmoeder die we hebben aangesproken na verloop van tijd situatie uitgelegd; beslist om toegang te weigeren,...”). Andere ouders meldden gewoon dat ze geen geschikte opvang vonden, zonder de reden te specificeren (“we waren verhuisd en waren aan’t werk, en was moeilijk om geschikte opvang te vinden, ik wist niet tot hoe lang dat het duurde”, “ik wil hem nog bij een opvang zetten, maar het was wel moeilijk voor evt geschikte opvang te vinden”, “alles was sowieso volzet, tot ze 2 1/2 was”, “2 jaar over gedaan om opvang te hebben”). Bepaalde ouders pasten hun opvangvorm aan (“Als we het naar de opvang zouden doen zou hij wegens het longprobleem véél ziek zijn, daarom zorgen de grootouders ervoor.”, “eerst bij onthaalmoeder gestart, maar gezien problematiek was dit niet ideaal. Vervolgens SNEL een plaats gekregen in een kinderopvang met plaats voor enkele kindjes met speciale zorgen.”). Tenslotte maakten een aantal ouders melding van hun ontevredenheid rond de manier waarop er met de situatie van het zieke kind door de betrokken opvanginstanties werd omgegaan (“steeds dokterbezoek + ziekenfonds is super, maar de eerste dag moet je zelf een oplossing zoeken en via ziekenfondskost het 25 euro per dag= duur! En dan zijn er vreemden in huis en bij het kind.”, “Niet tevreden dienst oppas ziek kind”, “bij ziekte of beetje koorts --> direct naar huis, opvang kon ziek kind nooit direct helpen”).

4.3 Gevonden opvang

Uiteindelijk verschilt het opvanggebruik van de kinderen met specifieke gezondheidsproblemen niet significant van dat van de andere kinderen (Tabel 102, $\chi^2=1.54$, $df=2$, $p=0.4619$).

Tabel 102 Gebruik van opvang door kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding in vergelijking met de overige kinderen (in %)

	Kinderen met nood aan specifieke verzorging % (95% BI) (n=119)	Overige kinderen (n=3 350)
Regelmatig	58.3 (44.6-70.0)	64.7
Beperkt	5.1 (0.3-9.8)	5.3
Geen	36.6 (24.9-48.3)	30.1

Wat betreft de gebruikte opvangvormen zijn de verschillen tussen de kinderen met specifieke nood aan verzorging in vergelijking met de overige kinderen klein (Tabel 103), maar omwille van de beperkte grootte van de groep van kinderen met nood aan specifieke verzorging, dient deze observatie met de nodige voorzichtigheid gemaakt te worden. Hiervan getuigen de grote betrouwbaarheidsintervallen wederom.

Tabel 103 Gebruikte opvangvorm door kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding in vergelijking met de overige kinderen (in %, regelmatige of beperkte gebruikers)

	Nood aan specifieke verzorging (n=83)		Overige kinderen (n=2 477)	
Grootouders	23.1	(11.3-34.9)	17.3	(15.3-19.3)
Andere familieleden, buren, kennissen,...	0.5	(0.0-1.6)	1.0	(0.4-1.6)
Derden/ geen familie, thuis	0.0		0.2	(0.0-.4)
Onthaalouder met een IKG-bijdrage	27.7	(16.0-39.3)	25.2	(23.1-27.3)
Onthaalouder met vrije bijdrage	2.2	(0.0-5.4)	5.2	(4.0-6.3)
Kinderdagverblijf met een IKG-bijdrage	35.6	(22.5-48.6)	31.2	(28.9-33.5)
Kinderdagverblijf met vrije bijdrage	10.0	(2.0-18.0)	13.7	(12.0-15.4)
Buitenschoolse opvang georganiseerd door de school	0.0		4.0	(2.8-5.3)
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	0.0		1.7	(0.9-2.5)
Andere	1.0	(0.0-2.9)	0.6	(0.2-1.0)

5 Besluit

In dit hoofdstuk gingen we dieper in op de situatie van ziekte bij het kindje, daar dit belangrijke implicaties kan hebben voor de opvang van dat kindje. Soms kan men als gevolg van deze ziekte niet meer bij de gewone opvang terecht en moet men dus een noodoplossing bedenken. In tegenstelling tot 2004 en 2009 polsten we enkel bij de regelmatige en beperkte gebruikers naar de aanwezigheid van ziekte, voor zover dat dit een verandering impliceerde voor de gebruikte opvang. De incidentiegegevens van ziekte weergegeven in dit hoofdstuk zijn dus een onderschatting. In 2009 werd de aanwezigheid van ziekte wel nog apart bevraagd, zonder de koppeling aan de implicaties voor het opvanggebruik.

5.9% van de ouders die regelmatig of beperkt gebruik maken van opvang gaven aan dat hun kindje ziek was, en dat als gevolg daarvan de opvangsituatie wijzigde. Dit percentage is hoger bij de jongste groepen (7%) en lager bij de oudste kinderen (3.5%), al waren deze verschillen niet significant.

De ouders die regelmatig gebruik maken van de opvang door kinderdagverblijven gaven iets vaker aan dat hun kindje ziek was en dat de opvangsituatie wijzigde als gevolg van deze ziekte (9.5%) dan andere opvangvormen. Ook hier zijn er twee mogelijke verklaringen namelijk dat kinderen die in kinderdagverblijven opgevangen worden misschien sneller ziek worden omwille van de schaalgrootte en/ of wanneer kinderen in een kinderdagverblijf opgevangen worden, ze misschien sneller geweigerd worden indien ze ziek zijn, waardoor de opvangsituatie verandert.

Wanneer dergelijke wijziging in opvangsituatie als gevolg van ziekte nodig is, vangen de grootouders het vaakst het kindje op (79% van de regelmatige gebruikers van opvang geven dit aan). Bijna de helft van de ouders geeft verder aan dan zelf verlof (vakantie of sociaal verlof) te nemen. Ten opzichte van 2009 blijft het globale patroon en de volgorde van belangrijkheid behouden, al wint de opvang door andere bekenden aan belang (12.4% versus 9.2%) en zijn er iets minder gezinnen waarbij de niet-werkende partner de zorg opneemt (7.4% versus 11.1%), mogelijk als gevolg van een stijging van de gezinnen met tweeverdieners (zie eerder).

Het tweede deel van dit zesde hoofdstuk werd dan gewijd aan kinderen met een nood aan specifieke verzorging of begeleiding als gevolg van gezondheidsproblemen of ontwikkelingsstoornissen. In dit hoofdstuk kwam naar voren dat 3.6% van de kinderen een verhoogde nood heeft aan verzorging of

begeleiding. Bij 40% van deze beperkte groep van kinderen met een verhoogde nood aan zorg is dit te wijten aan langdurige gezondheidsproblemen. Uit de opmerkingen van de respondenten kon afgeleid worden dat dit percentage mogelijks een onderschatting was. Bij nog eens 30% lag de oorzaak bij problemen met de motorische/ fysieke ontwikkeling.

Ongeveer 29% (van die 3.6 procent) van de ouders met een kindje dat meer begeleiding vraagt antwoordde bevestigend op de vraag of ze moeilijkheden hadden ondervonden bij het zoeken naar een geschikte opvang. Redenen die hiervoor werden opgegeven zijn voornamelijk de noodzaak aan aangepaste zorg en de weigering door bepaalde opvanginstanties. Wanneer dan wordt gekeken naar de gevonden opvang en het eigenlijke opvanggebruik, dan blijkt dit opvanggebruik niet opmerkelijk te verschillen van het opvanggebruik bij kinderen zonder uitgesproken nood aan specifieke verzorging/begeleiding.

Hoofdstuk 7

Redenen voor het opvanggebruik

1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de redenen voor het opvanggebruik onderzocht.

In de beheersovereenkomst van de Vlaamse overheid met Kind en Gezin voor 2011-2015 wordt verwezen naar de drie maatschappelijke functies van de kinderopvang: een economische functie (het laat ouders toe te gaan werken en is een belangrijke randvoorwaarde om lager geschoolden toe te leiden tot de arbeidsmarkt), een pedagogische functie (niet alleen verzorging en geborgenheid, maar ook een sociale leerplek waar kinderen leren omgaan met diversiteit en gestimuleerd worden in hun fysieke en psychische ontwikkeling) en een sociale functie (het bevorderen van de maatschappelijke integratie en het tegengaan van uitsluitingsmechanismen).

Ook de OESO (OECD, 2006) vermeldt, in haar studie over het aanbod en de kwaliteit van kinderopvang en onderwijs op jonge leeftijd (de zogenaamde 'early childhood education and care' of ECEC), de economische voordelen voor vrouwen en gezinnen als positieve effecten. Daarnaast wordt gewezen op de socio-economische effecten door een verhoogde productiviteit, de verhoogde belastings-inkomsten voor de overheid en de ontwikkeling van de sociale samenhang. Een internationale, grootschalig opgezette studie rapporteert zelfs positieve effecten wat betreft academische prestaties tot de leeftijd van 15 jaar, gegeven dat de opvang aan bepaalde kwaliteitseisen voldoet (Vandell, Belsky, Burchinal, Vandergrift & Steinberg, 2010)

Uit de Hiva-onderzoeken van 2009 (Hedebouw en Peetermans, 2009) en 2000 (Vanpée et. al, 2000) bleek dat, vanuit het standpunt van de gebruikers (ouders), vooral de arbeidsparticipatie naar voor geschoven wordt als reden voor het gebruik van kinderopvang (91% bij de moeders en 96% bij de vaders in 2009). Het onderzoek van 2013 bevestigt deze bevinding. Ook werd eerder in dit rapport al gemeld dat de werksituatie van de ouders sterk samenhangt met het opvanggebruik (Hoofdstuk 3), waarbij het opvanggebruik bij werkende ouders veel hoger ligt dan bij niet-werkende ouders.

Vandenbroeck (2004) wijst er op dat het naar voor komen van de economische functie in onderzoek bij ouders, sterk samenhangt met de huidige situatie van schaarste (of met andere impliciete drempels zoals de kostprijs) waardoor kinderopvang als het ware voorbehouden wordt voor werkende ouders. De vraagstelling in het Hiva-onderzoek van 2000 werd daarom in 2009 aangevuld met een vraag naar de mate waarin de meer opvoedkundige of emancipatorische motieven (op zich of eventueel in combinatie met het arbeidsmotief) een rol spelen bij de Vlaamse ouders. We behielden deze vraagstelling ook in het huidig onderzoek.

De vragen rond de redenen voor het opvanggebruik en het niet-gebruik (en de keuze van de opvangvorm) namen we integraal over uit het onderzoek van 2009, op de invoering van een "geen mening" optie bij één van de twee vragen na. In 2009 werd bij de opstelling van de vragen het onderzoek van MAS uit 2007 (uitgevoerd in opdracht van Kind en Gezin) deels als inspiratie gebruikt.

De enquête maakte een onderscheid tussen redenen die de moeders opgeven en de redenen van de vaders. Deze vragen kwamen enkel aan bod in de postenquête.

2 Redenen voor het opvanggebruik

De meest voorkomende reden waarom men van kinderopvang gebruik maakt is, zowel bij de vader (86.6% van de vaders) als bij de moeder (88.8%), dat men wil (blijven verder) werken (zie Tabel 104). Bij de vaders is dit percentage wel significant gedaald ten opzichte van 2009, ten voordele van de opties dat ze meer tijd willen voor gezinstaken, voor zichzelf, voor hun studies of omdat het beter is voor de ontwikkeling van het kindje. Opvallend zowel bij de moeders als bij de vaders is de stijging in het aantal ouders dat aangeeft dat ze voor opvang kiezen omdat het beter is voor de ontwikkeling van het kind. Deze opmerking komt het minst voor bij moeders die als eerste opvangvorm gebruik maken van buitenschoolse opvang (36.4%), en het meest bij moeders die gebruik maken van groepsopvang (61.8%). Mogelijks vinden moeders die gebruik maken van buitenschoolse opvang dat het pedagogisch aspect reeds voldoende aan bod komt tijdens de schooluren, en is dit minder een reden om voor de buitenschoolse opvang te opteren. De gezinsopvang bevindt zich tussenin (51.3%, $X^2=14.82$, $df=2$, $p=0.0006$). Wat betreft de vaders is deze tendens zeer vergelijkbaar, namelijk meer vaders die gebruik maken van groepsopvang en minder vaders die gebruik maken van buitenschoolse opvang geven aan dit te doen omwille van de ontwikkeling van het kindje ($X^2=16.26$, $df=2$, $p=0.0003$). Deze reden betreffende de positieve invloed op de ontwikkeling van het kind wordt ook opvallend minder opgegeven door moeders van de oudste groep (2.5 tot 3 jaar, 36.5%) dan door de andere moeders (globaal: 55.8%, $X^2=25.13$, $df=4$, $p<0.0001$). Ook de vaders van de oudste groep van kinderen geven deze reden minder op dan de vaders van de twee andere leeftijdsgroep (31.4%, $X^2=21.17$, $df=4$, $p=0.0003$).

Wat betreft de keuze om opvang te gebruiken om verder te werken, komt het niet als een verrassing dat huisvrouwen en studentes (15.6%) en werklozen (26.6%) deze optie bijna niet kiezen (26.6%, $X^2=310.16$, $df=5$, $p<0.0001$). Ook huismannen en studenten geven deze reden minder op (41.9%, $X^2=15.33$, $df=5$, $p=0.0091$). Verder, duidden lager geschoolde moeders deze reden eveneens minder vaak aan dan moeders met een hogere opleiding (LO: 55.3%, LSO: 72.0%, $X^2=23.54$, $df=5$, $p=0.0003$). Tenslotte kiezen moeders van niet-Belgische origine (55.9% $X^2=55.54$, $df=1$, $p<0.0001$) en moeders uit gezinnen in kansarmoede (63.6% $X^2=6.64$, $df=1$, $p=0.0001$) er minder voor om hun kinderen naar de opvang te sturen omdat dit hen in staat stelt verder te blijven werken. Wat betreft de vaders duidden alleenstaande vaders deze reden veel minder aan (41.9%, $X^2=62.56$, $df=1$, $p<0.0001$), zowel als vaders van een gezin in kansarmoede (34.3%, $X^2=36.12$, $df=1$, $p<0.0001$), terwijl vaders van kinderen in de oudste groep deze reden juist meer aanduiden (93.9%, $X^2=19.71$, $df=4$, $p=0.0006$).

De keuze om opvang te zoeken zodat er meer tijd vrijkomt voor huishoudelijke taken wordt minder aangehaald door voltijds werkenden (15.3%, $X^2=15.28$, $df=5$, $p=0.0001$) en meer door lager geschoolde moeders (LO: 48.2, LSO: 35.9, $X^2=14.33$, $df=5$, $p=0.0136$). Deeltijds werkende moeders geven verder vaker aan dan voltijds werkende dat ze voor een opvang kiezen om meer tijd te hebben voor zichzelf (VT: 15.3%, DT: 24.64%, $X^2=15.28$, $df=5$, $p=0.0092$).

Verder halen studentes en huisvrouwen veel vaker aan dat ze opvang verkiezen om hun studies voort te zetten (90.3%, $X^2=438.19$, $df=5$, $p<0.0001$). Ook moeders van niet-Belgische origine halen deze reden meer aan (25.1% versus 4.9% voor Belgen, $X^2=21.87$, $df=1$, $p<0.0001$), zowel als vaders van gezinnen in kansarmoede (18.55%, $X^2=11.66$, $df=1$, $p=0.0006$). Tenslotte hoeft het niet te verbazen dat werklozen en huisvrouwen/studenten vaker aangeven van opvang te gebruiken zodat ze werk kunnen zoeken (44.5% respectievelijk 40.7%, $X^2=141.40$, $df=5$, $p<0.0001$). Ook moeders geboren in het

buitenland halen deze reden meer aan (20.8%, $\chi^2=34.05$, $df=1$, $p<0.0001$). Tenslotte halen alleenstaande vaders deze reden ook meer aan (9.7%, $\chi^2=8.13$, $df=1$, $p=0.0043$).

Bij de moeders zowel als bij de vaders wordt nu ook meer als in 2009 aangegeven dat men opvang wilt om af en toe eens tijd te hebben voor zichzelf.

Tabel 104 Redenen voor het opvanggebruik in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

%	Moeder 2009 (n=2 132)	Moeder 2013 (n=1 530)	Vader 2009 (n=1 975)	Vader 2013 (n=1 529)
Ik (of mijn partner) wil verder blijven werken	90.7	88.8	95.6	86.6***
Ik (of mijn partner) wil meer tijd hebben voor gezinstaken	17.2	23.3***	4.8	8.7***
Ik (of mijn partner) wil af en toe eens tijd hebben voor mezelf (zichzelf)	14.0	20.7***	10.2	15.3***
Ik (of mijn partner) vind dat het beter is voor de ontwikkeling van het kindje als het in de opvang is	46.3	55.7***	41.7	48.8***
Het laat mij (of mijn partner) toe mijn (zijn/haar) studies voort te zetten of een opleiding te volgen	4.1	6.7**	1.5	3.0***
Het laat mij (of mijn partner) toe werk te zoeken	2.9	3.9	1.3	1.8
Andere redenen	4.1	2.8*	2.4	2.0

*:Verschil met 2009 sign. op 0.05 niveau; **: sign. op 0.01 niveau; ***: sign. op 0.01 niveau

3 Balans tussen werk en gezin

Kinderopvang wordt door de ouders sterk gezien in relatie tot de arbeidsparticipatie en heel wat ouders proberen via allerlei uitstapregelingen (ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking, tijdskrediet,...) een goede balans te vinden tussen gezin en werk. Hoe tevreden is men daarmee?

Het plaatje ziet er verschillend uit voor de moeders en de vaders (Tabel 105). Bij de moeders is 65% tevreden met de balans, terwijl 47% zegt meer het kindje zelf te willen opvangen. Uit deze gegevens blijkt een bepaalde tegenstrijdigheid in de gevoelens van de moeder. Doordat meerdere opties aangeduid konden worden, hadden moeders de mogelijkheid van zowel aan te geven dat ze het een goede balans vonden, als dat ze het kindje zelf meer zouden willen opvangen. Een aantal moeders hebben dit dan ook gedaan. Aangezien in 2009 nog niet de mogelijkheid bestond om meerdere opties aan te duiden, zijn de cijfers van deze afname niet volledig vergelijkbaar met de cijfers van toen. In die zin is het opvallend dat er nu significant minder vaders aangeven dat ze de balans tussen werk en gezin een goede balans vinden. Bij de vaders geeft nog steeds wel ongeveer evenveel procent aan (69%) dat ze de balans tussen werk en gezin goed vinden als bij de moeders, echter slechts 23.0% vindt dat ze het kindje meer zelf zouden willen opvangen, terwijl dit bij de moeder 47.4 procent is. Het komt zelden voor dat de ouders meer zouden willen werken (ongeveer 2.5% voor beiden).

Tabel 105 Tevredenheid met de balans tussen werk en gezin in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

% (BI)	Moeder 2009 (n=2 105)	Moeder 2013 (n=1 530)	Vader 2009 (n=1 837)	Vader 2013 (n=1 529)
Ik (of mijn partner) vind het een goede balans	56.6	65.2*	75.9	69.0*
Ik (of mijn partner) zou meer zelf het kindje willen opvangen en minder uren willen werken	40.3	47.4*	21.6	23.0
Ik (of mijn partner) zou meer gebruik willen maken van kinderopvang en meer uren willen werken	2.2	2.7	2.0	2.5
Andere redenen	0.9	1.3	0.5	0.8

*:Verskil met 2009 sign. op 0.05 niveau

Een aantal groepen geeft opvallend minder vaak aan dat ze een goede balans hebben gevonden tussen het werk en het gezin, ondermeer de alleenstaande vaders (36.8%, $X^2=16.92$, $df=1$, $p<0.0001$), die in mindere mate het kindje zelf willen opvangen (7.6%, %, $X^2=7.10$, $df=5$, $p=0.0077$). Ook vaders van kansarme gezinnen (34.2%, %, $X^2=8.58$, $df=1$, $p=0.0034$) vinden dat er geen goede balans is. De vaders van de jongste groep kinderen willen dan weer zelf (of hun partner) meer hun kinderen opvangen (32.2%, $X^2=21.17$, $df=4$, $p=0.0003$). Wanneer naar de moeders gekeken wordt dan blijkt dat ook alleenstaande moeders graag zouden willen dat hun kindje meer in de opvang terecht kan (12.5%, $X^2=9.14$, $df=1$, $p=0.0025$). Voltijds werkende moeders vinden ook minder dat er een goede balans werd gevonden (56.0%, $X^2=33.04$, $df=5$, $p<0.0001$), maar zij zouden het kindje liever minder in de opvang zien en meer zelf opvangen (56.8%, $X^2=48.22$, $df=5$, $p<0.0001$). Moeders van niet-Belgische afkomst geven dan weer minder aan dat ze het kindje zelf meer willen opvangen (21.6%, $X^2=16.85$, $df=1$, $p<0.0001$), waarschijnlijk omdat ze dit al meer doen. Dezelfde trend vinden we ook terug bij de moeders van kansarme gezinnen (18.4%, $X^2=6.00$, $df=1$, $p=0.0143$).

De samenhang tussen de keuze om minder te werken en de leeftijd van het kindje, zoals gevonden in 2009, komt nu wat betreft de moeders minder naar voren ($X^2=45.76$, $df=4$, $p=0.3336$). Echter, zoals voorheen gesteld was de vraagstelling bij de huidige afname lichtelijk anders aangezien er meerdere alternatieven mochten worden aangeduid.

4 Niet-gebruikers van kinderopvang

Voor ongeveer 43% van de niet-gebruikers van opvang is dit een bewuste keuze met het oog op het welzijn van het kindje (Tabel 106). 20.5% onderbrak het werk om het kindje op te vangen, en nog eens 33.2% was thuis omwille van werkloosheid, ouderschapsverlof, ziekte etc.. 14.6% is thuis omdat hij/ zij er voor gekozen heeft niet te werken. Ouders geven slechts zelden aan dat ze er voor kiezen om het kindje niet naar de opvang te sturen omwille van negatieve redenen (geen goede opvang aanwezig, geen vertrouwen, slechte ervaringen. Wel vindt 14.1% de opvang te duur en bij 9.1% zijn de uren van de opvang niet aangepast aan hun werkuren.

Wat betreft “overige redenen” die de ouders zelf spontaan konden oplijsten: Sommige ouders gaven aan zelfstandige te zijn en hun kinderen bij zich in de zaak te houden. Enkele moeders merkten op zelf onthaalouder te zijn. Ook gaven een aantal ouders aan dat hun kindje naar school kan. Blijkbaar

hebben deze ouders dan voor de rest geen opvang nodig. De overige spontaan aangehaalde redenen overlappen vaak (tenminste gedeeltelijk) met de reeds opgegeven redenen.

In vergelijking met 2009 zijn de verschillen beperkt. Tijdens deze enquête gaven iets minder ouders aan dat zij of hun partner thuis waren omdat men er voor koos van niet te gaan werken. Tenslotte dienen we ook nog op te merken dat de redenen van het niet-gebruik enkel bevraagd werden bij de respondenten van de postenquête. Het kan zijn dat de niet-gebruikers in deze groep verschillen van de niet-gebruikers die op de telefonische enquête antwoordden. In de toekomst zou het mogelijk een piste kunnen zijn van het niet-gebruik ook in de telefonische enquête te bevragen.

Tabel 106 Redenen voor het niet-gebruik van kinderopvang in 2009 (n=557) en 2013 (n=209) (in %, niet-gebruikers, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

	2009	2013	95% BI 2013	
Ik (of mijn partner) kiezen er bewust voor om zelf voor ons kindje te zorgen omdat we vinden dat dit beter is voor het kindje	48.0	43.0	34.4	51.6
Ik (of mijn partner) onderbrak het werk (tijdskrediet, verlof zonder wedde, ...) om het kindje op te vangen	21.6	20.5	14.5	26.5
Ons kindje heeft (te) veel aandacht/verzorging nodig die niemand anders dan de ouders kan bieden	5.3	2.6	0.4	4.7
Wij vonden geen (goede) opvang in de buurt	5.1	3.8	1.2	6.4
De opvang in de buurt is niet aangepast aan mijn/onze werkuren	5.9	9.2	4.6	13.7
Kinderopvang is te duur	16.5	14.1	8.9	19.3
We hebben geen vertrouwen in de opvangvoorzieningen	6.1	4.9	1.8	8.0
We hebben slechte ervaringen met opvang in het verleden	1.0	1.6	0.2	3.1
Het personeel van de kinderopvangvoorziening(en) s niet vertrouwd met onze cultuur of opvoedingsgewoonten	0.7	1.2	0.0	2.7
Ik (of mijn partner) ben thuis omwille van werkloosheid, ziekte, ouderschapsverlof, tijdskrediet, ...	39.7	33.2	25.3	41.1
Ik (of mijn partner) ben toch thuis omdat ik ervoor koos om niet te gaan werken**	23.6	14.6	9.0	20.1
We hebben meerdere kinderen en daarom heb ik (of mijn partner) het werk onderbroken	13.8	9.1	4.4	13.8
Mijn partner en ik zorgen om de beurt voor het kindje want we kunnen onze werkuren voldoende afstemmen	8.7	12.9	7.6	18.2

** : Verschil met 2009 sign. op 0.01 niveau

5 Besluit

In dit hoofdstuk onderzochten we de redenen voor het gebruik en niet-gebruik van kinderopvang. Hierbij aansluitend bespreken we eveneens de tevredenheid van de ouders met de balans tussen werk en gezin.

Onveranderd tegenover voorgaande onderzoeken is de belangrijkste reden waarom zowel moeders als vaders hun kinderen naar de opvang brengen. Ze doen dit omdat dit hen in staat stelt te gaan werken (89% van de moeders en 87% van de vaders). Het zal niet verrassen dat werklozen, huisvrouwen en studenten deze reden minder aanhalen, net als laaggeschoolde moeders, moeders van gezinnen in kansarmoede en niet-Belgische moeders. Deze laatste geven dan weer meer aan dat ze opvang wensen om werk te kunnen zoeken.

In tweede instantie halen ouders vooral de ontwikkeling van het kindje als reden aan (56% moeders en 49% vaders). Deze reden werd bij deze bevraging meer vermeld dan in 2009 (toen 46% en 42%) en wordt het vaakst gekozen door moeders die gebruik maken van groepsopvang (62%).

Zowel de vaders als de moeders geven nu ook meer aan dan in 2009 dat dat men opvang wil om af en toe eens tijd te hebben voor zichzelf.

Aangezien er nu meerdere antwoordmogelijkheden konden aangeduid worden, is het zeer opvallend dat er in vergelijking met 2009 minder vaders aangeven dat ze vinden dat er een goede balans is tussen werk en gezin, hoewel het hier nu toch nog steeds over 69% gaat (in 2009 was het 76%). Zowel de vaders als de moeders geven hierbij aan dat ze het kindje meer zelf zouden willen opvangen, maar het is duidelijk dat vooral moeders (47%) hiervoor vragende partij zijn (vaders: 23%).

Er treden ook verschillen tussen groepen, zo willen alleenstaande vaders, vaders van kansarme gezinnen, alleenstaande en kansarme moeders en moeders van niet-Belgische origine hun kindje liever iets meer naar de opvang zien gaan terwijl voltijds werkende moeders en de vaders van de jongste groep van kinderen juist meer zelf hun kindje willen opvangen.

Voorheen zagen we reeds dat een derde van de bevroagde ouders geen opvang gebruikt. In dit hoofdstuk werd naar de redenen gekeken voor deze keuze. Voor 43% van de niet-gebruikers is dit een bewuste keuze met het oog op het welzijn van het kindje. In 33% is één van de ouders thuis omwille van verscheidene redenen en 20% onderbrak het werk om het kindje te kunnen opvangen. In vergelijking met 2009 geven nu iets minder ouders aan (15% versus 24%) dat zij of hun partner er bewust voor gekozen hebben om niet te gaan werken.

Hoofdstuk 8

De keuze van de opvangvorm

1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we na waarom ouders voor een bepaalde opvangvorm opteren. Hiermee wordt beoogd de beeldvorming en de impliciete verwachtingen die ouders hebben t.a.v. de diverse opvangvormen aan het licht te brengen.

In de vragenlijst was een opsomming opgenomen van mogelijke redenen i.v.m. de volgende aspecten: de verzorging, de opvoedkundige aanpak, de dienstverlening en eerder 'toevallige' redenen. Er werd enerzijds gevraagd naar de redenen voor de effectieve opvangkeuze (die ook beïnvloed kan worden door andere factoren dan de principiële voorkeur) en anderzijds naar de redenen voor de principiële keuze. De redenen voor de effectieve opvangkeuze worden enkel beschouwd voor de meest gebruikte opvang.

Daarnaast werd ook gevraagd op welke plaats (dicht bij het huis, dicht bij het werk ...) men het liefst zijn kindje wil opgevangen zien.

Deze vragen kwamen enkel voor in de postenquête.

2 Redenen voor de keuze

2.1 Redenen voor de effectieve keuze

Uit Tabel 107 blijkt dat ouders zeer verscheidene redenen hebben om voor de meest gebruikte opvangvorm te kiezen. De belangrijkste redenen zijn de aanwezigheid van andere kinderen (65%), het vertrouwen dat men in de opvang heeft (60%) en de goede verzorging (61%). Bij de huidige enquête-afname gaven wel minder ouders als reden op dat de verzorging goed is bij de opvang van hun keuze. In 2009 gaf nog 71% van de ouders dit op als reden. Het is een algemene trend dat ouders in 2013 minder redenen aanduiden. De enige uitzondering hierop is de reden dat de uitrusting bij de meest gebruikte opvang goed is. Deze uitspraak werd bij de afname van 2013 door meer ouders bevestigd (45%) dan in 2009 (36%).

Andere belangrijke redenen zijn de stimulatie van de ontwikkeling van het kindje en het feit dat het kindje het plezant vindt. Verder wordt als praktische reden vooral de nabijheid bij huis aangehaald. Hierbij valt op dat ouders de afstand tot het eigen huis meer als een reden opgeven voor de keuze van opvang dan de afstand tot het werk. Tenslotte geven nu minder mensen aan dat ze een bepaald type opvang hebben gekozen omdat ze geen andere opvang vonden dan in 2009. Uit de commentaren van ouders blijkt dat het niet altijd noodzakelijk zo is dat er aanvankelijk geen keuze was. Soms valt de eerst gekozen optie weg, waardoor men heel snel een nieuwe oplossing dient te vinden en als dus door tijdsgebrek geen keuze meer heeft.

Tenslotte geeft een kwart van de mensen nog een andere reden op. Een aanzienlijk deel van deze redenen kunnen teruggebracht worden tot één van de eerder opgelijste redenen. Verder, ongeveer 9% van de mensen die een andere reden opgaven verwees naar de aanwezigheid van een broertje of

zusje voordien, zodat het huidige kindje nu voorrang heeft bij die opvangvoorziening. 6% gaf aan dat de opvangvoorziening werd aangeraden door een andere persoon die de ouders vertrouwen. Verder gaven een aantal personen aan dat ze de keuze gemaakt hebben voor een kinderdagverblijf omdat er daar meer sociale controle is en ook omdat het binnen de opvang kan opgelost worden indien er iemand wegvalt. Een aantal ouders die gekozen hebben voor een onthaalouder gaven aan dat deze keuze werd gemaakt op basis van de aanwezigheid van een huishoudelijke sfeer die minder aanwezig is bij groepsopvang.

Tabel 107 Redenen voor de keuze van de opvang in 2009 en 2013 (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

	2009 (n=2 135)	% (95% BI) 2013 (n=1 530)
Om opvoedkundige redenen		
De aanwezigheid van andere kinderen is belangrijk	63.0	64.6 (61.6-67.6)
De ontwikkeling van de kinderen wordt er gestimuleerd	49.0	51.7 (48.0-54.1)
Er is een goede uitrusting (speelgoed, knutselgerief,...)***	35.4	44.6 (41.5-47.6)
Mijn kindje vindt het er plezierig***	56.9	50.3 (47.2-53.4)
Men houdt er rekening met de eigenheid van het kindje	34.8	36.7 (33.9-39.7)
Men houdt er rekening met het thuismilieu van het kindje	22.8	20.7 (18.2-23.2)
Ik sta achter de opvoedkundige aanpak	32.1	31.8 (29.0-34.6)
Omwille van de dienstverlening		
De kostprijs is redelijk*	36.0	32.1 (29.2-35.0)
De verzorging is er goed***	71.4	61.1 (58.0-64.2)
Ik heb er veel vertrouwen in (de opvang is veilig, ...)	60.2	60.0 (56.9-63.1)
Ik word er geïnformeerd en actief betrokken	38.1	40.9 (37.9-44.0)
De soepelheid i.v.m. de opvanguren	37.4	35.8 (32.9-38.6)
Mijn kindje kan er terecht tijdens de vakantieperiodes*	36.6	33.2 (30.3-36.1)
De broertjes of zusjes kunnen er ook	24.7	23.3 (20.7-25.9)
Mijn kindje kan er blijven wanneer het ouder wordt***	17.6	12.5 (10.5-14.5)
Men biedt ook opvang voor zieke kinderen (aan huis) aan*	8.1	6.2 (4.7-7.6)
Om andere redenen		
Het was dicht bij huis***	58.9	51.2 (48.1-54.3)
Het was dicht bij het werk	15.5	13.4 (11.4-15.4)
Het was op weg naar het werk	17.3	17.5 (15.2-19.9)
Ik kende deze opvang goed***	30.6	25.3 (22.8-27.8)
Ik vond geen andere opvang***	16.7	11.4 (9.3-13.6)
Andere**	7.7	26.0 (23.2-28.7)

*:Verskil met 2009 sign. op 0.05 niveau; **: sign. op 0.01 niveau ; ***: sign. op 0.001 niveau

2.2 Redenen voor de keuze naargelang de opvangvorm

2.2.1 Overzicht van de redenen per opvangvorm

In Tabel 108 kan men dezelfde redenen terugvinden, maar dan opgedeeld naar de meest gebruikte opvangvorm. In deze paragraaf wordt ingegaan op de redenen van keuze voor de vijf meest voorkomende opvangvormen kinderdagverblijven (met IKG-bijdrage en met vrij te bepalen bijdrage), onthaalouders (met en zonder IKG-bijdrage) en de grootouders. In Tabel 108 valt ten eerste het atypische keuzepatroon op van die ouders wier kinderen door de grootouders worden opgevangen. Bij hen scoren vooral de dienstverleningsaspecten goed, en dan vooral de flexibiliteit van de opvang (ook beschikbaar in de vakantie, tijdens ziekte, andere kinderen kunnen ook terecht,...). De reden dat de kostprijs redelijk is wordt door deze ouders weinig aangehaald, maar dat is er waarschijnlijk aan gelegen dat de grootouders over het algemeen geen bijdragen aanrekenen en men dus mogelijk deze reden als irrelevant beschouwt. De opvoedkundige redenen die over het algemeen (over alle opvangvormen heen) vaak worden aangehaald (de aanwezigheid van andere kinderen, de stimulatie van de ontwikkeling, er is een goede uitrusting,...) blijken volgens de ouders minder van toepassing op de grootouders, met als uitzondering de reden dat het kindje het er plezierig vindt. Wel geven de respondenten betreffende de grootouders als opvang even vaak aan dat de verzorging goed is en dat er vertrouwen is.

Wat betreft de overige, formele opvangvormen zijn de redenen om voor deze opvangvormen te kiezen meer gelijkaardig. Wat betreft de kinderdagverblijven geven de respondenten meer aan dat de ontwikkeling van de kinderen gestimuleerd wordt en dat er een goede uitrusting is. Wel vinden minder ouders dat er rekening wordt gehouden met het thuismilieu. Het feit dat sommige kinderdagverblijven met een vrije bijdrage werken, vertaalt zich in de observatie dat minder ouders vinden dat de kostprijs van dit type opvang redelijk is. Globaal genomen zijn tussen de 30 en 40% van de ouders hier maar mee akkoord. Voor de kinderdagverblijven met vrije bijdrage daalt dit naar 18%.

Tenslotte, wat betreft de opvang voorzien door onthaalouders, verschillen de redenen die ouders aangeven die gebruik maken van een onthaalouder met vrije bijdrage van die van de gehele groep in die zin dat de ouders iets minder aangeven voor deze vorm te kiezen omwille van de aanwezigheid van andere kinderen en ook minder het gevoel hebben dat ze geïnformeerd en actief betrokken worden.

Tabel 108 Redenen voor de keuze van de opvang naargelang van de aard van de opvang (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, meerdere antwoorden mogelijk, enkel postenquête)

	Totaal	Onthaalouder		Kinderdagverblijf		Groot-oud.
	(n=1 530)	IKG (n=456)	vrije bijdr. (n=73)	IKG (n=500)	vrije bijdr. (n=241)	(n=193)
Om opvoedkundige redenen						
De aanwezigheid andere kinderen***	64.6	79.0	61.5	73.0	76.4	11.7
De ontwikkeling van de kinderen***	51.1	50.1	44.5	65.4	57.8	22.5
Er is een goede uitrusting***	44.6	37.7	30.5	56.3	55.7	28.1
Mijn kindje vindt het er plezierant**	50.3	51.3	45.2	43.9	50.2	64.5
Rekening met de eigenheid	36.8	38.8	42.0	35.6	39.8	37.0
Rekening met thuismilieu***	20.7	25.4	24.3	13.1	14.4	38.6
Ik sta achter opvoedkundige aanpak	31.8	36.5	40.2	29.4	32.5	29.7
Omwille van de dienstverlening						
De kostprijs is redelijk***	32.1	36.7	26.2	39.8	18.1	22.9
De verzorging is er goed	61.1	62.9	63.1	65.2	61.9	56.2
Ik heb er veel vertrouwen in	60.0	62.5	64.9	59.3	65.0	62.9
Geïnformeerd en actief betrokken***	40.9	46.1	25.5	45.7	42.6	26.5
De soepelheid i.v.m. de opvanguren**	35.8	35.4	43.3	31.4	36.5	48.3
Terecht tijdens de vakantieperiodes**	33.2	31.2	37.6	30.3	31.1	46.9
De broertjes /zusjes kunnen er ook***	23.3	19.7	20.7	20.3	17.3	38.9
Blijven wanneer het ouder wordt***	12.5	7.9	8.5	6.4	5.2	42.1
Ook opvang voor zieke kinderen***	6.2	1.7	13.8	1.3	1.0	29.7
Om andere redenen						
Het was dicht bij huis***	51.2	57.0	54.3	51.7	56.5	35.1
Het was dicht bij het werk**	13.4	14.0	12.1	18.9	14.1	4.3
Het was op weg naar het werk**	17.5	18.8	21.4	17.3	25.0	7.8
Ik kende deze opvang goed	25.3	25.5	32.7	23.4	24.7	30.4
Ik vond geen andere opvang**	11.4	10.0	11.9	12.1	18.8	5.6

Significantie van verschillen tussen opvangvormen: **: sign. op 0.01 niveau ; ***: sign. op 0.01 niveau

Noot: Voor de overzichtelijkheid van de tabel werden de kleine groepen weggelaten (informele opvang andere dan de grootouders, buitenschoolse opvang en andere opvang). De gedetailleerde tabel is terug te vinden in de bijlagen.

2.3 Principiële voorkeur

2.3.1 Principiële voorkeur

De redenen opgesomd in voorgaand punt, werden door de ouders opgegeven als redenen om tot hun huidige keuze van opvang te komen. Ouders vinden echter niet altijd de opvang van hun voorkeur en mogelijk zouden ze voor een andere opvang gekozen hebben indien er geen belemmeringen waren geweest betreffende prijs, beschikbaarheid, afstand.... Om de keuze voor de uiteindelijke opvang te kunnen vergelijken met de principiële keuze, werd bij de ouders ook navraag gedaan naar hun principiële keuze en naar de redenen voor deze principiële keuze.

Bij het opgeven van hun principiële keuze konden ouders slechts één opvangvorm aangeven. In 2009 was het nog mogelijk om meerdere opvangvormen aan te kruisen, en bijgevolg is een directe vergelijking niet mogelijk.

Wanneer de ouders vrij zouden kunnen kiezen, dan zouden ze het vaakst voor een kinderdagverblijf opteren (Tabel 109), gevolgd door de combinatie van opvang door de grootouders en een kinderdagverblijf. Op de derde plaats hebben de ouders een voorkeur om het kindje zelf op te vangen of door hun partner te laten opvangen. Deze optie wordt ongeveer evenveel verkozen als de opvang door een onthaalouder. Opvallend weinig ouders kiezen voor opvang enkel en alleen door de grootouders.

Tabel 109 Principiële voorkeur naargelang de opvangvorm (in %, n=1 486, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête, slechts één antwoord mogelijk)

	% (95% BI)	
Kinderdagverblijf	26.5	(23.7-29.4)
Onthaalouder	14.7	(12.7-16.7)
Grootouders	5.2	(3.8-6.6)
Combinatie: grootouders-kinderdagverblijf	18.2	(15.7-20.7)
Combinatie: grootouders-onthaalouders	12.4	(10.5-14.3)
Zelf of partner	15.4	(13.1-17.7)
Buitenschoolse opvang door school	2.7	(1.5-3.8)
Buitenschoolse opvang niet door school	1.0	(0.3-1.6)
Andere	3.9	(2.8-5.1)

2.3.2 Vergelijking principiële voorkeur en feitelijk gebruik

In welke mate stemt de principiële voorkeur overeen met de feitelijk gemaakte keuze?

Van de groep niet-schoolgaande gebruikers die een duidelijke voorkeur opgeeft voor één van de drie meest courante opvangvormen (ongeveer 44% (n=661) van de ouders die regelmatig of beperkt gebruik maken van kinderopvang) kan nagegaan worden hoeveel (kinderen van) ouders niet op hun plaats van voorkeur zitten. Uitgesplitst naar de drie belangrijkste opvangvormen geeft dit:

- Van de ouders die als principiële voorkeur uitsluitend een kinderdagverblijf aanduiden, doet 16.1% voor hun belangrijkste opvangvorm geen beroep op een kinderdagverblijf (maar wel vooral op een onthaalouder, 13.0 %, en minder op informele of andere opvang, 3.1%);
- Van de ouders die als principiële voorkeur uitsluitend een onthaalouder aanduiden, doet 15.2% voor hun belangrijkste opvangvorm geen beroep op een onthaalouder (maar wel op een kinderdagverblijf (12.5%) of in mindere mate op informele opvang (2.7%))
- Van de ouders die als principiële voorkeur uitsluitend de grootouders aanduiden, doet 24.4% voor de belangrijkste opvangvorm geen beroep op de grootouders, maar wel op een onthaalouder (13.0%) of een kinderdagverblijf (11.2%). Eventueel kunnen ze wel in combinatie met een andere opvangvorm een beroep doen op de grootouders.

Besluitend kan gesteld worden dat de meeste ouders in hun opvangvorm van voorkeur terechtgekomen zijn maar dat dit, voor een niet onaanzienlijke groep (15.2 tot 24.4% afhankelijk van de opvangvorm, zie boven), toch niet gelukt is. De grootste discrepantie is er bij diegenen met een voorkeur voor de grootouders. Deze bevinding kan gerelateerd worden aan de eerder gemaakte observatie dat ouders soms wel een beroep willen doen op grootouders voor opvang maar dat deze om diverse redenen (o.a. nog arbeidsactief, te veraf wonen) niet altijd beschikbaar zijn. Het aandeel ouders dat niet terecht kan in de opvangvorm van hun keuze is ongeveer gelijk voor de kinderdagverblijven en de onthaalouders.

2.4 Redenen voor de principiële voorkeur

Een aparte vraag peilde naar de redenen voor deze principiële voorkeur (Tabel 110). In tegenstelling tot 2009 vroegen we nu van een rangschikking te maken van “meest” naar “minst” belangrijk. Dit maakt dat de gegevens niet rechtstreeks vergeleken kunnen worden. In Tabel 110 wordt voor elk van de redenen aangegeven hoeveel procent van de ouders deze opgaven als belangrijkste reden, respectievelijk tweede en derde belangrijkste reden. Tenslotte wordt ook aangegeven bij hoeveel procent van de ouders een bepaalde reden in de top drie voorkomt, los van positie.

De opvoedkundige redenen zijn de meest gekozen reden en worden tevens het vaakst opgegeven als belangrijkste redenen. Hoewel de respondenten de kwaliteit van de verzorging veel minder kiezen als belangrijkste reden dan de opvoedkundige redenen, komt deze reden toch bijna evenveel in de top drie voor. Dit is het gevolg van het feit dat deze reden vaker als tweede of derde reden wordt gekozen. Ongeveer een derde van de ouders halen de redenen van de kostprijs, de soepelheid en het grotere vertrouwen aan in hun top drie. Het hebben van inspraak en de aanwezigheid van betrokkenheid lijkt minder een rol te spelen bij de principiële voorkeur voor een opvangvorm.

Tabel 110 Redenen voor de principiële voorkeur voor een opvangvorm, 3 belangrijkste redenen en % aanwezigheid in de top 3 (in %, n=1 446, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête)

	Belangrijkste reden	2 ^e belang. Reden	3 ^e belang. reden	% aanwezig In top 3
Om opvoedkundige redenen	41.2	21.6	14.6	74.1
Omwille van de kwaliteit van de verzorging	19.0	30.4	26.0	70.0
Omwille van de kostprijs	8.0	12.4	13.8	31.5
Omwille van de soepelheid i.v.m. opvanguren	8.9	13.9	14.6	34.5
Er is meer inspraak en actieve betrokkenheid	3.1	7.4	13.9	22.1
Ik heb meer vertrouwen, goede ervaringen...	10.8	11.7	14.7	34.5
Andere redenen	9.1	2.6	2.4	13.6

Tabel 111 geeft weer of er wat betreft de redenen voor de principiële voorkeur verschillen zijn naar gelang van de opvangvorm van voorkeur, en dit enkel bij de niet-schoolgaande groep. In de tabel wordt het percentage ouders aangegeven die de reden in kwestie in hun top drie hebben opgenomen om hun voorkeur te verantwoorden. Zoals blijkt zijn de verschillen aanzienlijk.

Wanneer de kinderdagverblijven vergeleken worden met de onthaalouders blijkt dat de kinderdagverblijven meer de principiële voorkeur genieten omwille van opvoedkundige redenen. Toch geeft ook wat betreft de onthaalouders 72% van de ouders aan deze te verkiezen omwille van opvoedkundige redenen. Wat betreft de overige redenen hebben de onthaalouders en de kinderdagverblijven een redelijk gelijkaardig profiel.

Opvallend is dat wat betreft de principiële voorkeur voor grootouders andere redenen een rol spelen dan bij voor formele opvang. Men verkiest ze opvallend minder vaak omwille van opvoedkundige redenen, maar veel vaker omwille van de soepelheid wat betreft de opvanguren en omwille van de inspraak en de actieve betrokkenheid. Bij de grootouders werd als andere reden trouwens in de opmerkingensectie regelmatig opgegeven dat men wenst dat er een band wordt opgebouwd tussen de grootouders en het kind (“goed voor grootouder-kind relatie”, “ik wil dat de grootouders actief betrokken worden. Ik wil geen 'verplichte' bezoeken op zondag.”, “blijf met goede contacten tussen kind en grootouders”,...). Wat betreft de combinatie van de opvang door de grootouders en de meer formele opvang worden dan wel weer meer opvoedkundige redenen aangehaald. In de commentareensectie merkte men dan vaak op dat op die manier de band met de grootouders kan groeien, terwijl de sociale relaties dan in de formele opvang aan bod komen (“kwaliteitstijd met oma en opa + sociale relaties in de crèche”, “niet elke dag grootouders, ervaring met andere kinderen”, “We vinden het belangrijk bij de opvoeding dat onze zoontjes al van vroege leeftijd in contact komen met andere kinderen. Daarom dat we bewust gekozen hebben voor gecombineerde opvang tussen onthaalouder en grootouders.”).

Wanneer de ouders er in principe voor zouden kiezen hun kindje zelf op te vangen, doen ze dat voornamelijk met het oog op de kwaliteit van de verzorging. Toch geven ze deze reden in vergelijking met de andere opvangvormen minder vaak op. Ook geven deze ouders meer dan gemiddeld de kostprijs en de mogelijkheid tot inspraak en betrokkenheid op als reden van hun principiële keuze. Ouders die hun kindje zelf opvangen geven tenslotte zeer vaak ook een andere reden op. Hierbij geven ze dan regelmatig aan dat ze meer tijd met het kindje willen doorbrengen (“Meer tijd voor kinderen ze worden al zo snel groot -> genieten van al hun stappen”, “Ik had graag wat meer voor mijn gezin ingestaan; een betere band met m'n kindjes hebben”, “Ik (we) zien ons kindje niet vaak, dus logisch dat ik mijn kind meer zou willen opvangen”). Ook merken ze op dat ze vinden dat de verantwoordelijkheid voor de opvoeding in de eerste plaats bij de ouders ligt en daarom zo veel mogelijk betrokken willen zijn bij dit proces (“ik ben verantwoordelijk voor mijn kindjes en kan hen als beste de nodige liefde, aandacht, verzorging en stimulatie tot ontwikkeling geven”, “Als ouder wil je je eigen kind zien opgroeien en actief deel uitmaken van het opvoedingsproces”, “Ik wil mijn kindje zelf zien opgroeien en vanalles bijleren”,...).

Tabel 111 Redenen voor de voorkeur naargelang de voorkeur voor een opvangvorm (in rij% betreffende aanwezigheid in de top 3 van belangrijkste redenen, niet-schoolgaande gebruikers, enkel postenquête, meerdere antwoorden waren mogelijk)

	Opvoedkundig	Kwaliteit verzorging	Kostprijs	Soepelheid uren	Inspraak, betrokkenheid	Vertrouwen, goede ervaringen
Kinderdagverblijf, (n= 372)	87.6	78.2	21.6	33.1	17.1	44.3
Onthaalouder, (n= 233)	72.4	72.0	24.6	29.1	26.8	45.4
Grootouders, (n= 52)	18.1	70.1	30.1	63.5	36.3	44.3
Gecombineerd: grootouders + KDV, (n= 253)	87.8	70.5	38.2	35.7	14.6	30.8
Gecombineerd: grootouders + OO (n= 189)	90.4	66.8	39.0	32.1	14.1	34.2
Liever zelf het kindje (meer) opvangen, (n= 193)	44.7	62.7	44.4	25.1	31.8	19.0
Andere regeling, (n= 40)	88.2	47.9	20.3	14.2	36.3	14.3
Totaal (n=1 446)	74.1	70.0	31.5	34.5	22.1	34.58

2.5 Voorkeur voor de plaats van opvang

66% van de regelmatige en beperkte gebruikers van opvang, zou bij voorkeur de opvang zo dicht mogelijk bij huis willen (Tabel 112). 16% van de opvanggebruikers heeft dan weer een voorkeur voor opvang gelegen op de weg van en naar het werk, terwijl 12% deze opvang het liefst van al thuis heeft. Een minderheid zou graag een opvang vinden in de buurt van het werk, of op een andere plaats.

Tabel 112 Voorkeur voor de plaats van de opvang (in %, n=1 476, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête)

	% (BI 95%)	
Thuis	12.1	(10.1-14.1)
Dicht bij huis	65.8	(62.9-68.7)
Op de weg van en naar het werk	16.1	(13.9-18.3)
In de buurt van het werk	4.1	(3.1-5.2)
Andere plaats	1.8	(1.1-2.6)

Van die ouders die het liefst opvang aan huis heeft, vindt 12% deze ook echt “aan huis”. Van de groep die graag opvang dicht bij huis wil, heeft 75% opvang gevonden binnen een straal van 4 km, hetzij formele hetzij informele opvang.

3 Besluit

In dit hoofdstuk werden de redenen onderzocht waarom ouders opteerden voor een bepaalde opvangvorm. Op deze manier trachtten we inzicht te verwerven in de beeldvorming en de impliciete verwachtingen die ouders hebben t.a.v. de diverse opvangvormen. Met dit doel voor ogen werd niet alleen de feitelijke opvangkeuze bevraagd maar ook de principiële voorkeur en de redenen van voorkeur voor beiden. Verder gingen we eveneens na op welke plaats men opvang verkiest.

Wat betreft de redenen die ouders kunnen hebben om voor een bepaalde opvangvorm te kiezen, werd een onderscheid gemaakt tussen opvoedkundige redenen, redenen die te maken hebben met de dienstverlening en andere redenen. De belangrijkste opvoedkundige redenen zijn de aanwezigheid van andere kinderen (65%), het feit dat het kindje het plezant vindt (50%) en de stimulering van de ontwikkeling van de kinderen (51%).

Wat betreft de dienstverlening kozen ouders vooral voor een opvang omdat de verzorging er goed was (61%) en omdat ze er vertrouwen in hadden (60%). Een belangrijke praktische reden is de nabijheid ten opzichte van thuis (51%).

Globaal gezien worden bijna alle redenen evenveel of minder gekozen dan in 2009, buiten de reden dat de uitrusting goed is in de gekozen opvangvoorziening (45% versus 36%). 11% gaf aan de opvang gekozen te hebben omdat ze geen andere keuze hadden, ook dit is minder dan in 2009.

Uit de vergelijking van de verschillende soorten van opvangvoorzieningen valt wederom de afwijkende status van de grootouders als opvangvorm op. Grootouders worden vooral gekozen omwille van dienstverleningsredenen en omdat het kindje het daar plezant vindt. Opvoedkundige aspecten staan minder op de voorgrond. Deze aspecten worden meer aangeduid door de ouders die voor een kinderdagverblijf gekozen hebben.

De gebruikers van kinderdagverblijven geven vaker aan dat de ontwikkeling van het kindje er gestimuleerd wordt en dat er een goede uitrusting is maar dat er minder rekening wordt gehouden met het thuismilieu. De onthaalouders met vrije bijdrage worden door de gebruikers minder gekozen omwille van de aanwezigheid van andere kinderen en hebben minder het gevoel van betrokken te worden.

Naast de redenen van de feitelijke keuze, bevroegen we ook welke opvangvorm men 'principieel' verkiest mochten redenen zoals beschikbaarheid en nabijheid geen rol spelen.

Het kinderdagverblijf wordt bij deze principiële keuze meer gekozen dan alle andere vormen van opvang (26.5%). In tweede instantie draagt een combinatie van de grootouders en een kinderdagverblijf (18.2%) de voorkeur weg. Een ongeveer gedeelde derde plaats gaat naar het zelf opvangen van het kindje door de ouders (15.4%) of naar de opvang door een onthaalouder (14.7%). 5% zou het kindje alleen door de grootouders opgevangen willen zien.

In een volgende paragraaf werd het feitelijke gebruik afgezet tegen de principiële voorkeur. Besluitend kan gesteld worden dat de meeste ouders terecht blijken te kunnen bij de opvang van hun voorkeur, maar bij ongeveer 12 tot 25% (afhankelijk van de opvangvorm) is dit toch niet het geval. De grootste discrepantie is te vinden bij de gezinnen die een voorkeur hebben om de kinderen bij de grootouders te laten opvangen. Deze bevinding kan waarschijnlijk gelinkt worden aan de dalende beschikbaarheid van de grootouders voor opvang sinds 2002, zoals eerder in dit rapport aan bod kwam, hoewel deze beschikbaarheid niet meer echt verder gedaald is sinds 2009, en het gebruik wel. Wanneer er dan

gepeild wordt naar de algemene redenen voor deze principiële voorkeur, dus ongeacht de opvangvorm, dan halen de respondenten vooral opvoedkundige redenen aan. Als tweede of derde belangrijkste reden komt dan de kwaliteit van de verzorging meer op de voorgrond te staan. Nog ongeveer een derde van de gezinnen haalt dan de kostprijs, de soepelheid en het grotere vertrouwen aan in hun top drie van belangrijkste redenen voor de principiële keuze.

Bij een vergelijking van deze redenen voor de principiële keuze over de verschillende opvangvormen heen, komt naar voren dat kinderdagverblijven meer de voorkeur genieten omwille van opvoedkundige redenen. Toch geeft ook nog 72% van de ouders die beroep doen op een onthaalouder een opvoedkundige reden op. Ook hier zijn de redenen die men aanhaalt bij de keuze van de grootouders als principiële opvang anders dan deze die men aanhaalt bij de keuze van een formele opvangvorm. Men verkiest de grootouders minder om opvoedkundige redenen en meer omwille van de soepelheid wat betreft de uren dat het kindje er terecht kan en omwille van de actieve betrokkenheid.

Wanneer ouders er de voorkeur aan geven om zelf hun kindje op te vangen doen ze dat voornamelijk omwille van kwaliteitsredenen. Toch spelen ook de kostprijs en de actieve betrokkenheid een belangrijke rol. Ten slotte geven de ouders vaak zelf aan dat ze gewoon meer tijd met hun kindje willen doorbrengen.

Wat betreft de plaats van de opvang wil, net zoals in 2009, de overgrote meerderheid van de ouders (66%) een opvang die dicht bij huis gelegen is, ongeveer 16% wil een opvang op weg van en naar het werk. 12% van de ouders zou het liefst opvang thuis hebben.

Hoofdstuk 9

De beoordeling van de kwaliteit van de formele opvang

1 Inleiding

In dit hoofdstuk onderzoeken we hoe gebruikers van kinderopvang de kwaliteit van de voorziening beoordelen. Het ging hier telkens om de meest gebruikte opvang. Deze beoordeling van de kwaliteit van de opvang werd enkel bevraagd bij de gebruikers van formele opvang (kinderdagverblijven, onthaalouders of buitenschoolse opvang), ouders die voor de meest gebruikte opvang beroep doen op de informele sector dienden deze beoordeling niet in te vullen.

De huidige vragenlijst werd zoveel als mogelijk gebaseerd op de vragenlijst van 2009, en dit omwille van redenen van vergelijkbaarheid. In 2009, en ook in 2013, werd aangesloten bij de opdeling van Donnabedian en Parasuraman (Parasuraman e.a., 1985) voor het meten van kwaliteit (voor de gebruiker) in drie aspecten: de outcome (de totale ervaren kwaliteit van de zorg, deskundigheid personeel ...), het proces (d.i. de vriendelijkheid en de motivatie van het personeel, de informatievoorziening ...) en de structuur (i.c. de betaalbaarheid, bereikbaarheid, openingstijden, beschikbaarheid plaatsen ...). Een andere inspiratiebron voor het onderzoek in 2009 was het ZiKo-instrument (Zelfevaluatie-Instrument voor welbevinden en betrokkenheid van Kinderen in de Opvang) ontwikkeld door een partnerschap tussen K&G en het Expertisecentrum Ervarengericht Onderwijs van de KULeuven (ECEGO, 2006). Tenslotte werden in 2009 en ook dit keer eveneens enkele vragen overgenomen uit het onderzoek van Ghysels (e.a., 2007).

Een studie van het National Centre for Social Research in het Verenigd Koninkrijk (Bryson e.a., 2006) onderzocht verschillende aspecten van de kinderopvang door middel van een bevraging van 8 000 ouders, waarbij men ook informatie verzamelde over onder andere de tevredenheid. In 2004 werden de participerende ouders bevraagd door middel van een interview met als doel een zicht te krijgen op het gebruik, de opvattingen en ervaringen met kinderopvang voor kinderen tot 14 jaar. Het ging om een herhaling van studies in 2001 en 1999 waardoor vergelijkingen in de tijd mogelijk werden. Belangrijke topics waren de kostprijs van kinderopvang, de barrières bij het gebruik van opvang en de tevredenheid van de ouders met de voorschoolse opvang. Een belangrijke vaststelling in deze studie was het duidelijk gestegen gebruik van kinderopvang t.o.v. 1999 en 2001. Toch bleef de informele opvang de belangrijkste plaats innemen en dit vooral omwille van het vertrouwen dat ouders er in hebben, het familiale karakter en de flexibiliteit. Het gebrek aan opvang op atypische opvanguren blijkt dan ook voor de ouders een van de belangrijkste knelpunten te zijn in de formele opvang. In deze studie werd ook vastgesteld dat er een discrepantie is tussen het beeld dat de publieke opinie van kinderopvang heeft (niet altijd zo goed) en de gerapporteerde tevredenheid van de eigenlijke gebruikers van opvang (in het algemeen tevreden).

Vandenbroeck (2004) maakt heel wat kritische opmerkingen over tevredenheidsonderzoek waarbij aan ouders gevraagd wordt de kinderopvang te evalueren of aan te geven of ze tevreden zijn. Omwille van het gebrek aan keuzemogelijkheden kunnen ouders impliciet hun kwaliteitsnorm verlagen bijvoorbeeld omdat ze al blij zijn dat ze kinderopvang vinden. Als men niet tevreden is kan men ook niet gemakkelijk veranderen van opvangvorm en rationaliseert men de gemaakte keuze. Ook in deze studie wordt aangenomen dat dit in een aantal gevallen wel zo zal zijn.

Toch dient dit bezwaar niet overschat te worden. In het vorig hoofdstuk werd vastgesteld dat slechts 11.4% van de ouders stelt dat de gebruikte opvang de enige was die ze vonden. Het is waarschijnlijk dat deze ouders kritischer zullen geweest zijn, aangezien deze groep dat in 2009 ook was (Hedebouw en Peetermans, 2009). Verder zal in de rest van dit hoofdstuk duidelijk worden dat ouders i.v.m. de beoordeling van de deelaspecten duidelijke nuances weten aan te brengen. Hoe dan ook wordt de beoordeling van de ouders voor aspecten zoals de pedagogische kwaliteit, de verzorgingskwaliteit of de 'structurele' kwaliteit (bijvoorbeeld de toegankelijkheid voor kansengroepen) als complementair beschouwd t.o.v. de meer geobjectiveerde kwaliteitsmetingen (en doelstellingen) die o.a. vanuit Kind en Gezin gebeuren. Voor andere aspecten van de kwaliteit (bijvoorbeeld de dienstverlening, de inspraak ...) is de gebruiker wel goed geplaatst om een oordeel te vellen.

Waar mogelijk wordt vergeleken met de situatie in 2009 (Hedebouw en Peetermans, 2009) en eventueel ook met het onderzoek uit 2000 (Vanpée e.a., 2000) zij het dat de vraagstelling in de beide onderzoeken niet helemaal gelijklopend was. Ook de leeftijdsgroepen van de schoolgaande kinderen zijn niet volledig vergelijkbaar wanneer het onderzoek uit 2009 vergeleken wordt met dat uit 2000 (zie verder). De leeftijdsgroepen zijn wel vergelijkbaar voor dit onderzoek en het onderzoek uit 2009.

2 Beoordeling van de kwaliteit van de formele opvang

2.1 Alle opvangvormen samen

Daar waar de enquête in 2009 nog peilde naar de globale beoordeling van de kwaliteit van de meest gebruikte opvang, legden we nu de focus enkel gelegd op de beoordeling van de verschillende deelaspecten van de opvang. Verder werd nu niet meer gevraagd om ook de kwaliteit van de opvang bij de grootouders en andere informele vormen van opvang te beoordelen. Zoals blijkt uit Tabel 113 zijn de aspecten die als het meest positief werden geëvalueerd door de gebruikers, wanneer de categorieën "goed" en "zeer goed" samen in overweging worden genomen: de omgang van de begeleidsters met de kinderen, de kindvriendelijkheid van de opvangruimte, de aanwezigheid van voldoende en aangepast speelgoed en de sfeer, allen opvoedkundige aspecten. Verder scoort wat betreft dienstverlening het opvanguur 's ochtends ook zeer goed.

De respondenten ervaren vooral de prijs als negatief. Slechts een minderheid van de gebruikers (24.8%) beoordeelt deze als zeer goed. Wanneer ook de ouders in overweging worden genomen die de prijs "eerder goed" vinden, dan wordt dit percentage opgetrokken naar 65.5%. Verder ervaart 76.4% van de respondenten van de postenquête de mogelijkheid tot opvang in de vakantieperiodes als "zeer goed" tot "eerder goed", wat laag is in vergelijking met de overige aspecten. Wat betreft dienstverleningsaspecten scoren de inspraakmogelijkheden van de ouders minder goed in vergelijking met de overige aspecten, zowel als de samenwerking met de school voor de schoolgaande kinderen.

In vergelijking met de resultaten van 2009 gaan bijna alle aspecten er op achteruit wat betreft de evaluatie van de gebruiker, waarbij er steeds opvallend minder zeer goede beoordelingen worden gegeven (alle verschillen significant op 0.0001 niveau). De enige uitzondering hierop vormt de beoordeling van de omgang van de begeleidsters, die de respondenten nu vaker als "zeer goed" omschrijven, doch het verschil is niet significant ($\chi^2=4.11$, $df=3$, $p=0.2492$). Een verklaring voor deze observatie kan er onder andere uit bestaan dat ouders in 2013 die als eerste opvanginstantie de grootouders inschakelen, de kwaliteit van de opvang niet meer diende te beoordelen terwijl ze dat in 2009 nog wel dienden te doen. In 2009 werden deze grootouders relatief gezien voor het merendeel

van de aspecten iets positiever beoordeeld dan de overige opvangvormen. Opgemerkt dient verder dat voor de vergelijkende analyses tussen 2009 en 2013 de categorieën “eerder slecht” en “zeer slecht” steeds werden samengenomen omwille van de beperkte mate waarin deze categorieën voorkwamen.

Tabel 113 Beoordeling van de kwaliteit van de opvang voor verschillende deelaspecten (in %, n=1 214-1 269¹, regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête, formele opvang)

	Ze er go ed	E er der go ed	S om s /s om s	E er der s le ch t	Ze er s le ch t
Kindvriendelijkheid van de opvangruimte	60.1	34.8	4.5	0.6	0.1
Voldoende speelgoed, aangepast aan de leeftijd, ...	64.4	31.3	3.9	0.5	0.0
De slaaprui mte	41.9	48.3	6.9	2.5	0.4
De hygiëne	51.8	39.1	8.0	0.9	0.1
De omgang van de begeleid(st)er(s) met de kinderen	65.2	28.9	5.0	0.8	0.0
De sfeer	64.7	29.2	5.3	0.8	0.0
Het rekening houden met de eigenheid van het kindje	47.0	41.9	9.4	1.5	0.2
Het rekening houden met het thuismilieu van het kindje	35.2	51.2	11.5	1.9	0.2
Het stimuleren van het spel	46.2	40.7	11.1	2.1	0.0
Het stimuleren van de zelfstandigheid van het kindje	53.9	38.1	7.2	0.8	0.0
De mogelijkheid tot opvang in vakantieperiodes	44.2	32.2	19.9	5.5	3.3
Het openingsuur 's morgens	63.9	28.4	4.8	2.6	0.4
Het sluitingsuur 's avonds	51.5	33.5	9.2	4.9	0.9
De prijs	24.8	42.7	17.8	11.3	3.5
De bereikbaarheid	54.0	34.9	7.2	3.2	0.7
De omgang met de ouders	54.3	36.7	7.4	1.5	0.1
Het geven van informatie door de begeleid(st)er(s)	53.8	30.3	13.3	2.0	0.7
De inspraakmogelijkheden van de ouders	37.4	44.4	15.6	2.3	0.3
Voor schoolgaande kinderen: de vlotte samenwerking met de school	36.0	38.3	18.0	2.3	5.3

¹ Het aantal gebruikers varieert licht voor een aantal items met als laagste aantal 1287 en als hoogste aantal 1344. Voor item 19 betreffende de vlotte samenwerking met de school gaat het bovendien enkel om de groep van schoolgaanden (n=330)

2.2 Naargelang de opvangvorm: niet-schoolgaande kinderen

Wanneer Tabel 114 betreffende de inschatting van de kwaliteit van de opvang per opvangvorm bekeken wordt, valt op dat de verschillen tussen de verschillende opvangvormen eerder beperkt zijn. Hierbij dient opgemerkt te worden dat om de analyses te kunnen doen de categorieën “eerder goed” en “zeer goed” en “eerder slecht” en “zeer slecht” dienden samen genomen te worden. De analyses werden per kwaliteitsitem apart gedaan.

Toch doen er zich een beperkt aantal opvallende verschillen voor. Ten eerste geven minder dan de helft van de gebruikers van kinderdagverblijven die werken met een vrije-bijdrage aan dat ze de prijs van deze opvangvorm “goed” tot “zeer goed” vinden. De IKG-kinderdagverblijven scoren veel beter, 73.9% van de ouders evalueerden de prijs als “goed” tot “zeer goed”. Hetzelfde verschil doet zich ook voor bij de onthaalouders, maar daar is het onderscheid minder uitgesproken.

Wat betreft opvoedkundige aspecten geven de ouders die gebruik maken van een onthaalouder als belangrijkste opvangvorm iets minder aan dat er voldoende aangepast speelgoed aanwezig is dan de gebruikers van kinderdagverblijven. Wat betreft de kindvriendelijkheid van de opvangruimte scoren de

onthaallouder met een IKG-bijdragesysteem iets minder goed dan de kinderdagverblijven met een IKG-systeem. Verder wordt het stimuleren van spel iets minder als “goed” of “zeer goed” bestempeld door die ouders die een onthaalouder met vrije-bijdrage als belangrijkste opvangvorm gebruiken.

Wat betreft dienstverlening scoren de onthaalouder met een vrije-bijdrage iets minder wat betreft het geven van informatie door de begeleiders. Het openingsuur 's ochtends is dan weer een sterk punt van de IKG-kinderdagverblijven.

Een vergelijking met 2009 op het niveau van de verschillende soorten van opvang is niet mogelijk, aangezien de opdeling tussen gesubsidieerden en zelfstandige opvangvormen niet meer gehanteerd wordt, waar dit in 2009 nog wel het geval was.

Tabel 114 Beoordeling van de kwaliteit van de opvang (som van “zeer goed” en “eerder goed”) per deelaspect door niet-schoolgaande gebruikers (in %, n=1 214-1 253¹, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)

	Onthaalouder		Kinderdagverblijf	
	IKG	Vrije bijdrage	IKG	Vrije bijdrage
Kindvriendelijkheid van de opvangruimte *	92.4	95.9	97.2	95.9
Voldoende speelgoed, aangepast aan de leeftijd, ...*	93.9	94.9	97.5	98.3
De slaapruijnte	93.7	88.5	98.8	90.2
De hygiëne	91.1	94.4	92.0	92.5
De omgang van de begeleid(st)er(s) met de kinderen	94.8	92.5	96.1	92.7
De sfeer	94.8	90.3	95.8	92.0
Het rekening houden met de eigenheid van het kindje	91.8	89.1	88.0	89.2
Het rekening houden met het thuismilieu van het kindje	89.7	86.8	84.9	86.4
Het stimuleren van het spel*	84.6	75.5	90.9	89.5
Het stimuleren van de zelfstandigheid van het kindje	92.3	89.8	94.5	90.1
De mogelijkheid tot opvang in vakantieperiodes	74.7	69.5	77.6	78.0
Het openingsuur 's morgens*	90.0	91.3	95.6	88.6
Het sluitingsuur 's avonds	81.5	82.7	86.5	87.1
De prijs ***	70.1	62.4	73.9	47.6
De bereikbaarheid	87.5	89.4	88.7	91.3
De omgang met de ouders	92.7	82.7	90.8	90.9
Het geven van informatie door de begeleid(st)er(s) *	89.5	78.1	84.6	80.9
De inspraakmogelijkheden van de ouders	86.7	76.3	81.5	79.3

1 Het aantal gebruikers varieert licht voor een aantal items met als laagste aantal 1 214 en als hoogste aantal 1253. Voor item 19 betreffende de vlotte samenwerking met de school gaat het bovendien enkel om de groep van schoolgaanden (n=259)

Significantie van verschillen tussen opvangvormen: *: sign. op 0.05 niveau ; ** sign. op 0.01 niveau ; ***: sign. op 0.001 niveau, overige: niet-significant

2.3 Naargelang de opvangvorm: schoolgaande kinderen

Naar analogie met het onderzoek van 2009 wordt ook hier gekeken naar de inschatting van de kwaliteit van de meest gebruikte opvang volgens die ouders wiens kinderen naar school gaan en die op regelmatige of beperkte basis gebruik maken van formele opvang (Tabel 115). Echter, omwille van de zeer beperkte grootte van de groep van ouders die aan deze voorwaarde voldoet en die tevens de vraag rond kwaliteit invulde (n=63), werden geen significantietoetsen uitgevoerd. De onderstaande tabel werd dan ook enkel ter informatie opgenomen.

Tabel 115 Beoordeling van de kwaliteit van de opvang (som van “zeer goed” en “goed”) per deelaspect door schoolgaande gebruikers (in %, n=47-63¹, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)

	Onthaal-ouders (n=15)	KDV (n=14)	Buiten- schoolse opvang school (n=14-21)	Buiten- schoolse opvang niet school (n=4-13*)
Kindvriendelijkheid van de opvangruimte *	100.0	95.9	78.6	100.0
Voldoende speelgoed, aangepast aan de leeftijd, ...*	100.0	100.0	64.2	100.0
De slaapruimte	95.6	91.4	54.7	43.8
De hygiëne	100.0	94.3	60.7	67.9
De omgang van de begeleid(st)er(s) met de kinderen	100.0	95.9	65.6	93.8
De sfeer	100.0	90.4	73.3	100.0
Het rekening houden met de eigenheid van het kindje	100.0	95.9	50.4	89.4
Het rekening houden met het thuismilieu van het kindje	95.6	76.2	60.9	88.7
Het stimuleren van het spel*	100.0	87.3	47.1	89.4
Het stimuleren van de zelfstandigheid van het kindje	100.0	90.4	63.5	100.0
De mogelijkheid tot opvang in vakantieperiodes	97.6	100.0	49.1	80.6
Het openingsuur 's morgens*	100.0	100.0	91.4	100.0
Het sluitingsuur 's avonds	85.2	100.0	86.0	88.0
De prijs ***	74.3	73.2	54.3	89.6
De bereikbaarheid	79.8	86.9	95.1	95.6
De omgang met de ouders	95.6	84.8	87.6	95.6
Het geven van informatie door de begeleid(st)er(s) *	91.1	74.1	50.9	74.8
De inspraakmogelijkheden van de ouders	100.0	87.3	37.9	81.8
De vlotte samenwerking met de school	100.0	100.0	74.9	81.5

1 Het aantal gebruikers varieert licht voor een aantal items met als laagste aantal 47 en als hoogste aantal 63.

* Bij aspect 4 betreffende de hygiëne vulden slechts 4 ouders die gebruik maken van buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school de vraag aan. Bij de overige aspecten vulden altijd minstens 12 ouders de vraag in.

3 Beoordeling van het welbevinden van het kind

Om ook enigszins i.v.m. de kwaliteitsbeoordeling het kindperspectief in beeld te brengen namen we, naar analogie met het onderzoek van Ghysels (e.a., 2007) ook enkele vragen i.v.m. het welbevinden van het kind op.

De vragen werden enkel gesteld met betrekking tot de meest gebruikte opvang en alleen in de postenquête. Ook hier vroegen we, in tegenstelling tot 2009, om enkel te antwoorden wanneer het een formele opvang betrof.

Zoals voorheen worden eerst de globale resultaten besproken en nadien de resultaten naargelang de meest gebruikte opvangvorm. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de schoolgaande en de niet-schoolgaande kinderen.

3.1 Globaal

Een eerste vraag betrof de mate waarin het kind zich (volgens de ouders) goed voelt in de meest gebruikte opvang bij de personen die het kindje verzorgen (Tabel 116). Het merendeel van de ouders antwoordt hier “zeer goed” (70.8%) tot “goed” (26.3%) op. Deze antwoorden verschillen significant van de antwoorden in 2009, waarbij er in 2009 iets meer werd aangegeven dat het kindje zich “zeer goed” voelde (75.1%) bij de personen die voor het kindje zorgden en iets minder vaak goed (22.3%, $\chi^2=12.15$, $df=3$, $p=0.0069$).

Voor de twee andere vragen, met name hoe het kindje zich voelt bij de andere kinderen in de opvang of bij het spelaanbod, is de score lager (respectievelijk 53.6% en 56.5% als “zeer goed” en 40.3% en 37.9% als “goed”), maar globaal gezien toch nog altijd goed. In 2009 waren er iets meer ouders die aangaven dat hun kinderen zich “zeer goed” voelden bij de andere kinderen in de opvang (55.9%) en iets minder ouders die aangaven dat het kind zich “goed voelde” (38.7%, $\chi^2=13.40$, $df=4$, $p=0.0076$). Wat betreft de laatste vraag zijn de verschillen met 2009 niet significant ($\chi^2=0.67$, $df=3$, $p=0.8803$).

Tabel 116 Mate waarin het kind zich goed voelt bij de personen die voor het kindje zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte formele opvang, enkel postenquête)

	Zeet goed		Goed		Soms goed, soms slecht		Eerder slecht		Zeet slecht	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Bij de personen die voor het kindje zorgen (n=1 348)	75.1	70.8	22.3	26.3	2.5	2.7	0.1	0.1	0.0	0.0
Bij de andere kinderen in de opvang (n=1 329)	55.9	53.6	38.7	40.3	5.2	5.9	0.1	0.1	0.0	0.1
Bij het spelaanbod/ de activiteiten (n=1 324)	56.7	56.6	37.9	37.9	5.2	5.3	0.2	0.3	0.0	0.0

3.2 Naargelang de opvangvorm: niet-schoolgaande kinderen

Uit Tabel 117 kan afgeleid worden dat de verschillen tussen de verschillende formele opvangvormen voor niet-schoolgaande kinderen redelijk beperkt zijn wat betreft het welbevinden van het kindje. Bij de onthaalouders die werken met een vrij bijdragesysteem geven de ouders iets minder aan dat het spelaanbod als “zeer goed” geëvalueerd wordt (45.0%), maar gezien de beperkte grootte van deze groep kan dit ook aan toeval gelegen hebben (BI: 34.7-45.6).

Tabel 117 Mate waarin niet-schoolgaande kinderen zich goed voelen bij de personen die ervoor zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod naar opvangvorm (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)

	Ze er goed	Goed	Soms goed, soms slecht	Eerder slecht	Ze er slecht
Bij de personen die voor het kindje zorgen					
OO, IKG , n=437	71.3	26.7	2.4	0.3	0.0
OO, vrije bijdrage, n=69	76.3	20.0	2.7	0.0	0.0
KDV, IKG , n=473	71.6	25.5	3.0	0.0	0.0
KDV, vrije bijdrage, n=229	73.6	24.7	1.7	0.0	0.0
Bij de andere kinderen in de opvang					
OO, IKG , n=431	55.2	38.7	6.2	0.0	0.0
OO, vrije bijdrage, n=68	55.0	35.1	10.0	0.0	0.0
KDV, IKG , n=471	54.8	39.0	5.8	0.1	0.3
KDV, vrije bijdrage, n=227	54.8	39.9	5.3	0.0	0.0
Bij het spelaanbod of de activiteiten met de kinderen					
OO, IKG , n=427	53.9	40.2	5.4	0.6	0.0
OO, vrije bijdrage, n=69	45.0	51.0	4.0	0.0	0.0
KDV, IKG , n=468	59.6	36.3	3.9	0.2	0.0
KDV, vrije bijdrage, n=225	59.0	35.4	5.1	0.5	0.0

3.3 Naargelang de opvangvorm: schoolgaande kinderen

Voor de groep van schoolgaande kinderen werd binnen dit kader eveneens de opsplitsing gemaakt naar opvangvormen. Gezien de kleine aantallen in Tabel 118 kunnen er geen significantietoetsen uitgevoerd worden en eventuele verschillen moeten met de grootste voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. De hier gepresenteerde gegevens zijn dan ook louter informatief.

Figuu 118 Mate waarin schoolgaande kinderen zich goed voelen bij de personen die ervoor zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod naar opvangvorm (in %, regelmatige en beperkte gebruikers, meest gebruikte opvang, enkel postenquête)

	Ze er goed	Goed	Soms goed, soms slecht	Eerder slecht	Ze er slecht
Bij de personen die voor het kindje zorgen					
Onthaalouder, n=15	88.7	11.3	0.0	0.0	0.0
Kinderdagverblijf, n=13	70.6	29.4	0.0	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang georganiseerd door school, n=21	25.7	61.2	13.2	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door school, n=13	48.9	51.2	0.0	0.0	0.0
Bij de andere kinderen in de opvang					
Onthaalouder, n=15	58.8	41.2	0.0	0.0	0.0
Kinderdagverblijf, n=14	31.9	68.1	0.0	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang georganiseerd door school, n=21	34.5	52.4	13.2	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door school, n=13	42.9	48.5	8.6	0.0	0.0
Bij het spelaanbod of de activiteiten met de kinderen					
Onthaalouder, n=15	58.8	41.2	0.0	0.0	0.0
Kinderdagverblijf, n=13	59.9	32.0	8.1	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang georganiseerd door school, n=21	32.0	39.8	28.2	0.0	0.0
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door school, n=13	45.7	54.3	0.0	0.0	0.0

4 Besluit

Dit laatste hoofdstuk handelt over hoe de ouders de kwaliteit van de meest gebruikte opvang beoordelen. Hierbij is het belangrijk deze beoordeling van de ouders te zien als aanvulling op de meer geobjectiveerde kwaliteitsmetingen die onder andere door Kind en Gezin gebeuren.

Daar waar in 2009 nog werd gepeild naar de globale beoordeling van de kwaliteit van de meest gebruikte opvang, werd nu enkel de focus gelegd op de beoordeling van de verschillende deelaspecten van de opvang. Verder werd nu niet meer gevraagd om ook de kwaliteit van de opvang bij de grootouders te beoordelen.

De gebruikers evalueerden de volgende aspecten als meest positief: de omgang van de begeleiders met de kinderen, de kindvriendelijkheid van de opvangruimte, de aanwezigheid van voldoende en aangepast speelgoed en de sfeer. Dit zijn allen opvoedkundige aspecten. Verder scoort wat betreft de dienstverlening het openingsuur 's ochtends ook zeer goed. De prijs wordt door slechts een minderheid van de gebruikers (24.8%) als zeer goed beoordeeld. Relatief gezien wordt ook de opvang in vakantieperiodes minder positief beoordeeld.

In vergelijking met de resultaten van 2009 worden bijna alle aspecten minder (uitgesproken) positief beoordeeld door de gebruikers. Een verklaring voor deze observatie kan er onder andere uit bestaan dat in de huidige bevraging de ouders die als eerste opvanginstantie de grootouders inschakelen, de kwaliteit van de opvang niet meer dienden te beoordelen terwijl ze dat in 2009 nog wel dienden te doen. In 2009 werden deze grootouders relatief gezien voor het merendeel van de aspecten iets positiever beoordeeld dan de overige opvangvormen.

De beoordelingen van de kwaliteit werden ook voor de verschillende opvangvormen apart bekeken en dit zowel voor de schoolgaande als voor de niet-schoolgaande kinderen. Echter de groep van schoolgaande kinderen voor wie deze informatie voorhanden was, was zo beperkt dat er niet echt zinvolle vergelijkingen konden getrokken worden tussen de verschillende opvangvormen die door deze groep gebruikt worden.

Uit de vergelijking van de beoordelingen van de opvangvormen voor niet-schoolgaande kinderen bleek dat de verschillen tussen de opvangvormen eerder beperkt maar toch aanwezig zijn. Zo geven bijvoorbeeld minder dan de helft van de gebruikers van kinderdagverblijven die werken met een vrije dagprijs aan dat ze de prijs van deze opvangvorm "goed" tot "zeer goed" vinden. De IKG-kinderdagverblijven scoren veel beter, 73.9% van de ouders evalueerden de prijs als "goed" tot "zeer goed". Wat betreft de onthaalouders is dit verschil minder uitgesproken. Qua opvoedkundige aspecten geven de ouders die beroep doen op een onthaalouder als belangrijkste opvangvorm iets minder aan dat er voldoende aangepast speelgoed aanwezig is dan de gebruikers van kinderdagverblijven. Het openingsuur 's ochtends is dan weer een sterk punt van de IKG-kinderdagverblijven.

Ook wat betreft het welbevinden van het kind zijn de verschillen tussen de verschillende opvangvormen zeer beperkt. Het merendeel van de bevraagde ouders (71%) geeft aan dat het kindje zich "zeer goed" voelt bij de personen die voor het kindje zorgen. Nog eens iets meer dan de helft van de ouders geeft aan dat het kindje zich "zeer goed" voelt bij de andere kinderen in de opvang (54%) en bij het activiteitenaanbod (57%). In 2009 waren er iets meer ouders die aangaven dat hun kindje zich "zeer goed" voelde bij de zorgpersonen en bij de andere kinderen.

Hoofdstuk 10

Algemeen besluit

Het onderzoek naar het gebruik van kinderopvang is uitgevoerd door het HIVA in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, en in samenwerking met Kind en Gezin. Het had als doel het opvanggebruik van de kinderen onder de 3 jaar woonachtig in het Vlaamse Gewest in kaart te brengen.

In het eerste hoofdstuk werd het aanbod wat betreft de formele opvang in het Vlaams Gewest besproken waarna vervolgens de onderzoeksmethode aan bod kwam.

In een tweede hoofdstuk werd dan op de kenmerken van de doelgroep gefocust en op de representativiteit van de respondenten voor de gehele onderzoekspopulatie. Hoofdstuk drie handelde over de intensiteit en de frequentie van het opvanggebruik. Hierbij kwamen ook de verschillen in opvanggebruik aan bod bij verschillende geografische en sociologische groepen.

Hoofdstuk vier gaf dan meer inzicht in het soort van opvangvormen dat gebruikt wordt, het verschil in gebruik tussen verschillende types van opvang en de verschillen tussen verschillende groepen van gebruikers. Hoofdstuk vijf bracht dan de atypische en occasionele opvang in beeld en hoofdstuk zes de mogelijke veranderingen in het gebruik als gevolg van ziekte.

Hoofdstuk zeven, acht en negen handelen dan over de meer subjectieve aspecten van het opvanggebruik namelijk over de redenen voor het opvanggebruik of juist het niet-gebruik, de redenen voor de keuze voor een specifieke opvangvorm en de principiële keuze en tenslotte de beoordeling van de ouders betreffende verschillende aspecten van kwaliteit van de opvang.

In wat volgt gaan we in op de bevindingen en besluiten uit de resultaten gepresenteerd in deze respectievelijke hoofdstukken.

1 Het formele aanbod in het Vlaams Gewest, de probleemstelling en de onderzoeksmethode

Het aanbod van formele opvang is sinds februari 2009 verder toegenomen, en deze groei is in februari 2013 sterker dan de aangroei van het aantal kinderen tussen 0 en 3 jaar in diezelfde periode. De globale groei van het aantal formele opvangplaatsen verbergt wel provinciale verschillen, waarbij de provincies Antwerpen en Limburg de sterkste groei realiseren. Ondanks deze groei is het aanbod in deze beide provincies, in termen van aantal plaatsen per kind, toch nog het kleinst. Verder wordt deze groei voornamelijk gerealiseerd binnen de kinderdagverblijven en minder binnen de groep van onthaalouders, en is opvallend groot wat betreft de zelfstandige kinderdagverblijven. Dit kan wellicht gerelateerd worden aan een belangrijke wijziging in de regelgeving tussen 2009 en 2013, met name de introductie van het inkomensgerelateerd (IKG) systeem voor zelfstandige opvangvoorzieningen. Hierdoor hebben zelfstandige voorzieningen de mogelijkheid om de financiële bijdrage voor gezinnen wiens kinderen door hen opgevangen worden ook afhankelijk te maken van het inkomen van deze gezinnen.

Het was een expliciet doel van dit onderzoek om zo veel als mogelijk aan te sluiten bij voorgaande onderzoeken, zodat vergelijkingen met de resultaten van de onderzoeken uit 2000, 2004 en 2009 mogelijk werden (Hedebouw en Peetermans, 2009; Kind en Gezin, 2004; Vanpée et al., 2000). Toch zijn er uiteindelijk een aantal onvermijdelijke verschillen opgetreden wat betreft de populatie (het onderzoek beperkte zich tot zes taalgroepen), de terminologie (het onderscheid tussen zelfstandige en gesubsidieerde voorzieningen werd niet meer in de vragenlijst gehanteerd en vervangen door het onderscheid tussen voorzieningen zonder en met IKG-bijdragesysteem), en werkwijze (het marketingsonderzoekbureau Ipsos voerde nu de telefonische en face-to-face interviews uit). Deze veranderingen hebben het onderzoek mogelijks beïnvloed. Echter in Hoofdstuk één wordt duidelijk gemaakt dat de uiteindelijk bekomen responsgroep nog steeds zeer representatief is voor de populatie van gezinnen met een kindje tussen 3 maanden en 3 jaren, en aldus zijn vergelijkingen over de onderzoeken heen nog steeds verantwoord.

Evenals in de voorgaande onderzoeken werd een gestratificeerde steekproef (naar provincie en leeftijdsgroep) van een 6000-tal kinderen geboren tussen 2 februari 2010 en 1 november 2012 getrokken uit het Mirage-bestand van Kind en Gezin. De afname verschilde bij verschillende taalgroepen: Nederlands- Frans- en Engelstaligen ontvingen een uitnodiging tot deelname per post en kregen de mogelijkheid om de vragenlijst online dan wel schriftelijk in te vullen. Bij non-respons werden ze telefonisch gecontacteerd teneinde een verkorte versie van de vragenlijst af te nemen. Bij de Turks-, Berbers- en Arabischsprekenden werd een face-to-face-enquête afgenomen. Globaal was er een respons van 54.4% (3 469 ingevulde enquêtes). Deze respons ligt lager dan in het onderzoek van 2009, maar is nog steeds voldoende hoog om representatieve uitspraken te kunnen doen voor het Vlaamse Gewest. Net zoals in de vorige onderzoeken werd via wegingen de oorspronkelijke proportionaliteit van de deelgroepen in de populatie hersteld.

2 De kenmerken van de ouders

Een steeds terugkerende observatie in alle onderzoeken die tot nu toe zijn gebeurd, is dat de overgrote meerderheid van de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar (93.4%) bij beide ouders woont. Ongeveer 5% van de kinderen woont bij zijn/haar alleenstaande moeder, de rest van de familiesituaties komt veel minder voor. Verder verblijft 4.2% van de kinderen regelmatig in meer dan één gezin.

Bij 59.4% van de ondervraagde gezinnen is er minstens 1 grootouder beschikbaar om de kinderen op te vangen. Dit is een lichte afname ten opzichte van 2009 en wat betreft de grootmoeder langs moederszijde is deze afname ook significant. Het nog arbeidsactief zijn is de belangrijkste reden waarom de grootouders in sommige gevallen onbeschikbaar zijn. In vergelijking met enkele jaren geleden is vooral de groep arbeidsactieve grootmoeders sterk toegenomen en deze overtreft nu zelfs deze van de grootvaders van de kinderen in de bevraagde populatie, hoewel dit in de totale populatie van 55-65 jarigen nog niet het geval is (Steunpunt Werk en Sociale Economie). Dit verschil tussen de enquêtegegevens en de populatiegegevens is mogelijks gelegen aan het feit dat een behoorlijk aantal grootmoeders van deze jonge kinderen (3 maanden - 3 jaar) zelf nog jonger zijn dan 55 jaar. Voor de groep met een moeder van niet-Belgische afkomst is het veraf wonen ook een belangrijke reden van onbeschikbaarheid van de grootouders voor opvang.

Wat betreft het opleidingsniveau van de ouders werd vastgesteld dat de helft van de moeders (met een kind van 3 maanden tot 3 jaar) een diploma hoger onderwijs kan voorleggen. In 2000 was dit nog

ongeveer een derde. Verder zijn de meeste moeders tewerkgesteld als bediende (59.9%). Ook veel vaders zijn tewerkgesteld als bediende (42.0%), maar het overwicht is minder groot en er zijn ook meer arbeiders (35.9%) en zelfstandigen (14.1%) in deze groep.

Van de moeders werkt 64% hetzij voltijds hetzij deeltijds. Dit is opvallend minder dan in 2009 (70.7%) en komt meer in de buurt van het percentage tewerkgestellten in 2004 (61.1%). Zowel het voltijds als het deeltijds werken is daarbij afgenomen in vergelijking met 2009 ten voordele van het aandeel moeders dat tijdelijk de loopbaan onderbroken heeft (zwangers- en ouderschapsverlof, loopbaanonderbreking, tijdskrediet,...). De vaders werken voor het merendeel voltijds (86.7%). Er zijn nu wel iets minder deeltijds werkende vaders dan in 2009 (3.1% versus 4.7%). In totaal wonen 70.4% van de kinderen in een gezin waar beide ouders werken (al dan niet in onderbreking).

Het werkregime van beide ouders lijkt naar elkaar toe te groeien. Moeders werken nu gemiddeld 37.4 uren per week (t.o.v. 31.3 uren in 2009) en de vaders gemiddeld 38.6 uren werken (versus 40.3 uren in 2009). Het merendeel van de vaders en de moeders werkt nog steeds enkel overdag (71.1% en 74.9%), waarbij een niet onaanzienlijk deel geconfronteerd wordt met onverwachte overuren (11.0% en 18.9%).

De mediaan van het maandelijks beschikbaar gezinsinkomen, zoals gedefinieerd in de EU-SILC-enquêtes situeert zich in onze groep respondenten in de categorie 2 700 tot 3 200 euro. Bij deze EU-SILC enquête zelf lag de mediaan op 2 980 euro voor een tweeverdienersgezin. Dit is dus een zeer vergelijkbaar resultaat.

Wanneer gekeken wordt naar kansarmoede aan de hand van de Mirage-gegevens, blijkt dat 10.3% van de gezinnen met een kind tussen 3 maanden en 3 jaren in kansarmoede leeft. Dit percentage ligt hoger in Antwerpen en lager in Vlaams-Brabant. Ten opzichte van 2009 is het aandeel van kansarme gezinnen gestegen (toen 7.0%). De kansarme groep bleek lichtjes ondervertegenwoordigd te zijn in onze enquête.

Gemiddeld zijn er in het Vlaams Gewest 23.6% gezinnen waarvan de moeder niet van Belgische afkomst is. Over het algemeen is de groep van gezinnen van met een moeder van niet-Belgische origine goed vertegenwoordigd in de responsgroep, behalve in Oost-Vlaanderen waar er een lichte ondervertegenwoordiging was.

3 Het gebruik van formele en/of informele kinderopvang

In 2013 maakt bijna 70% van de kinderen tussen 3 maanden en 3 jaar gebruik van formele en/of informele kinderopvang, wat ten opzichte van 2009 niet significant gewijzigd is. 64.4% maakt in 2013 regelmatig gebruik van kinderopvang (63.2% in 2009), 5.3% maakt beperkt gebruik van opvang (5.8% in 2009) en 30% maakt geen gebruik van opvang.

Ook wat betreft de gemiddelde opvangduur (31.3 uur bij regelmatig gebruik, 30.1 uur bij de groep van regelmatige en beperkte gebruikers) zijn de verschillen met 2009 klein. Bij die ouders die opvang gebruiken komt deeltijdse opvang bijna dubbel zoveel voor als voltijdse opvang (68% versus 32%), al is het gebruik van voltijdse opvang wel gestegen in vergelijking met 2009. Echter, als men deeltijds wordt opgevangen is dit voornamelijk gedurende volle dagen.

Net zoals bij voorgaande onderzoeken werd er ook nu een verband gevonden tussen de werksituatie van de moeder en het opvanggebruik. Werkende moeders maken in hogere mate regelmatig gebruik

van kinderopvang dan de niet-werkende moeders. Het aandeel van werkende moeders dat gebruik maakt van opvang is ook gestaag gestegen tussen 2004 en 2013 (van 78.7% in 2002 naar 84.3% in 2013). Ook bij werkende vaders ligt het gebruik hoger dan bij niet-werkende vaders (al dan niet tijdelijk).

Sinds 2004 verkleinde de kloof tussen het regelmatig gebruik van opvang bij samenwonenden/ gehuwden en het regelmatig gebruik van opvang bij alleenstaanden, en in het huidig onderzoek is deze kloof dan ook verdwenen. Het blijft wel zo dat bij alleenstaanden die regelmatig opvang gebruiken de kinderen meer voltijds worden opgevangen (39.6%) dan bij gehuwden of samenwonenden (31.3%).

In vergelijking met voorgaande onderzoeken is het regelmatig gebruik bij kansarme kinderen nauwelijks gewijzigd en dit gebruik ligt nog steeds aanzienlijk onder het gebruikspercentage van niet-kansarme groep (23% versus 68%). Ook het schoolbezoek bij kinderen onder de drie jaar is opvallend lager bij de kansarme groep (9% versus 20%). Deze trends gaan ook in mindere mate op voor de gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst. De verschillen kunnen niet volledig verklaard worden door verschillen in werkstatus tussen de niet-kansarme groep respectievelijk de groep met een moeder van Belgische origine en de kansarme groep respectievelijk de groep met een moeder van niet-Belgische origine.

Net als in 2009 bleek ook uit het huidig onderzoek dat niet in alle provincies de gezinnen in even grote mate gebruik maken van regelmatige opvang. In de provincies West- en Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant wordt het meest gebruik gemaakt van opvang, in Antwerpen en Limburg het minste. Deze provinciale verschillen lagen in de lijn van de provinciale verschillen in werkzaamheidsgraad van de moeder en het aanbod van formele opvang in termen van aantal opvangplaatsen per 100 kinderen. Mogelijk zijn er nog andere factoren die samenhangen met de provinciale verschillen in regelmatig opvanggebruik, maar dat is niet het geval voor de gezinssituatie of de beschikbaarheid van de grootouders.

Globaal gezien gaan bijna alle kinderen ouder dan 2.5 jaar naar school (93%): 62% gaat voltijds en 31% gaat deeltijds naar school. Sinds 2002 is de schoolparticipatie consequent gestegen, en ook nu is de stijging ten aanzien van 2009 (nipt) significant. Ouders sturen hun kindje voornamelijk naar school omdat het er klaar voor is en het kindje beter af is op school. Toch spelen ook praktische argumenten een rol zoals de bereikbaarheid van de school en de aanwezigheid van broertjes en zusjes. Over het algemeen zijn de door ouders aangehaalde redenen nog steeds dezelfde redenen als vier jaar geleden. Negatieve redenen (op aandringen van de opvang of omwille van de ontevredenheid over de opvang) gaven slechts in een beperkt aantal gevallen (mede) de doorslag.

Een beperkte groep van respondenten gaf aan dat hun kindje nog niet naar school gaat. Zij gaven als voornaamste reden op dat ze wachten op het volgende instapmoment (na de krokusvakantie), dat niet lang na de bevraging viel.

Ongeveer de helft van de kinderen (54.3%) die een volledige week naar school gaan, worden daarnaast ook nog eens regelmatig opgevangen. Dit percentage ligt hoger dan bij de kinderen die slechts een gedeelte van de week naar school gaan (34.7%). Bij de gezinnen met een schoolgaand kindje wordt de opvang tijdens de schoolvakanties meestal door de ouders zelf opgenomen of, in iets mindere mate, waargenomen door de grootouders.

Ten slotte, constateren we dat het gebruik van opvang bij kinderen jonger dan drie maanden in voorgaande onderzoeken in 2002, 2004 en 2009 steeds beperkt was, en ook nu wordt door 5.7% van

de gezinnen een opvang ingeschakeld bij de jongste groep. Het merendeel van de kinderen gaat naar de opvang na acht, negen of tien weken.

4 De gebruikte opvangvorm

Uit onze enquête blijkt dat ongeveer de helft van de ouders beroep doet op een kinderdagverblijf (46%), wat een stijging is van ongeveer 10% ten opzichte van 2009. 70% van de ouders die in eerste instantie van een kinderdagverblijf gebruik maken, geven aan dat deze werkt met een IKG-systeem. Gemiddeld verblijven de kinderen 30.6 uur per week in de kinderdagverblijven.

Op de tweede plaats treffen we de onthaalouders aan. Op hen wordt een beroep gedaan door ongeveer een derde van de ouders, wat een daling inhoudt ten opzichte van 2009. 83% van de ouders die beroep doen op een onthaalouder als eerste opvanginstantie geeft aan dat deze werkt met een IKG-bijdragesysteem. Gemiddeld spenderen de kinderen 27.6 uur per week bij deze onthaalouders.

16% van de ouders vertrouwt hun kinderen in de eerste plaats aan de grootouders toe en deze staan aldus op positie drie van meest gebruikte opvangvormen. Sinds 2002 is er een duidelijk dalende trend merkbaar wat betreft het inschakelen van de grootouders als belangrijkste opvangvorm. De kleinkinderen die door hen worden opgevangen spenderen ook minder tijd bij deze grootouders dan de andere kinderen bij de formele vormen van opvang, gemiddeld genomen 26.6 uur. De ouders die in eerste instantie op de grootouders rekenen voor opvang, vertrouwen hun kinderen gemiddeld 1.6 uur in het weekend aan hen toe. Bij de gebruikers van de formele opvang komt weekendopvang bijna niet voor.

Tenslotte maakte 5% van de bevroegde gezinnen gebruik van buitenschoolse opvang (al dan niet in de school) voor hun kindje, en deze kinderen spendeerden gemiddeld genomen ongeveer 6.5 uur per week in deze buitenschoolse opvang, maar nooit in het weekend.

Deze trends wat betreft het opvanggebruik vertalen zich in een dalende opvang in het gezinsmilieu (van 74% in 2002 naar 60% in 2009 tot 48% nu). De opvang in het thuismilieu van het kind is nog beperkter en komt voor als belangrijkste opvangvorm bij 2% van de regelmatige gebruikers. Daarmee wordt de dalende trend sinds 2002 verder gezet.

70% van de gezinnen heeft opvang (formele of informele) gevonden binnen een straal van vier kilometer. Drie procent van de gezinnen moet echter toch verder gaan dan 20 km. Vooral wanneer de grootouders in eerste instantie in de opvang voorzien, lijken ouders bereid om iets grotere afstanden af te leggen.

Wat betreft het gebruik van informele opvang zijn de Limburgse gezinnen koploper (25.5%) terwijl Vlaams-Brabant de achterhoede vormt (10.5%). De gezinnen in Vlaams Brabant maken dan weer meer gebruik van formele opvang met een vrij bijdragesysteem (25 versus 20%).

De gezinnen met de laagste inkomens maken bijna uitsluitend (rond de 90%) gebruik maken van opvang met een IKG-bijdragesysteem. Ter vergelijking bij de midden en hogere inkomenscategorieën schommelt dit gebruik rond de 60%. Het gebruik van opvang met een vrije bijdragesysteem bedraagt bij deze midden – en hogere inkomensklassen 25%. De samenhang tussen het inkomen en het gebruik van een opvang met IKG-bijdrage kan de achterliggende oorzaak zijn van het feit dat gezinnen waar de vader geen diploma, of ten hoogste een diploma lager onderwijs heeft en kansarme gezinnen vaker

gebruik maken van opvang met een IKG-systeem (bijna 75% respectievelijk 82%). Bij de gezinnen waar de moeder van niet-Belgische afkomst is, maakt 67% gebruik van een opvang met IKG-systeem.

Verder valt wat betreft het opvanggebruik van gezinnen met een moeder van niet-Belgische afkomst vooral op dat er in verhouding minder beroep wordt gedaan op de grootouders, namelijk in 9% van de gevallen (versus 17% bij gezinnen van Belgische origine). Dit is waarschijnlijk het gevolg van de mindere beschikbaarheid van deze niet-Belgische grootouders. Bij 24% van de gezinnen met een moeder van niet-Belgische oorsprong is er één of meerdere grootouders beschikbaar voor regelmatige opvang versus 61% bij Belgische gezinnen. Hierbij werd door de groep van gezinnen met een moeder van allochtone origine vaker verwezen naar het te ver af wonen van de grootouders als reden. Voor de overige opvangvormen volgt de groep van niet-Belgische oorsprong min of meer het Belgisch patroon.

Ook wat betreft de jongste groep van 0 tot 3 maanden, die retrospectief bevraagd werd, is de opvang door de grootouders op een terugweg ten opzichte van voorgaande onderzoeken (34% in 2009, 21% nu). Deze opvang lijkt dan overgenomen door de formele opvang (39.4% onthaalouders en 36.6% kinderdagverblijven), al laten het beperkt aantal observaties geen sluitende conclusies niet toe.

Door ongeveer 46% van de regelmatige gebruikers van opvang wordt tevens een tweede opvanginstantie ingeschakeld en bij 5% een derde. Ten opzichte van 2009 is het gebruik van een tweede opvangvorm duidelijk toegenomen (toen 42%). Hier nemen de grootouders nog steeds een prominente rol in aangezien zij 77% van de secundaire opvang voor hun rekening nemen. Dit is wel minder dan in 2009 (83%). Als derde opvanginstantie bij de regelmatige gebruikers worden dan voornamelijk de andere familieleden en kennissen ingeschakeld (52%).

Het opvanggebruik werd ook nagegaan voor de kleinere groep van beperkte gebruikers (n=189). In deze groep zijn de grootouders de meest gebruikte vorm van opvang (35.4%). Op de tweede plaats komen de onthaalouders met een IKG-bijdragesysteem en de kinderdagverblijven met een IKG-bijdragesysteem, elk ongeveer goed voor 20%. In vergelijking met 2009 is de mate waarin de verschillende opvangvormen gebruikt worden door de beperkte gebruikers redelijk stabiel gebleven.

5 Atypische en occasionele opvang

Met atypische opvang bedoelen we opvang die buiten de reguliere uren (7 tot 18 uur) en de reguliere dagen (maandag tot vrijdag, niet op feestdagen) plaatsheeft. Met occasionele opvang bedoelen we opvang voor slechts enkele uren, of op wisselende dagen, of dringende opvang.

Ongeveer 20% van de gezinnen maakte voor hun kindje gebruik van één of meerdere vormen van atypische opvang in de week van de bevraging. Het meest voorkomend (12%) is opvang na 18 uur, de andere vormen van atypische opvang zijn zeldzamer. Het werkregime heeft een duidelijke invloed op het gebruik van atypische opvang. Bij de gezinnen waar de ouders enkel werkuren overdag hebben gebruikt 15% atypische opvang, terwijl dit in gezinnen waar één van beide ouders nachtwerk doet oploopt tot ongeveer 52%.

Net zoals in voorgaand onderzoek geven de ouders aan dat voornamelijk de grootouders deze atypische opvang voor hun rekening (45.2%) nemen, maar daarnaast ook voornamelijk kinderdagverblijven met een IKG-systeem (22.2%) en onthaalouders met een IKG-bijdrage (13.7%).

Een groter aandeel ouders (66.2%) heeft maakt minstens af en toe gebruik van occasionele opvang. De opvang op wisselende dagen en de opvang voor enkele uren per week worden wekelijks gebruikt door

12 tot 15% van de ouders. De wisselende opvang is voornamelijk nodig omdat de ouders hun werkuren iedere week verschillen (75%). Een niet onaanzienlijk deel van ouders (35%) heeft ook wekelijks of af en toe nood aan dringende opvang binnen enkele dagen en deze groep van ouders is nu groter dan in 2009 (25%). Deze occasionele opvang wordt voornamelijk door de grootouders voorzien (80%). Verder probeert ook 46% van de ouders zelf het kindje op te vangen en 31% kan rekenen op de opvang waar het kindje gewoonlijk terecht kan.

6 Opvang bij ziekte van het kind

Wanneer gevraagd naar het al dan niet wijzigen van de opvangsituatie in de eerste week van februari als gevolg van ziekte gaf 5.9% van de ouders dat de opvangsituatie inderdaad wijzigde als gevolg van ziekte. Deze vraag werd daarbij iets vaker positief beantwoord door ouders wiens kindje in eerste instantie werd opgevangen door een kinderdagverblijf (9.5%). Hiervoor zijn er twee mogelijke verklaringen namelijk dat kinderen die in kinderdagverblijven opgevangen worden sneller ziek worden en/ of dat deze mogelijk sneller geweigerd worden door het kinderdagverblijf indien ze ziek zijn, waardoor de opvangsituatie verandert.

De nood aan opvang als gevolg van ziekte wordt volgens 79% van de ouders gewoonlijk door de grootouders opgevangen. Bijna de helft van de ouders geeft verder aan verlof (vakantie of sociaal verlof) te nemen. In vergelijking met 2009 zijn de verschillen wat betreft soort opvang bij ziekte van het kindje beperkt.

Wanneer we kijken naar het aandeel kinderen met nood aan specifieke verzorging of begeleiding als gevolg van gezondheidsproblemen of ontwikkelingsstoornissen, blijkt 3.6% van de totale groep van kinderen zich inderdaad in die situatie te bevinden. Bij 40% van deze beperkte groep is dit te wijten aan langdurige gezondheidsproblemen. Uit de opmerkingen van de respondenten kon afgeleid worden dat dit percentage mogelijk een onderschatting is. 30% van de kindjes had problemen met de motorische/ fysieke ontwikkeling.

Ongeveer 29% van de ouders met een kindje dat meer begeleiding nodig heeft (3.6%), ondervond problemen bij het zoeken naar geschikte opvang. Wanneer dan wordt gekeken naar de gevonden opvang en het eigenlijke opvanggebruik, dan blijkt dit opvanggebruik niet opmerkelijk te verschillen van het opvanggebruik bij kinderen zonder uitgesproken nood aan specifieke verzorging/ begeleiding.

7 Redenen voor het opvanggebruik

Het verder willen blijven werken is, net zoals in voorgaande onderzoeken, nog steeds de belangrijkste reden om voor opvang te kiezen, zowel bij de moeders (89%) als bij de vaders (87%). Het zal niet verrassen dat werklozen, huisvrouwen en studenten deze reden minder aanhalen. Verder wordt deze reden ook minder aangehaald door laaggeschoolde moeders, moeders van gezinnen in kansarmoede en niet-Belgische moeders. Deze laatste geven dan weer meer aan dat ze opvang wensen om werk te kunnen zoeken.

Ongeveer de helft van de vaders en moeders (49% respectievelijk 56%) haalt verder de ontwikkeling van hun kindje als reden voor het opvanggebruik aan. Deze reden werd bij deze bevraging meer vermeld dan in 2009 (toen 46% en 42%) waarbij moeders die gebruik maken van groepsopvang deze

het vaakst vermelden (62%). Ook de reden dat men af en toe eens tijd wil voor zichzelf wordt nu meer aangehaald dan in 2009 door zowel moeders als vaders.

In vergelijking met 2009 vinden minder vaders dat ze een goede balans hebben gevonden tussen werk en gezin, hoewel het hier nu toch nog steeds over 69% gaat (in 2009 was het 76%). Dit is opvallend, daar de respondenten nu slechts één antwoord konden aanduiden, terwijl in 2009 nog de mogelijkheid werd aangeboden meerdere antwoorden aan te duiden. Zowel de vaders als de moeders geven aan dat ze het kindje meer zelf zouden willen opvangen, maar het is duidelijk dat vooral moeders (47%) hiervoor vragende partij zijn (vaders: 23%).

Bepaalde groepen zouden hun kindje echter liever iets meer naar de opvang zien gaan (alleenstaande vaders, vaders van kansarme gezinnen, alleenstaande en kansarme moeders en moeders van niet-Belgische origine). Dit zijn de groepen die nu minder regelmatige gebruik maken van opvang. Voltijds werkende moeders en de vaders van de jongste groep van kinderen willen dan weer juist meer zelf hun kindje opvangen.

Ongeveer 30% van ouders maakt geen gebruik van opvang. Redenen hiervoor zijn: een bewuste keuze met het oog op het welzijn van het kindje (43%), één van de ouders is thuis omwille van verscheidene redenen (33%) en het onderbreken van het werk om het kindje te kunnen opvangen (20%). In vergelijking met 2009 geven nu iets minder ouders aan (15% versus 24%) dat zij of hun partner er bewust voor gekozen hebben om niet te gaan werken.

8 Keuze van de opvangvorm

We peilden eveneens naar de redenen die ouders hadden om voor een bepaalde opvangvorm te kiezen. Hierbij werd onderscheid gemaakt tussen opvoedkundige redenen, redenen die te maken hebben met de dienstverlening en andere redenen, waarbij ouders meerdere redenen tegelijk konden aanduiden. De meest aangeduide opvoedkundige redenen zijn de aanwezigheid van andere kinderen (65%), het feit dat het kindje het plezant vindt (50%) en de stimulering van de ontwikkeling van de kinderen (52%).

Wat betreft de dienstverlening kozen ouders vooral voor een opvang omdat de verzorging er goed was (61%) en omdat ze er vertrouwen in hadden (60%). Een belangrijke praktische reden is de nabijheid ten opzichte van thuis (51%). 11% gaf aan de opvang gekozen te hebben omdat ze geen andere keuze hadden, ook dit is minder dan in 2009.

Deze feitelijke keuze werd ook afgezet ten opzichte van de principiële keuze die men zou maken indien er geen praktische en andere belemmeringen zouden zijn. Het kinderdagverblijf wordt door de meeste ouders principieel verkozen (26.5%), gevolgd door een combinatie van de grootouders en een kinderdagverblijf (18.2%). Vervolgens kiest een ongeveer even grote groep van ouders voor het zelf opvangen van het kindje (15.4%) of voor opvang door een onthaalouder (14.7%). 5% zou het kindje alleen door de grootouders opgevangen willen zien.

De meeste ouders blijken terecht te kunnen bij de opvang van hun voorkeur, maar bij ongeveer 12 tot 25% (afhankelijk van de opvangvorm) is dit toch niet het geval. De grootste discrepantie is te vinden bij de gezinnen die een voorkeur hebben voor opvang door de grootouders maar er dus geen gebruik van (kunnen) maken.

De gebruikers verantwoorden hun principiële keuze vooral vanuit opvoedkundige redenen, en dit in sterkere mate bij de kinderdagverblijven. Toch geeft ook nog 72% van de ouders die beroep doen op een onthaalouder een opvoedkundige reden op. Als tweede of derde belangrijkste reden (wanneer naar alle gebruikers samen wordt gekeken) komt dan voor de opvang in zijn globaliteit de kwaliteit van de verzorging meer op de voorgrond te staan. Nog ongeveer een derde van de gebruikers haalt dan de kostprijs, de soepelheid en het grotere vertrouwen aan in hun top drie van belangrijkste redenen voor de principiële keuze.

Ook hier zijn de redenen die men aanhaalt bij de keuze van de grootouders, als principiële opvang dan, anders dan deze die men aanhaalt bij de keuze van een formele opvangvorm. Men verkiest de grootouders als principiële opvang minder om opvoedkundige redenen en meer omwille van de soepelheid wat betreft de uren dat het kindje er terecht kan en omwille van de actieve betrokkenheid.

Wanneer ouders er principieel voor kiezen om zelf hun kindje op te vangen doen ze dat voornamelijk omwille van kwaliteitsredenen. Toch spelen ook opvoedkundige aspecten, de kostprijs en de actieve betrokkenheid een belangrijke rol. Ten slotte geven de ouders vaak zelf aan in een aparte opmerking dat ze gewoon meer tijd met hun kindje willen doorbrengen.

Wat betreft de plaats van de opvang wil, net zoals in 2009, de overgrote meerderheid van de ouders (66%) een opvang die dicht bij huis gelegen is, ongeveer 16% wil een opvang op weg van en naar het werk. 12% van de ouders zou het liefst opvang thuis hebben.

9 Beoordeling van de kwaliteit van de opvang

Wanneer gevraagd naar de beoordeling van verschillende aspecten van de meest gebruikte opvang, werden de omgang van de begeleidsters met de kinderen, de aanwezigheid van voldoende en aangepast speelgoed, de kindvriendelijkheid van de opvangruimte, en de sfeer door de meeste gebruikers van formele opvang het meest als “zeer goed” geëvalueerd. Verder scoort wat betreft dienstverlening het openingsuur ’s ochtends ook zeer goed. Slechts een minderheid van de gebruikers beoordeelt de prijs als zeer goed (24.8%). Relatief gezien beoordeelt men ook minder vaak de opvang in de vakantieperiodes als positief.

In vergelijking met de resultaten van 2009 worden bijna alle aspecten minder (uitgesproken) positief beoordeeld door de gebruikers. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat de respondenten bij wie de grootouders primair in de opvang voorzagen nu deze kwaliteitsvragen niet meer dienden in te vullen terwijl dit in 2009 nog wel het geval was. Bovendien werden deze grootouders in 2009 relatief gezien voor het merendeel van de aspecten iets positiever beoordeeld dan de overige opvangvormen.

Uit de vergelijking van de beoordelingen van de verschillende opvangvormen buh niet-schoolgaande kinderen bleek dat de verschillen tussen de opvangvormen eerder beperkt zijn. Wel geeft bijvoorbeeld minder dan de helft van de gebruikers van kinderdagverblijven die werken met een vrije dagprijs aan dat ze de prijs van deze opvangvorm “goed” tot “zeer goed” vinden. De IKG-kinderdagverblijven scoren veel beter. Wat betreft de onthaalouders is het verschil tussen diegene die werken met of zonder het IKG-systeem minder uitgesproken. Qua opvoedkundige aspecten geven de ouders die primair beroep doen op een onthaalouder iets minder aan dat er voldoende aangepast speelgoed aanwezig is in vergelijking met de gebruikers van kinderdagverblijven. Het openingsuur ’s ochtends is dan weer een sterk punt van de IKG-kinderdagverblijven.

Ook wat betreft het welbevinden van het kind zijn de verschillen tussen de verschillende opvangvormen zeer beperkt. Het merendeel van de bevraagde ouders (71%) geeft aan dat het kindje zich “zeer goed” voelt bij de personen die voor het kindje zorgen. Nog eens iets meer dan de helft van de ouders geeft aan dat het kindje zich “zeer goed” voelt bij de andere kinderen in de opvang (54%) en bij het activiteiten aanbod (57%).

Literatuur

- Anseel F., Lievens F., Schollaert E., Choragwicka B. (2010). Response Rates in Organizational Science, 1995–2008: A Meta-analytic Review and Guidelines for Survey Researchers. *Journal of Business and Psychology*, 25, 3, p 335-349.
- Bettens C., Buysse B. (2002), Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar, Kind en Gezin, Brussel, 73p.
- Bryson C., Kazimirski A., Southwood H. (2006), *Childcare and Early Years Provision: A Study of Parents' Use, Views and Experience*, Research Report nr. 723, National Centre for Social Research, Nottingham, 296p.
- ECEGO, K&G (2006), *Werken aan kwaliteit vanuit het kinderperspectief: welbevinden en betrokkenheid als richtsnoeren*, Eindverslag, Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KULeuven,
- Ghysels J., Debacker M. (red.) (2007), *Zorgen voor Kinderen in Vlaanderen: een dagelijkse evenwichtsoefening?* Acco, Leuven, 283p.
- Ghysels, J., Debacker, M. (2007), 'Zorgen voor kinderen in Vlaanderen: een dagelijkse evenwichtsoefening?', *Over.Werk Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, jrg. 17, 3-4, p. 141-145.
- Hedebouw G., Peetermans A. (2009). *Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaams Gewest*. HIVA-KU Leuven
- Kind en Gezin (2012), *Het Kind in Vlaanderen - 2012*, Kind en Gezin, Brussel.
- MAS (2007), *Analyse van het zoekproces van ouders naar een voorschoolse kinderopvangplaats*, eindrapport. MAS Market Analysis & Synthesis, Leuven, 116p.
- Mortelmans D., Pasteels I. (2011). *Scheiding in Vlaanderen: ontstaan en inhoud van de multi-actorstudie naar relatiebreuken in Vlaanderen*. In: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J., Van Peer, C. (Eds.), *Scheiding in Vlaanderen*, Hoofdstuk 1 (p. 11-26). Leuven: Acco.
- OECD (2006), *Starting Strong II*, Early childhood education and care, OECD, Paris.
- Parasuraman A., Zeithaml V., Berry L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research. *Journal of Marketing*, 49, 4, p. 41-50.
- UNICEF (2008), *The Child Care Transition. A league table of early childhood education and care in economically advanced countries*. Innocenti Report Card 8 UNICEF, UNICEF Innocenti Research Centre, Florence.
- Vandell D., Belsky J., Burchinal L., Vandergrift N., NICDH Early Child Care Network (2010). Do Effects of Early Child Care Extend to Age 15 Years? Results From the NICHD Study of Early Child Care and Youth Development. *Child Development*, 81, 3, p. 737–756.
- Vandenbroeck M. (2004), *In verzekerde bewaring. Honderdvijftig jaar kinderen, ouders en kinderopvang*, SWP, Amsterdam, 384p.

Van Horn P, Green K., Martinussen M. (2008), Survey Response Rates and Survey Administration in Counseling and Clinical Psychology: A Meta-Analysis. Educational and Psychological Measurement; 69, 3, p. 389-403

Van Keer S., Bettens C., Buysse B. (2004), *Enquête naar het gebruik van kinderopvang voor kinderen jonger dan 3 jaar*, Kind en Gezin, Brussel, 73p.

Vanpée K., Sannen L., Hedeboom G. (2000). Kinderopvang in Vlaanderen, Gebruik, keuze van de opvangvorm en evaluatie door de ouders. HIVA-K.U.Leuven.

BIJLAGEN

Bijlage 1

Vragenlijst over het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen

- Volledige versie (postenquête)

Vragenlijst

Schriftelijke bevraging over het gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters in Vlaanderen

Onderzoek door het HIVA-KU Leuven in opdracht van Kind en Gezin en uitgevoerd in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Contactpersonen: Eva Vande Gaer en Caroline Gijselinckx (HIVA-KU Leuven)

Periode: Februari 2013

Steunpunt WVG
Kapucijnenvoer 39 - bus 5310
3000 Leuven
www.steunpuntwvg.be

KU Leuven
HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving
Parkstraat 47 - bus 5300
3000 Leuven
☎ +32 16 323333
www.hiva.be

Privacywetgeving

Deelname aan deze enquête gebeurt op vrijwillige basis en niet deelname heeft geen enkel (nadelig) gevolg. De gegevens worden verzameld in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse Overheid in functie van een onderzoek in opdracht van Kind en Gezin. Deelname houdt geen verplichting in om op alle vragen te antwoorden. De gegevens worden verwerkt door het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), een onderzoeksinstelling verbonden aan de KU Leuven (maatschappelijke zetel: Oude Markt 13, 3000 Leuven). De KU Leuven en het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin eerbiedigen de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de verwerking van persoonsgegevens en de wet van 11 december 1998 tot omzetting van de richtlijn 95/46/EG van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrij verkeer van de gegevens. Alle verzamelde informatie zal uitsluitend in het kader van de doelstellingen van dit onderzoek gebruikt worden en niet worden doorgegeven aan derden. De verzamelde gegevens worden gecodeerd geregistreerd in één of meerdere bestanden. Het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin is houder van deze bestanden. U kunt steeds inzage vragen van deze data. Indien blijkt dat de informatie onjuist, onvolledig of niet (meer) relevant is, kunt u om de verwijdering ervan vragen.

Toelichting bij de schriftelijke vragenlijst

Dit onderzoek gaat over het gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters, de redenen voor dat gebruik, de keuze van de opvang en de beoordeling van de kwaliteit ervan.

Aan de hand van de registratiecode op het voorblad volgen we op wie de vragenlijst terugstuurt en wie we moeten contacteren voor een herinnering. Het zal ook gebruikt worden voor de lottrekking van de cadeaucheques.

Wat bedoelen we met kinderopvang?

Met kinderopvang bedoelen we hier de opvang die je nodig hebt omdat je een job hebt, een opleiding volgt of omdat je vindt dat je kindje er baat bij heeft (bv. omwille van het contact met leeftijdgenootjes). Opvang die je nodig hebt voor een avondje uit (een babysit, ...) rekenen we hier **niet** mee.

Het kan gaan om opvang door onthaalouders (opvanggezin), kinderdagverblijven of grootouders, ... of alle opvang waar je niet zelf als ouder (of stiefouder) of inwonend familielid voor instaat. Voor de kinderen die al naar de kleuterschool gaan, gaat het ook om opvang in de buitenschoolse opvang al of niet georganiseerd door de school.

De opvang kan overdag plaatshebben, voor of na schooltijd, 's nachts of tijdens het weekend.

Over welk kind gaat deze vragenlijst?

Alle vragen gaan over het kind waarvan de naam vermeld staat op de adressticker op de envelop.

Wie vult de vragenlijst in?

De ouder die op het adres woont dat vermeld staat op de envelop en die het meeste weet over de opvang van het kind vult het best deze vragenlijst in. Beide ouders kunnen de vragenlijst ook samen invullen. Met 'ouder' bedoelen we de biologische vader of moeder die bij het kindje op dit adres woont, maar evenzeer een stiefouder (bijvoorbeeld in een nieuw samengesteld gezin) of pleegouder, of een andere persoon onder wiens hoede dit kindje op dit adres leeft. Indien er vragen gesteld worden over jou en je eventuele partner, gaat het over jou en de partner op dit adres (in nieuw samengestelde gezinnen verwijst dit bijvoorbeeld niet naar de ex-partner (ouder) die op een ander adres woont, maar naar de partner die nu woont bij de persoon die de vragenlijst invult).

Hoe de vragenlijst invullen?

Het invullen van deze vragenlijst is vrij eenvoudig, en neemt slechts een aantal minuten van je tijd in beslag. Instructies die bedoeld zijn om je te helpen deze vragenlijst in te vullen, zijn schuin gedrukt.

Bij de meeste vragen dien je het cijfer te omcirkelen bij het antwoord van jouw keuze. Tenzij anders aangegeven, kan je slechts één antwoord geven.

Indien je een bepaalde vraag kan overslaan, wordt dit aangeduid met '☞ ga naar vraag xx' na het antwoord van jouw keuze.

We zijn geïnteresseerd in jouw persoonlijke mening. Er bestaan dus geen 'goede' of 'foute' antwoorden. Probeer daarom alle vragen te beantwoorden (tenzij anders aangegeven in de instructies).

Als je twijfelt over het juiste antwoord op de vraag, vul dan het antwoord in dat het dichtst in de buurt komt van wat je denkt.

Indien je nog vragen hebt

Indien je nog vragen hebt over de inhoud van het onderzoek of van de vragenlijst, kan je contact opnemen met Eva Vande Gaer, wetenschappelijk medewerker aan het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, op het telefoonnummer 016/32 31 39 (tijdens de kantooruren) of via e-mail eva.vandegaer@kuleuven.be of Caroline Gijssels, onderzoeksleider aan het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, via e-mail caroline.gijssels@kuleuven.be.

Heb je nog vragen in verband met de dataverzameling, dan kan je contact opnemen met Kristel Michiels, op het telefoonnummer 016/32 31 41 of via e-mail kristel.michiels@kuleuven.be.

Hoe de vragenlijst terugzenden?

Je kan de ingevulde vragenlijst aan ons terugbezorgen door gebruik te maken van bijgevoegde omslag met antwoordnummer. Je moet de vragenlijst dan wel in twee plooiën. Een postzegel kleven hoeft niet.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

Huidig gebruik van kinderopvang

1. Wat is de geboortedatum van het kindje (vermeld op de envelop)? *Vul in:*
...../...../ 20..... (dag, maand, jaar)
2. Wat is het postnummer van de woonplaats van dit kindje? *Vul in:*
Postnummer:
3. Maak je gewoonlijk wekelijks gebruik van kinderopvang voor dit kindje (omdat je werkt, een opleiding volgt, omdat je vindt dat het goed is voor je kindje, ...)?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.
 1. Ja, gewoonlijk wekelijks
 2. Neen, niet iedere week maar toch wel af en toe
 3. Neen, zelden of nooit *als je zelden of nooit gebruik maakt van kinderopvang voor dit kindje kan je een groot gedeelte van de vragen overslaan. Wel is het voor ons belangrijk dat je verder gaat vanaf vraag 27 op bladzijde 15*

*We stellen nu verder enkele heel precieze vragen over het opvanggebruik voor dit kindje (vermeld op de envelop) tijdens de week van **maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013**. We nemen deze week omdat we op basis daarvan vergelijkingen kunnen maken met studies uit vorige jaren.*

4. Verschilde de opvangregeling voor dit kindje deze week (van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013) van andere weken (bijvoorbeeld andere opvangdagen, andere plaatsen, ...)?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.
 1. Ja, de opvangregeling was anders omdat ik of mijn partner *vakantie* hadden
 2. Ja, de opvangregeling was anders omdat het kindje *ziek* was
 3. Ja, de opvangregeling is *iedere week anders*
Indien de opvangregeling iedere week anders is, waarom is dit zo?
Omcirkel de letter van de gepaste antwoordcategorie.
 - a. Omdat de werkuren iedere week verschillen
 - b. Omdat de grootouders iedere week een andere regeling wensen
 - c. Omwille van de co-ouderschapsregeling
 - d. Andere redenen, omschrijf:
 4. Neen, de opvangregeling is iedere week dezelfde

*Als de opvangregeling anders was omdat het kindje ziek was of omdat jij of je partner vakantie hadden, vul dan verder de vragenlijst in voor een 'gewone' week.
Als de regeling iedere week verandert (bv. omdat de werkuren verschillen, bij een co-ouderschapsregeling, ...) vul dan toch in voor de week van 28 januari tot 3 februari 2013.*

5. Hoelang *in totaal* werd dit kindje in deze week opgevangen (tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 of de laatste 'gewone' week – zie toelichting in kader hierboven)? *Vul in.*
Van maandag tot vrijdag:..... uur minuten
Tijdens het weekend: uur minuten
6. Hoelang duurde de langste opvangdag in deze week (weekend inbegrepen)?
Als er meerdere keren per dag opvang was, bijvoorbeeld vóór en na de schooltijd, tel dan alle uren samen. Vul in.
Aantal uur en minuten: uur minuten

7. Op welke dagen van deze week (van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 of de laatste 'gewone' week) was er geen opvang of werd het kindje minder dan 5 uur opgevangen of meer dan 5 uur?
Omcirkel het gepaste antwoord in de tabel. Eén antwoord per rij.
Als er meerdere keren per dag opvang was (bijvoorbeeld vóór en na de schooltijd), tel dan de uren samen.

	Geen opvang die dag	Minder dan 5 uur opvang die dag	5 uur of meer opvang die dag
1. Maandag	1	2	3
2. Dinsdag	1	2	3
3. Woensdag	1	2	3
4. Donderdag	1	2	3
5. Vrijdag	1	2	3
6. Zaterdag	1	2	3
7. Zondag	1	2	3

8. Werd dit kindje tijdens deze week minstens één maal 5 uur of langer ononderbroken opgevangen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja
2. Neen

9. Hoeveel dagen werd het kindje, tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 (of de laatste 'gewone' week), opgevangen op de volgende momenten? *Vul in.*

	Aantal dagen met deze opvang, weekend inbegrepen (van 0 tot 7)
1. Vóór zeven uur 's morgens (al in de opvang)dagen
2. Na zes uur 's avonds (nog in de opvang)dagen
3. Tijdens het weekenddagen
4. 's Nachts (=het kindje overnachtte ergens anders of er kwam iemand overnachten om op het kindje te passen)dagen
5. Langer dan 11 uur per dagdagen

10. Door wie werd dit kindje tijdens deze week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 (of de laatste 'gewone' week) opgevangen? *Omcirkel het gepaste antwoord in de tabel.*

Als er meerdere opvangvormen waren, duid dan aan wie dit kindje het meest opving en, eventueel, ook het tweede meest of het derde meest.

Als er meerdere opvangvormen ongeveer evenveel gebruikt worden, neem dan als meest gebruikte opvang deze waar je het meest voor betaalt.

	Meest gebruikte opvang	Tweede meest gebruikte opvang	Derde meest gebruikte opvang
1. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
2. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
3. Een <i>kinderdagverblijf</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
4. Een <i>kinderdagverblijf</i> , waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
5. De grootouders	1	2	3
6. Andere familieleden, bureu, kennissen, ...	1	2	3
7. Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	1	2	3
8. Buitenschoolse opvang in de school en georganiseerd door de school	1	2	3
9. Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	1	2	3
10. Andere personen of diensten, omschrijf:	1	2	3

*We willen nu enkele vragen stellen over **de meest gebruikte opvang** voor dit kindje (=de opvang waar het kindje het meeste uren verbleef en ingevuld werd in de eerste kolom van vraag 10), opnieuw tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013.*

Als de regeling iedere week verandert (bv. bij een co-ouderschapsregeling), vul dan toch voor deze week van 28 januari tot 3 februari 2013 in.

Als het kind tijdens deze week ziek was of als jij (of je partner) vakantie had, neem dan de laatste gewone week.

11. Hoelang in totaal werd dit kindje door deze meest gebruikte opvang opgevangen (tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013, of de laatste 'gewone' week)? *Vul in.*

Van maandag tot vrijdag: uur minuten

Tijdens het weekend: uur minuten

12. Werd dit kindje tijdens deze week minstens één maal 5 uur of langer ononderbroken opgevangen door deze meest gebruikte opvang?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoord categorie.

1. Ja
2. Neen

13. Hoe ver is deze meest gebruikte opvang van je huis gelegen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. De opvang komt aan huis
2. Minder dan 500 meter
3. Van 500 meter tot 1 km
4. 1 km - 4 km
5. 4 km - 10 km
6. 10 km - 20 km
7. 20 km - 30 km
8. Meer dan 30 km

14. Moet u voor deze meest gebruikte opvang betalen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja
Indien ja, krijg je een attest voor de belastingsaangifte?
Omcirkel de letter van de gepaste antwoordcategorie.
 - a. Ja
 - b. Neen
2. Neen

De keuze van de opvang

15. Waarom koos je voor deze (meest gebruikte) opvang?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Meerdere antwoorden mogelijk.

Om opvoedkundige redenen

1. De aanwezigheid van andere kinderen is belangrijk
2. De ontwikkeling van de kinderen wordt er gestimuleerd
3. Er is een goede uitrusting (speelgoed, knutselgerief, ...)
4. Mijn kindje vindt het er plezierig
5. Men houdt er rekening met de eigenheid van het kindje (persoonlijkheid, speciale noden, ...)
6. Men houdt er rekening met het thuismilieu van het kindje (gewoonten, thuistaal, ...)
7. Ik sta achter de opvoedkundige aanpak

Omwille van de dienstverlening

8. De kostprijs is redelijk
9. De verzorging is er goed
10. Ik heb er veel vertrouwen in (de opvang is veilig, ...)
11. Ik word er geïnformeerd en actief betrokken
12. De soepelheid i.v.m. de opvanguren
13. Mijn kindje kan er ook terecht tijdens de vakantieperiodes
14. De broertjes of zusjes kunnen er ook terecht (of worden er opgevangen)
15. Mijn kindje kan er ook blijven wanneer het ouder wordt
16. Men biedt ook opvang voor zieke kinderen (aan huis) aan

Om andere redenen

17. Het was dicht bij huis
18. Het was dicht bij het werk
19. Het was op weg naar het werk
20. Ik kende deze opvang goed
21. Ik vond geen andere opvang

Als er nog andere redenen zijn, omschrijf die dan hier:

.....

16. Ouders vinden niet altijd de opvang van hun voorkeur (bijvoorbeeld omdat er geen plaats meer was, omwille van de bereikbaarheid, ...). Welke opvangvorm zou jouw eerste keuze zijn (mochten er geen belemmeringen zijn qua prijs, afstand, ...)?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Slechts één antwoord.

1. Een kinderdagverblijf
2. Een onthaalouder
3. De grootouders
4. Gecombineerde opvang: enkele dagen in de week bij de *grootouders* en enkele dagen in de week bij een *kinderdagverblijf*
5. Gecombineerde opvang: enkele dagen in de week bij de *grootouders* en enkele dagen in de week bij een *onthaalouder*
6. Ik (of mijn partner) zou het liefst zelf het kindje (meer) opvangen (en minder uren werken, ouderschapsverlof nemen, ...)
7. Voor *schoolgaande kinderen*, een opvang voor en na schooltijd georganiseerd door en in de school
8. Voor *schoolgaande kinderen*, buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school
9. Andere regeling, omschrijf:

17. Waarom verkies je deze opvangvorm omcirkeld in vraag 16?

Duid in de tabel aan met "1", "2", "3", ... in volgorde van belangrijkheid (1=het belangrijkste).

	1", "2", "3", ... in volgorde van belangrijkheid (1=het belangrijkste)
1. Om opvoedkundige redenen (de ontwikkeling van de kinderen wordt er gestimuleerd, de aanwezigheid van andere kinderen, ...)
2. Omwille van de kwaliteit van de verzorging
3. Omwille van de kostprijs
4. Omwille van de soepelheid i.v.m. de opvanguren, er is altijd wel plaats,
5. Er is meer inspraak en actieve betrokkenheid
6. Ik heb er meer vertrouwen in, ik had goede ervaringen met andere kinderen,
7. Andere redenen, omschrijf:

18. Als je de keuze had, op welke plaats zou je de opvang dan willen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Slechts één antwoord.

1. Thuis
2. Dicht bij huis
3. Op de weg van en naar het werk
4. In de buurt van het werk
5. Andere plaats, omschrijf:

De kwaliteit van de opvang

De volgende drie vragen over de kwaliteit van de opvang betreffen enkel de opvang door een onthaalhouder, kinderdagverblijf of buitenschoolse opvang. Indien je hier geen beroep op doet, mag je onmiddellijk verder gaan met **vraag 22 op bladzijde 13**.

19. Hoe beoordeel je de kwaliteit van deze meest gebruikte opvang voor de volgende zaken? Omcirkel de antwoordcategorie die op jou van toepassing is. Eén antwoord per rij.

	Ze er goed	Eer der goed	Soms goed, soms slecht	Eer der slecht	Ze er slecht
1. Kindvriendelijkheid van de opvangruimte (veilig, verzorgd, aanwezigheid van een tuin, ...)	1	2	3	4	5
2. Voldoende speelgoed, aangepast aan de leeftijd, ...	1	2	3	4	5
3. De slaapruijnte (luchtig, voldoende ruimte, geschikte bedjes, dekens, ...)	1	2	3	4	5
4. De hygiëne	1	2	3	4	5
5. De omgang van de begeleid(st)er(s) met de kinderen (plezier in de omgang met de kinderen, niet schreeuwen, ...)	1	2	3	4	5
6. De sfeer (ontspannen, wordt er plezier gemaakt, zijn de kinderen gebœid met iets bezig?, ...)	1	2	3	4	5
7. Het rekening houden met de eigenheid van het kindje (persoonlijkheid, noden, ...)	1	2	3	4	5
8. Het rekening houden met het thuismilieu van het kindje (gewoonten, thuistaal, ...)	1	2	3	4	5
9. Het stimuleren van het spel	1	2	3	4	5
10. Het stimuleren van de zelfstandigheid van het kindje	1	2	3	4	5
11. De mogelijkheid tot opvang in vakantieperiodes	1	2	3	4	5
12. Het openingsuur 's morgens	1	2	3	4	5
13. Het sluitingsuur 's avonds	1	2	3	4	5
14. De prijs	1	2	3	4	5
15. De bereikbaarheid (afstand, bereikbaar met openbaar vervoer, ...)	1	2	3	4	5
16. De omgang met de ouders (klikt het, zit men op dezelfde golflengte?)	1	2	3	4	5
17. Het geven van informatie door de begeleid(st)er(s) (bijvoorbeeld over wat het kindje deed, ...)	1	2	3	4	5
18. De inspraakmogelijkheden van de ouders (over de aanpak, de omgang met het kindje, ...)	1	2	3	4	5
19. Voor de schoolgaande kinderen: de vlotte samenwerking met de school	1	2	3	4	5

20. In welke mate voelt *het kindje* zich goed in deze meest gebruikte opvang bij de personen die voor het kindje zorgen, bij de andere kinderen, bij het spelaanbod ...?

Omcirkel de antwoordcategorie die op jou van toepassing is. Eén antwoord per rij.

	Ze er goed	Eer der goed	Soms goed, soms slecht	Eer der slecht	Ze er slecht
1. Bij de personen die voor het kindje zorgen	1	2	3	4	5
2. Bij de andere kinderen in de opvang	1	2	3	4	5
3. Bij het spelaanbod of de activiteiten met de kinderen	1	2	3	4	5

21. Heb je nog andere opmerkingen over de kwaliteit van deze meest gebruikte opvang?

.....

.....

.....

.....

De redenen voor het opvanggebruik

De volgende vragen handelen over uw opvanggebruik in het algemeen (en niet alleen meer over de meest gebruikte opvang).

22. Om welke reden(en) maak je (en maakt je partner) voor dit kindje gebruik van opvang? *Omcirkel in de tabel telkens het nummer van de uitspraak die op jou (kolom 1) en je eventuele partner (kolom 2) van toepassing is. Meerdere antwoorden per kolom mogelijk. Als je met twee deze vragenlijst invult, beschouw de moeder dan als 'ik'.*

	Ik	Partner
1. Ik (of mijn partner) wil verder blijven werken	1	1
2. Ik (of mijn partner) wil meer tijd hebben voor gezinstaken (huishouden, andere zorgtaken, ...)	2	2
3. Ik (of mijn partner) wil af en toe eens tijd hebben voor mezelf (zichzelf)	3	3
4. Ik (of mijn partner) vind dat het beter is voor de ontwikkeling van het kindje als het in de opvang is (samen met andere kinderen, aangepast speelgoed, geschoold personeel, ...)	4	4
5. Het laat mij (of mijn partner) toe mijn (zijn/haar) studies voort te zetten of een opleiding te volgen	5	5
6. Het laat mij (of mijn partner) toe werk te zoeken	6	6
7. Andere redenen, omschrijf:	7	7

23. Vind je (en vindt je partner) dat je met de huidige opvangregeling een goede balans gevonden hebt tussen het werk en het gezin? *Omcirkel het nummer van de uitspraak die van toepassing is op jezelf (in kolom 1) en je eventuele partner (in kolom 2). Meerdere antwoorden per kolom mogelijk. Als je met twee deze vragenlijst invult, beschouw de moeder dan als 'ik'.*

	Ik	Partner
1. Ik (of mijn partner) vind het een goede balans	1	1
2. Ik (of mijn partner) zou <i>meer zelf het kindje willen opvangen</i> en <i>minder</i> uren willen werken (mocht dat financieel haalbaar zijn, om andere redenen, ...)	2	2
3. Ik (of mijn partner) zou <i>meer gebruik willen maken van kinderopvang</i> (moest ik meer opvang vinden, meer geschikte opvang vinden, ...) en <i>meer</i> uren willen werken	3	3
4. Andere, omschrijf:	4	4
5. Geen mening	5	5

Opvanggebruik in speciale omstandigheden

24. Gebeurt het dat je opvang nodig hebt voor dit kindje in de volgende situaties?
Omcirkel telkens het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Eén antwoord mogelijk per rij.

	Wekelijks	Niet wekelijks maar toch wel af en toe	Nooit
1. Opvang voor maar enkele uren per week	1	2	3
2. Opvang op wisselende dagen van de week	1	2	3
3. Dringende opvang binnen enkele uren (bijvoorbeeld bij een oproepcontract)	1	2	3
4. Dringende opvang binnen enkele dagen	1	2	3

25. Hoe regel je de opvang van dit kindje in deze situaties?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Meerdere antwoorden mogelijk.

1. Ik heb dit nog niet nodig gehad
2. Ik (of de partner) proberen het kindje dan toch zelf op te vangen
3. Mijn kindje kan naar de opvang gaan waar het gewoonlijk is
4. De grootouders vangen ons kindje op
5. Anderen (familie, vrienden, burens, ...) vangen ons kindje op
6. Andere oplossing(en), omschrijf:

26. Hoe regel je (gewoonlijk) de opvang van dit kindje (of zou je de opvang regelen) als het ziek is en niet naar de gewone opvang kan?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Meerdere antwoorden mogelijk.

1. De grootouders springen dan (meer) in
2. Ik (of mijn partner) neem verlof om sociale en familiale redenen
3. Ik (of mijn partner) neem een vakantiedag (enkele dagen) of een recuperatiedag
4. Ik (of mijn partner) werk niet en zorgde dan voor het kindje
5. Ik (of mijn partner) werk thuis
6. Er is thuis altijd iemand aanwezig (gezinsleden, personeel, ...)
7. Anderen (familie, vrienden, burens, ...) zorgen voor het kindje
8. Ik doe een beroep op thuisopvang door ziekenfonds, werkgever, OCMW of gemeente
9. Het kinderdagverblijf verzorgt opvang thuis
10. Andere regeling, omschrijf:

Niet-gebruikers van kinderopvang

*De volgende vraag is bestemd voor ouders die **zelden of nooit** gebruik maken van kinderopvang voor het kindje vermeld op de envelop. Deze ouders mogen daarna ook de rest van de vragenlijst invullen.*

*De andere ouders kunnen onmiddellijk verder gaan vanaf **vraag 28 op bladzijde 16**.*

27. Om welke reden(en) maak je voor dit kindje zelden of nooit gebruik van kinderopvang? Duid de nummers voor de uitspraken die op u van toepassing zijn aan. Meerdere antwoorden mogelijk.

Omdat het beter is voor het kindje

1. Ik (of mijn partner) kiezen er bewust voor om zelf voor ons kindje te zorgen omdat we vinden dat dit beter is voor het kindje
2. Ik (of mijn partner) onderbrak het werk (tijdskrediet, verlof zonder wedde, ...) om het kindje op te vangen
3. Ons kindje heeft (te) veel aandacht/verzorging nodig die niemand anders dan de ouders kan bieden

Omdat we geen geschikte opvang vonden

4. Wij vonden geen (goede) opvang in de buurt
5. De opvang in de buurt is niet aangepast aan mijn/onze werkuren (bijvoorbeeld 's morgens vroeg/'s avonds laat, 's nachts, deeltijds, in het weekeinde, op voortdurend wisselende dagen)
6. Kinderopvang is te duur
7. We hebben geen vertrouwen in de opvangvoorzieningen
8. We hebben slechte ervaringen met opvang in het verleden
9. Het personeel van de kinderopvangvoorziening(en) in de buurt is niet vertrouwd met onze cultuur of opvoedingsgewoonten

Om andere redenen

10. Ik (of mijn partner) ben thuis omwille van werkloosheid, ziekte, ouderschapsverlof, tijdskrediet, ...
11. Ik (of mijn partner) ben toch thuis omdat ik ervoor koos om niet te gaan werken
12. We hebben meerdere kinderen en daarom heb ik (of mijn partner) het werk onderbroken (tijdskrediet, verlof zonder wedde, ...)
13. Mijn partner en ik zorgen om de beurt voor het kindje want we kunnen onze werkuren voldoende afstemmen

Als er nog andere redenen zijn, omschrijf die dan hier:

Opvanggebruik tijdens de eerste drie levensmaanden

*Dit gedeelte van de vragenlijst dient enkel ingevuld te worden indien je kindje jonger is dan 1 jaar. Als het (geselecteerde) kindje ouder is kan je dit gedeelte overslaan en verder gaan met **vraag 31 op bladzijde 17**.*

28. Maakte je voor dit kindje gebruik van kinderopvang voor het 3 maanden was (eventueel ook tijdens het bevallingsverlof, borstvoedingsverlof, ouderschapsverlof, tijdskrediet, ...)?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja, regelmatig
*Met regelmatig bedoelen we **iedere** week minstens **één maal** opgevangen worden gedurende **5 uur of langer ononderbroken**.*
2. Neen, toch niet regelmatig of nooit ☹ als je geen gebruik maakte van kinderopvang in deze eerste drie levensmaanden van je kindje mag je verder gaan met **vraag 31 op bladzijde 17**.

29. Vanaf welke leeftijd maakte je voor dit kindje **regelmatig** gebruik van opvang?
*Met regelmatig bedoelen we iedere week minstens één maal opgevangen worden gedurende 5 uur of langer **ononderbroken**.*

Leeftijd van het kindje *in weken*: weken

30. Door wie werd dit kindje dan opgevangen?
Als er meerdere opvangvormen waren, duid dan aan wie dit kindje het meest opving en eventueel ook het tweede meest of het derde meest.
Als er meerdere opvangvormen ongeveer evenveel gebruikt worden, neem dan als meest gebruikte opvang deze waar je het meest voor betaalde.

	Het meest	Het tweede meest	Het derde meest
1. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
2. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
3. Een <i>kinderdagverblijf</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
4. Een <i>kinderdagverblijf</i> , waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
5. De grootouders	1	2	3
6. Andere familieleden, burens, kennissen, ...	1	2	3
7. Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	1	2	3
8. Andere personen of diensten, omschrijf:	1	2	3

*Je kan dan nu doorgaan naar **vraag 36 op bladzijde 19**, aangezien de volgende vragen enkel handelen over kinderen die reeds naar school gaan.*

Vragen over het schoolbezoek

*Dit gedeelte van de vragenlijst gaat over kinderen ouder dan 2,5 jaar. Als het (geselecteerde) kindje jonger is kan je dit gedeelte overslaan en verder gaan met **vraag 36 op bladzijde 19**.*

31. Gaat het kindje (vermeld op de envelop) naar de kleuterschool?
Omcirkel het cijfer voor de gepaste antwoordcategorie en vul in indien van toepassing.
1. Ja
 Indien ja, gedurende hoeveel volle en/of halve dagen per week? *Vul in:*
 Aantal volle dagen per week (cijfer van 0 tot 4): volle dagen
 Aantal halve dagen per week (cijfer van 0 tot 5): halve dagen
 2. Neen ☞ *als het kindje nog niet naar school gaat kan je onmiddellijk overstappen naar **vraag 35 op bladzijde 18**.*
32. Om welke reden(en) koos je er voor om dit kindje, vanaf de leeftijd van 2,5 jaar, naar de kleuterschool te laten gaan?
Meerdere antwoorden kunnen hier omcirkeld worden.
- Om opvoedkundige redenen
1. Mijn kindje is beter op school (het verveelt zich thuis, het kan er veel leren, er is een goede uitrusting, er zijn leeftijdsgenootjes, ...)
 2. Mijn kindje is klaar om naar school te gaan (is zindelijk, is behoorlijk zelfstandig, kan zich duidelijk maken, ...)
 3. Om Nederlands te leren
 4. Mijn kindje heeft een specifieke aanpak of verzorging nodig en in de school gaat men daar gepast mee om
- Om praktische redenen
5. De school is vlakbij en is gemakkelijk bereikbaar
 6. De school biedt de mogelijkheid om mijn kindje in de namiddag te laten rusten
 7. De broertjes of zusjes gaan ook naar school
 8. Er is een goede voor- en naschoolse opvangregeling
 9. De school is (bijna) kosteloos
- Om andere redenen
10. De opvang (crèche, onthaalouder, ...) drong aan om mijn kindje naar school te laten gaan
 11. We waren niet tevreden over de opvang waar het kindje was
 12. Andere redenen, omschrijf:
33. Maakte je (gewoonlijk) wekelijks gebruik van opvang voor dit kindje voor het naar school ging?
Omcirkel het cijfer voor de gepaste antwoordcategorie.
1. Ja, (gewoonlijk) wekelijks
 Indien ja, van welke opvang? *Omcirkel de letter voor de gepaste antwoordcategorie.*
 - a. Bij een onthaalouder
 - b. In een kinderdagverblijf, crèche
 - c. Bij de grootouders, familie, kennissen, ...
 - d. Thuis bij (één van) de ouders
 - e. Andere regeling, omschrijf:
 2. Neen

34. Wat doe je gewoonlijk (of wat ga je doen) met de opvang van het kindje tijdens vakantieperiodes?

Gelieve alle gebruikte opvangmogelijkheden (of deze die je zou gebruiken) te omcirkelen.

	De vrije schooldagen	De korte schoolvakanties (herfst-, kerst-, krokus- en paasvakantie)	De grote vakantie (juli-augustus)
1. Mijn kindje gaat naar de gebruikelijke opvangvoorziening zoals op schooldagen	1	2	3
2. Mijn kindje gaat naar een andere opvangvoorziening dan gebruikelijk	1	2	3
3. Ik doe een beroep op de speelpleinwerking, sportkamp, ...	1	2	3
4. Ik (en/of mijn partner) werk (dan) niet en zorg voor ons kindje	1	2	3
5. De grootouders zorgen voor ons kindje	1	2	3
6. Anderen (familie, vrienden, burens, ...) zorgen voor ons kindje	1	2	3
7. Andere oplossing, omschrijf:	1	2	3

*De volgende vraag gaat over de kindjes vanaf 2,5 jaar die nog **niet** naar de kleuterschool gaan. Als het kindje al naar school gaat kan je onmiddellijk overgaan naar **vraag 36 op bladzijde 19**.*

35. Om welke redenen koos je er voor het kindje (nog) niet naar school te laten gaan vanaf 2,5 jaar?

Meerdere antwoorden kunnen hier omcirkeld worden.

Om opvoedkundige redenen

1. Mijn kindje is (nu nog) beter af in de opvang dan in de school (betere verzorging, meer rust, warme maaltijd, meer op niveau, ...)
2. Mijn kindje is nog niet klaar om naar school te gaan (niet zindelijk, te speels, niet zelfstandig genoeg, ...)
3. Ik of mijn partner zijn thuis en vinden dat het kindje beter thuis is
4. Voor een kindje onder de 3 jaar is een gezins- of familiesfeer belangrijk

Om praktische redenen

5. Ik vind het gemakkelijker om mijn kindje naar de opvang te brengen/thuis te houden in plaats van het naar school te laten gaan
6. De scho(o)l(en) in de buurt bieden niet (voldoende) de mogelijkheid om mijn kindje 's middags te laten rusten
7. De combinatie met de buitenschoolse opvang in de buurt is niet haalbaar (bijvoorbeeld geen transport, ...)
8. Er is geen plaats in de voor- of naschoolse opvang

Ik vond geen geschikte school

9. Er is voorlopig geen plaats in de school van onze keuze
10. Er is geen geschikte school in de buurt die gepast kan omgaan met mijn kindje
11. Andere redenen, omschrijf:
.....
.....

Vragen over de werksituatie (van de ouders)

36. Wat is je hoogst behaalde diploma of getuigschrift en dat van je partner?
Omcirkel het gepaste antwoordnummer in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner).

	1. Moeder	2. Vader
1. Geen diploma of lager onderwijs	1	1
2. Lager secundair onderwijs (eerste 3 jaar van het middelbaar of niet voltooid middelbaar)	2	2
3. Hoger secundair onderwijs	3	3
4. Hogeschool	4	4
5. Universiteit	5	5
6. Ander, omschrijf:	6	6

37. Wat is (of was) je huidige (of laatst uitgeoefende) beroep en dat van je partner?
Omcirkel het gepaste antwoordnummer in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner).

	1. Moeder	2. Vader
1. Arbeider	1	1
2. Bediende of kader (privé of overheid)	2	2
3. Zelfstandige (of meewerkende echtgenote)	3	3
4. Vrij beroep	4	4
5. Geen beroep (huisvrouw/man, student(e), werkloos, ziek, ...)	5	5
6. Andere, omschrijf:	6	6

38. Wat is momenteel je werksituatie en deze van je partner?

Omcirkel in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) het nummer van de antwoordcategorie die van toepassing is.

	1. Moeder	2. Vader
<i>Werkend</i>		
1. Voltijds werkend	1	1
2. Deeltijds werkend	2	2
<i>Werk tijdelijk onderbroken omwille van:</i>		
3. Zwangerschapsverlof	3	3
4. Ouderschapsverlof	4	4
5. Ziekteverlof	5	5
6. Loopbaanonderbreking / tijdskrediet	6	6
7. Verlof zonder wedde	7	7
<i>Niet werkend</i>		
8. Werkloos	8	8
9. Op invaliditeit	9	9
10. Huisvrouw/huisman, student,	10	10
11. Andere, omschrijf:	11	11

39. Wat is het totale maandelijkse beschikbare inkomen van **het gezin**?

*Met het maandelijkse beschikbare gezinsinkomen bedoelen we **de som van het netto arbeidsinkomen per maand van beide partners samen**, de eventuele 'sociale uitkeringen' (voor werkloosheid, loopbaanonderbreking/tijdskrediet, ziekte of invaliditeit, pensioen brugpensioen, personen met een handicap, ...), de kinderbijslag voor alle kinderen en de eventuele huuropbrengsten.*

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Minder dan 1 000 euro
2. Tussen 1 000 en 1 300 euro
3. Tussen 1 300 en 1 700 euro
4. Tussen 1 700 en 2 200 euro
5. Tussen 2 200 en 2 700 euro
6. Tussen 2 700 en 3 200 euro
7. Tussen 3 200 en 3 700 euro
8. Tussen 3 700 en 5 000 euro
9. Meer dan 5 000 euro

*De volgende twee vragen dienen enkel te worden ingevuld als jijzelf of je eventuele partner werken. Anderen mogen onmiddellijk verder gaan met **vraag 42 op bladzijde 22**.*

40. Hoeveel uren betaalde arbeid doen jij en/of je partner normaal per week en over hoeveel dagen zijn deze uren gespreid?

Vul in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) in.

	1. Moeder	2. Vader
1. Aantal uren betaalde arbeid per week Uur Uur
2. Aantal werkdagen per week Dagen Dagen

41. Welke werkuren hebben jij en/of je partner tijdens een normale werkweek?

Omcirkel in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) de antwoordcategorie die van toepassing is.

	1. Moeder	2. Vader
1. Enkel werkuren overdag in de week	1	1
2. Enkel werkuren overdag in de week maar met onverwachte overuren	2	2
3. Ploegenstelsel: vroeg en laat	3	3
4. Ploegenstelsel: vroeg, laat en 's nachts	4	4
5. Enkel nachtwerk	5	5
6. Enkel weekendwerk	6	6
7. Iedere week wisselende uren	7	7
8. Andere werkuren, omschrijf:	8	8

Vragen over het gezin (van het kindje vermeld op de envelop)

42. Bij wie woont het kindje? *Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Als het kindje momenteel regelmatig in meer dan één gezin verblijft (bijvoorbeeld bij co-ouderschap na een scheiding) kan je meerdere antwoorden omcirkelen.*
1. Bij zijn/haar moeder en vader
 2. Bij zijn/haar alleenstaande *moeder*
 3. Bij zijn/haar *moeder* en een andere persoon dan de vader
 4. Bij zijn/haar alleenstaande *vader*
 5. Bij zijn/haar *vader* en een andere persoon dan de moeder
 6. Andere situatie, omschrijf:
43. Verblijft het kindje (vermeld op de envelop) momenteel regelmatig in *meer dan één gezin* (bijvoorbeeld na een scheiding, bij co-ouderschap)? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
 3. Niet van toepassing
44. Hoeveel personen in totaal (het kindje inbegrepen) maken deel uit van het gezin van het kindje (vermeld op de envelop)? *Vul in.*
Als het kindje momenteel regelmatig in meer dan één gezin verblijft (bijvoorbeeld bij co-ouderschap na een scheiding) neem dan jouw gezin op het moment dat het kindje er verblijft.
 personen
45. Heeft het kindje (vermeld op de envelop) meer verzorging of begeleiding nodig dan de meeste andere kinderen van zijn/haar leeftijd? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 Indien ja, om welke redenen? *Omcirkel de gepaste antwoordletter. Meerdere antwoorden mogelijk.*
 - a. Langdurige gezondheidsproblemen (meer dan 3 maanden)
 - b. Problemen met de ontwikkeling van het gehoor
 - c. Problemen met de ontwikkeling van het zicht
 - d. Problemen met de mentale/verstandelijke ontwikkeling
 - e. Problemen met de motorische/fysieke ontwikkeling
 - f. Gedrags- of emotionele problemen
 - g. Andere, omschrijf:
 2. Neen
- Ondervond je hierdoor moeilijkheden bij het zoeken naar een geschikte opvang voor het kind? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer*
- a. Ja, namelijk (omschrijf welke moeilijkheden):
 - b. Neen

46. Krijg je voor het kindje (vermeld op de envelop) een toeslag op de kinderbijslag omwille van een handicap of aandoening? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
 3. Er loopt nog een aanvraag
47. Heb je voor het kindje (vermeld op de envelop) contact gehad met een Centrum voor ontwikkelingsstoornissen? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja, maar geen diagnose
 2. Ja, met een diagnose ontwikkelingsstoornis
 3. Neen
48. Heeft het kindje (vermeld op de envelop) een erkenning van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
49. Maak je voor het kindje (vermeld op de envelop) gebruik van thuisbegeleidingsdiensten? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
50. Wat was de nationaliteit van de grootouders (op het ogenblik van *HUN* geboorte) van dit kindje?
Omcirkel per grootouder het gepaste antwoordnummer in de tabel, en vul desgevallend de gepaste nationaliteit in.
We stellen deze vraag om te kunnen nagaan in welke mate kinderen van niet-Belgische herkomst van kinderopvang gebruik maken.

	1. Grootvader langs moeders zijde	2. Grootmoeder langs moeders zijde	3. Grootvader langs vaders zijde	4. Grootmoeder langs vaders zijde
Belgische	1	1	1	1
Marokkaanse	2	2	2	2
Turkse	3	3	3	3
Andere, omschrijf:.....	4	4	4	4

51. Kan je hieronder aangeven op welke grootouders je een beroep kan doen voor kinderopvang voor dit kindje (in de veronderstelling dat je dit zou willen) en op welke niet (bv. omdat ze nog werken, omdat ze overleden zijn of omwille van nog andere redenen)? *Omcirkel voor iedere grootouder wat van toepassing is.*

	1. Grootvader langs moeders zijde	2. Groot- moeder langs moeders zijde	3. Grootvader langs vaders zijde	4. Groot- moeder langs vaders zijde	5. (Eventuele) andere grootouder, vul aan:	6. (Eventuele) andere grootouder, vul aan:
1. Dagelijks	1	1	1	1	1	1
2. Enkele dagen per week	2	2	2	2	2	2
3. Af en toe	3	3	3	3	3	3
4. Nooit	4	4	4	4	4	4

De volgende vraag dient enkel te worden ingevuld als je **slechts af en toe of nooit** op (één van) de grootouders een beroep kan doen voor opvang.
Anderen mogen onmiddellijk verder gaan met **vraag 53**.

52. Als je voor opvang slechts af en toe of nooit een beroep kunt doen op (één van) de grootouders, geef dan voor die grootouder de reden(en) aan waarom dit zo is?

Omcirkel per grootouder het cijfer van de gepaste antwoordcategorie in de tabel

<i>Redenen waarom nooit of slechts af en toe een beroep kan gedaan worden</i>	1. Grootvader langs moeders zijde	2. Groot- moeder langs moeders zijde	3. Grootvader langs vaders zijde	4. Groot- moeder langs vaders zijde	5. (Eventuele) andere grootouder, vul aan:	6. (Eventuele) andere grootouder, vul aan:
1. Is overleden	1	1	1	1	1	1
2. Werkt nog	2	2	2	2	2	2
3. Is niet vrij (actief sociaal leven, zorgt voor andere personen, ...)	3	3	3	3	3	3
4. Kan niet (meer) instaan voor opvang (zelf hulp nodig, drukte niet aan kunnen ...)	4	4	4	4	4	4
5. Woont te veraf	5	5	5	5	5	5
6. Wil het niet	6	6	6	6	6	6
7. Andere redenen	7	7	7	7	7	7

53. Wie vulde deze vragenlijst in?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Moeder van het kindje
2. Vader van het kindje
3. Beide ouders samen
4. Iemand anders, omschrijf de relatie tot het kindje:

54. Heb je nog andere opmerkingen over de kinderopvang in Vlaanderen?

Je kunt ze hieronder noteren.

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor je medewerking.

Je kunt de vragenlijst terugsturen met de hierbij ingesloten envelop,
bij voorkeur vóór **18 februari 2013**

Bijlage 2

Vragenlijst over het gebruik van kinderopvang in Vlaanderen

- **Verkorte versie (telefonische en face-to-face enquête)**

Vragenlijst

Schriftelijke bevraging over het gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters in Vlaanderen

Verkorte vragenlijst

Onderzoek door het HIVA-KU Leuven in opdracht van Kind en Gezin en uitgevoerd in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Contactpersonen: Eva Vande Gaer en Caroline Gijssels (HIVA-KU Leuven)

Periode: Februari 2013

Steunpunt WVG
Kapucijnenvoer 39 - bus 5310
3000 Leuven
www.steunpuntwvg.be

KU Leuven
HIVA - Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving
Parkstraat 47 - bus 5300
3000 Leuven
☎ +32 16 323333
www.hiva.be

Privacywetgeving

Deelname aan deze enquête gebeurt op vrijwillige basis en niet deelname heeft geen enkel (nadelig) gevolg. De gegevens worden verzameld in het kader van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin van de Vlaamse Overheid in functie van een onderzoek in opdracht van Kind en Gezin. Deelname houdt geen verplichting in om op alle vragen te antwoorden. De gegevens worden verwerkt door het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), een onderzoeksinstelling verbonden aan de KU Leuven (maatschappelijke zetel: Oude Markt 13, 3000 Leuven). De KU Leuven en het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin eerbiedigen de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de verwerking van persoonsgegevens en de wet van 11 december 1998 tot omzetting van de richtlijn 95/46/EG van 24 oktober 1995 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens en betreffende het vrij verkeer van de gegevens. Alle verzamelde informatie zal uitsluitend in het kader van de doelstellingen van dit onderzoek gebruikt worden en niet worden doorgegeven aan derden. De verzamelde gegevens worden gecodeerd geregistreerd in één of meerdere bestanden. Het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin is houder van deze bestanden. U kunt steeds inzage vragen van deze data. Indien blijkt dat de informatie onjuist, onvolledig of niet (meer) relevant is, kunt u om de verwijdering ervan vragen.

Toelichting bij de schriftelijke vragenlijst

Dit onderzoek gaat over het gebruik van kinderopvang voor baby's en peuters.

Wat bedoelen we met kinderopvang?

Met kinderopvang bedoelen we hier de opvang die je nodig hebt omdat je een job hebt, een opleiding volgt of omdat je vindt dat je kindje er baat bij heeft (bv. omwille van het contact met leeftijdgenootjes). Opvang die je nodig hebt voor een avondje uit (een babysit, ...) rekenen we hier **niet** mee.

Het kan gaan om opvang door onthaalouders (opvanggezin), kinderdagverblijven of grootouders, ... of alle opvang waar je niet zelf als ouder (of stiefouder) of inwonend familielid voor instaat. Voor de kinderen die al naar de kleuterschool gaan, gaat het ook om opvang in de buitenschoolse opvang al of niet georganiseerd door de school.

De opvang kan overdag plaatshebben, voor of na schooltijd, 's nachts of tijdens het weekend.

Over welk kind gaat deze vragenlijst?

Alle vragen gaan over <NAAM VAN HET KIND>.

Wie vult de vragenlijst in?

De ouder die het meeste weet over de opvang van het kind vult het best deze vragenlijst in. Beide ouders kunnen de vragenlijst ook samen invullen. Met 'ouder' bedoelen we de biologische vader of moeder die bij het kindje op dit adres woont, maar evenzeer een stiefouder (bijvoorbeeld in een nieuw samengesteld gezin) of pleegouder, of een andere persoon onder wiens hoede dit kindje op dit adres leeft. Indien er vragen gesteld worden over jou en je eventuele partner, gaat het over jou en de partner op dit adres (in nieuw samengestelde gezinnen verwijst dit bijvoorbeeld niet naar de ex-partner (ouder) die op een ander adres woont, maar naar de partner die nu woont bij de persoon die de vragenlijst invult).

Hoe de vragenlijst invullen?

Het invullen van deze vragenlijst is vrij eenvoudig, en neemt slechts een aantal minuten van je tijd in beslag. Instructies die bedoeld zijn om je te helpen deze vragenlijst in te vullen, zijn schuin gedrukt.

Bij de meeste vragen dien je het cijfer te omcirkelen bij het antwoord van jouw keuze. Tenzij anders aangegeven, kan je slechts één antwoord geven.

Indien je een bepaalde vraag kan overslaan, wordt dit aangeduid met '☞ ga naar vraag xx' na het antwoord van jouw keuze.

We zijn geïnteresseerd in jouw persoonlijke mening. Er bestaan dus geen 'goede' of 'foute' antwoorden. Probeer daarom alle vragen te beantwoorden (tenzij anders aangegeven in de instructies).

Als je twijfelt over het juiste antwoord op de vraag, vul dan het antwoord in dat het dichtst in de buurt komt van wat je denkt.

Indien je nog vragen hebt

Indien je nog vragen hebt over de inhoud van het onderzoek of van de vragenlijst, kan je contact opnemen met Eva Vande Gaer, wetenschappelijk medewerker aan het Onderzoeksinstituut voor Arbeid

en Samenleving, op het telefoonnummer 016/32 31 39 (tijdens de kantooruren) of via e-mail eva.vandegaer@kuleuven.be of Caroline Gijselinckx, onderzoeksleider aan het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, via e-mail caroline.gijselinckx@kuleuven.be.

Heb je nog vragen in verband met de dataverzameling, dan kan je contact opnemen met Kristel Michiels, op het telefoonnummer 016/32 31 41 of via e-mail kristel.michiels@kuleuven.be.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking!

1. Huidig gebruik van kinderopvang

1. Wat is de geboortedatum van het kindje (vermeld op de envelop)? *Vul in:*
...../...../ 20..... (dag, maand, jaar)
2. Wat is het postnummer van de woonplaats van dit kindje? *Vul in:*
Postnummer:
3. Maak je gewoonlijk wekelijks gebruik van kinderopvang voor dit kindje (omdat je werkt, een opleiding volgt, omdat je vindt dat het goed is voor je kindje, ...)?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.
 1. Ja, gewoonlijk wekelijks
 2. Neen, niet iedere week maar toch wel af en toe
 3. Neen, zelden of nooit *als je zelden of nooit gebruik maakt van kinderopvang voor dit kindje kan je een groot gedeelte van de vragen overslaan. Wel is het voor ons belangrijk dat je verder gaat vanaf vraag 15 op bladzijde 9*

*We stellen nu verder enkele heel precieze vragen over het opvanggebruik voor dit kindje (vermeld op de envelop) tijdens de week van **maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013**. We nemen deze week omdat we op basis daarvan vergelijkingen kunnen maken met studies uit vorige jaren.*

4. Verschilde de opvangregeling voor dit kindje deze week (van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013) van andere weken (bijvoorbeeld andere opvangdagen, andere plaatsen, ...)?
Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.
 1. Ja, de opvangregeling was anders omdat ik of mijn partner *vakantie* hadden
 2. Ja, de opvangregeling was anders omdat het kindje *ziek* was
 3. Ja, de opvangregeling is *iedere week anders*
Indien de opvangregeling iedere week anders is, waarom is dit zo?
Omcirkel de letter van de gepaste antwoordcategorie.
 - a. Omdat de werkuren iedere week verschillen
 - b. Omdat de grootouders iedere week een andere regeling wensen
 - c. Omwille van de co-ouderschapsregeling
 - d. Andere redenen, omschrijf:
 4. Neen, de opvangregeling is iedere week dezelfde

*Als de opvangregeling anders was omdat het kindje ziek was of omdat jij of je partner vakantie hadden, vul dan verder de vragenlijst in voor een 'gewone' week.
Als de regeling iedere week verandert (bv. omdat de werkuren verschillen, bij een co-ouderschapsregeling, ...) vul dan toch in voor de week van 28 januari tot 3 februari 2013.*

5. Hoelang *in totaal* werd dit kindje in deze week opgevangen (tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 of de laatste 'gewone' week – zie toelichting in kader hierboven)? *Vul in.*
Van maandag tot vrijdag:..... uur minuten
Tijdens het weekend: uur minuten
6. Hoelang duurde de langste opvangdag in deze week (weekend inbegrepen)?
Als er meerdere keren per dag opvang was, bijvoorbeeld vóór en na de schooltijd, tel dan alle uren samen. Vul in.
Aantal uur en minuten: uur minuten

7. Op welke dagen van deze week (van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 of de laatste 'gewone' week) was er geen opvang of werd het kindje minder dan 5 uur opgevangen of meer dan 5 uur?
Omcirkel het gepaste antwoord in de tabel. Eén antwoord per rij.
Als er meerdere keren per dag opvang was (bijvoorbeeld vóór en na de schooltijd), tel dan de uren samen.

	Geen opvang die dag	Minder dan 5 uur opvang die dag	5 uur of meer opvang die dag
1. Maandag	1	2	3
2. Dinsdag	1	2	3
3. Woensdag	1	2	3
4. Donderdag	1	2	3
5. Vrijdag	1	2	3
6. Zaterdag	1	2	3
7. Zondag	1	2	3

8. Werd dit kindje tijdens deze week minstens één maal 5 uur of langer ononderbroken opgevangen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja
2. Neen

9. Hoeveel dagen werd het kindje, tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 (of de laatste 'gewone' week), opgevangen op de volgende momenten? *Vul in.*

	Aantal dagen met deze opvang, weekend inbegrepen (van 0 tot 7)
1. Vóór zeven uur 's morgens (al in de opvang)dagen
2. Na zes uur 's avonds (nog in de opvang)dagen
3. Tijdens het weekenddagen
4. 's Nachts (=het kindje overnachtte ergens anders of er kwam iemand overnachten om op het kindje te passen)dagen
5. Langer dan 11 uur per dagdagen

10. Door wie werd dit kindje tijdens deze week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013 (of de laatste 'gewone' week) opgevangen? *Omcirkel het gepaste antwoord in de tabel.*

Als er meerdere opvangvormen waren, duid dan aan wie dit kindje het meest opving en, eventueel, ook het tweede meest of het derde meest.

Als er meerdere opvangvormen ongeveer evenveel gebruikt worden, neem dan als meest gebruikte opvang deze waar je het meest voor betaalt.

	Meest gebruikte opvang	Tweede meest gebruikte opvang	Derde meest gebruikte opvang
1. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
2. Een <i>onthaalouder</i> waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
3. Een <i>kinderdagverblijf</i> waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	1	2	3
4. Een <i>kinderdagverblijf</i> , waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1	2	3
5. De grootouders	1	2	3
6. Andere familieleden, bureu, kennissen, ...	1	2	3
7. Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	1	2	3
8. Buitenschoolse opvang in de school en georganiseerd door de school	1	2	3
9. Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	1	2	3
10. Andere personen of diensten, omschrijf:	1	2	3

*We willen nu enkele vragen stellen over **de meest gebruikte opvang** voor dit kindje (=de opvang waar het kindje het meeste uren verbleef en ingevuld werd in de eerste kolom van vraag 10), opnieuw tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013.*

Als de regeling iedere week verandert (bv. bij een co-ouderschapsregeling), vul dan toch voor deze week van 28 januari tot 3 februari 2013 in.

Als het kind tijdens deze week ziek was of als jij (of je partner) vakantie had, neem dan de laatste gewone week.

11. Hoelang in totaal werd dit kindje door deze meest gebruikte opvang opgevangen (tijdens de week van maandag 28 januari tot en met zondag 3 februari 2013, of de laatste 'gewone' week)? *Vul in.*

Van maandag tot vrijdag: uur minuten

Tijdens het weekend: uur minuten

12. Werd dit kindje tijdens deze week minstens één maal 5 uur of langer ononderbroken opgevangen door deze meest gebruikte opvang?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoord categorie.

1. Ja
2. Neen

13. Hoe ver is deze meest gebruikte opvang van je huis gelegen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. De opvang komt aan huis
2. Minder dan 500 meter
3. Van 500 meter tot 1 km
4. 1 km - 4 km
5. 4 km - 10 km
6. 10 km - 20 km
7. 20 km - 30 km
8. Meer dan 30 km

14. Moet u voor deze meest gebruikte opvang betalen?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja
Indien ja, krijg je een attest voor de belastingsaangifte?
Omcirkel de letter van de gepaste antwoordcategorie.
 - a. Ja
 - b. Neen
2. Neen

Vragen over het schoolbezoek

*Dit gedeelte van de vragenlijst gaat over kinderen ouder dan 2,5 jaar. Als het (geselecteerde) kindje jonger is kan je dit gedeelte overslaan en verder gaan met **vraag 18 op bladzijde 10**.*

15. Gaat het kindje (vermeld op de envelop) naar de kleuterschool?

Omcirkel het cijfer voor de gepaste antwoordcategorie en vul in indien van toepassing.

1. Ja

Indien ja, gedurende hoeveel volle en/of halve dagen per week? *Vul in:*

Aantal volle dagen per week (cijfer van 0 tot 4): volle dagen

Aantal halve dagen per week (cijfer van 0 tot 5): halve dagen

2. Neen *als het kindje nog niet naar school gaat kan je onmiddellijk overstappen naar **vraag 19 op bladzijde 10**.*

16. Maakte je (gewoonlijk) wekelijks gebruik van opvang voor dit kindje voor het naar school ging?

Omcirkel het cijfer voor de gepaste antwoordcategorie.

1. Ja, (gewoonlijk) wekelijks

Indien ja, van welke opvang? *Omcirkel de letter voor de gepaste antwoordcategorie.*

a. Bij een onthaalouder

b. In een kinderdagverblijf, crèche

c. Bij de grootouders, familie, kennissen, ...

d. Thuis bij (één van) de ouders

e. Andere regeling, omschrijf:

2. Neen

17. Wat doe je gewoonlijk (of wat ga je doen) met de opvang van het kindje tijdens vakantieperiodes?

Gelieve alle gebruikte opvangmogelijkheden (of deze die je zou gebruiken) te omcirkelen.

	De vrije schooldagen	De korte schoolvakanties (herfst-, kerst-, krokus- en paasvakantie)	De grote vakantie (juli-augustus)
1. Mijn kindje gaat naar de gebruikelijke opvangvoorziening zoals op schooldagen	1	2	3
2. Mijn kindje gaat naar een andere opvangvoorziening dan gebruikelijk	1	2	3
3. Ik doe een beroep op de speelpleinwerking, sportkamp, ...	1	2	3
4. Ik (en/of mijn partner) werk (dan) niet en zorg voor ons kindje	1	2	3
5. De grootouders zorgen voor ons kindje	1	2	3
6. Anderen (familie, vrienden, burens, ...) zorgen voor ons kindje	1	2	3
7. Andere oplossing, omschrijf:	1	2	3

Vragen over de werksituatie (van de ouders)

18. Wat is je hoogst behaalde diploma of getuigschrift en dat van je partner?
Omcirkel het gepaste antwoordnummer in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner).

	1. Moeder	2. Vader
1. Geen diploma of lager onderwijs	1	1
2. Lager secundair onderwijs (eerste 3 jaar van het middelbaar of niet voltooid middelbaar)	2	2
3. Hoger secundair onderwijs	3	3
4. Hogeschool	4	4
5. Universiteit	5	5
6. Ander, omschrijf:	6	6

19. Wat is (of was) je huidige (of laatst uitgeoefende) beroep en dat van je partner?
Omcirkel het gepaste antwoordnummer in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner).

	1. Moeder	2. Vader
1. Arbeider	1	1
2. Bediende of kader (privé of overheid)	2	2
3. Zelfstandige (of meewerkende echtgenote)	3	3
4. Vrij beroep	4	4
5. Geen beroep (huisvrouw/man, student(e), werkloos, ziek, ...)	5	5
6. Andere, omschrijf:	6	6

20. Wat is momenteel je werksituatie en deze van je partner?

Omcirkel in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) het nummer van de antwoordcategorie die van toepassing is.

	1. Moeder	2. Vader
<i>Werkend</i>		
1. Voltijds werkend	1	1
2. Deeltijds werkend	2	2
<i>Werk tijdelijk onderbroken omwille van:</i>		
3. Zwangerschapsverlof	3	3
4. Ouderschapsverlof	4	4
5. Ziekteverlof	5	5
6. Loopbaanonderbreking / tijdskrediet	6	6
7. Verlof zonder wedde	7	7
<i>Niet werkend</i>		
8. Werkloos	8	8
9. Op invaliditeit	9	9
10. Huisvrouw/huisman, student,	10	10
11. Andere, omschrijf:	11	11

21. Wat is het totale maandelijkse beschikbare inkomen van **het gezin**?

*Met het maandelijkse beschikbare gezinsinkomen bedoelen we **de som van het netto arbeidsinkomen per maand van beide partners samen**, de eventuele 'sociale uitkeringen' (voor werkloosheid, loopbaanonderbreking/tijdskrediet, ziekte of invaliditeit, pensioen brugpensioen, personen met een handicap, ...), de kinderbijslag voor alle kinderen en de eventuele huuropbrengsten.*

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Minder dan 1 000 euro
2. Tussen 1 000 en 1 300 euro
3. Tussen 1 300 en 1 700 euro
4. Tussen 1 700 en 2 200 euro
5. Tussen 2 200 en 2 700 euro
6. Tussen 2 700 en 3 200 euro
7. Tussen 3 200 en 3 700 euro
8. Tussen 3 700 en 5 000 euro
9. Meer dan 5 000 euro

*De volgende twee vragen dienen enkel te worden ingevuld als jijzelf of je eventuele partner werken. Anderen mogen onmiddellijk verder gaan met **vraag 24 op bladzijde 13**.*

22. Hoeveel uren betaalde arbeid doen jij en/of je partner normaal per week en over hoeveel dagen zijn deze uren gespreid?

Vul in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) in.

	1. Moeder	2. Vader
1. Aantal uren betaalde arbeid per week Uur Uur
2. Aantal werkdagen per week Dagen Dagen

23. Welke werkuren hebben jij en/of je partner tijdens een normale werkweek?

Omcirkel in de juiste kolom als moeder (of als vrouwelijke partner) of als vader (of als mannelijke partner) de antwoordcategorie die van toepassing is.

	1. Moeder	2. Vader
1. Enkel werkuren overdag in de week	1	1
2. Enkel werkuren overdag in de week maar met onverwachte overuren	2	2
3. Ploegenstelsel: vroeg en laat	3	3
4. Ploegenstelsel: vroeg, laat en 's nachts	4	4
5. Enkel nachtwerk	5	5
6. Enkel weekendwerk	6	6
7. Iedere week wisselende uren	7	7
8. Andere werkuren, omschrijf:	8	8

Vragen over het gezin (van het kindje vermeld op de envelop)

24. Bij wie woont het kindje? *Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie. Als het kindje momenteel regelmatig in meer dan één gezin verblijft (bijvoorbeeld bij co-ouderschap na een scheiding) kan je meerdere antwoorden omcirkelen.*
1. Bij zijn/haar moeder en vader
 2. Bij zijn/haar alleenstaande *moeder*
 3. Bij zijn/haar *moeder* en een andere persoon dan de vader
 4. Bij zijn/haar alleenstaande *vader*
 5. Bij zijn/haar *vader* en een andere persoon dan de moeder
 6. Andere situatie, omschrijf:
25. Verblijft het kindje (vermeld op de envelop) momenteel regelmatig in *meer dan één gezin* (bijvoorbeeld na een scheiding, bij co-ouderschap)? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
 3. Niet van toepassing
26. Hoeveel personen in totaal (het kindje inbegrepen) maken deel uit van het gezin van het kindje (vermeld op de envelop)? *Vul in.*
Als het kindje momenteel regelmatig in meer dan één gezin verblijft (bijvoorbeeld bij co-ouderschap na een scheiding) neem dan jouw gezin op het moment dat het kindje er verblijft.
..... personen
27. Heeft het kindje (vermeld op de envelop) meer verzorging of begeleiding nodig dan de meeste andere kinderen van zijn/haar leeftijd? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
Indien ja, om welke redenen? *Omcirkel de gepaste antwoordletter. Meerdere antwoorden mogelijk.*
 - a. Langdurige gezondheidsproblemen (meer dan 3 maanden)
 - b. Problemen met de ontwikkeling van het gehoor
 - c. Problemen met de ontwikkeling van het zicht
 - d. Problemen met de mentale/verstandelijke ontwikkeling
 - e. Problemen met de motorische/fysieke ontwikkeling
 - f. Gedrags- of emotionele problemen
 - g. Andere, omschrijf:

Ondervond je hierdoor moeilijkheden bij het zoeken naar een geschikte opvang voor het kind? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer*

 - a. Ja, namelijk (omschrijf welke moeilijkheden):
 - b. Neen
 2. Neen

28. Krijg je voor het kindje (vermeld op de envelop) een toeslag op de kinderbijslag omwille van een handicap of aandoening? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
 3. Er loopt nog een aanvraag
29. Heb je voor het kindje (vermeld op de envelop) contact gehad met een Centrum voor ontwikkelingsstoornissen? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja, maar geen diagnose
 2. Ja, met een diagnose ontwikkelingsstoornis
 3. Neen
30. Heeft het kindje (vermeld op de envelop) een erkenning van het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
31. Maak je voor het kindje (vermeld op de envelop) gebruik van thuisbegeleidingsdiensten? *Omcirkel het gepaste antwoordnummer.*
1. Ja
 2. Neen
32. Wat was de nationaliteit van de grootouders (op het ogenblik van *HUN* geboorte) van dit kindje?
Omcirkel per grootouder het gepaste antwoordnummer in de tabel, en vul desgevallend de gepaste nationaliteit in.
We stellen deze vraag om te kunnen nagaan in welke mate kinderen van niet-Belgische herkomst van kinderopvang gebruik maken.

	1. Grootvader langs moeders zijde	2. Grootmoeder langs moeders zijde	3. Grootvader langs vaders zijde	4. Grootmoeder langs vaders zijde
Belgische	1	1	1	1
Marokkaanse	2	2	2	2
Turkse	3	3	3	3
Andere, omschrijf:.....	4	4	4	4

33. Wie vulde deze vragenlijst in?

Omcirkel het nummer van de gepaste antwoordcategorie.

1. Moeder van het kindje
2. Vader van het kindje
3. Beide ouders samen
4. Iemand anders, omschrijf de relatie tot het kindje:

34. Heb je nog andere opmerkingen over de kinderopvang in Vlaanderen?

Je kunt ze hieronder noteren.

.....

.....

.....

Hartelijk dank voor je medewerking.

Bijlage 3

- **Introductiebrief**

Aan de ouders van
het kind vermeld op de enveloppe

LOGO VAN KIND EN GEZIN

2012-12-12

Onderzoek gebruik kinderopvang in Vlaanderen

www.hiva.be/lime/Gebruik-Kinderopvang-Vlaanderen

Beste ouder,

Je kind is één van de 6 000 kinderen onder de drie jaar die op toevallige wijze werden uitgekozen om deel te nemen aan een *onderzoek naar kinderopvang* van Kind en Gezin in opdracht van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Dit onderzoek gebeurt in het kader van het Steunpunt Welzijn Volksgezondheid en Gezin en wordt uitgevoerd door het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), een onderzoeksinstelling van de KU Leuven (www.hiva.be).

Aan de hand van een vragenlijst willen de onderzoekers nagaan of en van welke kinderopvang ouders in Vlaanderen gebruik maken, waarom men voor deze opvang koos en hoe tevreden men er over is. Deze gegevens zijn belangrijk om het toekomstige beleid rond kinderopvang te kunnen uitstippelen.

Het onderzoek gaat over het *kind dat vermeld is op de enveloppe* en niet over je (eventuele) andere kinderen. Ook als je voor dit kind *geen* gebruik maakt van kinderopvang (bijvoorbeeld omdat jij of je partner zelf dit kind opvangen) of als dit kind wordt opgevangen door de grootouders, familie of burens of als dit kind al (gedeeltelijk) naar de kleuterschool gaat is het belangrijk dat je meewerkt. Laat je niet afschrikken door de omvang van de vragenlijst want niet alle vragen zullen op jou van toepassing zijn.

De antwoorden die je geeft blijven *vertrouwelijk* en worden *anoniem* verwerkt door de onderzoeksinstelling. De gegevens worden gecodeerd alvorens ze verwerkt worden voor wetenschappelijk onderzoek. Enkel de globale resultaten van het onderzoek zullen worden bekend gemaakt. Nergens worden uitspraken gedaan over één individueel kind. Uw naam en die van uw kind verschijnen nooit in een rapport of publicatie.

Deelname aan deze enquête gebeurt op vrijwillige basis en niet-deelname heeft geen enkel (nadelig) gevolg. Deelname houdt geen verplichting in om op alle vragen te antwoorden.

Om de ingevulde vragenlijst terug te zenden, kan je de hierbij ingesloten enveloppe gebruiken. Je hoeft geen postzegel te kleven. We willen je vragen de vragenlijst terug te sturen vóór **18 februari 2013**.

We bieden tevens de mogelijkheid aan om deze vragenlijst elektronisch in te vullen. Het online-enquêteformulier, beschikbaar via www.hiva.be/lime/Gebruik-Kinderopvang-Vlaanderen gidst je automatisch doorheen de vragen die voor jou van toepassing zijn. Je gebruikt de toegangscode op de vragenlijst om jezelf toegang te verlenen tot de online-enquête. Online ingevulde enquêtes moeten natuurlijk niet meer per post worden opgestuurd.

Onder de ouders die de ingevulde vragenlijst voor 18 februari 2013 terugsturen of online invullen, worden 100 *cadeauchques ter waarde van 25 euro* verloot.

Voor meer uitleg bij het invullen van de vragenlijst kan je terecht bij het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving: bij Eva Vande Gaer, wetenschappelijk medewerker (eva.vandegaer@kuleuven.be) of bij Caroline Gijselinckx, onderzoeksleidster (caroline.gijselinckx@kuleuven.be), beiden bereikbaar op het telefoonnummer 016/32.31.39.

De contactpersoon bij Kind en Gezin is Christele Van Nieuwenhuyzen (christele.vannieuwenhuyzen@kindengezin.be), telefoon 02/533.12.30.

We danken je alvast voor je medewerking.

Met vriendelijke groeten,

Katrien Verhegge
Administrateur-generaal

Bijlage 4

- **Deontologie interviewers**

ATTEST DEONTOLOGIE INTERVIEWER

Aan de respondent wordt bij aanvang van het interview de verzekering gegeven dat alle informatie vertrouwelijk blijft en dat anonimiteit van de respondent gerespecteerd zal worden. Als vertegenwoordiger van de onderzoeksinstelling, draagt de interviewer daarin ook mee verantwoordelijkheid.

In het kader van het onderzoek betreffende **kinderopvang**, verbindt de interviewer zich daarom ertoe volgende zaken na te leven:

1. De interviewtraining en briefing te volgen en de face-to-face interviews af te nemen volgens de instructies die tijdens de training en de briefing gegeven worden.
2. De nodige inspanningen te leveren om het onderzoek tot een succes te maken. Instructies die hem/haar door de onderzoeksleiding worden gegeven, worden nauwgezet opgevolgd.
3. De interviewer bergt ten alle tijden al zijn/haar materiaal goed op en laat niets rondslingeren.
4. De interviewer praat niet met anderen over de inhoud van de interviews en zorgt ervoor dat er geen gegevens van respondenten bekend worden aan derden. De vertrouwelijkheid van de gegevens en de anonimiteit van de respondenten moet gewaarborgd zijn. Bij schending van deze regel wordt de interviewer onmiddellijk ontslagen.
5. De interviewer bewaart na het beëindigen van de interviews geen persoonlijke gegevens van de respondent, zoals het adres en/ of telefoonnummer.
6. De interviewer heeft geen voorlopige conclusies op basis van zijn eigen interviews.
7. Indien de interviewer verhinderd is de opdracht af te werken, neemt hij/ zij zo snel mogelijk contact op met de supervisors en de onderzoekers.
8. De interviews worden persoonlijk en face-to-face afgenomen door de interviewer die aangeduid werd hiervoor. Het uitbesteden van interviews in onderaanneming door een niet-getrainde persoon, wordt beschouwd als fraude. Bij ontdekking van fraude, wordt de interviewer onmiddellijk ontslagen, zonder uitbetaling van de gerealiseerde interviews.
9. De onderzoeksleiding heeft het recht bij gebleken ongeschiktheid of nalatigheid van de interviewer deze overeenkomst eenzijdig op te zeggen.

Naam en voornaam interviewer:

Datum:/...../2012

Handtekening interviewer:

Bijlage 5

Gebruik van de opvang per dag van de week per provincie

Tabel b1 Gebruik van opvang per dag van de week bij de kinderen die regelmatig worden opgevangen per provincie (in %)

		5 uur of meer opvang die dag (alle opvangbeurten samen)	Minder dan 5 uur opvang die dag (alle opvangbeurten samen)	Geen opvang die dag
Antwerpen	Maandag	65.5	12.0	22.5
	Dinsdag	75.1	9.5	15.4
	Woensdag	49.4	11.7	38.9
	Donderdag	72.5	10.3	17.2
	Vrijdag	60.6	10.3	29.1
	Zaterdag	3.9	0.2	95.9
	Zondag	1.2	0.0	98.8
Vlaams-Brabant	Maandag	74.9	6.5	18.7
	Dinsdag	76.1	7.5	16.4
	Woensdag	60.7	9.0	30.4
	Donderdag	78.3	8.2	13.4
	Vrijdag	68.6	8.2	23.2
	Zaterdag	3.0	0.3	96.7
	Zondag	1.5	0.1	98.4
West-Vlaanderen	Maandag	67.7	11.3	21.0
	Dinsdag	76.1	7.5	16.4
	Woensdag	44.7	17.4	37.9
	Donderdag	68.7	13.4	17.9
	Vrijdag	65.3	12.9	21.7
	Zaterdag	5.6	0.9	93.5
	Zondag	1.5	1.1	97.3
Oost-Vlaanderen	Maandag	72.3	8.2	19.6
	Dinsdag	69.9	13.6	16.5
	Woensdag	57.9	14.7	27.5
	Donderdag	75.1	11.4	13.5
	Vrijdag	71.9	10.7	17.4
	Zaterdag	2.8	6.6	96.6
	Zondag	0.7	0.2	99.2
Limburg	Maandag	68.5	10.4	21.1
	Dinsdag	75.8	11.5	12.7
	Woensdag	46.7	15.0	38.3
	Donderdag	71.5	9.3	19.3
	Vrijdag	60.5	14.3	25.2
	Zaterdag	3.7	1.1	95.3
	Zondag	1.9	1.4	96.7

Bijlage 6

Gebruikte opvangvormen (meest gebruikte opvang) uitgedrukt ten opzichte van alle kinderen (gebruikers en niet-gebruikers) van 3 maanden tot 3 jaar (n=3 469)

	%	95BI	
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	17.5	16.0	19.0
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	3.5	2.7	4.3
Een kinderdagverblijf waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	21.7	20.0	23.4
Een kinderdagverblijf, waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	9.4	8.2	10.6
De grootouders	12.1	10.7	13.5
Andere familieleden, burens, kennissen, ...	0.7	0.3	1.1
Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	0.1	0.0	0.3
Buitenschoolse opvang in de school en georganiseerd door de school	2.7	1.9	3.5
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	1.1	0.6	1.7
Andere personen of diensten	0.4	0.1	0.7
Geen opvang	30.8	28.8	32.7

Gebruikte opvangvormen (meest gebruikte opvang) door kansarme gezinnen versus niet-kansarme gezinnen uitgedrukt ten opzichte van alle kinderen (gebruikers en niet-gebruikers) van 3 maanden tot 3 jaar

% 95% BI	Kansarm (n=258)	Niet-kansarm (n=3 160)
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	9.2 (5.6-12.7)	18.3 (16.7-19.9)
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	0.7 (0.0-1.8)	3.8 (2.9-4.6)
Een kinderdagverblijf waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	11.6 (7.4-15.7)	22.6 (20.8-24.4)
Een kinderdagverblijf, waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1.8 (0.2-3.4)	10.0 (8.7-11.3)
De grootouders	2.6 (0.7-4.4)	13.0 (11.4-14.6)
Andere familieleden, burens, kennissen, ...	1.0 (0.0-2.3)	0.7 (0.3-1.1)
Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	0.0	0.1 (0.0-.3)
Buitenschoolse opvang in de school en georganiseerd door de school	1.5 (0.0-3.4)	2.9 (1.9-3.8)
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	0.6 (0.0-1.6)	1.2 (0.6-1.8)
Andere personen of diensten	1.2 (0.0-2.5)	0.3 (0.1-0.6)
Geen opvang	69.8 (63.8-75.7)	27.1 (25.1-29.1)

Gebruikte opvangvormen (meest gebruikte opvang) door gezinnen van niet-Belgische herkomst versus Belgische gezinnen uitgedrukt ten opzichte van alle kinderen (gebruikers en niet-gebruikers) van 3 maanden tot 3 jaar

% 95% BI	Niet-Belgisch (n=596)	Belgisch (n=2 709)
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	7.2 (5.1-9.4)	20.5 (18.7-22.4)
Een onthaalouder waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	1.8 (0.4-3.2)	4.0 (3.0-4.9)
Een kinderdagverblijf waar de gezinsbijdrage volgens het inkomen bepaald wordt	18.5 (14.9-22.1)	22.8 (20.9-24.8)
Een kinderdagverblijf, waar de gezinsbijdrage vrij bepaald wordt	4.3 (2.5-6.0)	10.9 (9.4-12.3)
De grootouders	4.8 (2.9-6.8)	14.1 (12.3-15.8)
Andere familieleden, burens, kennissen, ...	0.6 (0.0-1.4)	0.7 (0.3-1.2)
Opvang thuis door huispersoneel, PWA, via dienstencheques, ...	0.0	0.1 (0.0-0.1)
Buitenschoolse opvang in de school en georganiseerd door de school	2.5 (0.8-4.3)	2.7 (1.7-3.7)
Buitenschoolse opvang niet georganiseerd door de school	0.6 (0.0-1.2)	1.3 (0.6-2.0)
Andere personen of diensten	0.3 (0.0-0.7)	0.4 (0.1-0.8)
Geen opvang	59.3 (54.9-63.8)	22.6 (20.4-24.7)

Bijlage 7

Redenen voor de keuze van de meest gebruikte opvang, opgesplitst naar aard van de opvang (in %) in 2013 (regelmatige en beperkte gebruikers, enkel postenquête)

	Tot. n=1 513	OO		KDV		Groot-oud. n=193	Andere n=6	Thuis n=3	BO school n=23	BO nt school n=13	Ander e n=5
		IG n=456	NIG n=73	IG n=500	NIG n=241						
Opvoedkundig											
Aanw. and. kinderen	64.6	79.0	61.5	73.0	76.4	11.7	26.4	0.0	39.5	68.2	56.0
De ontwikkeling	51.1	50.1	44.5	65.4	57.8	22.5	26.4	0.0	25.4	27.5	56.0
De uitrusting	44.6	37.7	30.5	56.3	55.7	28.1	13.5	0.0	31.5	50.8	26.6
Pleasant	50.3	51.3	45.2	43.9	50.2	64.5	43.5	0.0	38.5	70.5	0.0
Rekening eigenheid	36.8	38.8	42.0	35.6	39.8	37.0	68.0	25.6	6.5	12.2	41.3
Rekening thuismilieu	20.7	25.4	24.3	13.1	14.4	38.6	68.0	25.6	0.0	0.0	26.6
Opvoedkundige aanpak	31.8	36.5	40.2	29.4	32.5	29.7	43.5	0.0	8.0	12.2	41.3
Dienstverlening											
De kostprijs	32.1	36.7	26.2	39.8	18.1	22.9	0.0	0.0	34.1	55.2	14.7
De verzorging	61.1	62.9	63.1	65.2	61.9	56.2	30.6	48.6	34.7	54.3	41.3
Vertrouwen	60.0	62.5	64.9	59.3	65.0	62.9	50.9	0.0	17.1	29.6	41.3
Betrokken	40.9	46.1	25.5	45.7	42.6	26.5	43.5	0.0	6.6	24.4	26.6
Opvanguren	35.8	35.4	43.3	31.4	36.5	48.3	41.6	25.6	18.8	27.5	14.7
Vakantieperiodes	33.2	31.2	37.6	30.3	31.1	46.9	17.1	0.0	13.6	63.0	26.6
Broertjes /zusjes	23.3	19.7	20.7	20.3	17.3	38.9	17.1	48.6	34.7	61.0	33.8
Blijven ouder wordt	12.5	7.9	8.5	6.4	5.2	42.1	17.1	0.0	12.5	33.4	41.3
Opvang zieke kinderen	6.2	1.7	13.8	1.3	1.0	29.7	17.1	0.0	3.4	0.0	0.0
Andere											
Dicht bij huis	51.2	57.0	54.3	51.7	56.5	35.1	56.9	0.0	25.8	57.3	14.7
Dicht bij het werk	13.4	14.0	12.1	18.9	14.1	4.3	13.5	0.0	0.0	0.0	0.0
Op weg naar werk	17.5	18.8	21.4	17.3	25.0	7.8	26.9	0.0	10.1	6.0	0.0
Kende goed	25.3	25.5	32.7	23.4	24.7	30.4	30.0	0.0	16.1	12.2	33.8
Geen andere	11.4	10.0	11.9	12.1	18.8	5.6	17.1	0.0	0.0	0.0	0.0